چاودێر
THE OBSERVER
Aweekly Political, Educational & Social Press
ژمارە (٢) دووشەممە - ٢٠٠٤/١٠/١١
ڕۆژنامەیەكی سیاسی ڕووناكبیریی كۆمەڵایەتی هەفتانەیە

موسڵ، كورد لەبەردەم هەڕەشەدا

دوای دەستپێكردنەوەی پرۆسەی خوێندن، لەزانكۆكانی عێراقدا، خوێندكارە كوردەكانی زانكۆكانی موسڵ، دەكەونە بەردەم هەڕەشەی گروپە توندڕەوەكان و بەپێی هەواڵی پەیامنێری (چاودێر) لەموسڵ، ئێستا ژمارەیەكی زۆر لەخوێندكارانی كورد، زانكۆیان جێهێشتووەو چاوەڕوانن حكومەتی هەرێمی كوردستان ڕێگاچارەیەكی گونجاویان بۆ بدۆزێتەوە، بۆ ئەوەی لەزانكۆكانی هەرێمدا درێژە بەخوێندن بدەن.
لەلایەكی ترەوە، ڕەوتێكی ئیسلامی توندڕەو لەبەیاننامەیەكدا، داوای لەخوێندكارانی خوێندنی باڵا كردووە كە لە شارەكانی كوردستانەوە هاتوون بەزووترین كات شارەكە بەجێبهێڵن، بەپێچەوانەوە تیرۆر دەكرێن.
سەرباری ئەمەش لەگەڕەكی جەزائیری شاری موسڵ خوێندنگایەكی كوردی هەڕەشەی داخستنی لێدەكرێت و ڕێگا نادرێت خوێندنی زمانی كوردی تێدا بخوێندرێت.

بۆ..
توركیا؛ گفتی پێوەری ئۆروپایی دەدا

لێكدانەوەی هەواڵ (ل: ٢)

نوێنەرایەتی حیزب لەڕێكخراوەكاندا یان نوێنەرایەتی ڕێكخراوەكان لەحیزبەكاندا

ڕێكخراوەكان (ل: ٧)

لاوازی كارلێكی.. سیاسەت و ڕووناكبیری و فەلسەفە لەكوردستاندا بۆ؟

جیهانبینی ڕووناكبیری (ل: ١١)

كوردو ناسیۆنالیزمی عەرەبی: لەچاوەڕوانی (هەڵگەڕانەوە)ی برا چاوڕەشەكانماندا..

هەڵوەشاندنەوەی تەعریب (ل: ١٢)

مام جەلال:

دروستكردنی دەوڵەتی شیعە ترسناكە

١ لە چاوپێكەوتنێكی تەلەفزیۆنی (المستقبل)دا، (مام جەلال) چەندین پرسیاری هەستیاریسەبارەت بەعێراق و كوردستان و هەڵبژاردن و شیعەو سوننەو ئەمریكا، وەڵامداوەتەوە. لەناو وەڵامەكانیدا، بۆچوونێكی سەرنج ڕاكێش سەبارەت بە (شیعە) پێویستی بەهەڵسەنگاندنە. لەمەڕ هەڵبژاردن (المستقبل) دەپرسێ:
ئایە هەڵبژاردن لەكاتی دیاریكراوی خۆیدا ئەنجام دەدرێ، وێڕای ئەو هەموو ڕووداوە خەتەرناكە لەعێراقدا؟
مام جەلال ئاوا وەڵام دەداتەوە: هەموو لایەنە عێراقیەكان ڕێكەوتوون كە لەكاتی دیاریكراوی خۆیدا هەڵبژاردن ئەنجام بدرێ. ئەگەر هێزە دیموكراتخوازەكان كە باوەڕیان بەعێراقی فیدراڵ یەكگرتووی دیموكراتی هەیە، هەڵبژاردن ببەنەوە، كاروبارەكان بەشێوەیەكی سروشتی دەچن بەڕێوە. بەڵام ئەگەر ئیسلامییە توندڕەوەكان، یان ئەوانەی داوای دەوڵەتێكی شیعە دەكەن، بیبەنەوە، ئەوا عێراق دەكەوێتە ناو قۆناغێكی نوێی مەترسیدارەوە. هەربۆیە، ئەو هەڵبژاردنە دیموكراتیەی كە دەبێ لەعێراقدا ئەنجام بدرێ، بەبەشداری تەواوی لایەنە ئەتنیكی و مەزهەبی و دیموكراتەكان، پێویستە بەڕێكەوتنێكی پێش وەخت لەنێوانیاندا دەست پێبكاو بەسەركەوتنی هاوبەشی هەموو لایەكیش تەواو ببێ.
پێش وەخت لەنێوانیاندا دەست پێبكاو بەسەركەوتنی هاوبەشی هەموو لایەكیش تەواو ببێ.

بۆ لێكدانەوەی ئەم هەواڵە بڕوانە لاپەڕە (٢)

٢ مانگرتنی كورد لە سوریا

كورد لەكوردستانی سوریادا، لەساڵی (١٩٦٢)ەوە، لەسەرەتاییترین مافی هاوڵاتی، كەشوناسە نیشتمانەكەیەتی، بێبەش كراوە. واتا: لەساڵی (١٩٦٢)ەوە، سەدان هەزار كورد، شوناسیان نییەو بەهۆی ئەمەشەوە، بێبەش كراون لەمافەكانی هاوڵاتی. دەرچووەكانیان دانامەزرێن. كاری گرنگیان نادرێتێ. هاوڵاتی پلە دوون.
ئەم كێشەیە، لەو چوار دەیەیەدا، ئازارێكی زۆری ئەو سەدان هەزار كوردەی داوەو كار گەیشتۆتە رادەیەك كە، هەزار خاوەنی كارنامەی زانكۆ، لەڕیستۆرانتەكاندا كاردەكەن. یان دەستگێڕن. یان كاری سەرپێی دەكەن. ئەمە جگەلە گرێ و ئەشكەنجەی جەستەیی و دەروونی و بێبەش بوون لەژیانی ئاسایی.
كورد.. بەردەوام لەخەباتدا بوو بۆ ئەم سەندنەوەی ئەم مافەی كەلەراستیدا، مافێكی ئاساییە، بەڵام لەكورد قورس كراوە. هەتا ئێستا حكومەتی سوریا داخوازی شوناسخوازی كوردی بەگێرەشێوێنی و كاری تێكدەرانە لەقەڵەم داوە، لەم دوو ساڵەی دواییدا، كورد چالاكتر لەجاران كەوتۆتە داوای مافەكانی. ئەمەش بۆتە مایەی سەرنجی ئاژانسەكان. ڕووداوەكانی یاری قامشلی و حەسەكەو دەوروبەریان، سەلماندیان كە كورد چەند داخ لەدڵ و زوخاوی لێ دادەچۆڕێ.
ڕۆژی ٢٠٠٤/١٠/٥كوردە دانیشتووەكانی پایتەختی سوریا، مانگرتنێكیان لەبەردەم سەرۆكایەتی وەزیرانی سوریادا ڕێك خست و داوای پێبەخشینی شوناسنامەی (٥٠٠) هەزار كوردی بێ شوناسنامەیان كرد. لافیتەیان بەرز كردبووەوە. نوێنەری سەفارەتەكانی ئەڵمانیا، كەنەدا، ئەرووپەو هەڵسوراوانی بواری مافی مرۆڤیش هاورێ لەگەڵ كۆمیتەكانی مافە مەدەنیەكان، بۆ پشتیوانی لێكردنی داخوازییەكانیان، ئامادەی مانگرتنەكە بووبوون.

بۆ لێكدانەوەی ئەم هەواڵە بڕوانە لاپەڕە (٢)

٣ جاك سترۆ؛ سەردانی ڕەسمی بۆكوردستان

جاك سترۆ، وەزیری دەرەوەی بریتانیا، بەسەردانێك گەیشتە كوردستان. لەكوردستانیش دا، سەرەتا سەردانی كەركوكی كردو تیایدا كۆبونەوەیەكی دۆستانەی لەگەڵ ئەنجومەنی پارێزگادا كرد. پاشان گەیشتە هاوینە هەواری دووكان و بەڕێز)مام جەلال(و باڵاترین وەفدی حیزبی و حكومی، پێشوازیان لێكرد. پاش ئەمەش سەردانی هەولێری كردو چاوی بەسەرۆكی حكومەتی ئیدارەی هەولێرو وەفدی پاوەری كەوت.
ئەم سەردانە، لەناو ڕووداوەكانی ئێستای عێراق و كوردستان و ناوچەكە، گرنگی خۆی هەیە. ڕاستە سەردانەكە پرۆتۆكۆلی نەبوو، بەڵام سەردانێكی شێوەی ڕەسمی هەیە، بەتایبەتی بۆ كوردستان.
سترۆ، لەبەغداوە گەیشتۆتە كوردستان. لەبەغدا، ئەو بەرنامەیەی بۆ چاوپێكەوتنی كاربەدەستان نەبوو، وەكو لەكوردستاندا هەیبوو. ئەمەش دەیسەلمێنێ كەوا: سترۆ، بەرنامەی سەردانەكەی بەتایبەتی بۆ كوردستان بووە. گرنگی سەردانەكەش، لەم خاڵەوە دەست نیشان دەكرێت.

بۆ لێكدانەوەی ئەم هەواڵە بڕوانە لاپەڕە (٢)

ڕەوتی سەدر تێكشكا

ڕۆژی ٢٠٠٤/١٠/٩بەغدا ئیمزاكردنی ڕێكەوتنامەیەكی بۆ دانانی چەك قورس و هام ناوەندەكانی میلیشیای مەهدی بەخۆیەوە بینی، وا بڕیارە لەمڕۆوە چەك دامالین دەست پێبكات، بەپێی ڕوونكردنەوە بەرایییەكانی ئەم ڕێككەوتنە وەزیری ناوخۆی عێراق

ڕایگەیاند: ڕێكەوتنەكە لەسەر بەدەستەوەدانی دیاریكردنی شوێنی بەدەستەوەدانی چەكەكان بووەو لەگەڵ دیاریكردنی هەندێ خاڵ كەمیكانیزمی كارەكە بەناقارێكی ڕاستدا دەبات. هەروەها (فلاح نقیب)ی وەزیری ناوخۆی عێراق سەبارەت بەو پێكدادانانەی كە لەگەڵ هەندێ لەجیابووەوەكانی میلیشیای مەهدیدا ڕوویداوەو بۆ چۆنیەتی مامەڵەكردن لەگەڵیاندا، وتی: بەهەموو تواناپەكمانەوە دەرفەتمان بەو هێزانە داوە، بۆئەوەی بەڕێگایەكی ڕاستدا بڕۆن. (نقیب) گەشبینی خۆی پیشاندا بەرامبەر بەڕێكەوتننامەكەو وتی: پێویستە گەشبین بین و هەر لێك نەگەیشتنێك هەبێت لەسەر بابەتێكی دیاریكراو، پێویستە ڕوونی بكەینەوە وە ئاوەشی ڕاگەیاند كەهەندێ گروپی بچوك ماونەتەوە كەپابەندی ئەم ڕێكەوتنانە نین، ئەمانەش داواكراوی یاسایین كەناتوانەوێت بەشداری كۆمەڵگاو نیشتمانی عێراق بن.

بوش بۆ هەڵبژاردنی داهاتووی عێراق، هاوكاری پارتە میانڕەوەكان دەكات

ئیدارەی سەرۆك بۆش بەرنامەیەكی دارشتووە بۆ هاوكاری پێشكەشكردنی ئامۆژگاری ستراتیژی بۆ پارتە میانڕەوەكان و پاڵێوراوەكانیان بەپشت بەستن بەو بەڵگەنامانەی كە لەوەزارەتی دەرەوەی ئەمریكاوە دەستی كەوتووە، ئاژانسی ڕۆیتەر ڕایگەیاند: ئیدارەی سەرۆك بۆش دەیەوێت یارمەتی عێراقیەكان بدات بۆ كێبەركێیەكی كاریگەر لـــەو هەڵمەتەی ناوی لێدەنرێ (زیادكردنی پشتگیری لەنێو عێراقیەكان)دا.

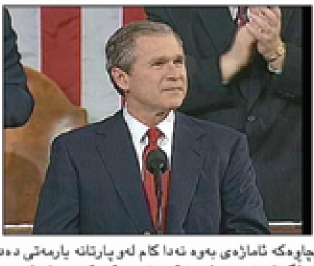

سەرچاوەكە ئاماژەی بەوەشداوە كام لەو پارتانە یارمەتی دەدرێن ئەو بەڵگەنامەیە ڕوونیان نەكردۆتەوە كە كێ بڕیار لەسەر ئەم هاوكارییە دەدات، هەندێك لەڕێكخراوە ناحوكمیەكان ڕایانگەیاند كەپێدەچێت بەشداربن لەو هەڵمەتی هاوكاری كردنەدا و ئەوەشیان ئاماژە پێدا كەپێدەچێ گروپە ئاینییە میانڕەوەكان و شیوعیەكان گرنجار بن بۆ ئەو هاوكارییە.

هەڵبژاردن و چارەنووسی كەركوك و خانەقین

بڕیارە، مانگی یەكی ساڵی داهاتوو، هاوكات، هەڵبژاردنی گشتی عێراق و هەڵبژاردنی تایبەتی كوردستان، ئەنجام بدرێت. ئەم بڕیارە، واتەبڕیارە، بڕاوەتەوەو پیاچوونەوەی نییە، كە بێگومان، هەڵبژاردنی هاوكات، لایەنی گەشی هەیە، بەڵام بێبەشیش نییە لەخەوش. لایەنە گەشەكەی ئەوەیە هەردوو هەڵبژاردنەكە نەتەوە یەكگرتووەكان و دەزگاكانی چاودێری و تیپەكانی هەڵبژاردن، سەرپەرشتیان دەكەن. ئیدی، بواری گزی و فزی بۆ هیچ لایەك نامێنێ، كە هەر لەئێستاوە، مەترسی ئەو گزی و فزییە، كەوتۆتە ناراوەو مقۆ مقۆ هەیە كە ماوەیەكە، لێرەو لەوێ، تەمەنی لاوی (١٦ و ١٧) ساڵی گەورەتر دەكەن هەتا بتوانن بەشداری هەڵبژاردن بكەن. هەروا، زاوە زاو هەیە كە خەڵكێك لەناوچەكانی موسڵ و هەندێ شوێنی دیكە، شوناسنامەی ناوچەكانی سەوزیان بۆ كراوە، هەتا بتوانن بۆ هەردوو هەڵبژاردنەكە، دەنگ بدەن. بەهەرحاڵ..
لایەنی خەوشی هاوكاتی هەڵبژاردنەكە لەوەدایە، هەڵبژاردنی كوردستان دەبەسترێتەوە بەهەڵبژاردنی سەرتاسەری عێراق و ئەمەش وادەكا، سەربەخۆیی بڕیاری سیاسی بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان، بخرێتە ژێر پرسیارەوە.
ئەوەی كە زۆرتر مایەی نیگەرانییە، ئەوەیە كە لەم هەڵبژاردنەدا، شارەكانی كەركوك و خانەقین و دەوروبەریان، هەروا كوردەكانی موسڵ و دەوروبەری، كوردە دانیشتووەكانی بەغداو شارەكانی دیكەی عێراق، بۆیان نییە بەشداری هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان بكەن. ئەمەیان بڕیارێكە مایەی نیگەرانییە. تەنانەت، پێشێلكردنی مافی زیاتر لەدوو ملیۆن كوردە كە بەدرێژایی (٧٣) ساڵی ڕابردوو ڕژێمی سەدام بێبەشی كردبوون لەمافی نەتەوایەتیان. ئێستاش، بەپاساوی یاسایی نایەجێ، عێراقی نوێ لەمافی سیاسی بێبەشیان دەكا. لەڕاستیدا ئەو بڕیارە، هەڵوا بوو، لەلایەن گروپی كوردی ناو مەجلیسی حوكمەوە، قبوڵ نەكرایە. چونكە، بڕیارێكی لەو جۆرە، وەنەبێ زیانی تەنها بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستان هەبێ، بەڵكو كاریگەری نالەباری بۆ مافی نەتەوەیی بەشێكی گەورەی كورد دەبێ لەسەرانسەری عێراقدا. ئەمە جگە لەوەی لەباری دەروونیشەوە، كاریگەری لەسەر ئەو سەدان هەزار كوردە دەبێ كە مافی دەنگدانیان لەهەڵبژاردنی پەرلەماندا هەیە.. ئەگەر هێشتا قورس بوبێ شارە تازە ئازادكراوەكان بگێڕدرێنەوە سەر كوردستان، خۆ ئاسان بوو بزانرێ لەو شارانەدا، سەدان هەزار كوردو هەستی پاكی كوردایەتیشیان هەیە، هەڵوابوو، لێكۆڵینەوەی دروست لەسەر بیروڕای ئەو خەڵكە بكرایە. بواریش بدرایە خۆشیان، هەڵوێستیان لەسەر ئەم كێشەیە هەبوایە. وەكو بڕیارەكە دراوە سەبارەت بەبەشداری نەكردنی ئەو سەدان هەزار كوردە لەهەڵبژاردنی پەرلەمانی كوردستاندا، كارێكی ئەو تۆش نەكراوە ئەو خەڵكە تێبگەیەندرێت كە بڕیارێكی خراپی ناویان بۆ دراوە. ئەو خەڵكەش، بەبێ ئەوەی بەخۆی بزانێ لەمافی یاسایی و سیاسی دەنگدان بۆ پەرلەمانی گەلەكەی، بێبەش كراوە.
نازانین تازە سەركردایەتی سیاسی كوردستان چەند گوێی لێدەگیرێ بۆ پیاچوونەوە بەم بڕیارە. بەڵام ئەم سەركردایەتییە، هەر بڕیارو هەر بەرنامەیەكی هەبووەو هەیە، بۆ چارەسەركردنی ئەم خەڵكە، دەبا ئەو بەرنامەو بڕیارە، بەرای گشتی كوردستان بگەیەنین. ئەمیش بادێژە بەدەرخۆنەی بەرژەوەندییەكان نەكرێ؟

مام جەلال:

دروستکردنی دەوڵەتی شیعە ترسناکە

چاودێر

هەتا ئێرە وەڵامی مام جەلال بوو. لەم وەڵامەدا، زەقکردنی مەترسی دەرچوونی ئیسلامییە توندڕەوەکان لەهەڵبژاردندا، یان دامەزراندنی دەوڵەتی شیعە، سەرنج راکێش و هەستیارە.

هێزە ئیسلامیەکان لەناوەڕاست و خوارووی عێراقدا، لەم پەشێوی و بشێوییە سیاسیەدا، باڵادەستن. لەناو هێزە ئیسلامییەکانیشدا، شیعەگەرا زۆرترن: پەیوەندی ئیقلیمی بەهێزتریان هەیە. هێزی چەکداری مەشقپێکراوی دیارو نهێنیشیان هەیە. هەر ئیسلامگەراکانیش بوون داوای زووتر هەڵبژاردنیان لەعێراقدا دەکرد" زیاتر لەوەش، لەژێر فشاری شیعەکاندا بوو، بڕیاری هەڵبژاردن دراو سیستانیش پاڵەپەستۆی خستەسەر ئەنجوومەنی ئاساییش، یاسای بەڕێوەبردنی حوکمی عێراق دەستکاری بکرێ.

ئەو راستیگەلە، سەبارەت بەئیسلامگەراکان بەگشتی و شیعە بەتایبەتی، ئاماژەی مەترسیدارن بۆ سەر هەڵبژارن.

جارێ لەعێراقدا، ئاساییش نییە. بژێوی خەڵك تەواو دابین نییە. موچە نەگەیشتۆتە دواموچەخۆری وڵاتەکە. دیموکراسی و ئازادی لەسەرەتادایە. رێکخراوەکانی کۆمەڵی مەدەنی رەگیان دانەکوتاوە. ئەم دۆخە راگوزەرو شێواوە، دژوارە پشتی دیموکراسی پێببەسترێ. هەڵبژاردنەکەش، هەر دەکرێ. پرسیار ئەوەیە، ئایە گەر هات و هەڵبژاردنەکە کراو هێزێکی ئیسلامگەرا، بردیەوە، ئایە دیموکراتخوازەکان چیان بەسەردێ؟ کوردستان دەکەوێتە بەردەم چ رێگایەك؟ شیعەو سوننە لەنێوان خۆیاندا کێشەکانیان سیاسی یان عەسکەری یەکالا دەکەن؟

هەروا.. ئایە ئەمریکا بەرامبەر حکومەتی ئیسلامی چ دەکا؟ ئەی تورکیا چیدەکا؟ ئەی ئێران و سوریاو ئوردن و سعودیە؟

ئەو پرسیارگەلە، هەموویان پەیوەندیان بەدۆخی عێراق و بەشێکیشیان بەچارەنوسی کوردستان و هەرهەمووشیان پەیوەندیان بەئیسلامگەراو شیعەکان و ئیسلامگەراکانیش، بەتایبەتی شیعەکان، لەژێر هەژمونی کۆماری ئیسلامی ئێراندان، پێش ولاتانی تری ئیقلیمی.

سکرتێری یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان، کە پەیوەندیەکی سیاسی بەهێزی بەئەمەریکا، بریتانیا، سۆسیال – ئینتەرناسیۆنال و دەوڵەتانی تری رۆژئاواو ئیقلیمی هەیە، زانیاریەکی زۆروزەبەندی نهێنیشی لایە، سیاسەتمەدارێکیشە حساب بۆ پلەو بۆچونەکانی زۆر زۆر دەکرێ. ئایە لەخۆیەوە، ئەو رستەیە سەبارەت بەترسناکی دامەزراندنی حکومەتی شیعە، دەخاتە ناو میدیاکانەوە؟ بێگومان نەخێر. ئەو رستەیە، خوێندنەوەو زانیاریەکی زۆری روداوەکان و ئایندەی سیاسەتی عێراقی لەپشتەوەیە، کە سەبارەت بەگەلی کوردستان هەقوایە حسابی زیاتر بۆ ئەو ئەگەرە، ئەگەری بردنەوەی شیعەگەرا، لەهەڵبژاردندا بکەن. بەتایبەتی شیعەگەراکان، سێ رەوتی سیاسی سەرەکین:

- **یەکەم: مەجسلی ئەعلاو لایەنگرانیان"**
- **دووەم: حیزبی دەعوەو لایەنگرانیان"**
- **سێهەم: رەوتی سەدرو لایەنگرانیان"**

ئەم سێ هێزە سیاسیەن. هێزی چوارەمیش کە سیستانی و جەماوەرو موریدەکانین، ئەمانیش، روبەرێکی جەماوەریی گرنگتری شیعەن، بەڵام خۆیان لەهێزێکی سیاسی یەکگرتوودا یەك خستووە. داڵدەی هەموو هێزەکانیشیان داوە. کەمتر هی سەدریەکان.

لەو هێزانە، مەجلسی ئەعلا، نزیکترین هێزی سیاسییە لەسەرکردایەتی سیاسی کوردستان. بەتایبەتی لەیەکێتیی نیشتمانیی کوردستان. ئەمە کەی؟

ئەوکاتەی کە مەجلسی ئەعلا لەئاوارەییدا بون و لەتاران گیریان خواردبوو. پێویستیان بەکورد زۆر بوو. ئەم دیمەنە سیاسیە، دوای روخاندنی رژێم، چوارچێوەکەی ماوە، بەڵام تابلۆکەی گۆڕاوە. مەجلسی ئەعلا، پێش هێزە شیعەگەرانی دیکە، بەرنامەی چونەسەرحوکمی هەیە، کەمتریش لەهەموو هێزە سیاسییەکانی دیکەی عێراق، پێیان لەسەر داخوازییە سیاسییەکانی دەسەڵاتخوازی دانەگرت. هەر ئەمانیش بوون، لەسەر مەسەلە چارەنوسسازەکانی کوردسان، هەڵوێستیان مایەی نیگەرانی بوو. تەنانەت، بەو هەموو پشتیوانیەی یەکێتیی و بەو هەموو دۆستایەتیەی (مام جەلال) لەگەڵیاندا، کاتێك روداوەکان نزیك کەوتنەوە لەهەڵبژاردنی سەرەك وەزیرانی عێراق و یەکێك لەکاندیدە هەرە بەهێزەکانیش سکرتێری یەکێتیی بوو، مەجلسی ئەعلا پشتیوانی لێنەکرد" ئەمەش، بەڕێکەوت روینەدا. بەڵکو لەکاتی هەڵبژاردنی (د. فوئاد مەعسوم)دا بۆ سەرۆکایەتی مەجلسی نیشتمانی، هەمان هەڵوێستیان نواند. ئەمە جگە لەدەیان کێشەو بێشەو بگرەوبەردەی دیکە.

کەوابێ" سکرتێری یەکێتیی مەترسییەکانی باش لەبەرچاوگرتووە، کاتێك دەڵێ: شیعەکان دەوڵەتی شیعە دابمەزرێنن، عێراق دەکەوێتە ناو قۆناغێکی نوێی مەترسیدارەوە. رەنگە قوڵایی ئەو مەترسییە هێشتا لەئاخاوتنێکی وادا نەزانرێ، بەڵام کاتێك ئەو مەترسییە دەبێتە راستی و گەمە ئیقلیمیەکان کارتە نهێنیەکانیان باشتر دەخەنە سەر مێزی روداوەکان، هەنگینێ، دەزانرێ، قوڵایی مەترسیەکە، لەچیدایە؟! بۆیە، کورد لەبەر رۆشنایی ئەو مەترسیەو مەترسیەکانی دیکەی ناو عێراق و دەوروبەر، هەقوایە خیتابی نوێ و پرۆژەی سیاسی پڕ لە وردەکاری بۆ ئەگەرەکانی سیاسی ئایندە هەبێ. ناشبێ.. کورد لەبەرامبەر مەترسیەکاندا، دوای ئەم هەموو ئەزمون و پیلان و تاوانانە، بێباك بێ، سەرەڕای ئەوەی پشتیوانی باشیشی هەیە؟

مانگرتنی کورد لەسوریا

هاوڕێ کەریم

هێزەکانی ئاسایشی سوریا، شوێنەکەیان گەمارۆ دابوو. لافیتەکانیان لێسەندن.

مانگرتوەکان.. بەیاننامەیەکیان دەرکردبو تیایدا، ئاماژەیان بەوە کردبوو کەسەرۆك کۆماری سوریا، خۆی پار گوتبووی: ئەو کوردە بێبەش کراوانە لەشوناسی سوریا، شایستەی پێبەخشینی شوناسن و لەمپەرێك لەبەردەم ئەم کارەدا نەماوە. لەبەیاننامەکەدا کەبەئاراستەیەکی ئارام و سۆز بزوێن نوسرابوو، واهاتووە کە: هەتا زوو ئەم کێشەیە چارەسەر بکرێت باشترە، نەکا کێشەکە لەگرێژنە دەربچێ و کاریگەری خراپی لەسەر دۆخی نیشتمان هەبێت. هەروا، لەدوو توێی بەیاننامەکەدا جەخت لەسەرئەوە دەکرێ کە: چارەسەر کردنی ئەم کێشەیە وڵات بەهێز دەکات دژی مەترسیەکانی کەروبەروی بۆتەوەو دەشبێتە مایەی دارشتنی بنەمایەکی سودبەخش بۆسنوردانان بۆ سیاسەتی جیاوازی بەرامبەر گەلی کورد.

لەناوەخنی بەیاننامەکەدا، نا راستەوخۆ هەست دەکرێ کە هەڵوێستێکی نارەزایی کورد ژێلەمۆ ئاسا لەگەشانەوەدایە، بۆیە دەڵێین: هەتا زووە چارەسەر بکرێت، دەنا کێشەکە لەگرێژنە دەردەچێ و کاریگەری دەبێت لەسەر دۆخی وڵات .. ئەمە جگەلەوەی باسی سیاسەتی جیاوازی بەرامبەر (گەلی کورد) دەکەن. ئەمەش، بوژانەوەی زیاتری هەستی نەتەوایەتی گەلی کورد لەکوردستانی سوریا رادەگەیەنێت.

رووداوەکانیش .. واپێدەچێ ئاڵوگۆڕی زۆری بەبەرەوە بێت.. بەتایبەتی لەرۆژهەڵاتدا، کە سوریا، لەپێشەوەی ئەو دەوڵەتانەیە ئەگەری گۆڕانکاری گەورەی لێدەکرێت، ئاخۆ ئەم گۆڕانکاریانە بەچ ئاقارێکی سیاسیدا دەکەونەوەو کورد چەند دەتوانێت گۆڕانکاریەکان بقۆزێتەوە؟ وەڵامی ئەم پرسیارانە لای هێزە سیاسییەکانی کوردستانی سوریایە کەهەقوایە باشتر لەجاران، بۆ ئەگەری گۆڕانکاری ئامادە کردبێ. کەهەر خۆشیان ئۆباڵی دیاریکردنی گونجاوترین چارەنووسیان، لەئەستۆدایە.

(جاك سترۆ) و سەردانی ڕەسمی بۆ کوردستان

مەلا بەختیار

سترۆ، وەزیری دەرەوەی بریتانیایە. بریتانیاش دووەمین وڵاتی گرنگی هاوپەیمانییە، دوای ئەمریکا، رژێمی عێراقیان رووخاند. لەبریتانیاوە، کاتێك بڕیاری سەردانی عێراق و لەعێراقیش دا، یەکسەر دەگاتە کوردستان و لەبەردەم راگەیاندنەکانی جیهانی و ناوخۆیدا، لەگەڵ گەورەترین بەرپرسانی کورد کۆدەبێتەوەو دوای کۆبونەوەکەش، کۆنگرەی رۆنامەنووسی هاوبەش ساز دەکەن، پاش تەوەری کۆبونەوەکان و لەو تەوەرانەش دا، کێشەی کەرکوك خراوەتەبەر باسەکانیان. خۆیشی پێشتر سەردانی کەرکوکی کردووە. ئەم مەسەلانە، گرنگی خۆیان هەیە، کەبێگومان لەپێشەوەدا وڵاتانی ئیقلیمی حساباتی لەسەر هەڵدەچنن. کەحسابەکانیان هەرچییەك بێت، لەوە دڵنیاتر دەبن، کەسەنگی کێشەی کوردستان و کەرکوك لەناوچەکەدا، سەنگێکی قورسەو چیکە ناتوانن، بەئارەزووی جاران بڕیاریان لەسەر بدەن.

لەرێگەی وەزیری دەرەوەوە، بریتانیا پەیامێکی سیاسی گەیاندە گەلی کوردستان و حکومەتەکانی ناوچەکە. ئەم پەیامە، لەلایەکەوە، دەریدەخات کەلەسیاسەتی نێو نەتەوەیی لەمەوبەردا، دەستەبەرێکی سیاسی چارەسەر کردنی کێشەی کوردستان هەیە، ئەو سیاسەتەش بڕیاری لێدراوەو براوەتەوە. بەم هاتنەش، جگەلە لەدوپاتکردنەوەی ئەو سیاسەتە بڕیار لێدراوە، جەخت کرایەوە سەرئەوەی کێشەکانی ناو عێراق، بەهەر بارێکدا بکەون، چارەسەر یان ئاڵۆزی، ئەزموونی کوردستان دەپارێزێ و پشتیوانی کردنی ئەزموونەکەش نەك بەردەوام دەبێت، بەڵکو زیاتریش دەبێ، ئەمە خۆی لەخۆیدا، دڵنیایی سیاسی دەبەخشێتە ئایندەی کوردستان.

ئەم لێکدانەوەیە بۆ سەردانەکەی سترۆ، لێکدانەوەی گشتین، وردەکاری نهێنیش لەم جۆرە سەردانانەشدا هەیە. بێگومان، سترۆ، لەگەڵ سەرەك وەزیران و ئەنجومەنی وەزیرانی بریتانیا، سەردانەکەی تاوتوێ کردووە، هەروەها دوریش نییە لەگەڵ وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکاش مەسەلەکە باسکرابێ. ئەمە جگەلەوەی دوور نیە پەیامی تایبەتیش گەیەندرابێتە هەردوو حیزبی دەسەڵاتداری کوردستان و جارێ کاتی بڵاوکردنەوەی نەهاتبێ. بەهەربارێکدا سەردانەکە لێکبدرێتەوە، لایەنی گەشی لەباری سیاسییەوە زۆرە. کەدوور نییە مەسەلەی ئابووریشی لێبکەوێتەوە.

بریا.. سترۆ، سەردانی ئارامگەی شەهیدانی هەڵەبجەی کردبا، هەتا لەناخەوە ئەمیش وەکو (کۆڵن پاوڵ) رابچڵکایەو لەسەرشوێنەواری ئەو مەرگەساتە، بۆ ساتە کاتێکیش بێت، بیری لەوە کردبا کە چی بەسەر کورد هێنراوەو چەندیش ئەو بێدەنگیەی وڵاتانی گەورەی دونیا بەرامبەر تاوانەکانی رژێم، گەلی کوردی ئازار داوە.

لەم جۆرە سەردانەش، کاتێك یادەوەری سیاسی بۆ رابردووی دوورتر پەلکێشت دەکا، سەرەتای هەزارەی سێیەم بەسەرەتای هەزارەی دووەم بەراوورد دەکرێ، سەربار خەفەتێکی سیاسی قوڵ کە دەکرا هەر لەدوای تەواو بوونی جەنگی یەکەم، کێشەی کوردو مافە رەواکانی نەخرێنە گرەوی رازی کردنی عەرەب،و سازش لەگەڵ کۆماری تازە دامەزراوی تورکیا. دەکرا، بریتانیا، لەبلیتی پشت بەستن بەراپۆرتی کاربەدەستانی موخابەراتی بریتانیا لەعێراق و ناوچەکە، پشت بەو لێکۆڵینەوەیە ببەستێ کەلەپەیمانی سیڤەردا ئامادەکرا. سوریش بێ لەسەر پەیمانەکە. نەك بیگۆڕێ بەپەیمانی (لۆزان)و سەرەنجام، پەلاماردانی کوردستانیش بکرێتە سیاسەتی مەرکەزی بریتانیا، بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی تازە داتاشراوی عێراق.

دوای سەدەیەك لەو رووداوانە، نەتەوەی عەرەب گەورەترین شانسی سیاسی و نێو نەتەوەیی پێدرا، کوردیش هەر سەرکوت کرا. سەرەنجام، چی دەرکەوت؟

دەرکەوت.. وڵاتانی عەرەبی نەیانتوانی ئەزموونی دیموکراسی دابمەزرێنن. نەشیان توانی پێشکەوتنی گەورە بەدی بهێنن. لەوەش خراپتر، هەندێك لەوڵاتانی عەرەبی بونەتە زایگای تیرۆرو تیرۆریستان.

عێراقیش.. بەزەبری زەبروزەنگ، چ سەردەمی داگیرکردنی بریتانیا، چ دوای ئەوەش هەتا سەرخستنی شۆرشی (١٤)ی تەمموز، هەروا، هەتا سەردەمی شومی (٣٥) ساڵەی حوکمرانی بەعس، هەموو رێگاکانی زەبروزەنگ هەتا رادەی تاوانی جینۆساید بەکار هێنرا. هەموو داهاتی عێراق کەوتە دەست عەرەب و داهاتی کوردستانیشیان لوول دا. رۆژئاواو رۆژهەڵاتی جیهان پشتیوانی لەمەرکەزیەتی حکومەتی عێراق کردو یارمەتیشیان دا بۆ ئەنجامدانی تاوانەکان بەرامبەر کورد وئێران و کوێت. سەرەرای هەموو ئەو راستیانە، دەرکەوت، حوکمی مێژوو، پرۆژەی ئاودێری نیە هەتا بیرۆکەی بەئارەزووی حکومەتەکان بگۆڕدرێ. حوکمی مێژوو، دوای سەدەیەکیش لەتاوان و بڕیاری نارەوا، هەر هاتەوە سەر شارێبازی خۆی. عێراق، یان یەکێتیە بەزۆر سەپێنراوەکەی نامێنێ، یان دەبێ بکرێتە وڵاتێکی دیموکراتی فیدراڵی. واتا: بچینەوە بۆ سەردەمی سیڤەر. بەڵام لەسەردەمی جیهانگیریدا. دیارە، ئەمجارە، ناکرێ (سیڤەر) بکرێتە قوربانی (لۆزان).

بۆ یەکەمین جار لەمێژووی وڵاتەکەیاندا، دیموکراسیەت سەردەکەوێت

کاروان خەلیل

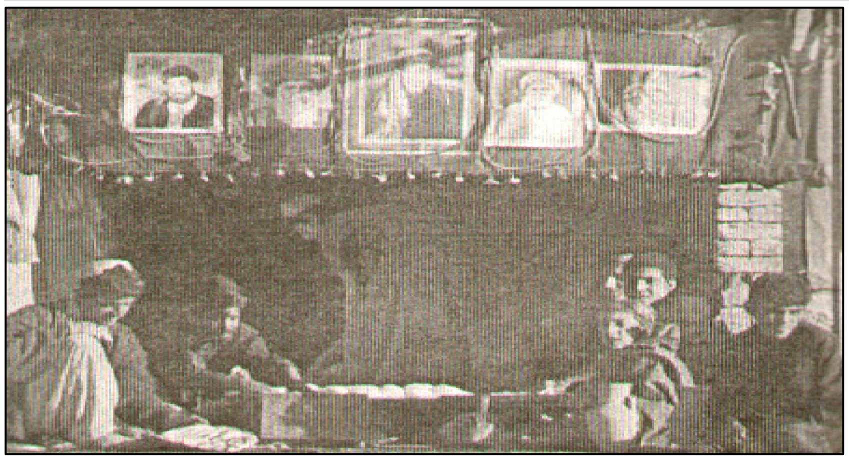

ئەفغانستان لەمێژووی هاوچەرخ دا، بوو بەنمونەیەکی سەیری ململانێ سیاسیەکانی دونیا، ئەو ململانێیانەی کەوا لەبۆتەی شەڕی ساردو شەڕی بلۆکی رۆژهەڵات و رۆژئاوا خۆیان حەشار دابوو، رۆژگارێك کۆمۆنستەکان بەپێی چەمکەکانی گۆڕانی نا سەرمایەداری و هەروەها ئەو وڵاتانەی کەئێستاکە بەقۆناغی سەرمایەداریدا تێنەپەڕبون دەتوانن، بینای سوسیالیزم و دەوڵەتی کۆمۆنیزم بکەن، ئەم وڵاتە بوو بەیەکێك لەناوەندە پڕ لەکێشەو بێشەو ململانێی سەرجەم زلهێزەکانی دونیا، لەولایشەوە بۆ بەرەنگاری و بەرپەرچدانەوەی ئایدیۆلۆژیای کۆمۆنیزم، رۆژئاوا بەتایبەتی و وڵاتە عەرەبیەکانیش بەگشتی کەوتنە هاندان و دەعمکردنی گروپە فیندەتالیسمەکانی، ئەفغانستان، بۆ گۆڕینی ئەو بارودۆخەی بەشێوەیەکی گشتی باڵی بەسەر ئەم وڵاتەدا کێشا بوو، شەر لەگەرمەی دا بوو، پێوانە سیاسی و ستراتیژیەکانی دونیایش هێواش هێواش، رووەو گۆڕانکاری هەنگاوی هەڵدێنا، ئەو هەموو فشارەی ئۆپۆزسیۆنی ئەفغانستان بەزاڵی باڵە تونودڕەو ئیسلامیەکانی، رۆژانە تەنگیان بەجەیشی سوورو دەسەلاتە بەناو کۆمۆنیزمی ئەفغانستان هەڵدەچنی.. رۆژگار گۆڕا، شەپۆلی دیموکراسی، هەنگاوەکانی رووەو ئاقاری گۆڕانکاریەکی هەمەلایەنە دەست پێکرد. سوڤیەتی مەزن، لەنێو ئەم رووداوانەدا. نەك بەرنامە ریفۆرمیستەکەی گۆرباشۆف بەهانایەوە نەهات، ئەگەر زۆربەی سەرانی پێشوویش هاتبانەوە. ئەم رەوت و گۆڕانکاریە هێندە خێرا بوو. کەسیان نەیانتوانی خۆیانی لەبەر بگرن. بەناچاری ئەمانیش بەدوای ئەم شەپۆلە ستراتیژیەی دیموکراسیەت کەوتن، بەڵام بەپێچەوانەوە ئەلتەرناتیف لەئەفغانستان بو بەباڵی فینتەمینتالیزم. دیارە ئەمەیش ئیشتباهێکی گەورە بوو کەوا بزانن لەم رۆژگاری پڕ لەگۆڕان و گۆڕانکاریەدا. ئەلتەرناتیفی کۆمۆنیزم. باڵی توندڕەوی ئیسلامی سیاسی بێت دەرگای ململانێکان ئاست و ئاڕاستەیەکی تری وەرگرت. هاوپەیمانە ستراتیژیەکانی دوێنیان، بەدەر لەهەندێك وڵاتی عەرەبی، ئەمجارە رێك پێچەوانەی ئەم ئایدیۆلۆژیە باڵا دەستەی ئەفغنستان هاتنەوە نێوەندی ململانێکان، خودی رەوتی باڵ و دەسەڵاتە سیاسیەکانی نێو ئەفغانستانیش کەوتنە نێو ناکۆکی و ململانێیەکی ئێجگار دژوار، دیارە ئەمیش بەدەست خستنە ناو کاروباری ئەم وڵاتە لەلایەن چ وڵاتە عەرەبیەکان، ئینجا هێندێ لەوڵاتە هاوسێکانی خۆیان. ئەم وڵاتە رۆژ بەڕۆژ دەرگاکانی رووناکی کلۆم دەداو دەرگاو هەناسەی بۆ تاریکی دەکردەوە، تا گەیشتە ئاستێ کەمترین تروسکایی ژیان، خۆشی، جوانی، ئازادی، ئازادی تاك.. هتد تیا بەدی نەدەکرا، لەولایشەوە رەوتی ئێجگار بەرفراوانی دیموکراسی و ئازادی و مەدەنیەت، دەبوو بەسیستەمی ژیانی کۆمەڵ. سەرانی کالفامی ئەفغانستانیش، رۆژانە هەڕەشەکانی خۆیان، بۆ سەر زلهێزەکانی دونیا دوبارە دەکردەوە. پێیان وا بوو ئایدیۆلۆژیای غەیبانیان دەتوانێت سیاسەت و ستراتیژی دونیا، بەئاڕاستەی خۆیان بگۆڕێت، کە ئەمە کەمترین و گەمژەترین تێگەیشتنە لەدونیای گۆڕان و سیاسەت و ستراتیژی هەنوکەییدا. بۆیە رۆژ بەرۆژ شەپۆلی قسەکردن لەدیموکراسیەت و بەدیموکراسی بوونی کۆمەڵ، لەنێوەندی میدیاکاندا قسەو باسی جدی تری لێدەکرا، سەرەڕای هەنگاوە پراکتیزیەکانی ئەم شەپۆلە، لەولایشەوە سەرانی ئەفغانستان، عەماقەتی ١١ی سیپتەمبەر دەکەن، کە ئەمەیان بوو بەو وەرچەرخانە ئێجگار مەزن و ستراتیژیەی دونیا، راشکاوانە بەرەی تیرۆرو دژە تیرۆر رابگەیەنرێت. یەکەم هەنگاویش بۆ بەرەی دژە تیرۆر لەئەفغانستانی تاریکی، بۆ یەکەمین جار، خۆری ئازادی و رووناکی هەڵدێناو هەرچی پاشماوەکانی کۆنەپەرستی و جوانی کوژەکان بوون، بەر شاڵاوی رقی دیموکراسی و خەڵکی خۆیان کەوتن، ئەمرۆش، ئەم وڵاتە بۆتە یەکێك لەنمونە جوانەکانی دوای شەڕی تیرۆرو دژە تیرۆر، کە هەموو دەنگە جیاوازەکان هەموو رەنگە جیاوازەکان، دوای ٣ ساڵ بەسەر روخانی رژێمی هەرە دواکەوتوی تالیبان، پرۆسەی هەڵبژاردنی سەرۆکایەتی لەئەفغانستان دا بەڕێوەدەچێت.

ئەم پرۆسەی هەڵبژاردنە (١٠,٥) ملیۆن کەس تیایدا بەشدار دەبن، هەر لەمێژووی ئەم وڵاتەدا ژنان، کە هیچ جۆرە مافێکی مرۆییان پێنەدرا بوو، نەك هەر ئەمە بەڵکو لەهەموو بەها مرۆییەکان بێبەش کرابوون، ئەمرۆ بەڕێژەیی ٤١,٥٪ بەشداری هەڵبژاردن دەکەن.

دیارە ئەم سەرەتاییە، تەنیا لەئەفغانستان دەست پێناکات و لەئەفغانستان کۆتایی پێنایەت، بەڵکو رەوتێکە زۆربەی رۆژهەڵات دەگرێتەوە، هەروەك لەپرۆژەی رۆژهەڵاتی گەورەیشدا، ئاماژەکان بەڕاشکاوی دیارە. عێراقی دوای رزگاریش دەبێتە دووەمین

تورکیا" گفتی پێوەری ئۆروپایی دەدا

لەدوو هەفتەی رابردوودا ، لەلایەکەوە بەهۆی تاوتوێ کردنی یاسای (فەحشا) لەپەرلەمانی تورکیادا، هەڵلاو بگرەیەکی زۆر نرایەوە. لەلایەکی دیکەشەوە، فشاری یەکێتی ئۆروپاش بۆسەر تورکیا، حکومەتی تورکیای دووچاری شڵەژانێکی سیاسی کرد.

هەفتەی رابردوو، فشاری یەکێتی ئۆروپا لەسەر زاری (گونتر فێر هویگن) کەبەرپرسی پەرە پێدانی یەکێتی ئۆروپایە، بەرادەیەك بوو، نائومێدی لەناوەندە سیاسی‌یەکانی تورکیاو میدیاکانیان دا، لێکەوتەوە. بەتایبەتی لەسەر ئەو پێوەرانەی مافە مەدەنی‌یەکان کەدەبێ تورکیا بیسەلمێنێو کەسەلماندنیشی، دەبێ، یاساو رێسای خۆی لەسەر مۆدێلی یاساو رێسای ئۆروپا بسازێنێ.پێوەرە مەدەنیەکانیشی، بەپێوەری (کۆبنهایگن) ناوبانگی هەیە کەدەقاو دوق پرنسیپەکانی ئاوا دارێژراون:

ئابووری بازاری ئازاد، دەوڵەتی یاسا، دیموکرات لیبراڵی، رێزگرتنی مافی مرۆڤو مافی کەمینەکان. ئەم مەرجانە، مەرجی پێوەختی وەرگرتنی تورکیان.

ئەم بگرەو بەردەییە، لەپارەوە، زۆر گەرمتر لەساڵانی رابردوو، بۆتە خولیای سیاسی حکومەتی ئۆردوغان. بەگەرمی کار بۆ وەرگرتنی تورکیا دەکەن لەیەکێتی ئۆروپاو بازارە هاوبەشەکەیدا. ئەمەش پێچەوانەی سیاسەتی حکومەتی (نەجم الدین ئەربەکان) بوو، کەهەوڵی دەدا لەگەڵ حکومەت ئیسلامی‌یەکاندا نزیك بکەوێتەوە، بەڵکو لەو رێگەیەوە ئۆروپا بترسێنێو کێشەکە چارەسەر بکات.

ئۆروپا، نەکەوتە ئەو تەپکەیەی کە حکومەتی ئەربەکان بۆی نایەوە، بەڵکو بەپێچەوانەوە، یەکێتی ئۆروپا ئەو کاتە فشاریان زیاتر خستەسەر تورکیا. ئەگەر ئەو هەڵەیەی (ئۆجەلان) نەبوایە کەبەئاسانی خۆی خستە داوی مخابەراتی (ئەمریکا – میت)و پەلبەستیان کرد، سێ ساڵ لەمەوبەر، لەژێر فشاری ئۆروپادا کێشەکانی ناو تورکیا زیاتر قوڵ دەبوون.

وادیارە .. حکومەتی (ئۆردوگان) زۆر زیرەکتر لەحکومەتی (ئەربەکان) بەرنامە دادەرێژێ. ورد تریش هەنگاو هەڵدەهێنێ. مامەڵەی دیبلۆماسی‌و سیاسی ژیرانەش لەگەڵ ئۆروپادا دەکەن. هەفتەی رابردووکەفشاریان لەسەر یاسا قەدەغەکردنی (فەحشا) لەسەرزۆر بوو، توانییان زیرەکانە پاشەکشە بکەن‌و کەمەکەمەش، ئەو فشارە لەسەر خۆیان کەم بکەنەوە. کاریان گەیاندە رادەیەك، (٢٠٠٤/١٠/٥) لەبرۆکسل دا، لەگەڵ راسپێردراوی ئۆروپا بۆ کاروباری پەرەسەندن (فێر هویگن) هەمان ئەو کەسەی فشاری توندی لەهەفتەی رابردوودا دەخستەسەر تورکیا، (رەجەب تەیب ئەردۆگان) خۆی لەگەڵیدا دانیشتو رایان گەیاند کەگرفتەکانیان چارەسەر کردووەو ئۆروپاش مەرجی نوێیان ناسەپێنێتەسەر. هەواڵەکانیش وایان راگەیاند کەراسپێردراوی ئۆروپا نزیك کەوتونەتەوە بۆ دەست پێکردنەوەی وەرگرتنی تورکیا لەیەکێتی ئۆروپادا. ئەگەری ئەوەش هەیە کەئەگەر تورکیا لەو بەڵێنانەی بۆ چاکسازی داویەتی پاشەکشە بکا، گفتوگۆکە هەڵدەپەسێردرێ. هەتا ئێرە قسە لەسەر کردنەوەی دەرگای گفتوگۆیە. بەڵام ئەو دەرگایە کەکرایەوەو گفتوگۆکە دەستی پێکرد، وردەکاری‌و مەرجەکان دەست پێدەکاتەوە.

کاربەدەستانی یەکێتی ئۆروپا، هێشتا توندن پێشیان وایە ساڵی (٢٠١٥) تورکیاش دەتوانێ تەواوی مەرجەکانی ئەندامێتی یەکێتی ئۆروپا جێبەجێ بکا. کاربەدەستی نوێی ئۆروپاش (ئوللی رین) کەلە تشرینی دووەمدا جێگەی (فێر هویگن) دەگرێتەوە، وای دەبینێ کەوا: (بەردەوام دەبێ چاودێری تورکیا لەبورای مافی مرۆڤو مافی کەمینەکان بکرێ)، گوتوشیەتی: قبوڵ کردنی تورکیا ئاسان نی‌یە. ئەمە دەبێتە دابەشکردنی رای‌گشتی ئۆروپا.

ئەم قسانە، درێژەدانی سیاسەتی یەکێتی ئۆروپایە لەسەر تورکیا. ئەمەش دەیسەلمێنێ کەوا ئۆروپا، بریارێکی ستراتیژی لەسەر تورکیا هەیە. بریارەکەش لەوە ناچێ، هەتا دوا مەرجەکانی ئۆروپا لەلایەن تورکیاوە جێبەجێ نەکرێت، بگۆردرێ.

لەم میانەدا، دیسان کێشەی کورد، گرێیەکی سیاسی گەورەی کێشمەکێشەکەیە. بەتایبەت، جگەلەوەی (ئوللی رین) باسی چاودێری سیاسەتی تورکیای کردووە بۆ مافی کەمینەکان، هەر ئەو رۆژەی کۆبونەوەی برۆکسل لەنێوان (ئۆردوگان) و (فێر هویگن)دا کراوە، رێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ (هیومان رایتس ووتش) لەبەیاننامەیەکی توندی خۆیدا، لەبەشێکی دەڵێ: گەرانەوەی سەدان هەزار ئاوارە بەهۆی جەنگی هێزەکانی تورکیا وجەنگاوەرە کوردەکان ئاوارە بوون. هەروا، لەبەیاننامەکەدا، باسی ئەو مەترسیانەش کراوە کەلەسەر کەمایەتی‌یەکان لەتورکیادا هەیە. رەخنەش لەماوەی کەمی بەرنامە کوردییەکانی تەلەفیزیۆن‌و ئیزگەکە بەزمانی کوردی مۆڵەت دراوە، گیراوە.

ئەگەر ئەم ئاماژە سیاسیانە، یەکێکیان هی یەکێتی ئۆروپا، ئەوەی دیکەشیان رێکخراوی چاودێری مافی مرۆڤ کەلە ئەمریکایە، تەمومژ لەوەدا ناهێڵن کەکێشەی کورد لای رۆژئاوا، گرنگترین مەسەلەی سیاسی‌یە لەناو تورکیادا. تورکیاش باش دەزانێ کەئەم کێشەیە چەند قورسە لەسەر شانی. هەر بۆیە، حوکمی ئیعدامیان لەسەر (ئۆجەلان) هەڵگرتو مۆڵەتی نیو سەعات زامنی کوردیشیان دا لەتەلەفیزیۆن‌و ئیزگەدا، لەیلا زانا و هاوەڵەکانیشیان ئازاد کران. بەڵام.. هێشتا زۆری ماوە. رۆژئاوا ئەو ستراتیژەی هەیەتی بۆ تورکیاو بۆ کوردستان، زۆر لەو دەستکەوتانە زۆرترە. جگەلەو بریارانەی (کۆبنهایگن) یەکێتی ئۆروپا، حەوت مەسەلەی بنەرەتی کەپێش بەستنی کۆنگرەی لوتکەی یەکێتی ئۆروپا، لەتورکیایان پێچاوە جێبەجێ بکات. ئەو حەوت خاڵەش ئەمانەن:

١– چاکسازی دادوەری.
٢–گەرانەوە بۆ گوندەکان.
٣–کێشەی بەردەوامی ئەشکەنجە.
٤– ئازادی ئایینی.
٥– مافی ژنان.
٦– کێشەی کورد.
٧– بەهێزکردنی دەسەڵاتی مەدەنی لەحکومەت دا.

لەکاتێکدا ئۆروپا ئەو مەرجانەی داناوە،باشیش دەزانن تورکیا لەچ دۆخێکی سیاسی‌و بارێکی ئابووری‌و کۆمەڵایەتیدان. بۆیە، ئۆروپا، پەلەیان نی‌یە تورکیاش هەڵپەیانە. لەم کێشمە کێشەیەدا، چلایەك سەر دەکەوێ، هەڵبەتە ئەو لایەی بریاری بەدەستەو باڵا دەستە.

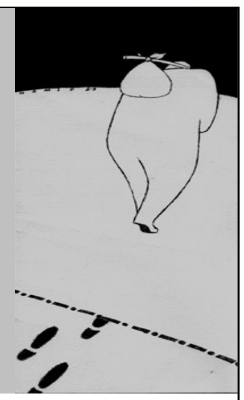

لەرۆژهەڵاتەوە

سەعید محەمەد

تۆتالیتاریانیسمی ئیسلام‌و سیستەمی (خوا چاودێر)ی

(گۆڕان تەنیا شتێکە هیچ کات ناگۆڕێت)

پێناسەیەکی زەوی ناسانەیە لەگۆڕان

کە سەیرێکی تەمەنە کۆنەکەی مرۆڤ بکەین‌و هەرلەسەرەتای چاخی بەردەوە تادەگاتە دروست بوونی یەکەم مەدەنیەتەکان، لەوێشەوە تائەگاتە ئەم سەردەمی قەیران‌و جەنگەی ئێستاوە، بەردەوام بەشە جیاجیاکانی پانتایی ژیانی کۆمەڵایەتی مرۆڤ گۆرانی بنەرەتی بەرسەردا هاتووە، چەندەها سیمای نوێ بەرەو روی ئێستاو داهاتووی کردۆتەوە.

ئەوەی جێگەی سەرنجی ئەم باسەیەو لەم سۆنگەیەوە ئەروانێتە گۆرانکاییەکان، ئەوەیە کەبەردەوام لەسەر دەستی ئەقڵی ئازادەوە، سیستەمە کۆمەڵایەتی‌و سیاسی‌یەکان لەقەوارەیەکی تاك‌و رەهەندی تاکە دەنگی‌و تاکە دەسەڵاتی‌یەوە، گواستراونەتەوە بۆ سیستەمێکی‌چەند رەهەندی، چەند دەنگی‌و چەند دەسەڵاتی.

کە ئاورێکی خێرا لەگۆرانەکانی ئەدەب بدەینەوە، ئەبینین کەسیستەمی کلاسیك‌و ئوستورەیی بەرەبەرە گۆرەپانی‌خواکان بەجێ ئەهێڵێت‌و ئەگاتە دنیای نیو کلاسیك‌و رۆمانتیسم‌و پاش چەند گۆرانێکی هەمە لایەنە ئەگاتە خەیاڵ‌و زەینی تاکێتی مرۆڤی سوورە ئاڵەکان‌و دواتر ئەگاتە سنوری بێ ئۆقرەیی‌و سەرشێتی. پاشبنەما خوازی‌وپاش مۆدێرنەکان، کەسەیری دنیای سیاسەت‌و گۆرپانی‌شاکان‌و گەورە ئیمپراتۆریەتەکان بکەین، ئەبینین کەسیستەمە خوا سوڵتانیەکان، لەگەڵ بەرینترین جوگرافیاکانەوە، کەسنوری چەندەها نەتەوەی بەزاندبوون تێك ئەشکێن‌و لەئیمپراتۆریەتی رۆما، چین، ئێران، عوسمانیەکان‌و دواتریش سۆڤیەت، سەدان وڵاتی سەربەخۆ لەسەر کۆڵەکەی جیاوازی‌یەوە دێنە بازنەی گۆرانکاری‌یەکان.

بەبێ ئەوەی باس لەنمونەکانی تر بکەین ئەوەمان بۆ دەردەکەوێت کەرۆحی مرۆڤ چەندە حەزی لەوەیە، کەبەجیاواز سەیر بکرێت‌و خەیاڵی مرۆڤ چەندە بەدوای ئەوەدا وێڵ بووە کەخۆی لەژێر رکێف‌و کاریگەری ئەو هێزانەدا رزگار بکات کەبەردەوام بەدوای هاوبەش کردن لەژیانێکی‌لەیەك چوو، خۆزگەیەکی لەیەك چوو، مەرگێکی لەیەك چوودا هێڵە سوورەکانی خۆیان پەروەردە کردووە، بەڵام کاکڵەی ئەم باسە لێرەدا دەردەکەوێت کەئاستی گۆرانکاریەکان لەپەیوەندی لەگەڵ دەسەڵاتە ئاینی‌یەکان بەتایبەتی حکومەتە ئیسلامی‌یەکان‌و هێزە ئیسلامگەرەکانەوە چەندە سەقەت بووە.

ئەم حکومەتانە، ئەم هێزانە بەردەوام هەوڵی ئەوەیان داوە کەهەموو دەنگێك‌و هەموو رەهەندێك، لەرەشخانەی تاك رەهەندی‌و تاك دەنگی‌و (خوا چاودێر)ی خۆیاندا کۆبکەنەوەو رۆحی جیاوازێتی مرۆڤ بکوژن. ئەم نوسینە بەچەشنێکی شیکاری هەموو بنەماو سیماکانی ئەم ئاینە تێك ناداتەوە، بەوە قەناعەت دەکات کەحکومەتە ئیسلامی‌یەکان‌و هێزە ئیسلامگەرەکان بۆ قوڵکردنەوەی دەسەڵاتی رەشی تۆتالیتاریانیسمی خۆیان، بورهان‌و مەعریفەو عەقلانیەتی خۆیان ئەبەستنەوە بەئیسلامێکەوە، کەکەس بۆی نی‌یە جیاواز بیر بکاتەوەو دەنگی خۆی بەرەو روی دەنگی ئەو مەعریفە نەگۆرو هەتاهەتایی‌یە بەرز بکاتەوە.

ئەم تۆتالیتاریانیسمی ئیسلامی‌یە، لەشەخصی ترین کردەوەوە تا گشتی‌ترین کردەوە، بەئەخلاقی خۆی ئەخوێنێتەوەو کەس ناتوانێت لەم یاسا خواییانە دەرباز بێت. واتا ئەو سیستەمی ئیزنی دەنگ‌و چاودێری بابەتە گشتی‌یەکان‌و کۆمەڵایەتی‌یەکان‌و تەنانەت چۆنیەتی‌رەفتاری نێرینەو مێینە لەچوارچێوەی دەسەڵات‌و عەقڵی خۆیدا دەبینێتەوەو بەچەندەها شێوازی رەشەوە ئەو ئەخلاقە ئەگوازێتەوە نێو ژیانی کۆمەڵگا.

لەئاوەها سیستەم‌و کۆمەڵگایەکدا کەس ناتوانێت باسی کۆمەڵگای مەدەنی‌و دیموکراسی‌و ئازادی بکات، لەراستیشدا دروستبوونی ئەم دیاردە کە لە، نەمانی ئەو سیستەمەیە. چاودێری کردنی کردەوەکانی خەلیفەکانی خوا، بەزاندنی سنورو هەرێمی خوایەو گوناهێکە نابەخشرێت. ئەم سنورە بەردەوام هەرێمی قوربانی کردنی دەنگە جیاوازەکانەو جیاوازێتە ئەخلاقێکی شەیتانیە، ئەبێت لەرۆحی مرۆڤدا بمرێت.

لەلایەکی تریشەو ئەکرێت حکومەت‌و دەسەڵاتێك، ئایینی‌و ئیسلامی نەبێت، بەڵام هەوڵی سرینەوەی جیاوازی بدات‌و تاکێتی مرۆڤ لەبەرژەوەندی‌یەکانی دەسەڵاتی خۆیدا بنێژێت، بەڵام ئەوە بەمانای نەگۆرینی ئەو سیستەمانە نین، مادامێکە عەقڵانیەتەکەی ئاسمانی‌و میتافیزیکی نەبێت‌و لەسەر چوارچێوە مەعریفیەکانی خاکدا نوسرابێت، بێ‌گومان گۆران مەرجی نەگۆریی ئەو پرنسیپەیە. بەڵام ئایین، دەسەڵات لەسیستەمێکی هەتاهەتاییەوە وەرئەگرێت‌و لەبازنەیەکی ئەزەلی‌و ئەبەدی‌دا ئەگەرێت‌و شەرعیەتی بەستراوەتە عەقڵیەتێکی نائێرەیی‌و رێبەرانیشی لەو بیروباوەرەدان کەعەقڵیەتێکی ئێرەیی زۆر لاوازە لەخوێندنەوەو تێگەیشتن‌و دواجاریش لەگۆرانی ئەو، واتە درۆزنانەیەو بانگەوازی دیموکراسی‌و کۆمەڵگەی مەدەنی‌و سیستەمی چەند دەنگی‌و لایەنە رەخنەیی‌و رووناکبیریەکانی چاودێری لەنێوان هەژمونی حکومەتە ئیسلامی‌یەکانی ئەم ناوچە خوارێژ کراوەو تاك نێژ کراوەدا.

چەند بیر و بۆچوونێك لەمەڕ فیدرالیسم

ن: ناصر ایران پور ـ و: ئامانج عەزیزکەندی (رۆژهەڵاتی کوردستان)

لە وەڵامدانەوە بەم پرسیارە کە فیدرالیسم چییەو سیستەمی فیدراتیو چ پێناسەیەکی هەیە, دەبێ بوترێ کە فیدرالیسم بە بنەمای ئەم رێکخستنە حکومەتیە دەوترێ کە لە سەرئەو بناغانە جێگیرە:

– وڵات پێکدێ لە یەکەیەکی‌سیاسی یەکگرتوی سەراسەری (حکومەتی فیدراڵی) و کۆمەڵێك یەکەی سیاسی ناوچەیی واتە(حکومەتە هەرێمیەکان).

– هەم حکومەتی فیدراڵ‌و هەم حکومەتە هەرێمیەکان دەبێ خاوەنی یاسای سەربەخۆی خۆیان بن، ئەرکی هەردو ئاستەکان دەبێ بەوردی دیاری کرابێ و ئاشکرابێ.

هەم حکومەتی فیدراڵ‌و هەم هەر کام لە حکومەتە هەرێمیەکان دەبێ خاوەنی رێکخراوەی تایبەتی خۆیان بن، وەك پارلمان، ئەنجومەنی حکومەت، وەزارەتخانەکان‌و سیستەمی بەرێوەبەرایەتی.

ماف و دەسەڵاتی یاسایی حکومەتی فیدراڵ‌و بەتایبەتی حکومەتە هەرێمیەکان, دەبێ لە یاسای سەرەکی وڵاتدا مسۆگەرو زامن کرابێ، لەراستیدا گرنگترین کاراکتەری سیاسی سیستەمی فیدراڵیستی ئەوەیە کە,نەحکومەتی فیدراڵ‌و نەپەرلەمانی فیدراڵ نەتوانێ بوون‌و مافی حکومەتە هەرێمیەکان بباتە ژێر پرسیار یاخود مافەکانیان بەرتەسك بکاتەوە. هەروەها پەرلمان‌و حکومەتەکانی هەرێمیش نابێ‌دەسەڵاتێکی ئەوتۆیان هەبێ سەبارەت بە حکومەتی فیدراڵ. گۆرینی یاسای سەرەکی وڵات نابێ بێ‌رەزامەندی دوولەسێی نوێنەرانی پەرلەمانی فیدراڵ‌و هەرێمەکان بکرێ‌و بشێ.

سەرەرای حکومەتی فیدراڵ حکومەتە هەرێمیەکانیش دەبێ خاوەنی سەربەخۆیی ئابووری‌و وەرگرتنی ماڵیات‌و غەرامەبن.

سەربەخۆیی گشتی هەرێمەکان لەبواری فەرهەنگیدا دەبێ مسۆگەر وپارێزراوبێ. پەروەردەو فێرکردن‌و سیستەمی زانکۆ دەبێ تەواو فیدراڵیزە بکرێن‌و هەر هەرێمێکی فیدراڵ خاوەنی سیستەمی پەروەردەی سەربەخۆی خۆی بێ.

هەرێمەکان دەبێ بتوانن لە رێگەی رێکخراوەیی کاریگەریان هەبێ لەسەر سیاسەتی پەرلەمانی فیدراڵ لەئاستی سەرتاسەریدا, هەروەها خاوەنی شێوازێك بن بۆ کۆنترۆڵ کردنی حکومەتی فیدراڵ, بۆ نمونە لە رێگەی "شورای پارلمان"وە کە پێکهاتەیەك دەبێ لەنوێنەرانی حکومەتە هەرێمیەکان, گرنگترین یاساکان کەپەرلەمانی فیدراڵ پەسەندی دەکا, دەبێ ئەم لیژنەیەش پەسەندی بکا.

دەزگای یاساو ئاسایش دەبێ فیدراڵی رێکبخرێن‌و هەر هەرێمێك دەبێ خاوەنی دەزگای یاساو ئاسایشی خۆی بێ. هەر هەرێمێك دەبێ بۆ خۆی یاساکانی سزاو تەمبێی خۆی پەسەند بکاو بە گشتی مافو دەسگای یاسایی خۆی هەبێ.

هێزی چەکداری فیدراڵ نابێ بەهیچ شێوەیەك مافی دەست تێوەردانی ناوخۆی هەبێ. نابێ بەبێ ئاگاداری‌و رەزامەندی پەرلەمانی فیدراڵ‌و حکومەتە هەرێمیەکان هێزە چەکدارەکان بەکار بهێندرێن. رەوتی ئاسایی‌و ئیدئاڵ ئەوەیە کەلەهەنگاوی یەکەمدا ئیجباری(عەسکەری) لەحاڵەتی زۆرەملی بێتەدەرو دڵخواز بێ‌و لەهەنگاوی دوهەمدا هێزی‌چەکدار هەڵوەشێتەوە. بەهەرحاڵ نابێ هیچ کەس بە زۆرەملی‌و بێ‌خواستی دەروونی خۆی عەسکەری پێ‌بکرێ‌و بەرێی دورەدەستان بکرێ.

راگەیەنە گشتییەکان (رادیۆو تەلەفزیۆنەکان) دەبێ لەژێر چنگی حکومەت بێنەدەرو بەشێوەی فیدراڵ رێکبخرێن. بەو متمانەیە کە هەر هەرێمێك جیاواز لە ناوەند, دەبێ خاوەنی رادیۆو تەلەفزیۆنی سەربەخۆی خۆی بێ. تەلەفزیۆنی سەرتاسەری دەبێ بە گشتی چەند زمانەبێ‌و پێکهاتبێ لەو بەرنامانەی کە لە تەلەفزیۆنە هەرێمیەکانەوە بۆی دروست کراوەو بەرهەمی ئەوانە.

نابێ دەزگاو دائیرە گرنگەکانی فیدراڵ لەناوەند کۆبێتەوە, بەڵکو دەبێ‌لە سەراسەری وڵاتدا بڵاوببنەوە. لە هەر هەرێمێکی فیدراڵی‌دا دەبێ کۆمەڵێك دائیرە دامەزرابێ, ئەو دائیرانەش پەیوەندیدار بن بە گشت وڵاتەوە نەك بەو هەرێمە کە حکومەتی هەرێم ئیدارەی دەکا.

لە سەرتاسەری وڵاتی فیدراڵی‌دا زمانی زۆرەملی‌و سەراسەری لەژێر ناوی "زمانی رەسمی"دەبێ هەڵوەشێتەوەو گشت زمانەکانی وڵات دەبێ ببنە خاوەنی بایەخ‌و رێزێکی یەکسان. لەگشت وڵاتدا دەبێ حکومەت خەرج‌و موخارجی پێویست بۆ خوێندنی زمانی دایکیی یالانی کەم بۆ پەروەردە کردنی زمانی دایکیی دابین بکا. بۆ نمونە,ئەگەر منداڵێکی تورکی ئازەری لەئەسفەهان بچێتە مەکتەب، هەرێمی ئەسفەهان دەبێ خەرجی پەروەردەی زمانی ئازەری دابین بکا, لەحاڵێکدا ئەگەر بنەماڵەکەی خوازیاری ئەوە بن.

پرسیاری دووەم ئەوەیە کە فیدراڵیسم لە وەڵامدانەوە بە چ پێویستیەك دێتە ئاراوە. لە ئەدەبیاتی تایبەتی ئاماژەپێکراودا زۆرجار بەڵگەی سەرەکی دێننەوە بۆ دامەزراندنی سیستەمێکی فیدراتیو:

١–بەڵگەی مێژوویی: هەندێك لە وڵاتەکان هەر لە مێژوودا دەسەڵاتیان لە جێگایەك کۆنەبۆتەوە، پێکهاتەیەك بوون لەیەکە جیاوازەکان لەو رەهەندەدا رەنگە بکرێ ئاماژە بکەین بە ئاڵمان, بەلژیك, سویس‌و ئێران. ئەو وڵاتانەی کەناوم بردن جگەلە ئێران بۆ پێکهێنانی سیستەمێکی سیاسی یەکگرتوو، سیستەمی فیدراتیویان دامەزراند. لەگەڵ ئەوەی سەرنج‌و وەڵامدانەوەیەکی بەجێگا بوو بەخواستە ناوچەییەکان, یەکەیەکی سیاسی گەورەتریشان لەنێو خۆیاندا پێکهێنا. لەئێران سەرەرای بوونی پێکاتەی فرە نەتەوەیی‌و بزووتنەوەی بەهێزی ناوچەیی, درێژەدرا بەرێگایەکی دیکە, ئێران حکومەتی فەرەنسای کردە سەرمەشق کەهەر لەمێژوودا حکومەتێکی دەسەڵات ناوەندی بوو، هەڵبەت توخمە دیموکراسیەکانی پەیوەندیدار بەو حکومەتەش لەئێران سراپەوە.

٢–هۆکاری بەرین بوونی جوگرافیایی: ئەو وڵاتانەی کەپانتاییان زۆربوو, کەوتنە هەوڵدانی دۆزینەوەی شێوازێك بۆ بەرەورووبوونەوەی خێراو کارا لەگەڵ کێشە ناوچەییەکان, بە هۆی ئەوەی کەفیدراڵیسم پێکهاتەیەکە لەحکومەتە هەرێمیەکان‌و حکومەتی فیدراڵ, کەنەداو ئەمریکاو هیندو رووسیا ئەم رێگەیان گرتە بەرو فیدراڵیسمیان دامەزراند.

٣–هۆکاری بوونی نەتەوەکان‌و بزوتنەوە نەتەوەییە جیاوازەکان: نزیکەی ٩٠ لەسەدی وڵاتانی دونیا خاوەنی پێکهاتەیەکی فرە نەتەوەیین. لە هەندێك لەم وڵاتانەدا خەبات بۆ بەدەست هێنانی سەربەخۆیی سیاسی لە ئارادایە.

بۆ پێشگیری لەهەڵوەشانەوەی ئەم وڵاتانەو وەڵامدانەوەیەکی شیاو بەداخوازی ئەم بزووتنەوانە, فیدراتیو خرایە روو، بەمەش رێگەیەکی سێهەم هەڵبژێردرا. ئەم نموونانەی کەبۆ بەشی یەکەم خرایە روو بۆ ئەمەش دەیخوا.

ئەوە زۆر سەرنج راکێشە کەئێران هەر کەسێك پێناسەکەی هەیە بۆ دامەزراندنی سیستمێکی فیدراتیو" ئێران هەم لە مێژوودا هەڵگری کۆبونەوەی دەسەڵاتی ناوەندی نەبوە, هەم خاوەنی بەرینایی پانتاییەکی زۆری جوگرافیەو هەم خاوەنی زۆر بزوتنەوەی واقعی بەهێزیشە.

کەم کەس هەیە کۆك نەبێ لەسەر ئەوەی کە پێکهاتەی نەتەوەیی ئێران فرەچەشنیە. ئێستا هەندێك کەس پەیوەندی‌و تێکەڵاوی نەتەوە ئێرانیەکان گەورە دەکەنەوە, بەڵام هەندێکی دیکە سەرەرای سەلماندنی ئەم تێکەڵاویە لەسەر خواستە نەتەوەیی‌و دیاریکراوەکانی نەتەوەکانیش جەخت دەکەن. بە هەرحاڵ ئەگەر چاوپۆشی بکرێ لەبیرو راکانی ئێمە سەبارەت بەکێشەی نەتەوەیی، ئەم کێشەیە هەروا یەکێکە لەکێشە گەورە دەست لێ‌نەدراوەکانی ئێران. بۆ هەڵس‌وکەوت کردن لەگەڵ ئەم کێشیە, دەکرێ زۆر وەڵام‌و رێگاچارەی جیاواز بێنە ئاراوە:

١–لەبەر چاو نەگرتن‌و رەدکرنەوەی ئەم کێشەیە, لەگەڵ ئەوەشدا جەخت کردن‌و پاراستنی یەکپارچەیی سیاسی دەوڵەتی لەسەر بنەمای حکومەتی دەسەڵات ناوەندی.(جەخت کردن لەسەر "یەکپارچەیی جوگرافی" و یان "یەکیەتی چینی کرێکار").

٢– رازی بوون بەمافی سەربەخۆیی دەوڵەتی بۆئەو نەتەوانەی کەلەگەڵ ئەو کێشەیە بەرەو روون.(لە سەر بنەمای بە رەسمیەت ناسینی "مافی چارەی‌خۆنووسین").

٣–دامەزراندنی سیستمێکی فیدراتیووچوونە سەردۆخی سرینەوەی دەسەڵاتی ناوەندی لە پێکهاتەی حکومەتی‌دا.

بە بڕوای نووسەری ئەم دێرانە, رێگای سێهەم گونجاوترین‌و مەنتقی‌ترین‌و کاراترین رێگەیە کەئێمە لەئێران دەتوانین هەڵیبژێرین. هۆی ئەولایەنگریەشم – بەشێکی دەگەرێتەوە بۆ بیرو راکانی Meerwaldt kerstin , Ursula Munch کە لە ژمارەی ٢٠٠٢/٢٧٥ گۆڤاری " zur politischen " دا لە ژێر ناوی "تایبەتمەندیەکانی فیدراڵیسم" گردوکۆ کراون – کە ئەویش بەم شێوەیەن کەلە خواروە دێن:

*گەورەترین ئەرکەکانی هەر سیستمێکی فیدراتیو لەوڵاتێکی فرە نەتەوەییدا بریتین لە: سرینەوەی ناوەندگەرایی لە دەسەڵاتی سیاسیدا, دابەش کردنی ئەستوونی دەسەڵاتی سیاسی لەنێوان حکومەتە فیدراڵە هەرێمیەکان, ساغکردنەوەی دابەش بوونی وڵات لە سەر بنەمای پێویستی‌و خواستی نەتەوەکانی پێکهێنەری وڵاتو دامەزراندن‌و پێکهێنانی کۆمەڵێك یەکەی سیاسی لەنەتەوەکان لەچوارچێوەی یەکەیەکی سیاسی گەورەتردا, کە ئەوە پێی دەوترێ سیستەمی فیدراتیو. بەم مانایە سەرەکی‌ترین پەیامی فیدراڵیسم لە کۆمەڵگای فرە نەتەوەو فرەچەشندا وڵامێکی گونجاوە بۆ کێشەی نەتەوەیی.

ئەزموونی مێژوویی ئەو وڵاتانەی کە پێکهاتەی سیاسیان دەسەڵات ناوەندیە نیشانیداوە کە مادام وڵاتێك پێکهاتەیەکی نەتەوەیی‌و چەند زمانەی هەبێ‌و سیستمێکی فیدراتیو لەخۆ نەگرێ, درەنگ یا زوو هەڵدەوەشێتەوە. نموونەی یۆگۆسلاوی پێشوو دەریخست کە هەڵوەشاندنەوەی سیاسەت‌و شێوازە فیدراتیوەکان‌و پەیرەوکردنی سیاسەتە شوینیستیەکان چ داهاتوویەکی دەبێ. لەلایەکی دیکەشەوە ئەزموونی دەوڵەتە نەتەوەیەکان لەزۆر شوێنی دونیا نیشانی‌داوە کە سەربەخۆیی سیاسی‌و دامەزراندنی حکومەتی جیاش, هەموو گیرو گرفتەکانی چارەسەر نەکردووە. دەبینین کە لە ئەوروپا دوای چەندین سەدە شەڕی خوێناوی‌و راستیەکانی حکومەتە نەتەوەییە سەربەخۆکان, کۆمەڵگای ئەو کیشوەرە لەچوارچێوەی بڕیارنامەی ئابوری, ماڵی‌و سیاسی (یەکیەتی ئەوروپا) رۆژ لەگەڵ رۆژ لەیەکتر نزیك دەبنەوە, لە بەرئەوەی ئەوان تێگەیشتوون کە لە دونیای ئێستای ئێمەدا کۆمەڵێك گیروگرفت هەن کە ناتوانن لە ئاستی نەتەوەییدا چارەسەریان بکەن. بەو هۆیە ئەوان شێوە کۆنفیدراسیۆنێکیان پێك هێناوە کە بەرە بەرە دەبێ بە فیدراسیۆن. ئێمە لە هەمان کاتدا کە لە ئەوروپا شاهیدی لێك نزیك بوونەوەی وڵاتەکانین, هەر لە هەمان کاتیشدا دەبینین کە بەردەوام بە قازانجی ناوچەو حکومەتە هەرێمیەکان لەدەسەڵات‌و هێزی حکومەتە ناوەندیەکان کەم دەبێتەوە, تا ئەو جێگایەی کە ئەوروپایان ناو ناوە(ئەوروپای ناوچەکان). تەنانەت لەناو وڵاتانی وەك فەرەنساشدا کە هەمیشە وەك سونەت دەسەڵاتی ئەوەش لە ناوەند کۆبۆتەوە, شاهیدی گەشە پێدانی شێوازەکانی فیدراڵیستین. لەبەرئەوەیە کە فیدراڵیسم وەڵامدەرەوەیەکی ژیرانەو دووربینانەیە بەکێشەو خواستە نەتەوەییەکانی کۆمەڵگا, لە ناوخۆو نێوان وڵاتە جیاوازەکاندا.

بۆ لاپەڕە (١٥)

کتێبخانەی گشتی دەربەندیخان

لەنێوان هۆڵی چۆڵو دەنگە دەنگی زۆردا

ئاراز عبدالرحمن محمد ـ دەربەندیخان

کتێبخانەی گشتی دەربەندیخان لە ساڵی ١٩٩٨ دامەزراوە، پاشان لەلایەن بەڕێز (مام جەلال) ەوە (٦٨٠) کتێبی بۆ دابینکراوە سەرەتا لەژورێکی بەڕێوەبەرایەتی رۆشنبیری کەرکوك دا بوو پاشان لەبینایەی بەڕێوەبەرایەتی رۆشنبیری دوو ژوورو دوو قاعە نۆژەن کرایەوە وە لەلایەن وەزارەتی رۆشنبیرییەوە کرا بە (کتێبخانەی گشتی کەرکوك).. وە لە بەرواری ٦/١٨ی ئەم ساڵ بە فەرمانی وەزاری بوو بە (کتێبخانەی گشتی گەرمیان) وەگوێزرایەوە بۆ شارۆچکەی کەلار.. ئێستا تەنها کتێبخانەی گشتی دەربەندیخانە..

لەسەر دانماندا بۆ کتێبخانە سەرەتا لەمەدخەلێکەوە دەچێتە ژوورەوە یەکسەر دەچیتە ئەو هۆڵەی کەهۆڵی خوێندنەوەیەو ڕاڕەوی فەرمانبەرەکانە واتە ڕاڕەوی فەرمانبەرەکانە لەنێوان هۆڵی کتێبخانەو ژوورەکانی کەسی لێ نەبوو تەنها فەرمانبەرەکان نەبێت کە کورسیەکان بەچاکی ریزکرابوو.. لەپڕ (لوقمان عبدوڵڵا) کە خوێندکارێکی دواناوەندی بوو هاتو رۆژنامەیەکی گرت بەدەستیەوەو دانیشت بەمەبەستی خوێندنەوەی لێی رۆشتمە بێشەوەو لەوەڵامی چەند پرسیارێك دا وتی (تاڕادەیەکی کەم سوودمەند بووم لەم کتێبخانەیە چونکە سەرچاوەی کوردییەکان کەمترە لەعەرەبیەکان.. بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا لەئاستی پێویستی رۆژانەم دایە.

پاشان خوێنەرێکی تر هات کەناوی (نیشتمان عوسمان) بوو وتی تاڕادیەکی کەم بابەتی تازەم دەست دەکەین لەکتێبخانە. ئەمە لەوەڵامی ئەو پرسیارەماندا بوو کەئایا تا چەند بابەتی تازەت دەست دەکەوێت لەم کتێبخانەیە.. پاشان لەپرسیارێکی تردا کەلێم پرسی ئایا هەست دەکەین لەکاتی خوێندنەوەدا دەنگە دەنگ هەیە؟ ئەمە تا چەند کاریگەری خراپی دەبێت لەسەر خوێنەر؟

نیشتمان وتی (بەڵێ کاریگەری خراپی هەیە ئەویش دەگێڕمەوە بۆ چۆڵی هۆڵی خوێندنەوەو کەمی کاری فەرمانبەران لەباتی ئەوەی خەریکی ئیش‌وکارەکانیان بن. دەستکاری (نغماتی) مۆبایلەکانیان دەکەن ئیتر نازانم، نازانن بیخەنە سەر (هەززە) یان خۆیان حەزیان لەمۆسیقاکەیەتی).

دواتر لەوەڵامی پرسیارێکی دیکەدا کەپرسیم هەست دەکەیت هۆڵی خوێندنەوە چۆڵە، وتی بەڵێ هەر زوو هەستم کرد هۆکارەکەشی روونە، ئەویش کەمتەرخەمی خوێنەرانی دەربەندیخانە لەبواری خوێندنەوەو خۆڕۆشنبیرکردندا.

پرسیم بەڵام بەپێچەوانەوە کتێبخانەی سەنتەری چالاکی گەنجانی دەربەندیخان خوێنەرێکی زۆر رووی تێدەکات، هۆکاری ئەمە دەگێڕیتەوە بۆچی؟

بەرێزی وتی (من لەوەتەی هاتووچۆی ئەم کتێبخانەیە دەکەم چەند شتێکم لەلا گەلاڵە بووە:

١–زۆرجار کە داوای کتێبێك دەکەیت ئەبینیت پاش گەڕانێکی زۆر پێت ئەڵێن (استعارە) کراوە یان خۆی بۆ خۆی نایدۆزێتەوە.

٢–هۆکارێکی تریش ناوەکەیەتی بۆ نمونە سەنتەری گەنجان واتە سەنتەرێك (ماڵێك) یاخود مەئوایەك بۆ گەنجان رون تر بڵێین زۆربەی خوێنەران گەنجن، لێرە لەکتێبخانەی گشتی من وەك خۆم هێشتا لەوجۆرە بڵاوکراوانەم نەدیووە، بەتایبەت هەست دەکەم کە کتێبو گۆڤاری کۆنی لێیە.

دواجار بۆ وەڵامی ئەم پرسیارانەو چەند پرسیارێکیتر چاومان بە (ئاواز خان) بەڕێوەبەری کتێبخانەی گشتی دەربەندیخان کەوتو وتی (هۆڵی خوێندنەوە وەها دروست کراوە کە فەرمانبەرانمان هاتوو چۆی تێدا دەکەن کەئەمەش بەشێوەیەکی کەم رێگە لەخوێنەران دەگرێت) وە ئەمە دەگێڕێتەوە بۆ ئەوەی کە بیناکەیان ناتەواوەو تەنها ئەو هۆڵی خوێندنەوەیان هەیە.. پاشان بەرێزی وتی (ساڵانی پێشوو هۆڵێکی باشمان هەبوو گەورە بوو هۆڵێکی باش بوو بۆ هۆڵی خوێندنەوە بەڵام. (بەرێوەبەری کتێبخانەی کەرکوك)ی پێشوو ئەو هۆڵەی دا بە بەڕێوەبەرایەتی هۆشیاری منداڵان، دواجار ئەم رێڕەوەمان کرد بەهۆڵی خوێندنەوە.. کە بۆ منداڵانو گەورەشە کە نابێت هۆڵەکانیان تێکەڵ بێت، هاتووچۆی بەسەردا بکرێت کەئەوەش هەمووی دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی بینایەکی رێکوپێك.

–هەروەها هۆی چۆڵی کتێبخانەی گێڕایەوە بۆئەوەی کەبیناکەیان تێکەڵ بەبینای بەڕێوەبەرایەتی هۆشیاری منداڵانە لەکاتی خوێندنەوەدا دەنگە دەنگی زۆریان دێت کەئەوەش خوێنەر ناچار دەکات کەمتر لەهۆڵەکەدا بمێنێتەوەو زیاتر کتێب (استعارە) بکات بۆ دەرەوە کە ئەمەش دیسان دەگەڕێتەوە بۆ نەبوونی بینایەکی تایبەت بەکتێبخانە.

–تا چەند پێشوازی لەخوێنەران دەکەن.

+کتێبخانەکەمان بە بەردەوام لەخزمەتی خوێنەراندایەو رۆژانە دوو دەوام دەکەین بەیانیان لەکاتژمێر (٨)ی بەیانی هەتا (١٢)ی نیوەڕۆ ئێواران لە (١)ی پاش نیوەڕۆ تا (٤)ی ئێوارەو پێشوازی لەخوێنەران دەکەین، ئەوەی لەتوانامندا هەبێت هەوڵ دەدەین بۆ فەراهەمکردنی کەشێکی باش بۆ خوێنەران لەکتێبخانەکەماندا وە خوێنەر دەتوانن سودمەندبن بەکتێبی بەسود، بەڵام ئەوەی ئێمە نیمانە هۆڵی منالانە وەك پێشتر ئامارەم پێدا کەئەمەش دەبێتە هۆی دروست بوونی غەڵبەغەڵب.. جا داواکارین لەحکومەتی هەرێم بەدابینکردنی بینایەك بۆ کتێبخانەکەمان وەك زۆربەی قەزاکان کە ئێستا بینایەی کتێبخانەیان بۆ دروست دەکرێت.

کاتێك کارەکانم تەواو بوو خۆم ئامادەکرد بۆ رۆشتن، چەند کەسێك هاتنو رۆشتن بۆ ژوری بەڕێوەبەر یەکێکیان بەدەنگی بەرز تەلەفۆنی دەکرد کە لەهۆڵی خوێندنەوەدا دەنگی دەدایەوە پاشان دەستی نا بەجەرەس دا کەچەرەسەکە لەسەر دەرگای بەڕێوەبەر بوو واتە لەهۆڵی خوێندنەوەدا بوو!!. دیار بوو فەرمانبەرێکی دەویست چونکە نەیهێشت جەرەسەکە تەواو ببێت بانگی فەرمانبەرەکەی کرد کە لەهۆڵی کتێبخانە بوو پاشان فەرمانبەرەکە لەهۆڵی کتێبخانەوە هات کە هێشتا من لەهۆڵی خوێندنەوە بوم بە بەردەمم دا تێپەڕیو رۆشت بۆ ژووری بەڕێوەبەر وە لەو ژوورەدا دەنگێکی زۆر دەهات چونکە بەدەنگی بەرز قسەیان دەکرد.. دواجار پێش ئەوەی بڕۆم پرسیم ئەوە کێیە لەوێ فەرمانبەرێك وەڵامی دایەوە (ئەوە بەڕێوەبەری گشتی کتێبخانەکانە).

هیوادارین کتێبخانەکە ببێتە کتێبخانەیەکی نمونەیی بۆ ناوچەکەو سودبەخش بێت بۆ

کێ لەگرانی بازاڕ بەپرسیارە؟

ئا/ عەبدول محەمەد

متمانەی نێوان کڕیارو فرۆشیار نەماوە..

دەوڵەمەندو مەسئولەکان شەریکن..

سوپەر مارکێتەکان نرخیان بەرزکردۆتەوە..

فرۆشیارەکان کڕیار هەڵدەخەڵەتێنن..

گرانیو هەرزانی نرخ لەبازاڕی شاری سلێمانیدا ماوەیەکە بۆتە باسو خوازی ناو خەڵکیو میدیا، دەیان گفتوگۆو قسەی جیاجیای لەسەر کراوە. هەریەکەو لەگۆشە نیگایەکەوە تێڕوانیووە.

ئایا ئەو مەسەلەیە کێ لێی بەرپرسیارەو بۆچی تائێستا سنورێکی بۆ دانانرێ " کردنەوەی سۆپەرمارکێتو بازاڕی بەکۆمەڵ کە هەموو پێداویستیەکانی تێدا دەست بکەوێت.

ئایا قەیرانەکە زیاتر قوڵ دەکاتەوە، یان کاریگەری ئیجابی دەبێت.

بۆ زیاتر ئاشنا بوون بەڕای خەڵكو کڕیارو فرۆشیار لەبازاڕو بۆچونی خەڵکی لەوبارەیەوە، چەند شوێنێکی بازاڕمان بەسەر کردەوە.

دارا محەمەد کاسبکارێکی سەرشەقامی مەولەوییە، وتی منیش وەك دوکاندار سەرسام ماوم لەو گرانیەی کە لەم شارەدا هەیە، هەموو کەسی بێ زار کردووە، بەڕاستی من بۆ خۆم نازانم هۆکاری چییە، من وەك خۆم شتەکانم ١٥ تا ٢٥ دینار قازانجی دەخەمە سەر، بەڵام خەڵکیتر هەیە زۆر بێ ویژدانەو زۆر پێی لێ هەڵبڕیوە.

*متمانەی نێوان کڕیارو فرۆشیار نەماوە

زانای شێخ رەزا لەبازاڕی بەلەدێکە دوکانداری پەردە فرۆشتنە سەبارەت بەگرانی ناو بازاڕ وتی بەبۆچونی من کێشەکە پەیوەندی بەمتمانەی نێوان کڕیارو فرۆشیارەوە هەیە، ئێستا هیچیان متمانەیان بەیەکتری نەماوە، خەڵك هەیە بۆ کڕینی شتێك لەدە دوکاندار پرسیار دەکات، دوای دەگەڕێتەوە سەر یەکەم دوکان شتەکەی خۆی دەکڕێ.

یاخود زۆرجار مەسەلەکە پەیوەندی بەوەوە هەیە کەزۆربەی فرۆشیارەکان شتی خراپیان داوە بەخەڵکیو مشتەریان هەڵخەڵەتاندووە بۆیە خەڵك کەدێتە بازاڕو دوکانەکان بەگومانەوە سەیری فرۆشیار دەکاتو سەد بگرەو بەردەی لەگەڵدا دەکات بۆئەوەی وا هەست نەکات خەڵەتاندوویەتی لەبەر نەبوونیو لەدەست دانی ئەو متمانەیە ئێستا هەندێ خەڵکی، بەتایبەت چینی سەرو ناوەندو چینی ناوەندی ناو کۆمەڵ وردە وردە خەریکە روو لەسۆپەرمارکێتەکانی ناو شار دەکەن، بەمەبەستی دابین کردنی پێداویستیەکانیان، بەو پێیەی شتەکانیان باشنو دوورن لەفێڵو تەڵەکەوە.

بەڵام هێشتا هەندێ خەڵکی گومانیان لەسۆپەرمارکێتەکان هەیەو بەگومانەوە رووی تێدەکەن لەوبارەیەوە ئەنوەری حاجی عەزیز خاوەنی سۆپەرمارکێتی سلێمانی کەماوەی ٩ مانگە کردویانەتەوە دەڵێ ٩٥٪ بابەتەکانمان بیانیەو زۆربەی کڕیارەکانمان خەڵکی چینی ناوەڕاستن. نرخەکانمان لەگەڵ بازاڕدا زۆر جیاوازی ئەوتۆی نیە، گومانیش لەوەدا نیە کەهەندێ سۆپەرمارکێت خەڵکیان ترساندووە، ئێمە دەمانەوێت لەڕێگەی بازاڕەکەی خۆمانەوە ئەو تەلیسمو ترسە بکشێنین.

*سۆپەر مارکێت نرخەکانیان دیاری کراوە

لەکاتێکدا کە کاک ئەنوەر قسەی بۆ دەکردین ژمارەیەك خەڵکی رەفەی شتەکانیان بەسەر دەکردەوەو پێداویستیەکانیان هەڵدەگرت.

بەڵام ئەوەی جێی داخە زۆربەی خەڵکی وڵاتی ئێمە تائێستا گرنگی ئەم جۆرە بازاڕە نازانێ، چونکە هیچ حساب بۆ کات ناکرێ، کە دەتوانرێ بەکاتێکی کەم سەرجەم پێداویستیەکانی خۆت لەسۆپەرمارێکتێکدا دابین بکەیت ئەنوەر دەڵێ ئێمە نرخەکانمان دیاری کراوە بەگوێرەی نرخی رۆژ شتەکانمان دەفرۆشین، چونکە زۆربەی لەدەرەوە دەهێنین.

بەڵام ئەوەی جێی سەرنجە ئەوانەی کەسەردانی سۆپەرمارکێت دەکەنو خودی خاوەنەکانیشیان، ئاگایان لەو گرانیەی بازاڕ نیە، ئاگاشیان لێی بێ زۆر حسابی ناکەن.

کاك حەسەن کەریم لەبازاڕی عەسری دوکانی جلوبەرگی منالانی هەیە دەڵێ: هۆکاری سەرەکی ئەم گرانیەو لەدەست دانی متمانەی خەڵکی بە بازاڕی شاری سلێمانی ئەوەیە کە لێپرسینەوە نیەو بەناوی بازاڕی ئازادەوە خەڵکی هەلپەرست خەڵك دەروتێننەوە، جگەلەوەش خەڵك تەماح کار بوونو رۆژانە لەهەوڵی ئەوەدان دەستی خەڵکی ببڕن، وتیشی گرانی کرێ دووکان هۆکارێکی ترە، چونکە هەندێك لەبازارەکان هی دەسەڵاتدارەکانە یاخود هی دامەزراوێکە سەربەدەسەڵات، بۆیە دوکاندار ناچار لەبەر کرێ دووکانی زۆر، بەئارەزووی خۆی پێ لەنرخەکان هەڵدەبڕێو یارییان پێ دەکات.

*دەوڵەمەندو مەسئولەکان شەریکن

هەندێك مشتەری لەدەوری دووکانەکەی کاك حەسەن بوون، دەربارەی ئەو قەیرانی گرانییە، ووتیان زۆربەی کاسبیو هێنانی شت بۆ بازارەکان بەدەست دەوڵەمەندو شەریکی مەسئولەکانەوەیەو کەسیش لێیان ناپرسێتەوە، بۆیە ئەوانیش بە ئارەزووی خۆیان خەڵك دەروتێننەوە.

دەربارەی گێڕانەوەی متمانەی نێوان کریارو فرۆشیارو دانانی ئاستێك بۆ نرخی بازارو کەلو پەلەکان، بەبروای زانای شێخ رەزا" پێویستە خەڵك ویژدانی خۆی بکات بەحەکەم، باچیتر یاری پێنەکرێت، پێویستە خەڵك ویژدانی خۆی چاودێری بێت، پێش ئەوەی چاودێری حکومەت سنوری بۆ دابنێ، گەر هەر یەکە لەلایەن خۆیەوە دەست پێ بکات، بارودۆخەکە دەگۆڕێتو بەو شێوەیە نامێنێتەوە.

بۆیە جێی خۆیەتی ئیتر خەڵك هەر یەك لەلایەن خۆیەوە بەتایبەتی بازرگانو سەرمایەدارە گەورەکان کارێك بکەن کەخەڵك متمانەیان پێ بکاتو بازار بگەرێتەوە باری ئاسایی خۆی، چونکە گەر بارودۆخەکە بەو شێوەیە بروات رەنگە چیتر نەتوانرێ کۆنترۆڵ بکرێتو پاشا گەردانی روو بکاتە وڵات.

جەلال عوسمان (سکرتێری ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان):

بەداخەوە حکومەتی هەرێم زۆر بەکەمی گوێی لە ڕێکخراوەکەمان گرتووە

چاودێر: ڕێکخراوی ئازادی لاوان پێنج ساڵە دامەزراوە، تارادەیەك گەشەی کردووە دەکرێت بەشێوازێکی گشتی باسی بارودۆخی ئێستای ڕێکخراوەکەتان بکەیت.

جەلال عوسمان: ڕێکخراوی ئازادی لاوان کە بە بەرنامەیەکی پێشکەتوو چڕوپڕ بۆ خزمەتی لاوان دامەزراو لەدوای ٥ ساڵ دامەزراندنیش کەتۆ باسی دەکەیت هەمیشە هەوڵی داوە کەزۆرترین لاو لەدەوری خۆی کۆبکاتەوەو بەچالاکیە جۆراوجۆرەکانی ئاشنایان بکات. هەوڵی بەردەوامی ڕێکخراوەکەشمان بۆ گرتنە باوەشی لاوان و بەدیهێنانی حەزو ئارەزووەکانی لاوان وای لە ڕێکخراوەکە کردووە کە هەمیشە بیر لەبەرنامەی باشترو نوێتر بکاتەوەو بارەگای سەنتەرو بنکەکانی لەزۆرترین ناوچەکانی کوردستاندا بکاتەوە کەهەندێك ناوچە هەیە لەکوردستاندا تەنها ڕێکخراوی ئازادی لاوان بارەگای تێدا هەیەو کارو بەرنامەی جۆراوجۆر جێبەجێ دەکەن.

بێگومان هەموو ئەمانەش مانای ئەوەیە کە ڕێکخراوی ئازادی لاوان ئێستا لەبارودۆخێکی باشدایەو توانیویەتی سەرکەوتن بەدەست بهێنێت لەکارو بەرنامەکانیدا.

چاودێر: دەکرێت بەوردی گرنگترین ئەو پرۆژانەمان بۆ باس بکەن کە ڕێکخراوەکەتان جێبەجێی کردووە لەماوەی پێنج ساڵی ڕابردوودا.

جەلال عوسمان: وەکو ئیشارەتم پێدا هەمیشە ڕێکخراو لەخەمی ئەوەدا بووە کەچالاکیو پرۆژەی جۆراوجۆر بەئەنجام بگەیەنێت بۆ لاوانو هەوڵمانداوە کەپرۆژەکانمان بەپێی توانا سەرجەم بوارەکانی حەزو بەهرەی لاوان بگرێتەوە. بۆ ئەم مەبەستەش دەتوانین پرۆژەی سندوقی پێکەوەنانی خێزان بۆ لاوان بکەینە نمونە کەماوەیەکی زۆر پرۆژەیەکی کارا بوو کەتوانی خزمەتی زۆری لاوان بکات هەروەها هەموو ئەو فیستڤاڵانەی ڕێکخراو سازی کردون دەتوانرێت بەپرۆژەی گەورە لەقەڵەم بدرێت بۆ خزمەتی لاوان، بۆ نمونە هەردوو فیستڤاڵە ئەدەبیەکەی لاوان کە بۆشعرو چیرۆك لەسلێمانی ئەنجام دراو لاوانی زۆربەی ناوچەکانی کوردستان تێیدا بەشداربوون، وەسازدانی فیستڤاڵی کورتە فیلمی لاوان کە دەنگدانەوەیەکی باشی لەسەر ئاستی کوردستان هەبوو سەرباری چالاکیە وەرزشیو هونەریو ڕۆشنبیریە بەردەوامەکان دیارە ئێستاش مەکتەبی سکرتاریەت لەهەوڵی ئەوەداین کەپرۆژەی گەورەتر سازو ئامادە بکەین کە لەئاست هەلومەرجی ئەمڕۆو خواستەکانی لاواندا بێت.

چاودێر: زۆرێك لەلاوان پێیان وایە ڕێکخراوەکەتان کەمتەرخەم بووە بەرامبەریان بەتایبەت لاوانی کەنار، زۆرێك لەلاوان پێیان وایە ئەو بنکەو سەنتەرانەی ئێوە لەئاستی پێویستدا نین، دەکرێ هۆکاری ئەمەمان پێ بڵێی یان هەر ڕوونکردنەوەیەکیتر.

جەلال عوسمان: ئەگەر ڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان ئەو هەموو چالاکیو پرۆژانەی بۆ لاوان ئەنجام دابێ وە هەوڵی دابێ کەبارەگای ئۆرگانەکانی لەسەرجەم ناوچەکانی کوردستان بکاتەوە بەناوچە دوورە دەستەکانیشەوە کەواتە چۆنو بۆ کەم تەرخەم بووە، بەپێچەوانەوە من پێم وایە هەندێ جار زیاد لەتوانای خۆمان صەرف کردووە بۆ خزمەتی لاوانی کەنارو ئەرشیفی چالاکیە زۆرو زەوەندەکانی ڕێکخراویش شاهیدی ئەمە دەدەن. دەربارەی سەنتەرو بنکەکانمان لەناوچە جیاوازەکاندا لەئاستی پێویستدا بوون بۆ خزمەتی لاوان سەرباری کەمی پێداویستیەکان.

چاودێر: ڕێکخراوەکەتان هەندێ پرۆژەی دەست پێکردو هەندێکی جێبەجێ کرد بەڵام هەندێ پرۆژەی بەنیوەناچڵی بەجێ هێشت وەك سلفەی زەواج، کۆنفرانسی زانستی هۆکارەکەی دەگەڕێتەوە بۆچی؟

جەلال عوسمان: دیارە ڕێکخراوی ئازادیی لاوانی کوردستان هەر لەسەرەتای دامەزراندنەوە بەعەقڵێکی نوێو پرۆژەیەکی مۆدێرن هاتە مەیدان کە لەئاست خواستو داواکاریەکانی لاواندا بێتو لەبەراییەوە چەندین پرۆژەی گرنگ لەبەرنامەماندا بوو بەهۆی هەوڵو ماندوبونو پشتگیری دڵسۆزانەوە هەندێکی جێبەجێ کراو هەندێکیش لەخەباتدا لەپێناو جێبەجێکردنیدا. دیارە بارودۆخی کوردستانو ئەو هەلومەرجو گۆڕانکارییانەی لەکوردستانو ناوچەکەدا ڕوویاندا تەئسیری لەسەر کارو پرۆژەکانی ڕێکخراوەکەمان کردووە بۆ نمونە سلفەی پێکەوەنانی خێزان کە یەکێك بوو لەئامانجە گرنگەکانی ڕێکخراوەکەمانو لەسەرەتاوە هەوڵی جدیمان خستەگەڕ بۆ بەدیهێنانی ئەم ئامانجەو خۆشبەختانەو بەپشتگیری هەڤاڵی بەڕێز مام جەلال دەست بەجێبەجێکردنی ئەم پرۆژەیە کراو لەهەوڵێکی بێ وێنەو بۆ یەکەم جار توانیمان ئاهەنگێکی فراوان بۆ (١٢٠) سەدو بیست بوك زاوا سازبدەینو تەواوی پێداویستیەکانیان بۆ دابین بکەین لەگەڵ بەخشینی (٢٠٠٠) دوو هەزار دینار بۆ هەر بوكو زاوایەكو خۆشبەختانەو بەپاڵپشت بەپرۆژەکەی ئێمە حکومەتی هەرێم بڕیاری بەخشینی سلفەی زەواجی ڕاگەیاند بۆیە پرۆژەکەی ئێمە وەك تایبەتمەندیەکی ڕێکخراو مایەوە بۆ ئەندامەکانی خۆمان کەتا ئێستاش بەردەوامە وە سەبارەت بەپرۆژەی کۆنفرانسی زانستی کەدوو ساڵە کاری بۆ دەکەین بەهۆی بارودۆخو کەمی بودجەوە نەمانتوانیوە جێبەجێی بکەین بەڵام خۆشبەختانەو لەماوەیەکی نزیکدا ئەم کۆنفرانسە لەشاری سێمانی بەئەنجام دەگەیەنین.

چاودێر: وەك سکرتێری ڕێکخراوێکی لاوان، پێتان وایە دەتوانن نوێنەرایەتی دەنگی لاوان بن لەکوردستاندا؟

جەلال عوسمان: ڕێکخراوی ئازاد لاوانی کوردستان، لەسەرەتای دامەزراندنییەوە بەشێوازو مۆدێلێکی نوێو لەئاست پێداویستییەکانی لاوانو بەدیهێنانی خەونەکانیان، و بەرجەستە کردنی خولیا خەفە کراوەکانیان لەپێناو بەدیهێنانی کۆمەڵێکی مەدەنیو تەندروست هاتە مەیدانو لەماوەی کاکردنماندا توانیومانە بەردەوامی بەپرۆژەو چالاکییە هەمە جۆرەکانمان بدەین، ڕێژەیەکی بەرچاو ئەندام لەدەوری ڕێکخراوەکەمان کۆبکەینەوە، ببینە خاوەنی ٢٠ سەنتەرو ١٠٦ بنکە لەسەرتاسەری کوردستاندا، لەگەڵ ئەوەشدا ڕێگەمان سەختەو زۆر کارمان ماوە بەئەنجامی بگەیەنین لەخزمەت کردنی لاواندا، خوازیارین لاوانی کوردستان ڕێکخراوی ئازادی لاوانی کوردستان بەماڵی خۆیان بزانن، لەپێناو گەیشتن بەئامانجەکانیان.

چاودێر: گرنگترین پرۆژەکانتان بۆ حکومەت چی بووە؟ کام لە پرۆژەکانتان لەلایەن حکومەتەوە ڕەت کراوەتەوەو هۆکارەکەی چی بووە؟

جەلال عوسمان: دیارە کۆمەڵێك پرۆژەمان هەبووە کەلەڕێگەی حکومەتی هەرێمەوە جێبەجێی بکەین وەك پرۆژەی سلفەی زەواج، نیشتەجێبوون، کۆچ، چارەسەرکردنی کێشە کۆمەڵایەتییەکان، دروست کردنی پاركو ياريگا، ناوەندی ڕووناکبیریو هونەریو وەرزشیو هەوڵی زۆریشمان داوە لەپێناو بەدیهێنانی ئەم پرۆژانەدا، بەڵام بەداخەوە حکومەتی هەرێم زۆربەکەمی گوێی لەڕێکخراوەکەمان گرتووە لەپێناو بەدیهێنانی ئەم ئامانجانەدا.

چاودێر: لەدەرەوەی ڕێکخراوەکەی ئێوە چەند پرۆژەو کۆنفرانسێك بۆ کێشەکانی لاوان سەری هەڵداوە" لەو پرۆژانەدا ئێوە چەند بەشداریتان هەبووە؟

جەلال عوسمان: لەبەرئەوەی خەمی لاوانمان لەئەستۆیەو هەوڵمان لەپێناو ئاسودەییو خۆشبەختی لاواندایە، لەهەر جێگەو شوێنێك پرۆژە یاخود کۆنفرانس یان هەر چالاکییەکی لاوان ئەنجام بدرێت، مەبەستمانە بەشداری بکەین لەم پێناوەشدا هەوڵمانداوە لەگەڵ ڕێکخراوەکانی تری لاوان تەنسیقو هەماهەنگی بکەینو خەباتمان بەردەوامە لەپێناو بەدیهێنانی فیدراسیۆنێکی سەرتاسەری بۆ لاوان لەکوردستاندا.

ئامادەکردنی/ چاودێر

جەلال عوسمان

پێنجوێن " شارێك لەفەرامۆشیدا

سازدانی/ لاپەڕەی لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەگەری

* پێنجوێن شارێکی سەر سنورییە، ساڵانێکە دەروازەیەکی گرنگی هەرێم بووە بەرووی وڵاتاندا، ئەم شارە بەهۆی هەڵکەوتەی جوگرافیەوە کەلەسەر سنوری ئێرانە، لەماوەی شەری ئێران — عێراقدا، زەرەرمەندترین ناوچە بووە، تائێستاش پاشماوەی خانووی ڕوخاو لەم شارەدا هەیە، بەگەیشتنت بەدەروازەی ئەم شارە، ئارمی ئاگادارکردنەوە لەبوونی مین تووشی سەرسوڕمانت دەکات، بەدرێژایی دوانزە ساڵ ڕێکخراوەکانی هەڵگرتنەوەی مین سەرقاڵی کارکردنن، کەچی هێشتا مەترسی مین لەسەر ژیانی خەڵك ماوە، پێنجوێن لەسەرەتای ئاوەدانبوونەوەدایە.

*خەڵکی پێنجوێن دەڵێن چی؟

گەر خەڵکی ئەم شارە باسی شارەکەت بۆ بکەن دەڵێن :شارێکە فەرامۆش کراوە، لەمامۆستایەکمان پرسی باری پەروەردەو فێرکردن چۆنە لێرە، ئەو پێی ووتین: گرفتمان لەبوونی بینا نییە، بەڵکو گرفتی سەرەکیمان کەمی مامۆستایە بەتایبەتی مامۆستای ناوەندیو دواناوەندی.

وەرزشکارێك کەئێستا وازی لەوەرزش هێناوە، خۆی بۆی گێراینەوە کەوەرزش لەم شارەدا هیچ گرنگیەکی پێنەدراوەو تائێستاش یاریگای وەرزشی باش لەم شارەدا نییە، هەرچەندە زۆرێك لەبەرپرسان بەڵێنی دروستکردنی یاریگایان پێداوین، بەڵام تائێستا هیچ دیارنییە.

لەپیاوێکی بەتەمەنمان پرسی ئەم شارێگەیەی شار، کەتەنها شەقامی گەورەیە لەشارەکەدا، لەکەیەوە ئاوا هەڵکەندراوە؟ ئەو وتی نازانم، دەمێکە بەحکومەتێکی گەورە ئەم تۆزە جادەیان بۆ چاك ناکرێت، ئەوە خەڵکیشی لێکەوتە خوارەوەو کارەساتیش لێی ڕوویدا، کەچی هەر پەل ناکەن لەچاکردنی.

لەگەڕانمان بەپێنجوێندا ویستمان بچینە سەیرانگەی بلکیان، بەڵام دەرگایەکی گەورەو سیاجێکی تەلبەند، نەیهێشت ئەو سەیرانگایە ببینین، تابلۆیەکی گەورەش لێی نوسرابوو (هاتنە ژوورەوە تەنها بۆ خێزانە، مەشروب خواردنەوە قەدەغەیە).

لەگەڕانەوەماندا چووینە باخێکەوە پیرەژنێکی بەتەمەن بەگەرمی بەخێرهاتنی کردین،پێم وت پورێ ئەوە چییە، ئەو باخانە بۆ ناهێڵرێ کەس بچێتە ناویەوە؟ ووتی: ئەوە ئێستا موڵکی (شێخە) کردوویەتی بەشوێنی خۆی، ژمارەیەکی زۆر دەرویشی لێیە. نایەڵێ کەس بچێت جگە لە جەماعەتی خۆی، ئەو ئەیوت ئەگەر ئافرەتی سەر ڕوتیشت لەگەڵ بێت نایەڵن بچیتە ژوورەوە، کورێکی گەنج خۆی هات بۆلامانو دیاربوو خۆی زۆر نارەحەت بوو لەماڵی شێخو داگیرکردنی بلکیان، ئەو ئەیوت" خەڵك ئیمزاشی کۆکردەوە بۆ دەرکردنیان لێرە بەڵام تائێستا هیچ نەکراوە، (ئێمە بۆخۆشمان سەرمان سوڕما لەداگیرکردنی ئەم سەیرانگایە کەدەکرێت، هاوڵاتیانی ئەم ناوچەیەو حکومەتیش سوودی لێوەربگرن. گەر حکومەت وەك سەیرانگایەك ئاوەدانی بکاتەوەو ئازادی بکات.

* یا ئەبین بەپۆلیس یان بەمارێنز.

حسن، کورێکی گەنجو تابلێی خوێن شیرین بوو، دەیوت ئەم شارە گەنج بێ تاقەت دەکات، نەسەنتەرێکی لاوانی باشی تیادایە، نەپارکێك، نەشوێنێك تاگەنج تیایدا کۆبێتەوە، ناچارین ببین بەپۆلیس یان بەپاسەوانی سنور هیچ شتێکی تر نییە گەنج بیکات، ناچاریشە ببێتە پۆلیس چونکە، بژێوی ژیانی دەبێت دابین بکات، کۆڵبەریو قاچاغچێتیش وەختی نەما، هەمووڕمان لێی بێزار بووین.

*حکومەت دەڵێت چی؟

بەڕێز (عمر غريب) قائمقامی قەزای پێنجوێن، بەپێچەوانەی هەموو ئەو قسانەوە، ئەو بەهیچ جۆرێك پێی وانیە پێنجوێن شارێکی فەرامۆش کراو بێت، (عمر غريب) ووتی:

زۆر لام سەیرە کەئەم ووشەی فەرامۆش کراوە دەبیستم، بەسەر زاری هەندێکەوەیە، نازانم پێنجوێن چی هەیە بۆی نەکرابێ؟ من ساڵێكو چەند مانگێکە لێرەم، پێشتریش سێ ساڵ لێرەبووم، لەسەر ئەرکی مام جەلال خوێندنگەیەکی شەش پۆلی دروست کراوە، خوێندنگای کەژانی نۆژەن کرایەوە، خەستەخانە نوێ کرایەوە، بڕێکی زۆر پارەی بۆ بلکیان سەرف کرد، ئەمە جگەلەو پرۆژانەی ڕێکخراوەکان لەم سنوورە جێبەجێیان کرد، هەروەها پرۆژەی ئاو بۆ هەموو ماڵەکانی ڕۆیشتووە، حەوت کیلۆمەتر زێرابی سندوقی دروست کراوە، زۆربەی گوندەکان پرۆژەی ئاوو کارەبایان بۆ ڕاکێشراوە.

بەڵام سەبارەت بەنەبوونی پاركو شوێنی گشتیو سەنتەری لاوان، ئەمیش دووپاتی کردەوە، بەڵێ کەمتەرخەمی هەبوو لەدەستەبەر کردنی ئەو شتانەدا، بەڵام ئەمەش کەمتەرخەمی ئێمە نەبووە، زۆریش هەوڵدراوەو زۆریش بەڵێنیان پێداوین، بەڵام بەداخەوە هیچ جێبەجێ نەکراوە.

* ئەنجام:

پێنجوێن ڕاستە شارێکە هەندێك خزمەتگوزاری پێگەیشتووە، بەڵام بەهۆی وێرانبوونی بەرێژەیەکی زۆر، وایکردووە، کەدەستی خزمەتگوزاری حکومەت بەباشی بەدیار نەکەوێت، پرۆژەکانی حکومەت بەسیمای شارەکەوە دیارە، بەڵام خەڵکی دەیانەوێت شارەکەیان جوانترو پێشکەتووتر بێت، دەخوازین حکومەت گرنگیەکەی بەم شارە زیاتر بکاتو دەستی ئاوەدانکردنەوەی زیاتر بۆ ڕابکێشێ.

لەنێو کێشەو داواکاری خانەنشیناندا

ئا/ ژینۆ عبدالله

* (بەراستی زۆربەی جار شەرم دەکەم کاتێك مووچەی خانەنشینی وەردەگرم، چونکە ئەو برەپارەیەی وەریدەگرینو ئەو شێوازی مووچەدانە، کەدەماندەنێ ئەڵێی خێرمان پێ دەکەن) (ع.س.خ)، ئەو هاوڵاتیە تەمەن (٧٨) ساڵە بوو، کەوەك خۆی دەڵێت زووخاوە سك بووە بەدەست مووچەی خانەنشینیەوە، کەسەرەڕای ئەوەی ماوەی (٣٠) ساڵ لەیەکێك لەدامەزراوە حکومیەکاندا، خزمەتی کردووە، بەووتەی خۆی ئێستا ئاوا پاداشتی ئەدەنەوە .

ئەو بەسەرهاتەی باسمان کرد لەگەڵ زۆربەی باروگوزەرانی خانە نشیناندا دەگونجێ لەکاتێکدا لەنێو ئاپۆرەی ڕیزبوونی خانەنشیناندا لەیەکێك لەبنکەکانداچاوەڕێی وەرگرتنی موچەکانیان بوون و بێزاری تووڕەیی لەسیمای زۆربەیانەوە بەدی دەکرا، هەفتەنامەی (چاودێر) لەنزیکەوە چەند کەسێکی دووان، بەڵام هەموویان داوایان کرد ناوەکانیان نەنوسین.

* (ر.ع) کەماوەی زیاتر لە (٣٠) ساڵ خزمەتی کردووە، بەنیگەرانیەوە ئاماژەی بەوەدا، کەسەرەڕای ئەوەشی هەندێکمان بەهۆی تەمەنمانەوە توانای وەستانمان نییە لەڕیزدا، کەدەبێت ماوەیەکی زۆر چاوەڕێ بکەین هەندێ جار تووشی دەمەبۆڵەش دەبین لەگەڵ کارمەندانی بنکەکەدا.

زۆربەی ئەو پارانەی وەریدەگرین وردەیە، لەجۆری (٢٥٠–٥٠) دیناریە، ئەمە وتەی (ش.خ) بوو کەتەمەنی (٧٤) ساڵ دەبوو، ئەو خانەنشینە گرفتێکی تری خۆیانی بۆئەوە بردەوە، کەسەرەڕای کەمیبڕی مووچەکەیان لەچاو ئەو خزمەتەی پێشکەشیان کردووە، بەسێ مانگ جارێکیش مووچەکانیان پێ دەدرێن. خانەنشینێکیتری تەمەن (٧٨) ساڵە ووتی (پێش پرۆسەی ئازادکردنی عێراق مووچەیەکی زۆرمان وەردەگرتو چاوەڕێی ڕۆژێکی وەك ئەمڕۆمان دەکرد کەئاستی گوزەرانمان بەرز بێتەوە، بەڵام بەداخەوە).

بۆ گەیاندنی دیدو بۆچوونو رازو گلەیی چینی خانەنشینان، کەساڵانێکی دوورو درێژ لەم وڵاتەدا خزمەتیان کردووە، ڕۆژانە کاروباری هاوڵاتیانیان ڕایکردووە، پەیوەندیمان کرد بەبەڕێز (سەلاح جومعە) بەڕێوەبەری گشتی خانەنشینو دەربارەی قەرەباڵغی بنکەکانی خانەنشین ئاماژەیبەوەدا کەئەوە شتێکی کاتیە، چونکە بەڕێوەبەرایەتییەکەی ئەوان، هەشت بنکەیان لەسلێمانی هەیەو هۆکاری قەرەباڵغی هەندێك بنکە دەگەڕێتەوە بۆ دابەشکردنی مووچەی کەم ئەندامان لەهەندێك لەو بنکانەو ووتی (بەلانی کەمەوە لەهەر بنکەیەك ٢٤ کارمەند هەیە بۆ ڕایکردنی کاروباری خانەنشینان)، سەبارەت بەمووچەی خانەنشین بەڕێز (سەلاح جومعە) پێی وابوو، کەڕەنگە تاسەری ساڵی داهاتوو، مووچە بەهەمان سیستەم دابەش بکرێت، بەڵام لەدوای سەری ساڵی تازەوە، وەزارەتی دارایی عێراق بەرنامەیەکی هەمەلایەنەی هەیە بۆ باشتر کردنو چاکردنی باروگوزەرانی خانەنشینان.

دەربارەی پێدانی مووچە بەسێ مانگ جارێك، بەڕێوەبەری گشتی خانەنشین ڕوونی کردەوە، بەردەوام لەهەوڵداین کەمووچە مانگانەو لەکاتی دیاریکراوی خۆیدا، بدرێ، بەڵام ئەو سیستەمە بەپێی یاسای خانەنشینانی عێراقە .

بەشێوەیەکی گشتی خانەنشینان دەبێت لەچاوەڕوانی خستنە ڕووی داواکاریەکانیان بن، بەئومێدی چارەسەرکردنی کێشەکانیان لەلای لایەنە بەرپرسو پەیوەندیدارەکان.

بەهەرحاڵ پێویستە بەهیچ شێوەیەك ئەو چینە گرنگەی کۆمەڵ لەیاد نەکرێ، بەو شێوەیەی پێویستەو شایستەی ئەو خزمەتەی کردوویانە ئاوریان لێبدرێتەوە، گوێ لەداواکاریو کێشەکانیان بگیرێو چارسەرێکی گونجاویان بۆ بدۆزرێتەوە .

پەژارەی هاوولاتی

- گرفتەکانی خوێندن و مشتێك لەخەروارێك.. (شنرۆ)

- کورد تێل بەقەرزی کۆندا دەچێتەوە..! (کەمال)

- یاسا واناڵێت.. (هەرێم)

- سکاڵاو داوا لەبەڕێوەبەرایەتی هاتوچۆ.. (محەمەد)

- لە شارەوانی ڕۆتین بەردەوامە.. (محەمەد ڕەزا)

پواز

گەندەڵی نییە..!

ئەوەی باس دەکرێت و ڕۆژانە لەناو خەڵکوچین توێژە جیاوازەکاندا دەوترێتەوە لەبارەی گەندەڵی و فەسادی ئیداری و زیادکردنی ڕۆتینەوە قسەیەکە و هەموان خومان پێوەگرتووە.

ئەمە بۆچوونێکە بەم دواییە لام دروست بووە، من وادەزانم ئێمە لەهیچ فەرمانگەو دامودەزگایەکی حکومەتدا کەسانی گەندەڵ و فەسادو دەست پیسمان نییە، ئەگەر هەشبێت ڕەنگە بەشێوەیەکی ئەوتۆنەبێت کەشایەنی لەکار خستن و دادگایی کردن بێت، ئاساییە کەکاربەدەستێك، بەتەنیشت پلەکەیەوەبەرژەندییەکانی خۆی و دەوروبەری پێش بەرژەوەندی هاولاتیان بخات، ئەمە قسەی من نییە و ڕەنگە بۆچوونی ئەو کەسانە بێت کەئەو جۆرە کارانە دەکەن و پەیرەوەی ئەوپەندە کوردییەش بکن کەدەڵێت: (پارو لەدەم بکەوێت، بۆ کۆش باشە)، خزم خزمێنەو بەڕێکردنی کاری دۆست و برادەریش هەروایە، بەڵام ئێمە ناوی گەندەڵی و فەسادی ئیداریمان بەسەردا بریوە. خۆئەگەر کەسێك ئەڵێ ئەمانە وانییە، گەندەڵی، فەسادی ئیداری و ڕۆتین لەناو فەرمانگەو دامودەزگاکاندا هەیە، منیش دەڵێم: برادەی ئازیز، بروا بکە منیش هەمان بۆچوونی تۆم هەبوو پێشم وابوو چارەسەری هەرچی زووتری ئەم گرفتانە لەو دامودەزگاو فەرمانگە حکومیانەدا ئەرکی ئەم قۆناغەی حکومەت و لایەنی بەرپرسەو گەندەڵی و بەردەوامی ڕۆتین دەردی کوشندەن، بەڵام ئێستا بۆچوونەکانم ئاوەژوو بوونەتەوە و ناهەقیشم مەگرە، چونکە ڕەنگە ئەو قسانەی من ڕاست بن و بەشێکی زۆری هاولاتیانیش هەر هەمان بۆچوونیان هەبێت، ئەگەر نا خۆبەقسەی ئێمەومانان بوایە و ئەو هەموو گەندەڵیە، دەبوو دەیان فەرمانبەرو کاربەدەستی گەورە گەورە ڕووبەڕوی دادگا بکردایەتەوە و لەزیندانەکانی توند بکرنایە،ئەم جارەش دەڵێم: برادەری ئازیز، گەندەڵی نییە.

ڕەنج قەرەداغی

دەرگای خوێندنگاکان بەڕووی خوێندکارانی دەرەکیدا داخراوە

* لەگەڵ دەست پێکردنەوەی ساڵی نوێی خوێندن، خوێندکارانی پۆلی شەشەمی ئامادەیی، جیاواز لەقۆناغەکانی تر، دەکەونە کەش و هەوایەکی تایبەتەوە.

ڕاستە پۆلی شەشەم بناغەیە بۆ دەرکەوتنی چارەنووسی خوێندکاران، بەڵام ئەوان جگەلە ترسی دەرچوون یا بەدەست هێنانی نمرەی کەم لێکدانەوەی سەیریان هەیە، کۆمەڵێ شتی تر دەڵێنەوە کەهیواو ئومێدیان بەرەو کزی دەبات، وەك" دەبێ ئەو مامۆستایەی وانەیان پێدەڵێتەوە شێوازی چۆن بێت، ڕێژەی دەرچوونی خوێندکارەکانی، پەیوەندی لەگەڵیاندا، هەر مامۆستای ئەوانە یان زنجیرە خوێندنگایەکیتر، کاتێك لەخوێندنگایەکی ترەوە بەماندوویی دێت، حاڵی چۆن دەبێ..؟ ئەمەو ئەو مەلزەمانەی کەدەقاودەقی مەنهەجە یان تۆزێك کورت کراوەتەوە، ئەو نرخەی لەسەر مەلزەمەکان دانراوە کەهەندێ بازرگان، ببورن مامۆستا، لەگەڵ چاپخانەکەدا (قازانج بەشەریکی) لەسەری ڕێککەوتون. لەمانە سەیرتر، دەگمەن مامۆستا هەیە، دانی خێر بەمەلزەمەی مامۆستایەکی تردا بنێت، دەڵێ: هی خۆم باشترە، بەڵگە زۆرە بۆ ئەو مامۆستایانەش کەساڵانە چەند ووشەیەك بۆمەلزەمەکانیان زیاد دەکەن و چاپی دەکەنەوە، بەجۆرێك کەمەلزەمەی نوێ بێت، کۆنەکەش بۆ پاقلە فرۆشەکان.

هەندێ بابەت لەکتێبدا هەیە و لەمەلزەمەدا بایەخی پێنادرێت، بەڵام بەپرسیار لەتاقیکردنەوەدا دێتەوە، یان خوێندکار خۆی بەلەبەرکردنی وانەیەکەوە ماندوو دەکات، لەدواییدا دەڵێن" تەرکە.!

وەرگرتن لەکۆلیژو پەیمانگا، لەسەر پۆینتێك دەوەستێت، بەڵام بەرپرسانی پەروەردە دوای تاقیکردنەوەکان و ئەنجام، باس لەکەموکورتی پرسیارەکان دەکەن، جگەلەوەی پێیان وایە ئەگەر بەڕێوەبەرێتییەکیش بۆ چارەسەرکردن و بنەبرکردنی دیاردەی مەلزەمە دابنێن، هێشتا بێهودەیە.

ئەمساڵ بڕیاری باش دراوە بۆ گەرانەوەو بەردەوامی خوێندن و بەشداری کردنی خوێندکارە دابراوەکان لەتاقیکردنەوە گشتییەکان، بەڵام بەسەدان خوێندکار لەدەرگای خوێندنگەکاندا وەستاون، داوا دەکەن بەگوێگر وەربگیرێن، کەس ئاوریان لێناداتەوە،چونکە دەرەکین. بەڕێوەبەرەکان دەڵێن ناچارین، بڕیاری وەزارەت و بەڕێوەبرێتی پەروەردەیە کەگوێگر وەرنەگرین. ئەی بڕیارێك نییە کەهاوکاری ئەو خوێندکارانە بکات کەبارودۆخی ناوچەکە لەخوێندنی دابریون؟ ئەوان بەشێوەیەکی دەرەکی تاقیکردنەوە ئەنجام دەدەن، بەڵام بۆ تێگەیشتنی ئەو وانانەی لەماڵەوە ناتوانرێ دەیانەوێ لەخوێندنگەی بەیانیان یان ئێواران گوێبگرن.

هەموویان بیر لەوە دەکەنەوە مامۆستا بۆ چەند وانەیەك بگرن باشە، بەڵام مامۆستا پشتی یۆرۆشی شکاندووە، نرخی سەعاتێك وانەی تایبەت ڕۆژ بەڕۆژ لە زیادبووندایە. مامۆستایانی ئامادەیی بەر لە بیسمیللای خوێندنی ئەمساڵ، نرخی وانەی تایبەت و ڕێوشوێنیان بەخوێندکارەکانیان وتووە، ئامۆژگاریشیان کردوون، کەپەلە بکەن ئەگینا دەوڵەمەندەکان مامۆستا باشەکانی وەك ئێمەو مانان زوو دەگرن.

شنرۆ محمود

* قسەیەکی باو هەیە، کەدەڵێ: هەرکەس، ئیفلاس بکات، بەقەرزی کۆندا دەچێتەوە.

کۆمپانیای کورد تێل بەهۆی فراوان بوونی زیاتری تۆری پەیوەندییەکانەوە لەشاری سلێمانیدا، ئێستا لەجاران دەوڵەمەندترن بەڵام بۆ بەقەرزی کۆندا دەچێتەوە؟!

لەم ڕۆژانەی پێشوودا، هێڵی تەلەفونی ماڵەوەمان برابوو، بۆبەدواداچوونی سەردانی کۆمپانیای کوردتێلم کرد، لەوێ پێیان ووتم" هێڵەکە قەرزارە لە ٢٠٠٢/٤/١ بۆ ٢٠٠٢/٩/٣٠، پارەکەم دا، بەڵام گومانێکم لادروست بوو، بۆچی ئەگەر قەرزارم لەمانگەکانی دواتردا، ئاماژەی پێنراوەو چۆن ئەمەبەسەر کۆمپانیای کورد تێلدا تێپەریوە؟ بەبیریشمدا نەدەهات کەقەرزاری هێڵی تەلەفۆنی ماڵەوە بم، بەهەر حاڵ گەرامەوە ماڵ وبەپسوڵە کۆنەکاندا چوومەوە، خۆشبەختانە، پسولەی پاکتاوی ٢٠٠٢/١/١بۆ ٢٠٠٢/٩/٣٠ م دۆزیەوە، کەپارەیئە ماویەم لێوەرگیراوەو هیچ قەرزاری کۆمپانیای کورد تێل نیم.

دیارە من ئەو برە پارەیەم بەناهەق لێوەرگیرا، بەڵام ئەوەی هانیدام کەئەم سکاڵایە، بەشێوەی دەستنوسێك بۆ چاودێر بنێرم، ئەوەبوو کەدواتر پرسیارم کردو باسی ئەم ڕووداوەم کرد لەناو خەڵکدا، هەستم کرد کەئەمە بەتەنها بەسەر مندا نەهاتووە، بەڵکو سێ هەزار هێڵی (٣١٣) براوە لەسەر قەرزی کۆن، خۆ ئەگەر من و چەند ماڵێك لەو سێ هەزار هێڵە پسولەی دووساڵ لەمەوبەرمان مابێت، ڕەنگە زۆربەی هەرە زۆری ئەو خاوەن هێڵانە ئەو پسوڵانەیان نەما بێت و بەناچاریش ئەو برە پارەیە بدەنە کۆمپانیای کوردتێل.

شتێك کەبەپێویستی دەزانم ئاماژەی بۆ بکەم ئەوەیە، کەچووم بۆدانی قەرزەکە لەکۆمپانیای کوردتێل بەفەرمانبەرەکەم وت: من وائەزانم قەرزار نیم، لەوەڵامدا بەشێوەیەکی ناشرین و دوورلەگیانی ڕێز گرتن پێی ووتم: ئەوە کۆمپیوتەر نوسیویەتی، خۆ کۆمپیوتەر دزی ناکات، بۆ کەس دەنگی لێوە نایەت لەبەرامبەر ئەو هەموو دزیەی بەرپرسان.

ئەمە قسەی فەرمانبەرێکی کچە لەکۆمپانیای کوردتێل کەلە سەعات (٨)ی بەیانی بۆ (٣)ی نیوەڕۆ لەدەوامدایەو ڕەنگە بەتەنها خورەوشتی بەپرسەکانی کۆمپانیا ببینێت و لەو ڕوانگەیەوە قسە لەسەر بەرپرسان بکات، هەر ئەم جۆرە فەرمانبەرانەشن، کەڕێز لەمافی هاولاتی ناگرن و هۆکاری مانەوەو تەشەنەسەندنی ڕۆتینیشن لەفەرمانگەکانیاندا. بۆیە خوازیارم پرۆسەی چاکسازی و پاکسازی هەرچی زووترە ڕوو لەکوردتێل بکات.

کەمال محەمەد سەعید

* من کە فەرمانبەرم لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی ئامێرە کار گوزارییەکانی کشتوکاڵ خانویەکی کۆنمان هەیە لەسەرشەقام، ئێستە دارەکانی ڕوخاوەو شکاوە دەمانەوێت سەقفەکەی هەڵبگێڕینەوەو بیکەین بەکۆنکرێت، بۆ ئەم مەبەستەش پێش ئەوەی دەستکاری بکەین ڕۆژی (٢٠٠٤/٩/٢١) بۆ مۆڵەت وەرگرتن چووم بۆ شارەوانی سلێمانی لەوێ پێیان ڕاگەیاندم بچم بۆ بەڕێوەبەرایەتی تۆمارکردنی خانوبەرە بۆئەوەی وێنەیەکی زەوییەکەو نەخشەی مولکەکە بهێنم، وە ڕۆژی (٢٠٠٤/٩/٢٤) نەخشەکەم برد بۆ شارەوانی، وە لەسەریان نوسی کەڕوپێوێك بێت بۆ کەشف لەگەڵم، بەڵام من دوو ڕۆژ چاوەڕێی ئەو ڕوپێوەم کرد هەر نەهات هەرچەندە دەچووم دەیان وت چووە بۆ کەشف، پاش ئاگادارکردنەوەی بەشی کەشفی شارەوانی لەئامادەنەبونی ڕوپێوەکە، شارەوانی دو کەسی تریان بۆ دانام، وە پاشان ناردیانم بۆ بەشی کەشف دوای کەشف کردنی، بەچەند ڕۆژێك ناردیانم بۆ بەشی مۆڵەت وە لەوی پێیان وتم دەبێت دوبارە مولکەکە کەشف بکرێتەوە، وە فەرمانبەرێکیان ڕاسپارد کەبێت بۆ کەشف وەمنیش ناونیشانم دا بەفەرمانبەرەکە کەسەعات (٢)ی ڕۆژی (٢٠٠٤/١٠/٢٩) لەو شوێنەی پێم وتووە چاوەڕێت دەکەم، بەڵام تا کاتژمێر (٤)ی پاش نیوەڕۆی ئەو ڕۆژە چاوەڕێم کرد نەهات.

لەگەڵ ئەوەشدا کەمن فەرمانبەرم کاتێك کە لەفەرمانگە دێمە دەرەوە دەبێت یان مۆڵەت وەربگرم یان خۆم بدزمەوە.

کەئەمەش دەبێتە هۆی وەستانی ئیشوکاری ئەو هاوڵاتیانەی کەڕوم تێدەکەن بەڵام منیش ناچارم، چونکە ئەگەر بێت و ئەو کارە نەکەم کۆنکرێت ناکرێت و لەبەرئەوەی وەرزی بارانبارین نزیك بۆتەوەو زەرەر دەکەم بۆیە ناچارم ئیشی خەڵك ڕابگرم بۆئەوەی ئەو زەرەرە نەکەم، بۆیە ئەگەر بێت و لەشارەوانی ئەم هەموو هاتوچۆ ئەم هەموو ڕۆتینەی کە دەڵێت ڕۆتین نەماوە پێم نەکەن منیش دەست لەکار هەڵناگرم، چونکە تاکو ئەمڕۆ کە (٢٠٠٤/١٠/٨) تاکو ئێستا کارەکەم جێبەجێ نەبووە، وە بۆ سبەینێش من نازانم، چۆن چۆنی لەفەرمانگە بێمە دەرەوە بچم ئەو کارە بکەم ئایا خۆم بدزمەوە یان مۆڵەت وەربگرم، مۆڵەتیش ئەوەندە وەربگرم بۆ ئەم کارە لەوانەیە بەڕێوەبەرەکەم بڵێت ئەمە چییە چۆن ئەو کەشفە تەواو نەبوو لەوانەیە وا تێ بگات من بەهەڵە ئەچمە دەرەوە بۆ ئەم کارە. کە ئەمەش کارێکی وا یکردووە کە زەرەرێکی زۆر لەمن بدات یەکەم لەڕووی دەرونییەوە دووەم لەڕووی مادییەوە، لەڕووی دەرونییەوە ئەوەیە من بێزار بووم لەهاتوچۆی شارەوانی کە تەنیا بۆ مۆڵەتی سەقفی خانویەك کە دەمەوێت بیکەم بەکۆنکرێت ئەمڕۆ من (١٦) ڕۆژە خەریکم، لەگەڵ ئەوەشدا ڕۆژی (٢٢) مانگ کەویستم ئەو مۆڵەتە وەربگرم. کارەکەم بکەم (١) تەن چیمەنتۆ لەبازاڕی ڕەش لەبەردەم کارگەکاندا بە (٧٧) دۆلار بوو بەڵام ئەمڕۆ کە (٨) مانگە (١) تەن چیمەنتۆ بووە بە (١١٠) دۆلار، ئایا کێ لەو زەرەرە بەرپرسیارە.

ئایا چاودێر لەلایەن حکومەتەوە نییە لەسەر ئەو چیمەنتۆیە ئایا بۆ چیمەنتۆ لەبەردەم کارگەکاندا بەو نرخانە دەفرۆشرێت کێ بەرپرسیارە بۆ پرسیار ناکەن، ئایا ئەگەر ڕۆتین نەماوە ئەم هەموو هاتوچۆیە چییە بەمنی دەکەن ئەگەر سەرپێچییەکم کردووە یان زیادەڕۆییەکم کردووە کارەکەم بۆ مەکەن، وەکو دوو کەشف لەشارەوانی سلێمانییەوە هاتوو بەچاوی خۆیان بینویانە ئیتر ئەمانە چییە هەموی زیادە. نەك من چەندەها کەسی تر دەبیم وەك من هاتوچۆ دەکات ڕاستە دوای نیوەڕوان شارەوانی سلێمانی دەوام دەکەن بەڵام ئەو خەڵکانەی کە کەشف دەکەن زۆرکات بۆ کارەکانیان ئامادە نابن.

محەمەد ڕەزا ڕەزا

* من کە هاوڵاتیەکی دانیشتوی شاری سلێمانیم، پاسەوانی گەراجی وەستانی ئۆتومبیلەکانی سەرۆکایەتی شارەوانی سلێمانیم،سکاڵای خۆم دەکەم بەوەی کەئەندازیارێکی شارەوانی بەناوی (...)، لەکاتێکدا ڕۆژی ١٠/٣ داوای ئەوەم لێکرد بەشێوەیەکی یاسایی ئۆتومبیلەکەی بباتە گەراجەکەوە، لەبەرامبەردا دەستی لێکردمەوەو دەست درێژی کردە سەرم بەلێدان، لوتم شکاوە، پێویستیم بەنەشتەرگەری هەیە، ئەو برادەرە ئەندازیارە یاری ئاسن دەکات و ئەو ڕۆژە ویستی توانای خۆی لەمندا تاقی بکاتەوە، پاشان سکاڵام لەراپۆرتی ئەو دوو پزیشکە بەڕێزە هەیە کەبەناڕاستی ڕاپۆرتەکانیان داوە، من بەو جۆرە لوتم شکاوەو لەلایەن پزیشکەوە ئاماژەی پێویستی پێنەدراوە، تەنانەت تەنها پێنج ڕۆژ تەداویم بۆ نوسراوە، لەکاتێکدا ئەندازیارەکە هیچ لێدراوییەکی پێوە دیار نییەو ئەو لەمنی داوە، ڕاپۆرتەکەی بەپێچەوانەوە بۆ نوسراوەو داوای دوو هەفتە تەداوی بۆکراوە. بۆیە داوا لەو پزیشکە بەرێزانە دەکەم کەبەرپرسیارێتی گەورەی پزیشکیان لەبیرنەکەن و سوێندی دڵسۆزییان لەبوارەکەی خۆیاندا پیرۆز ڕابگرن، داواش لەبەڕێوەبەرایەتی تەندروستی سلێمانی دەکەم، کەلیژنەیەك بۆ ئەم کێشەیە دروست بکەن، بەمەبەستی سزادانی لایەنی تاوانبار.

هەرێم عبدالقادر

* من وەك مامۆستایەکی فێکردنی شۆفێری لەشاری سلێمانی، سکاڵای خۆم دەکەم لەنەبوونی بەڵگەنامەیەکی بەڕێوەبەرایەتی هاتوچۆ بۆ مامۆستایانی ڕێپێدراو، کەئەمش گرفتی بۆ مامۆستایانی نوسینگەکانی فێرکردنی شۆفێری دروست کردووە لەچەند ڕوویەکەوە، وەك ڕێگری پۆلیسی هاتوچۆی ناوشار، لەکاتی دەرچوونی ئۆتومبیل بۆ مەبەستی مەشق پێکردنی فێرخوازان بۆ شۆفێری، هەروەها سکاڵای خۆمان دەخەینە ڕوو سەبارەت بەنەبوونی پۆلیسی هاتوچۆ لەشەقامی شەست مەتری، کەئەمە بۆتە ڕێخۆشکەر بۆکەسانی بێ مۆڵەت بۆ فێرکردنی شۆفێری، بەتایبەتی لای گردی خوالێخۆش بوو مامۆستا ئیبراهیم ئەحمەد، ئەمەش زیاتر لەئێوارانەدا بەدی دەکرێت.

جگەلە هەموو ئەمانە گرفتێکی ترمان هەیە، کەبەڕاستی گیرمان خوارادووەو نازانین یاسا ڕێگە بەهەڵواسینی تابلۆی ئاگاداری سەر ئۆتومبیلەکانی ئێمە ئەدات یان نا، چونکە ئێمە جارێك غەرامە دەکرێین لەسەر ئەوەی تابلۆمان هەڵنەواسیوە، جارێکیش لەبەئەوەی تابلۆمان هەڵواسیوە بەئۆتومبیلەکانمانەوە، بۆیە داوا لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی هاتوچۆ دەکەین ڕێگەی چارەی پێویست بۆ نەهێشتنی گرفتەکانمان بگرێتەبەر.

محەمەد عەبدوڵڵا حسێن

ئەندازیاران پرۆژەی بەجێ بەڵام وەك پێویست گوێیان لێنەگیرا

ئەژی نوری

لەدە ساڵی رابووردوداو لەم هەرێمەدا زۆرێك لەرێكخراوە دیموكراتیەكان ویتسویانە رۆڵی كاریگەر بگێڕین لەپرۆسەی بەدیموكراسی كردنی كۆمەڵ، جگە لەوەی قۆناغە مێژوویەكە هەندێ جار وای پێویست كردووە كە كەمتر كار بكرێ بۆ وشیاری رێكخراوەیی‌و زیاتر تاك‌و كۆمەڵەكانی كوردەواری سەرقاڵی سەقامگیركردنی ئاشتی بوونە جگە لەوەی بارودۆخی ناهەمواری ئابووری ئەو خەڵكە كۆڵێكی گران بوو كە هەردەم بۆ چارەسەری ئەم حاڵەتە دەبوو هەموویان زۆربەی كارو چالاكیەكانی تر وەلابنرێ، ئەمە بەو مانایە نییە كەهەوڵی باش‌و چالاكی گەورە نەكراوە لەبواری گەشەسەندنی كۆمەڵدا. بەڵكو یەكێ لەو چالاكیانە كەوتبووە سەرشانی رێكخراو سەندیكاكان‌و دەبوایە بێ وچان كار بكەن لەو پێناوەدا.

بەڵام لەگەڵ گۆڕینی قۆناغەكاندا دەبێ رێكخراوەكانیش ئەرك‌و چالاكیەكانیان گۆڕانكاری بەسەردا بهێنن تاكو بتوانن ئاسانترو خێراتر ئامانجەكان بەدەستبهێنن‌و داواكاریە پیشەیی‌و دیموكراسیەكانیان بهێننە دی.

جگە لەمەش دەبێ بەشداری بكەن لەگۆڕانكارییەكانی سەردەماو رەوڕەوەی پێشخستن خێراتر بكەن، یەكێ لەو رێكخراوانەی كەوستیویەتی جگە لەئەركی پیشەی دیموكراسی خۆی رۆڵی گرنگ ببێنێ لە بەزانستی كردنی زیاتری ئاوەدانكردنەوەی كوردستاندا یەكێتی ئەندازیارانی كوردستان بووە.

ئاشكرایە چەند ساڵێكە زۆر بەجدی حكومەتی هەرێمی كوردستان پشت بەستو بە بڕیاری ٩٨٦ و پاشان دوای روخانی رژێم بەپێی سستەمی ئابووری نوێی عێراق پڕۆژەی ئاوەدانكردنەوەكان لەشارو شارۆچكەكانی كوردستاندا كەوتە بواری جێبەجێكردنێكی گەرموگوڕەو بەڵام تائێستاش هەر كەم‌وكوڕی هەیە.

لەناو ئەندازیارو وەستاو كرێكاردا بەواتەیەكی‌تر ناتوانین هێزی كاری تەواو دابین بكەین بۆ ئەو تەواوكردنی ئەو پڕۆژانە.

بۆیە هەر لەسەرەتاوە یەكێتی ئەندازیارانی كوردستان بەتایبەتی دوای كۆنگرەی سێیەمیان ئاوەدانكردنەوەیان بەشێوەیەكی زانستیانە كردە خەمی خۆیان‌و كۆبوونەوەو كۆنفرانسیان بۆ سازداو بەرنامەیان بۆ ئەو ئەركە دارشت ئەوەبوو چەندەها سەرنج‌و تێبینی زانستی‌و ئەندازەیان پێشكەش بەدەزگا بەرپرسەكانی حوكمەتی هەرێم كرد جگە لەوەش چەند سیمنارێكیان بۆ سەرۆك‌و ئەندامانی ئەندازیاران‌و ئەندازیارانی پسپۆڕی بوارە جیاجیاكان سازكرد كەتیایدا بەوردی سەرنج‌و پێشنیارەكانیان خستەڕوو ئەمەش بۆئەوەی ئاوەدانكردنەوەی كوردستان تەنیا پارەسەر سەرف كردن نەبێ‌و شێوەیەكی زانستی بدرێ بەهەموو بوارەكانی.

ئەم هەنگاوە گرنگە جێی ستایشی زۆربەی دەزگاكانی حوكمەتە. هەر شارەزایانی بواری بیناسازی بوو

كە زیاتر سەرنج‌و تێبینیەكانیان سەبارەت بەرێگاوبان‌و بیناسازی‌و تەلارسازی‌و چاكردنەوەكانی شارەوانی خستەڕوو وە داوایان كرد كەهەموو ئەوانە دەبێ بەشێوەیەكی ئەندازیاری بەرنامە بۆ دارێژراو بێت كاتێ پڕۆژەیەك پێشنیار دەكرێ بەوردی لێكۆڵینەوەی لەسەر بكرێ ئنجا جێبەجێ بكرێ.

جگە لەمەش دەبێ زۆر گرنگی بدرێ بەچۆنایەتی لەبینا تەلارسازیداو كەرەستەی جۆری باش‌و وەستای بەسەلیقەو ئەندازیاری زیرەك بەشداری تێدا بكەن.

هەروەها شارەزایان بەشداری بكەن لەدارشتنی سەرەتای پڕۆژەكاندا بۆئەوەی هیچ بوارێكی نەمێنێ وردەكاری‌و نەخشەكێشانی بۆ نەكرا بێ ئەمانە هەمووی وای كردبوو ئاماژەیەك بن بۆئەوەی هەر لەسەرەتای (هەڵمەتی) ئاوەدانكردنەوە لەكوردستاندا دەسپێكێكی باش بن‌و بەهەموو لایەك كارەكان بەئەنجام بگەیەنن، كەچی دوای پەسەندكردنی سەرنج‌و بۆچوونەكانیان لە لایەن پسپۆڕان‌و شارەزایانەوە بەداخەوە بەرپرسانی دەزگا تایبەتەكانی ئاوەدانكردنەوەو شارەوانی وەك پێویست گوێیان لێنەگرتوو گرنگیان پێنەدا، كە دەبوو هەموو ئەو بۆچوونە زانستی‌و ئەندازیانە بكرێنە دەلیلی گرنگ‌و لەگەڵ بەرنامەكانی حكومەتدا فۆرمەلە بكرایە تاكو بچوكترین كەم‌وكوڕی لەجێبەجێكردنی پڕۆژەی ئاوەدانكردنەوەكاندا نەمایە.

كاتێ كەرەخنە لەجێبەجێكردنی رێگایەك دەگیرێ لەڕووی (نەخشەكێشان‌و بەكارهێنانی جۆری قیرو كەرەستەی ترو شێوەی ئەندازەی رێگاكە)

وە ئەم رەخنەیەش وەربگیرێ و بسەلمێنرێ كە لەجێگای خۆیایەتی‌و نە دەبوایە وا بوایە كە كراوە، كەچی بۆ جاری دووەم‌و سێیەم بەهەمان شێوەی پێشوو هەڵەكان دووبارە كراوەتەوەو گوێ نەدراوە بەچاكردنەوەكان وردەكاری تێدا پەیرەو نەكراوە.

ئایا كێ سوودمەند دەبێ لەكەم‌وكوڕی جێبەجێكردنی پڕۆژەكانی ئاوەدانكردنەوە ئایا ئەم كەم‌وكوڕیە تەنها كەم تەرخەمیە یان شتی ترە، ئایا بۆ گوێ لەسەرنج‌و رەخنەكان نەگیرا یان كاتێ گوێیان لێگیرا بۆچی بەقسەیان نەكرا، ئایا ئەو پڕۆژانە بۆ خەڵكی كوردستان نیەو نابێ هەموو خەڵك بەشداری تێدا بكات، كەچی نەك خەڵك نەیتوانی‌وە قسە لەسەر پڕۆژەكان بكات رێكخراوێكی وەك یەكێتی ئەندازیاران نەیتوانیوە وەك پێویست كاریگەری دروست بكات لەسەر نەخشەكێشان‌و چۆنایەتی پڕۆژەكان.

بەڵام یەكێتی ئەندازیارانیش نەدەبوو لەمەڕ چالاكی‌و تێبینیەكانیان خاو ببنەوە، وازبهێنن لەو پێشنیارانە بەپێچەوانەوە ئەركی رێكخراوەیەكی پیشەی‌و دیموكراتی وەك یەكێتی ئەندازیارانە پشوو درێژین بۆ بەدەستهێنانی ئامانجەكانیان، جگە لەئامانجە پیشەیی‌و داواكاریەكانیان بۆ چاكردنی گوزەرانی ئەندازیاران، ئەركی گرنگیان بەشداری كردنی جدیانە لەپێشكەش كردنی سەرنجی بەردەوام لەبواری ئەندازیاریدا بۆیە دەبێ هەمیشە سووربن لەسەر داواكاریەكانیان، بەردەوام بن لەبەستنی كۆڕو سیمنارو پێشكەش كردنی نووسراوی تایبەت.

هەوڵ بدەن پسپۆڕو ئەندازیاری شارەزاو خاوەن ئەزمون كۆبكەنەوەو هەموو لایەنەكانی جێبەجێكردن لەبوارە جیا جیاكانی ئەندازەی‌و تەلارسازی و بیناسازی، رێگاوبان پیشەسازی‌و كارەباو.. هتد) هەڵسەنگێنن‌و بەردەوام بن لەپێشنیازەكانیان، تا ئەوكاتەی بەهەموو لایەك باشترین‌و جوانترین بەرنامەی ئەندازەی بۆ هەموو پڕۆژەكانی ئاوەدانكردنەوە پێشنیاز دەكەن‌و نەخشەو پلانی گونجاو بۆ هەموو بوارەكان دادەڕێژرێ.

نوێنەرایەتی حیزب لەڕێكخراوەكاندا یان نوێنەرایەتی رێكخراوەكان لەحیزبەكاندا

ئارام مەجید

ماوەیەكی زۆرە مشت‌ومڕێكی بەردەوام هەیە لەسەر ئەو چەمكەی نوێنەرایەتی حیزبەكان لەڕێكخراوەكانداو هەڵسوڕانی رێكخراوەكان بەئاراستەی حیزبی‌و، هەوڵدانی زیادكردنی ئەندامی حیزبی لەڕێكخراوە جیاجیاكاندا.

بۆ خۆی ئەم بابەتە قسەو باسێكی زۆر هەڵدەگرێ‌و دەبێ بەوردی هەلومەرجی بابەتی‌و مێژوویی ئەو سەردەمەی كاری تێدا دەكرێ هەڵبسەنگێنرێ، هەموو لایەنەكانی كاری حیزبی‌و رێكخراوەیی لەبەرچاو بیگرێ تاكو بۆچوونەكان لەجێگای خۆیاندا بن.

ئاشكرایە رێكخراوی پیشەی‌و دیموكراتی لەهەناوی سروشتی‌و بەشێوەیەكی خۆڕسك دەبێ لەدایك بێت، سەرچاوەی دروست بوونی پێویستیەكانی قۆناغی دیموكرات بێت.

كاتێ بەشێوەیەكی تەندروست دێتە مەیدانی خەباتی دیموكراسی‌و داواكاریی‌و ئامانجەكانی توێژێك یان چینێك یان كۆمەڵێك دەكاتە بەرنامەی تێكۆشان‌و هەوڵ دەدات بۆ بەدەست هێنانی، ئیتر دەكرێ ئەم رێكخراوە بتوانێ رابەرایەتی ئەو چین‌و توێژە بكات ئەم ئەزموونەش زیاتر لەسەدەكانی پێشوو پیادە دەكرا لەوڵاتانی رۆژئاوای پێشكەوتوو كەدەسكەوتی گەورەو گرنگ هاتۆتەدی بۆ توێژو كۆمەڵە جیاجیاكانیان لەڕێگای خەباتی‌و دیموكراسی‌و رێكخراوە خۆ بەخشەكانەوە.

بەپێچەوانەوە كاتێ رێكخراوێكی دیموكراتی پێویستی قۆناغی مێژووی‌و خواستە سروشتیەكانی چین‌و توێژەكان نایخولقێنی‌و لەلایەن حیزبێك یان سەركردەیەكی سیاسی دائەتاشرێ، ناتوانێ ئامانج‌و داواكاریەكان كۆبكاتەوەو بەرنامەی گونجاوی بۆ دابڕێژرێ بۆیە لەپاشان دەبێتە یەكێ لەئامڕازەكانی دەستی حیزبەكان بۆ دژایەتی‌كردنی كاری دیموكراسی‌و سەركوتی چین‌و توێژەكان‌و رابەرە چالاكەكانیان دەكات.

ئەمەش لەئەزموونی رۆژهەڵاتیدا بەتایبەتی لەسەدەی پێشوو زۆر بەڕوونی دەركەوتووە، كە هەمیشە رێكخراوو سەندیكاو كۆمەڵەكان تەنیا بۆ رازی كردنی حیزبی دەسەڵات‌و سەركردە سیاسیەكان كاریان كردووە دەسكەلای دەستی دەزگا سەركوتكەرەكانی رژێمەكانیان بوون كام سەندیكا توانیبێتی بچوكترین داواكاری توێژەكەی بەرزبكاتەوە تەعبیر لەنزمترین مافی سروشتیان بكات تەنیا بەكارهاتوون بۆ گەشەپێكردنی حیزبی دەسەڵات لەناو ریزەكانی توێژو چینەكانداو مینبەرێك بوو لەمینبەرەكانی حیزب.

ئەم كەلتوورە حیزبیە ئەم كەلتوورە دەسەڵاتداریە بەئاسانی ناتوانرێ لەعەقڵ‌و سلوكیەتی حیزب‌و تاكەكانی كۆمەڵی رۆژهەڵات‌و وڵاتە دواكەوتوەكاندا بگۆڕدرێ. وای لێبێت چین‌و كۆمەڵەكان بەشێوەیەكی تەندروست‌و دوور لەدەستێوەردانی حیزب‌و لایەنەكان، بەشێوەیەكی سروشتی لەدایك بێت‌و چالاكی خۆی بكات‌و رووبەری كاری دیموكراسی فراوان بكات.

لەكوردستاندا چەند ساڵێكە هەوڵێكی زۆردراوە بۆئەوەی بتوانرێ چەمكی رێكخراوە دیموكراتیەكان‌و ئەركەكانی و پێك هاتەی بەشێوەیەك لەشێوەكانی مۆدیلی رۆژئاوای ممارەسە بكرێ ئەم ئەركە ئاسان نییە بەربەستی زۆر هاتۆتە رێی تێگەشتن لەكاری كۆمەڵەو سەندیكاكان بەوەی كە پێشتر هەبووەو گۆڕینی بەشێوەیەكی‌تر كەكتومت پێچەوانەی ئەو نیوە بێت قورس‌و پڕ هەڵدێر بووە.

چونكە لەسەرەتای دوای راپەڕینی كوردستانەوە لەساڵی ١٩٩١ ململانێی بەحیزبی كردنی رێكخراوەكان لەوپەڕیدا بوو هەموو تواناكان خرابوونە گەڕ بۆ زیادبوونی ئەندامەكانی حیزب لەرێكخراوەكاندا بەو رادەیەی هەموو ئەرك‌و چالاكیەكانی رێكخراوەكان لەچوارچێوەی حیزبایەتیدا توابوەو نەیتوانی نقە بكات، تا كار گەیشتە ئەوەی شەڕی حیزبەكان سەرەتا لەململانێی ناو رێكخراوەكان دا رەنگی دایەوە، بەڵام هەر لەوكاتانەشدا خەڵكان خاوەن بیروباوەڕی پێشكەوتن خوازی ناو حیزبەكان‌و بێ لایەنیش لەحیزبەكان لەهەوڵی بەردەوام دا بوون تاكو هەموو لایەك تێبگەیەنن كەخەباتی دیموكراسی‌و پێك هاتنی رێكخراوە دیموكراتیەكان جیاوازی زۆرە لەخەبات‌و تێكۆشانی حیزبایەتی‌و ئەركی نیشتمانی‌و نەتەوایەتی بەپێی قۆناغەكانی مێژوو گۆڕانكاری بەسەردا دێ‌و پراكتیكی حیزبیش دەبێ بگۆڕێ ئەگینا تووشی دۆگماو چەق بەستن دەبێ، بەو مانایە نا حیزب بۆی نەبێ لەناو رێكخراوە دیموكراتی‌و سەندیكاو كۆمەڵەكان دا كاری خۆیان بكەن بەڵام بەو مەرجەی ئەنجامە حیزبیەكانیان تەنها كار نەكەن بۆ حیزب لەناو رێكخراوەكانداو بەڵكو هەوڵ بدەن نوێنەری رێكخراوەكانیان بن لەناو حیزبەكانیانداو سووربن لەسەر داواكاری‌و ئامانجە دیموكراسیەكانیان‌و هەموو تواناو هەوڵەكانیان بخەنەگەڕ بۆ دابین كردنی ئەو ئامانجانە دیارە دەبێ حیزبەكان بگەنە ئەو قەناعەتەی كەچیتر بەو پێكهاتەو بیركردنەوەیە ناتوانن قۆناغی دیموركاسی‌و ئەركەكانی راپەڕێنن بۆ ئەو حیزبەی زووتر لەو چەمكە تێبگاو حیزبەكەی بخاتە بەردەم خزمەتی دیموكراسی‌و ئازادییەوە ئەوەندە گەشە دەكات‌و زیاتر لەخەبات‌و تێكۆشانی ئەم قۆناغەدا رۆڵی گرنگی دەبێت.

توێژو چینە جیاجیاكان‌و پێك هاتەی كۆمەڵ داواكاری‌و ئامانجی جیاجیای تێدایە بۆیە ناكرێ بەیەك چاو سەیری هەموو بكرێ، چاكردنی گوزەران‌و ژیانی تاكەكانی كۆمەڵ دوو شێكاركردنەوەیان لەڕووی كۆمەڵایەتی‌و زانستی‌و پێشكەوتنەوە ئەركی گرنگی بەدیموكراتی كردنی كوردەوارییە، ئەو رێكخراوەی توانیبێتی قسە لەسەر مافە سروشتیەكانی توێژەكان بكات‌و ئەندامەكانی ئەو رێكخراوانە سوور بن لەسەر دابینكردنی ئامانجەكانیان ئەوەندە جێگەی خۆیان كردبێتەوە بەشێوەیەك رۆڵیان دیار بێت لەژیانی سیاسی‌و كۆمەڵایەتی‌و ئابووری‌و هەموو لایەك حسابیان بۆ بكات.

ئۆباڵی گۆڕینی فەلسەفەی خوێندن لەئەستۆی كێیە؟ (مامۆستایان، خوێندكاران، پەروەردە یان پسپۆڕان)

جوتیار نوری

پێگەیاندنی نەوەی نوێ لەڕووی پەروەردەیی‌و زانستیەوە، یەكێكە لەگرنگترین ئەركەكانی كۆمەڵ‌و دەسەڵاتداران‌و دەزگاكانی فێركردن‌و پەروەردە، ئەم ئەركە هەمیشە یەكێك بووە لەپێوەرەكانی هەڵسەنگاندنی پێشكەوتنی كۆمەڵایەتی‌و بەڕێوەبردن. دیارەئەم گرنگی‌دانە بەپرۆسەی پێگەیاندنی نەوەكان هەموو بوارەكانی كۆمەڵ دەگرێتەوە، زۆر لایەن بەشداری تێدا دەكەن، وەك خێزان، دەزگای پەروەردەو فێركردن، كۆمەڵ‌و یاسا كۆمەڵایەتی‌یەكان.

باسەكەمان لێرەدا تەنها هەڵسەنگاندنێكی خێرای فەلسەفەی پەروەردەو فێركردنە، كەئەم فەلسەفەیە گۆڕین‌و مانەوەی لەقاڵبێكی كۆندا دەكەوێتە ئەستۆی كێ؟

پێشكەوتنەكانی كۆمەڵ بەشێوەیەكی راستەوخۆ كاردەكاتە سەر گەشەكردنی عەقڵی تاكەكانی كۆمەڵ، ئاشكرایە هۆیەكی گرنگی پێشكەوتنی عەقڵ، پەیوەندی هەیە بەپێشكەوتنی تەكنەلۆژیاوە، سیستەمە نوێیەكانی گواستنەوەو پەیوەندی كردن‌و داهێنانە یەك لەدوای یەكەكانی بواری ئەلەكترۆنیات‌و پیشەسازی‌یە گەورەكان، بۆیە دەبێ ئەم هەموو گۆرانكاری‌یە گرنگانە رەنگ بداتەوە لەسیستەمی فێربوون‌و دەبێت فەلسەفەی پەروەردە، بەپێی قۆناغەكانی مێژوو، پێشكەوتن.. خۆی بگونجێنێ. گەر وانەكا لەگەڵ رەورەوەی پێشكەوتن نایەتەوەو ناتوانێ نەوەی نوێتێر بكات لەداهێنانەكان‌و ژیانی نوێ.

سیستەمی پەروردەو فێركردنیش، زۆر لایەن بەشداری تێدا دەكات وەك (پرۆگرامی خوێندن، خوێندنگاو پێداویستی‌یەكانی خوێندن، مامۆستایان‌و بەڕێوەبەرێتی خوێندنگاكان، خوێندكاران‌و رێكخراوە خوێندكاری‌یەكان، سەرپەرشتیارانی پەروەردەو پسپۆڕانی بواری پەروەردەو فێركردن).

گەر بێین چاوێكی خێرا بە بەرنامەی خوێندندا (منهج الدراسی)دا، بگێڕین، دەبینین گۆرانكاری‌یەكی زۆر كەمی بەخۆیەوە دیوە، راستە هەندێ لەوانەكانی، وەك (مێژوو، پەروەردەی نیشتمانی) لەهەندێ لەقۆناغەكانی خوێندن گۆرانكاری بەخۆیەوە دیوە، بەتایبەتی قۆناغەكانی خوێندنی‌سەرەتایی‌و ناوەندی، بەڵام ئەمە بەو مانایە نی‌یە كە گۆرانكاری گەورە كرابێت لەگۆرینی ئەو بەرنامانەدا لەتەواوی قۆناغەكانی خوێندندا، چونكە ئاشكرایە یەكێك لەئەركەكانی خوێندن پەروەردەیەو ئەركێكی‌تری فێركردنە، جا بۆ پەرەردە دەبێ سیستەمێكی پەرەردە كردنی نەوەكان بەشێوەیەكی مۆدێرن پەیرەو بكرێت‌وتەواوی كەرەسەكانی بۆ دابین بكرێت، گەر باسی فێركردن بكرێ، لەهەموو وانە زانستیەكاندا گۆرانكاری‌یەك نابینرێ بەتایبەتی ئەو وانانەی لەقۆناغەكانی ناوەندی‌و ئامادەیی‌دا دەخوێندرێن، خوێندكار دەبێت لەئامادەیی‌دا ئامادە بكرێت بۆ خوێندن لەزانكۆدا، بۆیە دەبێت لەو قۆناغەدا بەفكرو زانستی تەواو چەكدار بكرێت، تاوەكو بتوانێت لەزانكۆكاندا چالاكانە خوێندن تەواو بكات، بەداخەوە تاكو ئێستا هەر ئەو بابەتانە دەخوێندرێ كەدەیان ساڵە گۆرانكاری بەخۆیە نەدیوە، گەر كرابێتیش، زۆر كەمە، دیارە ئەمە كاریگەری زۆری هەیە لەسەر خوێندكاران، تاوەكو بەزانستی تازەبەپێی پێویستی قۆناغە جیهانیەكە پڕ زانیاری بن.

راستە بارودۆخی هەرێمی كوردستان، بەتایبەتی لەڕووی ئابووری‌یەوە چەند ساڵێكی زۆر رێگا خۆشكەر نەبووە تاوەكو بتوانین لەهەموو گەرەكێك‌و لەشارو شارۆچكەكان‌و گوندەكان، خوێندنگا بەپێی مواصفاتی نوێ بینا بكەینەوەو هەموو كەرەسەتەكانی خوێندن، هەر لەئامادەكردنی پۆلەكان‌و هۆكانی روونكردنەوەو پێداویستی‌یەكانی نوێكاری، وەك كۆمپیوتەر دابین بكرێ، بەڵام دەبوو بەجدی خەم لەم خاڵە بخورایە، سەرەتاكانی بەمۆدێرن كردنی خوێندنگاكان دیار بوونایە، نەك هەربەشێوە كۆنەكە بینا بۆ خوێندنگەكان دروست بكرایە كەتەنها پۆل‌و ژووری مامۆستایان‌و ژووری بەڕێوەبەری تێدا دروست كراوە، دەبا لەهەر بینایەكدا هۆڵی وەرزشی‌و كافتریا لەباتی حانووتی خوێندنگاو باخچەی گەورەو هۆڵی خوێندنی كۆمپیوتەر ببوایە بەیەكێك لەمەرجەكانی دروست كردنی بینای خوێندنگەكان، ئەركی گرنگی نوێكاری‌بەرهەم هێنانی مامۆستای نوێیە، كەبەزانست‌و فكری مۆدێرنەوە، ئامادە بكرێن لەپەیمانگاو زانكۆكانەوە، هەموو ئە وانانەیان پێووترابێت كەبتوانن خوێندكار پەروەردە بكەن، راستە دڵسۆزی‌و رۆڵی مامۆستا لەكاتی نەهامەتی‌و قەیرانەكاندا بەرز دەنخرێندرێ كەلەگەورەترین ناخۆشی‌ونەبوونی‌دا، بۆیەك سات نەیانهێشت دەرگای خوێندنگەكان دابخرێ، ئەمەش لای هەموان بەرێزوستایشەوە تۆمار كراوە، بەڵام دەبێت فەلسەفەی پەروەردەوفێركردنی نوێ، بەمامۆستای ووشیارو خاوەن ئەزموون، موتوربە بكرێت، هەمیشە دەزگای پەروەردە لەهەڵی فێركردن‌و ووشیاركردنەوەی بەردەوامی مامۆستاكاندا بێت، بەكردنەوەی خولی جۆاوجۆر تاوەكو دانەبرێن لەپێشكەوتنەكان‌و زانستی نوێ‌و شارستانی‌و زاخاو بكرێنەوە.

راستە خوێندكاران ئەو توێژەن كەدەبێت پەروەردە بكرێن‌و فێربكرێن تاوەكو ئاییندەیان پێ‌بسپێردرێت، ببنەكەسانی خاوەن بروانامەو شارەزاو ولاتبەرێوەبەرن، بەڵام بەقەدەر خۆیان ئەركی پێشەیی‌و خزمەتكردنیان لەسەر شانە، دەبێت لەرێگەی نوێنەرو رێكخراوە پیشەیی‌یەكانەوە هەمیشە سەرنج‌و تێبینی‌یەكانیان هاندەری گۆرانكاری‌و نوێكاری بێت، بەو ئاقارەی كەپرۆسەو فەلسەفەی خوێندن لەگەڵ قۆناغەكاندا بگۆردرێ، ئەركی رێكخراو خوێندكاری‌یەكان لەسەردەمی بەرگری نیشتمانی‌و نەتەوایەتی‌دا گرنگ‌وبەرچاوبووە، بەرشداری بەرچاویان هەبووە لە تێكۆشان‌و خەبات شان بەشانی توێژو چینەكانی تری كوردایەتی، بەڵام لەئێستادا ئەم ئەركە زیادی كردووە، جگەلە ئەركی نیشتمانی‌و خەباتی دیموكراسی دەبێت رۆڵیان هەبێت لە گۆرینی پرۆسەی خوێندن، بەشێوەیەكی گشتی.

خاڵێكی‌تر دەمێنێت كەیەكێكە لەفاكتەرەكانی پێشخستن‌و نوێكاری فەلسەفەی خوێندن، ئەویش ئەو كەسانەن كەژیانیان لەناو پرۆسەی خوێندن بەسەر بردووە،ئەزمونێكی زۆریان لەو بوارەدا هەیە، ئێستا بەجۆرێك لەجۆرەكان، دەسەلات‌و بریار بەدەستی دەزگاكانی پەرەردەو فێركردنن" ئەمانەش یان سەرپەرشتیارەكانن،یان پسپۆرو راوێژكارەكانی پەرەردەوفێركردنن، دەتوانین بلێین، ئەركی زۆری گۆرانكاری‌و بەزانستی كردنی سیستەمی خوێندن دەكەوێتە سەرشانیان، كەدەبێ هەمیشەبەپێشنیازی نوێ‌و كردنەوەی خول بۆ مامۆستایان‌و موشورخواردنی كەرەسەی خوێندنگەكان نوێكاری بكەن.

دەبا بەهەموو لایەكمان بیركردنەوەیەكی جدی زانستی بكەینەوە لەگۆرینی فەلسەفەی پەروەردە لەهەرێمەئازادو رزگارەكانمانداو سیماكانی شۆڤێنێت‌و دواكەوتوویی لەخوێندن‌و پەرەردەی نەوەكانمان بسرینەوەو بلێین ساڵ بەساڵ باشتر لەیار.

دیموکراسی و سۆسیالیزم،

لەسێ جیهانبینی ناکۆکی (یەکێتی، کۆمۆنیست و ئیسلامگەرا)وە

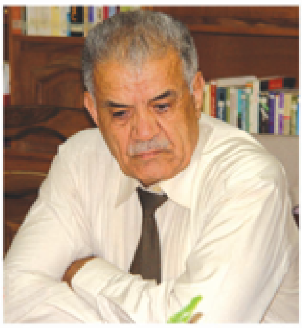

پوختەیەک لەژیاننامەی ئیبراهیم محەمەد حەمەئەمین ناسراو بە(ئەبو تارا)

- ساڵی ١٩٢٩لەسلێمانی لەدایک بوە، پاشان چووەتە هەڵەبجە.
- لەشەستەکانەوە بەنازناوی ئیبراهیم حاجی مەحمودو لەمساڵانەشدا بەئیبراهیم سۆفی مەحمودناسراوە.
- لەساڵی ١٩٥٥لەچۆتە ریزی حزبی شیوعییەوە.
- ساڵی ١٩٦٢چۆتە شاخ و درێژەی بەخەبات داوە.
- ساڵی ١٩٩٠لەمۆسکۆ پەیمانگای زانستە کۆمەڵایەتیەکانی تەواوکردووە.
- بەشداری لەچەندین خول لەوڵاتی سوید و ئەورووپاو بەغدا کردووە.
- چەندین جار دەستگیرکراوە، دوو ساڵ زیندانی کراوە لەبەسرە.
- بەرپرسی کۆمیتەی نیقابەی کرێکارانی بیناو پرۆژەکانی نینشانی بووە.
- ساڵی ١٩٧٤بۆتە ئەندامی کۆمیتەی هەرێمی کوردستانی حزبی شیوعی.
- ساڵی ١٩٩٨بۆتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی حزبی شیوعی کوردستان.
- چەندین نوسینی لەرۆژنامەو گۆڤارەکاندا بڵاوکردۆتەوە، نامیلکەی (بڕیار)، (سياسة التعريب والتهجير والتبعيث الشوفينية الدكتاتورية) جلد (١١) ٦٠لاپەرەیە کە بەئەحصائاتی رەسمیەوە لەسەر تەهجیرکراوەکان.
- نوسینی (ملاحظات انتقالية عن مجموعة وثائق الشيوعية في البلدان العربية في تعاملهم مع القضية الكوردستانية).

ئەبو تارا:

کاک ئازاد کەوتە ناو ئاڵۆزییەکی فکری زۆر سەختەوە دەیەوێت وەک هەندێ لەزانایانی ئۆرووپی، ئەوانەی وتیان کۆتایی مێژووە، ئیتر مێژوو ناچێتە پێشەوە، حوکمی لەسەردابن..

چاودێر:
یەکەمین بەشی رووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ کاک ئازاد جوندیانی تەواو بوو، ئێستا دووەمین بەشی دەست پێدەکات، کە کاک ئازادو کاک تۆفیق رووبەڕووی کاک ئەبوتارا دەبنەوە؛ کاک ئازاد لەموتتەلەقی ئیسلامیەوە رووبەڕووی کەسێک ئەبنەوە کەلایەنی کەم (٣٥- ٤٠) ساڵە کۆمۆنیستە، ئێستاش باوەڕی بەکۆمۆنیزم هەیە، دوای ئەو هەموو ئەزموونانە، ئەمەش خۆی لەخۆیدا نیشانەی پابەندبوون و دڵسۆزییە لەبەر فەلسەفەیەک بۆیە سەرەڕای ئەو هەموو ئاڵوگۆڕە لەدونیادا، هەرەسی ئۆردوگای سۆسیالیزم ئێستاش کاک ئەبو تاراو حزبەکەی بەردەوامن لەسەر بەرگری لەکۆمۆنیزم، هیوادارین ئەبو تارا ئامادەبێ بۆ ئەوەی ئەمیش بەڕاشکاوی قسە بکات؛ ئەو برادەرانەش بەو پەڕی رۆشنی ئەمیان وەکو ئیسلامیەک رەخنە لەکۆمۆنیزم بگرێت، تۆش وەکو کۆمۆنیزمێک دیفاعی لێبکەیت. کاک ئازادیش وەکو دیموکراتییەک. من کۆتایی قسەکەم بەوە ئەهێنم مارکس دەڵێت (دین ئەفیونی گەلانە)، غاندیش ئەڵێت (کۆمۆنیزم ئەفیونی گەلانە)، تۆ ئێستا لەگەڵ ئیسلامیەک و دیموکراتیەک دانیشتووی، خۆت حازر بکە بۆ ئەوەی بزانین کۆمۆنیزم لەناو ئەم هەموو ئەفیونە ئەبەیتە دەرەوە. فەرموو کاک تۆفیق جەنابت پرسیارەکانت بکە.

تۆفیق:
سەرەتا خۆشحاڵم کەیەکەم جارە یەک ئەبینین، من پرسیارەکەم ئەوەیە، کاک ئەبو تارا جەنابت ٥٦ساڵە لەناو ئەم حیزبەیت دوای ئەو هەموو گۆرانکاریانەی کەهات بەسەر دونیادا، بەتایبەتی لەکۆتایی هەشتاکاندا تاکو ئێستا، ئایا حزبی کۆمۆنیست بیر لەوە ناکاتەوە واز لەکۆمەڵێ مەسەلەی فیکری خۆی بهێنێت بۆئەوەی بتوانێت لەگەڵ گۆرانکارییەکانی رۆژدا بروات؟

ئەبو تارا:
ئەگەر لەسەرەتاوە دەست پێبکەم واز لەهەندێ لەشتەفکرییەکان بهێنین ئێمە لەسەرچاوەدا مارکسیزممان وا ئەفسیرکردووە کەزانستێک وەک زانستی فیزیاو کیمیا،باسای کۆمەڵایەتی یەکێ لەسەرچاوەی هەڵگرتنی فەلسەفەی کۆمۆنیزمو حزبایەتیمان و لەوەوە بووە، کەلەزانست تێنەگەین، بەڵکو زانست جێبەجێ بکەین، واتە بۆ گۆرانکاری کۆمەڵگا کار بکەین، تێگەیشتن ئەوەیە کەتۆ باشترجێبەجێی بکەیت لەکوێ خراپ جێبەجێمان کردبێ لەپێشدا خۆمان زەرەرمان کردووە، زەرەریشمان بەخەڵک گەیاندووە.

ئەوەی لەهەشتاکان و نەوەتەکانەوە روویدا ئەوەمان نەبوو لەهەشتاکان و نەوەتەکانەوە روویدات، لەڕاستیدا کێشە و ململانێ لەناو ریزەکانی حیزبە کۆمۆنیست و بیری سۆسیالیزمو حیزبی چینی کرێکار، هێنانی حکومەتێکی کرێکاری بۆ سەر حوکم، لەناوبەینی ئەم سێ چل ساڵەی پێشوودا، ئەم بەرەبەرەکانێ و ململانێ درێژەی هەبووە، ئێمە لەو مەسەلانەی کەروویدا ئەگەرێینەوە بۆ ئەو رابردووە کەململانێی تیادا بووە؛ ئەگەرنا کێشەی چکسلۆفاکیا کێشەی ئیرۆ کۆمۆنیزم ئەوەی ئیتالیەکان، هەموو ئەمانە پێشەکیەکانە، ئەوەی کەئێمە لەرۆژهەڵاتو لەحیزبی شیوعی عێراقدا مشتومڕمان لەسەر کرد.ستیان ناردە دەرەوە بۆئەوەی بچم پرۆسەی گلاس نۆستو پرۆستریکا پێمان سپێردرا کەبچین دراسەی بکەینو بەڵگە بهێنینەوە، ئەم گۆرانکارییە لەئەحزابی شیوعیدا بەرەو کوێ دەچێو ئێمە چۆنی دەخوێنینەوە، حزبی شیوعی عێراقی پێش ئەوەی گلاس نۆستو پرۆستریکای گۆرباتشۆف لەنەوەتەکاندا ئیعلان بکرێت، لە (٨٥)دا لەشاخە پیرۆزەکانی کوردستاندا کۆنگرەی چوارمان گرت، پاش ساڵێکو تۆ مانگ ئیقاشی ناوخۆیی هاتین لەوێ کۆمەڵێ لەمەسائیلمان لەپەیرەو پرۆگرام هێنایە دەرەوە، ئەوەی کە یاسای بینای ئیشتراکیەت و یاسای دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریایە لابێن لەبەرنامەی خۆمان لە (٨٥) بۆخۆشمان لەتەموزی (٩٠) بانگەوازێکی ئاشکرامان راگەیاند لەئاری حزبەوە هەتا هەموو مەسەلە فیکری‌وسیاسیەکانی لەنیقاشا بێ. کەئەو کات وەکو بومەلەرزەیەک وابوو بۆ سەرجەم ئەندامان و رێکخراوەکەمان لەوێوە دەست پێدەکات، بیست ساڵ بوو لەناو حزبی ئێمەدا مناقەشەی ئەوە بوو دەبێ لەشاخەکانی کوردستان بەپێی مەفهومی مارکسیەت بەپێی داتانەکەی فەهد، حیزبی شیوعی کوردستان هەبێت. لێی دواکەوتین بەڵام هەر لەسەر ئەو رێرەوە کە (٩٣) پێکمان هێنا هاتین کۆمەڵێ گۆرانکاری ترمان کرد لەو کاتەوە هەتا ئێستا و هەتا ئەم کۆنگرەی سێیەمە ئێستا پەیرەوی سیاسەتەکەی ئەکەین دیسان گۆرانکاریمان لەخۆماندا کرد، ئێمە مارکسیەتمان قبوڵ کرد بەرێبازمان نەک مارکسیزم، لینینزم، لەهەویەی چینایەتی هەر حزبی چینی کرێکارو جوتیارو هەژارو رۆشنبیری بیروبازوو بەرەو ئەمانی چەوساندنەوەی ئینسان بۆ ئینسان هەڵبگرین، دروشمی رەشیسمان وابێ لەپشتی بۆرژوازیەتی قەومی کوردی خۆمان بوەستین بەهۆشیاریەوە بۆ پێکهێنانی کیانی نەتەوایەتی میللەتەکەمان، چووشین بەهەموو ئەحزابی شیوعی عالەممان ووت، پێمان وابوو تا کیانی ئەم نەتەوەیە پێک دێ پێویستەئێمە ئەگەر چی بۆرژوازیەتی قەومی جیاوازتر نابێ لەبۆرژوازیەتی دونیا، بەڵام لەگەڵ هەموو گرفتەکانی ئێمە لەپشتی ئەو خەباتەی دەبین.

چاودێر:
کاک تۆفیق ئەو ئەڵێ گۆرانکاریمان کردووە بەڵام هێشتا کۆمۆنیستە، هێشتا سۆسیالیستە، ئەو رووی کردەوە جەنابت ئەڵێ چی؟ یەعنی چ ناکۆکیەک لەبەینی کۆمۆنیزم بوون و سۆسیالیزم بوونی ئەو لەگەڵ ئیسلام بوونی تۆدا هەیە ئێستا؟

تۆفیق:
ئالێرەدا مادام گۆرانکارییەکە بووە، خاڵێکی گرنگە وەکو ئەبو تارا باسیکرد، بەڵام قەزیەیەک بەتەبیشەوە ئێستا ئەگەر سەیری مێژوو حزبی شیوعی بکەین لەگەڵ ئیسلامییەکاندا ناکۆکی توند هەبووە لەنێوانیاندا لەهەموو جیهاندا ئەتوانین بڵێین بەتایبەتی لەکوردستان، ئەمە هەموومان بەئاشکرا ئەیبینین هەر لەمامۆستا ئاینیەکانەوە پێش ئەوەی کە حزبێکی ئیسلامی ببێ؛ بەڕاستی ئەو هەموو فتواو بگرەو بێنە بەڵام کەئەو گۆرانکاریانە روویداوە، لەلایەکەوە ئیسلامیەکانیش وەک حزبێکی معارەزە، ئێستا حزبی شیوعی حزبێکی ئازادەیەک معارەزەیە لەکوردستان و لەعێراقدا لەحکومەتدایە بەڵام ئیسلامیەکانیش لەڕووی مومارەسەوە ئەگەر هەشبێ لەحکومەتدا هەبوونێکی لاوازە، هەست ناکەیت فعلەن هەندێ مەسەلەی فکری و فەلسەفیش هەیە لەعالەما کاڵ بووبێتەوە ئایا خاڵی هاوبەش هەست ناکەیت دروست بووە لەبەینی ئەو دوو هێزەدا، واتە هێزی کۆمۆنیزم و هێزی ئیسلامی؟

چاودێر:
ئێستا کاک تۆفیق کۆمۆنیزم بوونی تۆ رەت ناکاتەوە، بگرە ئەیەوێ خاڵی هاوبەش بدۆزێتەوە لەگەڵتا، لەکاتێکدا لەو پەڕی فکری تۆیە، تۆش لەو پەڕی فکری ئەوی تۆ ئەڵی چی؟

ئەبو تارا:
من پێم وایە ئەوەی کەدەڵێن ئێمەش پێمان وایە بەنجاکان تاڕادە ئەمرۆ سەرەڕای ئەو بیروباوەڕە فەلسەفی و فکری و چینایەتییەی کەبوومانە، بەردێکمان نەگرتە منارەی مزگەوتێ، مێزەری مەلایەکمان دانەگرت، ئەو کاتیش هاوارمان دەکرد، بۆ هەر سڵاوات لەدیاری پاشای بچوکی مەملەکەت ئەدەن، دوعای جومعان و شەوورۆژانەی بۆ دەکەن، دەمانگووت ئەوە چییە ئێوە وەزیفەتان هەر بۆتە ئەوەی کەدوعای شەوو رۆژ بۆتەمەن درێژکردنی پاشای مەلیکە بچکۆل، لەحکومەتەکانی دوایشدا دەمان ووت: ئەم رێکخراوە ئیسلامیانە بۆنایەن لایەکی قورئان دژ چەوساندنەوەو لەگەڵمان هاو خەبات بکەن، زەمانێک ئێپەڕی دەیان حکومەت رووخا ئەوجا

تۆفیق:

لەفەترەیەک لەفەترەکاندا، تەحالوفتان لەگەڵ حزبی بەعسدا نەبوو؟ جەبهەی وەتەنیتان نەبەست؟ کۆمەڵێ وەزیرتان نەبوو؟ لەگەڵ حزبی بەعسدا نەبوون، بەرامبەر بەشۆڕشی کورد؟ ئێمە نەبووین، بەس ئێوە بوون، لەکاتێکدا کورد لەئەوپەڕی ناڕەحەتیدا بوو، تۆ جەبهەت لێگرتبوو.

هاتوون ئێکەڵاوی سیاسەت دەبن و سیاسەتیان لەگەڵ بکەن، ئێستا جارجار دەڵێن: سیاسەتەکەمان لێتێک ئەدەن، پێکەوە بەئاشتی بیکەینو رایتر قبوڵ بکەن، یان بکشێنەوە مزگەوتەکانی کۆن و رێیدەن سیاسەت جێگەی خۆی بگرێ، سیاسەت بۆ کۆمەڵە بۆ دونیایە، ئەتۆ نوێژی خۆت ئەکەی ئەو لەکەنیسە من لەشوێنێکی دیکە هەر یەکە لەجێی خۆی، ئەمن پێم وایە، ئەو کاتەش پێمان وابوو، ئەو بەشە مردووەی کۆمەڵ، ئەو بەشە نوستووەی کۆمەڵ، لەمزگەوتەکان و دەروێشی فلان و فلان، کارێکی خراپیان بەرامبەر میللەتی کوردستان کرد، چینە چەوساوەکانی دەبرانەوە بۆ بیری دواکەوتوو، بەڵام بیری پێشکەوتن خوازیان ئیحەرام ئەکردن، سەر رووت کردن کفری عوزما بوو، ئافرەت بەدەرەوە چوون کفری عوزما بوو، بووینیل T.V کفری عوزما بوو،ئەمن هاتم لەدەورانی حوکمی ئیسلامی ئێستادا لارانیکی ئافرەتێکو لاشانێکی کچێکی کورد دەرکەوێت و ئیزابی پیادەکرێت، لەپاش زەوال حوکمی پڕ سەلتەنەتی ئەنسار ئیسلامی ئەم مەملەکەتە چی بەسەر پاشکەوتنی ئەو ناوچانەدا هێنا؟ رۆڵێکی هێزە ئیسلامییەکان نابینم بۆ مەحکوم کردنی ئەوانە، ناشبینم بۆ پاشگەزبوونەوەی لەو پەروەردە کردنە چەوتە تاریکییەی کەبەگەڵێک لەگەنجەکانەوە نوساوە، ئێستا ئازاری ئێوە ئەداو ئازاری ئێمەش ئەدات، ئازاری کۆمەڵیش دەدات بۆ زەمانێکی درەنگ، بۆیە من ئەو کاتیش دەڵێم پێمان وابوو شتی هاوبەش زۆرە لەبەینماندا چونکە تۆ خواپەرستی خۆت بکەئەگەر تۆ پێت وایە لەدیدی تۆوە خواپەرستییەکەی من تەواو نییە بهێڵە بۆخۆمو خوای خۆم، خوا تۆی نەکردووە بەوەکیل هەتا لێرە من سەربیڕی، بەڵام ئێستا لەم زەمانەی قسە دەکەین، دیکتاتۆریەت مابوو (٣٥) ساڵ بوو ئێمە شتی موشتەرەک لەبەینمان هەبوو، بەڵام هەڵوێستی ئیسلامییەکان لەکوێ بوو؟ حکومەتی کوردستان چ بەلایەکی لەسەرشان بوو؟ ئەوەی کە ئیسلامی ئەم چەرخە ئێستا دەیکات: مل قرتاندنی بەشمشێر، ئەوەی کە دەکرێ لە کۆمەڵ و بەریەرەکان ئەیان کردووە،ئەم کارانە جێگەی رەخنەو نارەزایی ئێمەیە، ئەگینا سەد خاڵی هاوبەش هەیە لەبەینماندا ئەگەر بمانەوێ کۆمەڵگا بەرەو پێشەوە بەرین، لەو موحیتەی کەئەتسیری ئیسلامییەکەی لەسەر ئێوە زیاتر دەبێ ئالەسەر ئێمە، بەرگری هەموویمان کردووە بەزەختی ئیسلامییەکەشیەوە، بەڵام ئێوە دەتوانن رۆڵێک ئێستا ببینن بەڵام نایبینین، نە لەبەرامبەر کۆمەڵە، نەلەبەرامبەر رەوروەوە خێرا لێکردنی کۆمەڵ لەلایەنە ئیسلامیەکەوە پاڵپێوە نێن، دەنا ئێمە نەهاتووین دروشمێک هەڵگرین دژی ئیسلامییەکان لەبەر چاوتان لەگەڵ هەموو ئیسلامیەکانیشدا ئالاکەی حیزبی شیوعی کوردستان هەر دەشەکایەوە لەگەڵتاندا.

چاودێر:
ئێوە بەدرێژایی مێژوو هەر ئەم نەرمیەتان هەبوو بەرامبەر بەرەوتی ئیسلامی، یان قۆناغ هیووە لەمێژووی خەباتی سیاسی،فکری، فەلسەفی،ئێوە کەزۆر دابڕاون یان زۆر رەخنەتان هەبووە؟

ئەبو تارا:
پێم وایە لەمێژووی سەرورەی بیستی عێراقی بیگری تاوەکو ئێستا، بەنەجەف و کەربەلاشەوە، بەهێزە ئیسلامیەکانی کوردستانیشەوە، خوێنار نییە لەبەینمان شەپۆل هەبێت، بەڵام بەرەبەرەکانی بەهێزمان هەبووە، لێدراوین بەڵام هێرشی مەلاو مزگەوتمان نەکردووە، تەکتیکمان ئەوەبووە کەلەگەڵ ئەم هێزە ئیسلامیانە پێویست ناکات بکەینە ئەو خوێناوە، ئەمما وەکو قەناعەتی فکری پێمان وابووە کۆمەڵ ئەبەئەوە دواوە لەمەدا دەبێ بەرەبەرەکانیان بکەین بەرێبازە علمیە زانستیەکە.

تۆفیق:
ئەمەی کاک ئەبوتارا ئەیڵێت باسی ئەمرۆ ئەکات کەگەڕاندیەوە بۆ دواوە،بابەتەکە ناکۆک ئەبینم کەئەو ئەیڵێ حیزبی شیوعی ئەگەر سەیری مێژووی بکەیت، لەسیەکانەوە هەتاوەکو پێش راپەڕین، کاک ئەبوتارا ووتی درەنگ کەوتنە کاری سیاسی راستە وابوو، بەڵام هەر بەرامبەر ئاین کەئەو رەخنە ئیسلامی سیاسی بەر مەعنا حیزبە نەبوو، بەرابەر ئاین حیزبی شیوعی رۆڵێکی زۆر سلبی هەبوو، واتا ئەوەندە ئێوە بیری مارکسیزم بەو مەعنایەی (لا الله والحياة مادة) تان باوەر هەبوو ئەوەندەی ئێوە ئەو بیروباوەڕەتان گەشەپێدا، ناوزڕتان لەئیسلامی ئەدەدایەوە جەنابت باسی هەڵەبجەت کرد (لا الله و لا الحياة الا مادة) ئەوەندەی ئێمە وەکو گەنجێک لەسەرەتای حەفتاکانەوە مناقەشەمان بوو لەگەڵ جەنابتاندا، من باس لەهەڵەبجە دەکەم وەکو تۆ بەنمونە هێناتەوە، کاکە خوا هەیە ئەخێر بەڵگەچییە کە خوا هەیە، ئەوەندە ئێمە لەو بوارە فکریانە لەگەڵ ئێوە هەرامان بوو لەسەر مەسائیلی سیاسی و کوشتن و برین کێشەمان نەبوو فعلەن من لەسەدا سەد لەگەڵ قسەکەی جەنابتدا بووم کوشتن و برین ئێمە وەکو خوێن نەکەوتۆتە بەینمان لەکۆن و لەئێستادا، بەینی ئیسلامی و حیزبی شیوعی، بەڵام وەکو مەسائیلە فکرییەکە کەئێوە هاتن بەگژ فکرو دین و هەموو شتێکی کۆمەڵگا ئەڕۆشتن، ئێوە ووتتان خوا نیە، ووتتان پێغەمبەر نیە، ووتتان قورئان ئەسلی نیە، دەیان مەسائیلی وا، لەبەرئەوە کاتێک کەگەنجێکی (١٧ - ١٨) ساڵ ئەو قسەیەی تۆ بەجارێک ئەبیستێ یەکسەر ئەدەی لەبنی هەمانەکە، ئەویش رەد فعلی بۆ دروست دەبێت.

ئەبوتارا:
ئێمە لەحیزبی شیوعی عێراق یان کوردستان لەدۆخی ئێستاشماندا پێم وایە ئەتوانین بەدیاری کراوی بڵێین: نەهاتووین دەرسمان لەسەر ئەوە بێ مناقەشەی خوا بێنینە ناو مزگەوتەکان، یان ناوەدەرسەکان، هەتا ئێستاش ئەو مەسەلانەمان هێشتۆتەوە بۆ قەناعەتی خەڵک، لەوە خنێکیشدا توانیومانەو لەبەردەماندا، کەسێتر نەبووە لەساحەکەدا حاکم بێت، لەدەورانێکیشدا حاکمی ساحەکە بووین ئەمان کردووە، لەکاتێکدا لەهەڵەبجەو شارەزوورو سلێمانیش ئەمن قیادەی مەتاتلیشم کردبێ، قیادەی نەقاباتیشم کردبێ، نەحزابی ئیسلامی وجودیشی نەبووین، ئەمان کردووە، مارکسیەت وەکو مەوزوعێکی فەلسەفی وەکو بابەتێکی زانستی مرۆڤایەتی هەمووی قسەی لەسەر دەکات، ئێمە وەکو حیزبێکی سیاسی بڕوامان بەمەسەلەی مەتریالیسم هەیە کەلە پراکتیکدا کاری لەسەر ئەکەین ئەوەمان لەبەرنامەو پرۆگرامی خۆمان لانەبردوە، بەڵام نەهاتووین ئەمە بکەین بەدروشمی ئەفیکردنەوەی و ئیسلامییەکان، ئەوە چل پەنجا ساڵە پێکەوەین لەساحەکەدا لەگەڵ ئیسلامی و دینیەکان ئیقاشمان بووە وەکو ئیقاش نەهاتووین نەفی تۆ بکەینو تۆ مزگەوتی خۆت بەرمەدە، تۆ نوێژی خۆت بکە، بەڵام رێگەی خەباتی من مەگرە، دەمانویست شتی هاوبەش هەبێت لەنێوانماندا دژی هەموو رژێمانەی ئێیەری، لەدژی تاوانەکانی ئەو هەموو قەبلەقو عەسکەرانەی لێرە دەیانکرد، کوا رۆڵی ئیسلامیەکان لەدژی ئەو هەموو جاش و جاسوس و فەزاعەتانەی بەسەرماندا هات؟! کوا رۆڵی ئەوان، دژی ئەوەی بەسەرماندا هات لەئەبوغرێب و غەیری ئەبو غرێب و لەکوردستاندا ئەو زەمانە مەحکەمەکانی کەرکوک و موسڵدا دژی گەلەکەمان ئەنجام دەدرا.

تۆفیق:
لەفەترەیەک لەفەترەکاندا جەنابتان ئاگادارن کەتەحالوفتان لەگەڵ حیزبی بەعسدا بەست، جەبهەی وەتەنیتان ئەبەست، کۆمەڵێ وەزیرتان نەبوو، لەگەڵ حیزبی بەعسدا نەبوون بەرامبەر بەشۆڕشی کورد؟ ئێمە نەبووین، بەس ئێوە بوون لەکاتێکدا کەکورد لەئەوپەڕی نارەحەتیدا بوو تۆ جەبهەت لێگرتبوو.

ئەبوتارا:
کاک تۆفیق خیلافێکی سیاسی لەفەترەیەکی دیاردا لەئەنجامی پەیمانێکی سیاسی هاوبەش، ئەو ئەڵێ، پێش هەموو شتێک حیزبی شیوعی عێراقی کەداخلی بەرنامەیەکی سیاسی بەرە بوو، ئەو وەخت لەگەڵ حیزبی بەعس پاش ئەوەبوو کەپارتی دیموکراتی کوردستان لەبەیانی (١١)ی ئازارەوە، ئەو وەخت ئەو گفتوگۆو مفاوەزەو ئەزمەو کێشەیە هەبوو، بەپێی ئەو هەڵومەرجەی ئەو وەختە، قەناعەتی ئەوە ئەکرا کەحیزبی شیوعی عێراقی داخلی ئیتیفاقیە ببێ، ئابتوانێ چارەسەرێکی کێشەکە بگرێو دەورێ ببینێ، بەڵام سەرەنجام ئەو بەرنامەیە سەرکەوتوو نەبوو، ئەوا حیزبی شیوعی عێراقی بوو بەجورئەتەوە لەکۆنگرەی خۆیدا رەخنەی لەخۆی گرت کەزۆری مرونەت کرد بۆ ئەو مەسائیلانە ئەو حیزبە کتێبێکی لەسەر دەرکرد لەکۆنگرەی چواری، کەمرونەت بەرامبەر بەو جۆرە ئەحزابە ئەو پێکهاتەیە بەتایبەتی پێشەکییەکەشی ئەبوو کەلە (٦٣)دا ئەوان هاتبوون جاری دووەم هاتنەوە سەر حوکم، حیزبی شیوعی عێراقی لەسەر ئەو چەند مانگە لەسەر ئەو چەند وەختە ئەو کتێبە درێژەی بۆ تەقیمی سیاسەتی خۆی، رەخنەیان لەخۆی گرت، بەڵام کێ هەیە لەحیزبەکانی ساحە، لەئیسلامیەکان و غەیرە ئیسلامیەکان بێ، پێمان بڵێن رەخنەیان لەسیاسەتی خۆمان بۆ جەماوەر گرتبێ؟ کۆنگرەی دوایی یەکێتی ئیشتمانییە کەتوانی دەست بخاتە سەر شەری براکوژی و هەندێک شت بڵێ کەمن لە دە موحازەرەو لە دە جێگەی تریشدا ووتوومە ئاوا دەست بکاتەوە لەشەڕا حەشی نەبوو، قەدەر نەبوو، دەمان توانی نەبێ، ئێمەش هەموو مەسئولیەتەکەی ئاخەینە ئەستۆی لایەک، خۆشمان ئەحەمول مەسئولیەتەکەی ئەکەین، لەمەسەلەی ئەوە رەخنەمان گرتووە، بۆ چەند مانگێک و بۆ کاتێکی دیاریکراوی سیاسی، کێشەو هەرای بەینی ئێمەو پارتی نابێتە مقیاسی چەند ساڵەی خەبات و تێکۆشان.

چاودێر:
کاک ئەبوتارا جەنابت وتت کاتێک کە دەسەڵاتمان هەبوو ئەحزابی ئیسلامی لەعێراقدا نەبوو، ئەمانتوانی هەموو شتێک بکەین، بەڵام ئەو کاتە حیزبێک هەبوو بەناوی (ئیخوان موسلمین)، بەقوەتیش بوون، تەیاری دینی لەرێگەی مەلاکانەوە بەرهەڵستکاری بەهێزبوون لەشۆڕشی بیستەوە، حیزب هەبووە، بەرهەڵستیش هەبووەوە دوایش حیزبی دەعوەیش دروست بووە لەبەرامبەرتاندا، دواتر تەیاراتی تری ئیسلامی دروست بووە.

ئەبوتارا:
ئەوە راستە کەئەوانە هەبوون، بەڵام لەکوردستانی ئێمەدا، غەیری یەکێتی زانایانی کوردستانی ئەو زەمان رێکخراوێکی سیاسی لەگۆڕەپانی کوردستانی ئێمەدا نەبوو، تائەو ساڵانەی دوایی، ئەو قسەیەمان لەوەڵامی ئەوەدایە کەپێکهاتەی سیاسی ئەم حیزبو رێکخراوانە لەساڵانی دواییدا، رەخنەمان بۆ بەجێ ئەهێنانی وەزیفە ئیسلامیە مەزهەبیە دینیەکەی خۆیان کەدەبوو لەخەباتدا بێ دژی ئەو زۆرداریە، ئەو زوڵمەی کەدەکرێ هاوسەنگەریمان بکەن، ئەمرۆ هاوسەنگەرین، ئەو

ڕەختیش هاوسەنگەر بووبنایە بۆیە ووتمان ڕێکخراوی سیاسی نەبووە.

چاودێر:

پێت وانیە ئێستا تۆ شتێك كە لەدوای ئەجروبەیەکی زۆر ئەڵێیت، دەبووایە ئەو کاتەش وابووبنایە لەڕووی مەنتیقەوە، هەڵەبێ، چونکە هەموو شتێ لە زەمانی خۆی ئەحەکومی تیادەکرێ، کەناتوانی بڵێی لەدوای پەنجا ساڵ، ئەتوانرا ئەو کاتەش ئەوە بکرێ، ئەوە زادەی زەمانی خۆیەتی، ئەم قەناعەتەشت زادەی ئەم زەمانەیە.

ئەبوتارا:

هەڵوێستەکە لەوەدایە کەزادەی زەمانی خۆیەتی، بەڵام خوێندنەوەی مەسئولین و ئەحزاب و گروپێك بۆئەو کێشـەیە ئایە وورد خوێندوویەتیەوە، یان قاڵیبی خوێندنەوەیەکی تـرە، بەڵام ببیەیتەوە قاڵب و زەمانی خۆی ئەو کاتە ئێمەو ئیسلامیەکان خیلافمان لەسەر خوا نەبوو، خیلافمان لەسەر ئەوە بوو ئەرز بۆ فەلاح، کار بۆ کرێکار، خوێندنگا بۆ خەڵکی ئازاد، ماف بـۆ ئـافرەت، مافی نەتەوایەتی بۆ کورد، بۆنەهاتـن بۆ ئەوە لەگەڵماندا؟

چاودێر:

بەڵام ئایە ئۆنەتوانی ئەم مەسەلە سیاسیانە وا باس بکەیت کەهیچ جۆرە ناکۆکیەکی فەلسەفی، بنەرەتی لەبەینی کۆمۆنیزم و ئیسلامدا نەبووە ئەو کاتە؟ فەلسەفەی مارکسیزم ڕوشـنە لەم مەسەلەیەدا کەزۆر ناکۆکە لەگەڵ ئیسلامدا.

ئەبوتارا:

ئەو مەسائیلانەی کەخیلافی فەلسەفی بن، ڕەنگە ئێستاش ئەمردبن، هەندێکی، بەڵام ئەی ئێستا بۆ ئەتوانین سەرەرای خیلافی زۆر، بەڵام ئێکۆشان هاویەش بکەین بۆ ئێستا خوێندنەوەکـەمان بۆ قۆناغەکە گونجاندبنی، دیمان لـەزۆر شتدا موختەلیفە لەباری فەلسەفیەوە، بەڵام پێکـەوە دەتوانین بەرنامەیەکی سیاسی و مەرحەلەی زۆر درێژ خایەن پێکەوە بین.

چاودێر:

ئێستا ئەزموونێکیتر هەیە، زەمانێکی ترە.

ئەبوتارا:

بۆیە دەڵێم لە ئەو زەمانە تازەیەدا ئێدەگات ئێنسان لەپێشدا کەم کاری کردووە یان نا، ئێستە بۆخۆمان شیوعیەکان پێمان وابـووە وەزیفە نەتەوایەتیەکەشمان هاوشانی تەبەقیـەکە بەرێوە بەرێوە، هاوڕێکانی ترمـان، براکـانی ترمان، بەمزگەوت و مەلاکاندا دەیـانتـوانی وەزیفە ئیسلامیەکەیان لەپەنای دیفـاعکردن لەمیللەتی کوردستان و خەڵکی ڕەش و ڕووت و دژی ئاغاو دژی فلان بێنە مەیدانی خەبات، ئێمەش پێمان وابوو مەزهەب و دینیش ڕێگەی پێئەدان و دەبـوایـە بیانکردایە.

چاودێر:

کاك ئازاد نۆرەی جەنابتە پرسیارەکانت ڕووبەڕووی کاك ئەبوتارا بکەیتەوە، جەنابت ئەوەڵ کەس بوویت قسەت کرد کاك ئەبوتارا دووەم کەسە، ئەو باوەڕی خۆی باس کرد لەسـەر کۆمۆنیزم، لەسەرئەو مەسەلانە، ئێستا مـن ئـەپرسم ئایا دەورانێکیتر لـە ملمـلانێ لـەنێوان کۆمۆنیزم و سۆسیالیستەکان لەگەڵ دیموکـرات خوازەکان، دەورانێکیتری ئەو ملمـلانێیە لەبەینتاندا چییە؟ ئەم ملمـلانێیە بەرەو کـوێ دەڕوات؟ تۆ ئەتوانی ئـەو پرسیـارانە لـە ئەبوتارا بکەیت و وەڵام وەربگریت؟

ئازاد جوندیانی:

بەئەنکیدی حیزبی شیوعی عێراقی و کوردستان وەکو باقی حیزبەکانی تری کە بەو ڕێگەیە بڕیان کـردەوە بەخـێرایدا چووەوە لەئەنجامی ئەو قەیرانەی لەئاستی فکرو لەئاسـتی کـرداردا ڕوبەڕوی ئەحزابی کۆمۆنیستـی و ئەحزابی مارکسیزم بوەوە، ئەوان گـۆڕانی زۆریان کردو خۆی ئامازەی بەوەدا کـە هـەتـا لەمونتەلەقە فەلسەفیەکەیاندا مەسەلەی مارکسیزم- لینینیزم، ئیتر ئەوان لینینزم بەبەشێك لەفەلسەفە نـازانن، واتا لینین فەیلەسوف، نییە تـەنیا مـارکس فەیلەسـوفـە، لـەو گـۆڕانەدا، لەو گۆڕانەی کەدروستیان کردووە لەئالوگۆری ناو حیزبەکەیان پرسیارێکی بچوکم هەیە بەپێی بیرکردنەوە لەپەیوەندی نێوان شکڵ و ناوەرۆك، ناوەرۆك خۆی باسی ئەکات گۆرانکاری بەسەر هاتووە، لەشکڵدا بۆ لەسەرئەو ناوە مانەوە، لەکوێ ئەو ناکۆکیە ئەدۆزنەوە، ناکۆکی هەیە یا نییەتی؟

ئەبوتارا:

لـەسـەر قسـەکەی مارکس و قسەکەی غاندی و قسەکەی شتێکە ئەیگـەڕێنمەوە بۆی باجارێ وەڵامی پرسیارەکە بدەمەوە، چونکە هەندێ شتی عیلمی هەیە بەووردی بخرێتە جێگەی خۆی، پێشەکی ئەوە دەڵێم لینین بەفەیلەسوف نازانن، ئێمە پێمان وایە بۆ ڕێبازی ئەوەی هەڵبژێری، بۆ پێشڕەوایی خەباتی میللەتان، پاچینی چەوساوە، سۆسیـالیست و دیموکراتخوازی دنیا بیکەی بەرێبەر، ئێمە هـاتین لەوێ هەڵوێستمان گۆڕیوە بۆیە لینینمان لەمـارکس جیاکردۆتەوە، چ فەلسەفەی ئەسلی چینایەتیەکە، وەك زانست مارکسیەکەیە نەك لینینزم، بەڵام ئەوەی کاك ئازاد بیەوێ بیڵێ بەفەیلەسوفی نازانم ڕەنگە ئێستا لەسەرئەوە یەکێ لە زانایان خیلافی لەسەرئەوە نەبێت کەلینین زۆری پێبوو بۆ کۆمەڵ، زۆریش بۆچوونەکانی ڕاستە تائێستاش.

ئێمە سـەر شکڵ و نـاوەڕۆك، ئێمە لەشکڵ و ناوەرۆکی ناوا، لـە ئەمموزی (١٩٩٠)ەوە ووتم لەکۆنگرەی یەکەمی دامەزراندنی حیزبی شیوعی کوردستان لە (١٩٩٣) دوایی لە (١٩٩٥) دوایی لە (١٩٩٨) ئێستـاش لە (٢٠٠٤)ی کۆنگرەی سێیەمدابن پاش دامەزراندنی حیزب یەك کۆنگرە نەبووە ناوی حیزب نەخـەینە نیقاشەوە، ناوی حیزبی شیوعی عێراقی کوردستان یـان ناوی حیزبی دیموکراتی خواز بێت؟ ئەم کۆنگرەیەشمان

کۆمەڵێ ناوو ئەڵتەرناتیف پێشکەش کرابوون مشت و مڕی زۆریشی لەسەرکرا، گروپی مشت و مڕی فەلسەفی و فکری، گروپی منـەزەماتەکانیشی لەناویبوو لەناو کۆنگرە، بەڵام نـالـە کۆنگرەی دوو کەمن بەکێکم لەناو ئەو حیـزبەشدا، لەسەر ئەو نیقاشەش زۆر دەورم هـەبوو، یەکێ بووم لەو کەسانەی ئەو زەمانـەش پێم وابوو، دەبێ حیزبی شیوعی کوردسـتان ناو گۆڕین بکات، بەڵام بەقەناعەتی بەکۆی یارەو خۆمان، لەڕاپرسی داخلی خۆمان، بەڵام ئەوە سێ کۆنگرە دەبەستێن هەڵگرانی داواکارانی ناوی حیزب بگۆڕێ لەگەڵ ناوەرۆکی قۆناغەدا ناو شیوعیەو شیـوعی قۆناغێکی دوای سۆسیالیزم، ئێستا لەزۆر ئەحزابی تردا زۆر پێش ئێمە ئەو ناوەیان گۆڕی، بەڵام لەکۆنگرەدا ئەکسەریەتی نەهێنا، بۆ؟ لەبەرئەوەی کەئێمە لـەو حیزبە شیوعیەی کوردستان و عێراق نەعەیب و ئاوانێکمان لەو نـاوە دیوە، نە ئەزاحەتێکمان کردووە، ئەسـەروەتی قەومی میللیمان خواردووە، ئەدژایەتی گـەلان و ئەقوامی ترمان پێکردووە، لەو ناحیەیەوە حیزبی شیوعی جێگەی لەکە نیە لەناوەکەیەوە، ئەمما ئەگەر لەشوێنێك هەڵەیەکمان کردبێ ئینتقادێکی سیاسی بکەین ئەو ئەمە هەقە، ناویشمـان بگۆڕین وەکو ووترا لەکۆنگرە سەوتی زۆرینەشی لەگـەڵ بووویین بیشی گۆڕین بەحیزبی دیموکـراتی عمـالی شۆرشگێڕ، وەکو هێنەکەی لینیـن و دەورەی سەورەی ئۆکتۆبەر بۆ کۆنگـرەی چوارەمیش دانراوە.

بەشـداربووینایە، بەڵام لەبەرئەوەبێمان وابوو هەمووشەش مانگێ ئێناپەڕێیەك دەگرنەوە ئەگەر نا حیزبی شیـوعی کوردستان زۆر لەسەر ئەو قەزیەیە متەفائیـل بـوو لەسەر ئەوەی مادام حکومەت یەکئەگرنەوە، پەرلەمان بوو بەمەرکەزی سولتە، ئەوە حکومەتە دەچێتەوە پاڵ، ئەوە نائیب دەبێنەوە ئەوێ، ئێمە ئەگەر بچینە وەزارەتێك چوار ڕۆژیتر ئیعلان دەکـرێ خۆ کێشەکەی نەگۆڕیوە، ئێمە ئێستاش پێمان وایە دەبوو یەکێتی نیشتمانی کوردستان لەگـەڵ ئێمە لەم مەیدانەدا کراوەتر بێت، بۆ بەشـداری کردن لەحوکم و ئیدارەدا، لەم ئەخیرانەدا چـەند جارێك باسمان کردووە، بۆچی ناتوانین لەم حکـومەتە

ئایندەی کێشـە کۆمەڵایەتیەکانی کۆمەڵ و بووژاندنـەوەی بـزووتنەوەی کرێکـاری و، زەحمەتکێشانی کوردستان، کەحیزبی شیوعی و ڕەوتە چەپەکانیتر لەکوردستاندا بەهێزتر بن، ووردە ووردە هێزە دیموکراتییەکان بخەنە ژێر پرسیارەوە؟ وەکو لەئەوروپا کۆمۆنیزم هێزە دیموکراتییەکانی خستە ژێر پرسیـارەوە؟ یابەجۆرێکی تر بپرسم لەئـەوروپا بزووتنـەوەی کۆمۆنیستی سۆشیالیستی دروست بوو، تـۆ پێت وانیە لەوڵاتی ئێمەش بزوتنەوەی کۆمۆنیستی سۆشیالیستی دروست بێ، ببێت بەئەلتەرناتیڤێك بەرامبەر بەهێزی دیموکراسی؟

ئازاد جوندیانی:

توفیق کەریم ساڵح

ئازاد جوندیانی

ئەبو تارا:

لەمزگەوتەکان و دەروێشی فلان و فلان، کاری خراپیان دەکرد، بەرامبەر میللەتی کوردستان، چینە چەوساوەکانی دەبرانەوە بۆ بیری دواکەوتوو، بیری پێشکەوتنخوازیان لـێ حەرام دەکردن.. سەر ڕوتکردن کوفری عوزما بوو، چوونەدەرەوەی ئافرەت کوفری عوزمابوو، بوونی T.V کورد کوفری عوزمابوو..

ئازاد جوندیانی:

ئەمەیان پرسیار نییە بەڵکو ڕەخنەیەکە کەزۆر خەڵك موشارەکەمان دەکات لەو ڕەخنەیە، ئەویش ئەوەیە کەحیزبی شیوعی کوردستان لـە ڕێگەی ئەو قۆناغەی ڕابردوو، بەتایبەتی لـەدوای ڕاپەرینەوە تائەگاتە ئەمڕۆ، بەشێوەیـەکی زۆر تاکتیکی مامەڵەی لەگەڵ مەسـەلەکـان کردووە، بەتایبەتی لەسەر مەسەلەی شـەڕی ناوخۆ، بۆنمونە حیزبی شیوعی کوردستـان ئەیتوانی موشارك نەبێ لەیەکێ لەحکومەتەکـان، ئەگەر بڕیار بێت هاوبەشی لەگەڵ حکـومەتی ئێرە نەکردبێ، لەبەرئەوەی حکومـەتێکی شەرعی نەبووە، دیارە ئەویەریش شـەرعی نەبووە، من دڵنیام لەناو قاعیدەی حیـزبی شیوعیدا ئەو پرسیارە هـەبووە، بۆچـی دەبێ مونتەمەر سەریەوێ بێت، لەوێ لەحکومەت بەشداری بکات و لێرە نەیکات، لێرەدا دوو قاقیەك لەموعارەسەی سیاسـەت لەئیدارەدانی ملمـلانێ لەسەرکردایەتی حیزبی شـیوعی دەبینرێت، ئازانم پاساوی کاك ئەبوتارا چییە؟

ئەبوتارا:

حیزبی شیوعی کوردستان خوێندنەوەی بۆ ئەو دیدەوڕاڵانەی ناو ڕۆوانەکان و ملمـلانێکانی کۆمەڵ، ڕای خۆی و لێکدانەوەی خۆی بەرزکـردەوە، بەسیاسیەکەی و فکرییەکەی و ڕاگـەیاندنەکەی لەهەر یەکێکیانەوە ڕایگـەیاندووە، درێغی تیانەکردووە، حیزبی شیوعی کـوردسـتان کەموکوری هەیە، بەڵام لەئاست شەڕی ناوخۆدا حیزبی شیوعی کوردستان زۆری پشووی درێژی بەکارهێنا، ڕەنج و تواناکەشی جێگای ڕێزگرتنی هەردوو لایەنی شەڕەکە بوون، بێجگەلە جەماوەرو کۆمەڵگاو حیزبەکانی تر، زۆریشی کـار بۆکرد، بەڵام بۆیەشداری نەکرد لەحکومـەتی هەرێمی ئەملاو مایەوە لەهەرێمی ئەولا، ئەو دیراسەیەی کەکرا کاتی خۆشـی، لەگەڵ قیادەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان زۆر بەدرێژی باسکرا، لەسەر ئەوەی کـە حکـومەتێکی هاوبەشمان هەبوو بەشـداریمان کـردبوو، هەتا بەو ئومێدەی ئەو

چەند مودیر عامێك دابنێین، چەند جێگر وەزیرێك دابنێین، چـەند فلانێك دابنێین، بۆچی ئەو هاوکاریەمان ناکەن.

ئازاد جوندیانی:

بۆچی وەزیر دانانێن، من لـەناو سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستانم و هیچ کاتێك دەرگا لەبەردەم ئێوە دانەخراوە، کـەلەوێ وەزیرتان هەبێ و لێرەش وەزیرتان هەبێ، قبولتان نەبووە.

چاودێر:

جەنابت پێت وانییە، بـەدرێژایی دامەزراندنی یەکێتی نیشتمانی کـوردستان، جۆرێك لەحەساسیەتی فکری و ئایدیۆلۆژیتان بەرامبەر یەکێتی هەیە، کاتی خۆی کـۆمەڵە و ئێستاش یەکێتی، پێتان وانیە ئێرەکـانی یەکێتی لەباری ئایدیۆلۆژیەوە، لەباری فەلسـەفیەوە، لەبار ئایدیۆلۆژیەوە، جۆرێك لـەڕەوایی لۆژیکەکانی ئێوەی خستۆتە ژێر پرسـیارەوە، بۆیە حەساسیەتێك یان کاردانەوەیەك هـەیە بەرامبەر بەم مەسەلەیە، هەندێك لە هـەڵو مەرجە سیاسیەکان نزیك کەوتوونەتەوە لەپارتی.

ئەبوتارا:

بەپێچەوانەی ئەوە پێم وایـە، پێچەوانەکەش ئاوهایە کەئەگەر پێم وابێ ترۆحـاتی سیاسی و لێکدانەوەی یەکێتی نیشتمانی و خـوێندنەوەی بۆ هەندێك مەوزوعات زۆر جۆر لەبـاری سیاسیەوە لەدەیان حاڵەتدا لەبۆچوون و لێکدانەوەی ئێمەوە نزیك بووە ئێمە لەوانەوە نزیك بووین، بەڵام لەوەی کەئەوە پاڵی بەوەوە نابێ جێبەجێی بوونی حیزبی شیوعی لاواز بکات، ئەگەر بەمەبەست هەوڵی ئەدابێ بۆ لاواز کردنی جێبەجێی حیزبی شیوعی کوردستانی، بەڵام لەوەی کەنزیکی بکـاتەوە لەسەنگەری پارتیەوە لەبەرئەوەی و ترۆحاتی ئەوان بەئاسـانتر بۆخۆی بزانێت لەترۆحات و سیاسەت و لێکدانەوەی یەکێتی نیشتمانی دەست پێوە بنێ و دابخات و دووری بخاتەوە، نا ئەحسەنم وانیە، ئەحسەنم وایە لەبابەتەکانی کەپەیوەندی هەبوو بەڕژێمی دیکتاتۆری فاشی، کەهەبیوو بەکۆنگرەی لەندەن، کەهەبیوو بە ڕووخانی ڕژێمی

پێش هەموو شتێك پێم وانیە ئەوەیان بەڕێگەیەك بێتە پێشەوە، کـەلەدوو بەرەی زۆر دژیەیەك بوەستێنەوە، ئەمن پێم وایە، ناکۆکی هەیە، بەڵام بەرەی زۆر ناکۆکی بەرامبەر بێ هیچ جۆرە هێڵێکی هاوبەش، پێم وانیە هەتا لەو قۆناغەی ئێستادا، بەو ڕێگەیە بوەستێنەوە، پێم وایـە، حیزبی شیوعی عێراقی و هەموو ئەو ئەحزابانەی کەئەرحی خۆی بلێت بەرۆشنی وەکو مارکسیزم قبولمە.

چاودێر:

تۆ حیزبی کۆمۆنیستی کوردستانیت و لەخوارو ناوەراستی عێراقیشدا حیزبی کۆمۆنیستی عێراق هەیە، ئێوە هاوبەیمانن بەتەواوەتی، پاساوی بوونی تۆ یان ئامانجی بوونی تۆ ئەوەنیە سەر لەنوێ لەرۆژهەڵاتدا، لەدونیادا، لەکوردستانیشدا بزووتنەوەیەکی کۆمـەڵایەتی کۆمۆنیستی سۆسیالیستی بەهێز دروست ببێ لەدنیادا، ئەو بزووتنەوەیە ئێوە بێنێنەوە کایە بەهێزێکیتر ئەمە مەسەلەیەك نیە بۆتۆ؟ ئامانجێکی گرنگ بێت لای تۆ؟

ئەبوتارا:

لەکوردستان و عێراقیـش بەتایبەتی وەڵامی کوردستان دەدەمەوە، پێم وایە ئەو بزووتنەوەیە ئەرکێکە هەمووعمان کاری بۆبکەین، بەڵام پێش ئەوەی کار بکەین لەسەرئەوەی لەئەفریقاو لەکوێ یەك بگرین، دەبێت هەموو کارەکەمان لەسەرئەوە بێت هێزە دیموکراتییەکەی ئەرزی کوردستاندا دەبێت هاوکاریمان هەبێت. هەر لەو مەنتیقەشەوە حسابمان کردووە کەسەد خیلافمان لەگەڵ حیزبی شیوعی دەورو بەرو دونیـا هەبوو، ئێستاش هەمانە، هەمووشتان ئاگادارن لەو کێشانە، بەڵام لەهەمان کاتدا حسـابمان بۆ تایبەتەکە کردووە، بەڵام قەزیە گشتیەکـەمان بۆ گفتوگۆ داناوە، لەو ناحیەیە باوەڕمان وایـە، ئەو پێکهاتە، خەباتەی کۆمۆنیستەکان و سـۆسیالیستەکان و دیموکراتیخوازەکان و چەپەکـانی تر، لەساحەی کوردستان، یان عێراق و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا ئەرکێکی کۆمەڵایەتی بپێویستە، کۆنی ئەریکسۆن بەرپرسی مەلەفی قەزیەی کوردی لـە سۆسیال

ئازاد جوندیانی:

حزبی شیوعی کوردستان لەڕێڕەوی ئەو قۆناغەی ڕابردوو، بەتایبەتی دوای ڕاپەڕین تائەگاتە ئەمڕۆ، بەشێوەیەکی زۆر تاکتیکی مامەڵەی لەگەڵ مەسەلەکان کردووە، بەتایبەتی لـەسـەر مەسەلەی شەڕی ناوخۆ، بۆ نموونە: ئەیتوانی بەشدارنەبێ لەیەکێ لەحکومەتەکان..

هەموو جەزایە بەخۆمان ئەگەیەنین، ئـەم هەموو زەریەیە بەخۆمان ئەگەیەنین، بەئومێـدەی حکومەتە یەکگرتووەکەی خاکـی کوردستانی یەکگرتوو ئەم پارچە ئازادە پێك بهێنینەوە، ئەوەندە لەسەر ئەوە سوور مارین، تائێستاش من پێم وایە دووساڵە هەریەتەمای ئەمڕۆو سبەینێین حکومەت یەك بگرێتەوە، ئێمەش پێمان وایە ئەو وەزعە ناوا نابێت دەوام بکات، پێشمان وابوو ئەم مەحروم کردنەی ئێمە نابێ درێژە بکێشێ، خۆمان ئێستا بەچەوساوەو بەشـخوراودوو دەزانین لەو قەزیەیەدا و قبولیشمـان نییە، بەڵام هەر ڕۆژێك ئەڵێن ها بەهێنێکە.

ئازاد جوندیانی:

پاساوی ئـەوە ئەهێنیتەوە لەحکومەتێکی یەکگرتوو موشارەکـەتان کردووە سەرۆکی ئەو حکومەتە یەکگرتووە لـەوێ نەبووە، ئێوە لەگەڵ سەرۆکێکیتر ئەعاوتنـان کردووەو چونەتە حکومەت لەگەڵ سەرۆکی شەرعی کەلە پەرلەمانی یەکگرتوودا بوو نەمانەوە.

ئەبوتارا:

ئێمە ئێستاش ئەڵێین ئەگەر بهاتایە بەهەر بەڵگەو پاسـایـەك بیلێی دەبوایـە ئێمە لەهەردوولا

سەدام، بەهاتنی سوپای ئەمریکی بوو بۆئێرە، بۆ پێکهاتەی مەجلیس، سـێ بەشی ئەم کێشانەی بەسەرماندا دەڕوات، تائێسـتا هەمووی ئەنسیق بووە.

ئازاد جوندیانی:

ئەوە ناکۆکی فکـرو مومارەسەیە، بەڕاستی لەحیزبی شیوعیدا لەهەموو شتەکاندا لەگەڵ ئێمە نزیکن بەڵام لەمومارەسەدا جۆرێکیترە.

ئەبوتارا:

لەکێشەکەدا تۆ حسـابی ئەکەیت ناوی دەنێیت ناکۆکی، من هاورا نیم، شێواو لێکی دەدەیتەوە ئەگەر نا تۆ تەنها ئیشتراکی وەزارەتم لەگەڵ ناکەی کەواتە تۆ ناجۆری مەوقیفەکەتی تیادایە، ئەمن پێم وایە سەدان مەسائیلیتر لەبەینماندا هەبووە، شێوەی گونجان و ڕێکەوتنی بۆچوون و لێکدانەوە هەبووە، بۆئەوەش توانیومانە هەموو ئەوانەی لەم قۆناغە هـەبووە، لەگەڵ یەکدا ڕێکیبخەین، بێ ئەوەی وەزارەشـمان هەبووبێ، وەزارەت بوونیش بەهێزتر.

چاودێر:

کاك ئازاد بابێینە سەر پرسیارە سەرەکیەکە، ئەویش ئەوەیە تۆ هیچ مەترسیـەك نابینی کەلە

ئەنتەرناسیۆنال سۆسیال دیموکراتەکانی جیهاندا لەکەریم ئەحمەدی پرسی: ئێوە تائێستاش ناوتان حیزبی شیوعییە هاڵتان ئاوابێت، ئەویش ووتی ئێمە هاتووین پێتان بڵێین ئێوە هەر دژکماکەی ساڵی بیستێ کە لینین ئەو وەختە جیابوونەوەی کرد، ئەی بۆ ئێستا نایەن بەرامبەر ئیمپریالیەتی عالەمی، کۆمۆنیزم و دیموکرات و سۆسیـالیست و ئێوەو هەمووعمان یەکبگـرینەوەو بەرەی هاوخەباتیمان هەبێت، ئەم شـەپۆلە ڕابگرین بەسوودی گەلان و چارەسەری بکـەین، هەردوو مەفهومەکە هەیە، ئێمە لەئەرزی کوردستاندا ئەو ملمـلانێیەی کـە دەقەرمووێت بۆئەوەی ئایا مەترسی بۆسەر دیموکراتەکان هەیە، پێمان وایە چ کۆمۆنیزم چ سۆسیالیستەکە لەگەڵ دیموکرات خوازەکان، بۆیە لـەم حاڵەتەدا دەڵێم دەبێ خەباتەکە واباڵ بێوە بنێین کەئەو خەباتە زۆر جۆش بخوات، دەنا وەختێکی زۆرو زەمینەیەکی زۆریمان لەکیس چووە، بەمەش دەتوانین ئەو هێزە ئیسلامی و مەزهەبی و هێزە کۆمەڵایەتیانەی ناو کۆمەڵی مەدەنی کوردستان زۆرتر جۆش بدەین.

چاودێر:

یان نابێ بزووتنەوەی کۆمۆنیستی سۆسیالیستی دروست نەبێ، ئەو کاتە پاساوی بوونی تۆ لاواز ئەبێت، یان کەدروست ئەبێ بێگومان بەدیلی هەموو حیزبەکانیتر ئەبێت بۆ هاتنە سەر حوکم، جەنابت ئەڵێی چی؟

ئەبوتارا:

ئەگەر لەدونیای ئێستاو دەوی نزیك و دوور بەرچاوی لێکدانەوەی ئێستای کۆمەڵی مرۆڤایەتی کەئێستا دراساتی لەسەر ئەکەین بنوارین، هەموو ئەو گەشەسەندنەی کۆمۆنیزم و سۆسیالیست و دیموکرات خوازەکانی سەر ڕووی ئەم جیهانەی ئێمە کەگەشە بسێنێتەوەو بڕواتەوە پێشەوە، فەت شێنتیزاری ناکەین وەکو سۆڤیەت و دەوڵەت و ئۆردوگای ئەو وەختە بێتەوە کایە، حەتمەن بەشێوەیەکی تر دەبێت، بەزرووفی زەمانێکیتر و پێکهـاتەیەکی تر دەبێت، پێمان وایە نەبەبێ دیموکراتییەکە دەژێ، نەبەقازانجی یەکتریش دەبێ و بۆ پێشەوە دەچێ و جێبەجێی بوونی ئێمە و هێزە عیلمانیەکان هەتا بێت بەهێزتر دەبێت.

ئازاد جوندیانی:

پێم وایە کاك ئەبوتارا ملمـلانێی چینایەتی، بەو چەمکو بەو گرووگۆڵەمەی جاران هەبووە، زیندوو نابێتەوە، چونکە هۆشی مافی گەلان و کۆمەڵێ هۆیش، ئەو خۆش گۆزەرانیە، کێشەی لەدنیادا سەری هەڵداوەتەوە هیچ حاڵەتێکی بونسی ئەو کاتەی سـەردەمی خۆی نەهێشتووە، بۆنمونە لەرۆمانی دایکی (ماکسیم گـۆرکی) دەیخوێنینەوە لەواقیعدا جارێکی تـر ڕوونادات و هەتاوەکو سراعاتی تەبەقی ئاوا سەرهەڵدا لەگەڵ یەکتر، ئەمن پێم وایە فەترەیەکی کە ئەبێ هەموو ئەوانەی ئەحزابی شیوعین دەبێت پاشـەکشە بکەن لەهەندێ لەئێرەکان هـەبێش نیە پاشەکشەکردن، هەتا لەمەسـەلەی مارکسیزم پاشەکشە بکەن، مارکسیزم فەلسەفەیەکە وەکو باقی فەلسەفەکانی تری دنیا سوودی لێوەربگرن، وەکو سەرچاوەیەك لەسەرچاوەکانی بیرکردنەوەو چەمکو دارشتن و خوێندنەوەی ئایندە لەبەرچاو بگرن، پێم وانیە کەبەو حاڵـەتـە بگەڕێتەوە کەپرسیار کرا، وەمن پێم وایە حیزبی شیوعی بەتایبەتی قیادەی ئێستایان بەقەد ئەرەندەی ئێستا ئازان، ئەگەر ئەم قیادەیە بۆ باتزە، بیست ساڵی تر بمێنێت لەهەندێ مەسائیلی تریش پاشەکشە بکەن.

ئەبوتارا:

پێم وایە کاك ئازاد کەوتە ناو ئالۆزییەکی فکری زۆر سەختەوە، دەیەوێت وەك هـەندێ لەزانایانی ئەوروپی، ئەوانەی ووتیان کۆتـایی مێژووە تازە ئیتر مێژوو ناچێتە پێشەوە، حوکمی لەسەردابن، وەکو (فۆکۆیاما) ئێمە ئەبـەدی منی کرد لەپێشەکیەکەیدا کەئەو مل ملانێ و زۆرانە، دەڕوا بەرەو پێشەوە بەئەزموونەکەی کەووتم، دووبارە نابێتەوە، وەکو بووەو دەبێت، لەپێشدا فەت دووبارە نابێتەوە بەو چـوارچێوەو بەشێوەیتر ئەچێتە پێشەوەو دووپاتم کـردەوە شیوعی و ئیشتراکی و دیموکراتییەکـە پێکەوە هاوکاری هاوخەبات دەبن و زۆرتر نزیك دەبێ لەداهاتوودا، عەقلیەتی نەفی کردن نامێنێ، عەقلیەتی یەك حیزبی و یەك تەبەقی نامێنێت، سەیتەرەی یەك حیزبی فەرز کردن نەفی لێدەکرێ و قبول ناکرێ، ئەو عەقلیەتەی ئەحزابە حـاکمی شیوعی و ڕەئسمالیش هەیبوو، هەردووکیـان نەفی لێکرایەوە، لەکۆمەڵی کوردستان بێ عێراق، ئەوە نابێ دووپات بووبێتەوە، دووپات بووەوە دیسان زەرەر بەحیزبی حـاکم خۆی دەگەیەنێت، بەکۆمەڵەکە دەگەیەنێت، کـاك ئازاد کەدێتە سەرئەوەی ئەحزابەکان ئەگەنە حەدێك کەدەبێت بەخۆیاندا بچنەوەو واز لە شیوعیەتەکەیان بهێنن، لەکاتێکدا کە دووپاتی ملمـلانێکە دەکات کە بۆ پێشەوە دەڕوات، ئەمە ناکۆکیە لە بۆچوونەکاندا.

ئازاد جوندیانی:

من دەڵێم پرسیارەکە وابوو لـەمن، ئەوەی لەڕابردوو دروست ئەبێتەوە، ئەو پێکدادانە توندو تیژەی کە هەبوو، ووتم نەخێر دروست نابێتەوە.

ئەبوتارا:

کەواتە کاك ئازاد ووتی ئەو سۆسیالیستەی کەئەڵێ نابێتەدی، ئەمن دەڵێم سۆسیالیست دێتە دی، بەڵام بەهاوکـاری و شێوەی قۆناغی نوێی بەشەریەت، کـە دیموکراتی و سۆسیالیست و کۆمۆنیزمەکان و خەڵکانیتری ناو کۆمەڵگە پێکەوە دەبن. قسەیەك لەسەر مارکس ئەمە مەسەلەیەکی عیلمیە، مـارکس لەقۆناغێکی مێژوویی دیاریکراودا، لەسەر مل ملانێ و زاڵبوونی کەنیسە لەئەوروپادا، حـاکمیەتی موتڵەقی کەنیسە لەموقابیلی ئیمپراتۆریەتەکان و حیزبەکان و مل ملانێکان، نەخولقاندنی پێشکـەوتنێك و ڕایەکی پێشکەوتن و چاوکراوەی مرۆڤایـەتیدا لەمقابلی دەروازەی دەسەڵاتی کەنیسـە لەلایەك ئیمپراتۆریەتە حاکمەکانی جەنگی ئـەو کاتە لەلایەك، چەوسـاندنەوەی چینە بەرهەم هێنەرەکانی کۆمەڵ لـەلایەك، ئەو گومانەی ڕوونکردەوە کەلە کـەنائیسدا، لەمەزهەبی مەسیحیەتی جیهانیدا چۆن ئەم میللەتانە، ووشکی دەکەنەوە، دەیگرشن، ئەو لەوێ هات، ئەمە ئەتبیق دەبێت لەسەر ئەدیانی تریش، ناکرێ بڵێی ئەتبیق نابێت. ئێمە پێمان وانیت ئەوەی کەلە ئیسلامی مەنتیقەی ئاسیاش کرا، بەشێکی هەر لەوەیە لەپراکتیکدا.

چاودێر:

بەس مارکس هەتا مرد، ئیمپراتۆریەتەکانی دژی دیموکراسی و ئەوانە نەمـابوون، دیموکراسی سەرکەوتبوو لەئەوروپا، لەئـەمریکا، لەبەریتانیا، لەئەلمانیا، لەفەرەنسا، ولـەسەردەمی لینیندا ئەسلەن یەکێ لەدەسەڵاتەکانی دەرەبەگایەتی لەئەوروپا نەمابوو، بەڵام نە مـارکس، نە لینین لەسەر مەسەلەی دینی بیری خـۆیان نەگۆڕی، فەلسەفەی خۆیان نەگۆڕی، لینین بەوازحی ئەو مەسەلەیە، لـە (١٩٢١) دووپارەی دەکاتەوە.

ئەبوتارا:

مەبەستم ساتەکانی نووسینی ووتارو بابەتەکەیە، بەڵام ئەوەی کەلەپراکتیکدایە ووتم ئێستاش لەئەحزابی شیوعیدا، لەئەحزابی ئیشتراکی غەیرە شیـوعیدا، لـەئەحزابی دیموکراتی غەیری ئیشتراکیشدا بەملیـۆنان لەمرۆڤایەتی ئەو قەناعەتەو ئەو ویژدانەی هەیەو، ئەو مەسەلەیە قبول دەکات، بەڵام ئەمـە نیقاشەو کۆمەڵ دەڕوات.

چاودێر:

جگەلە مـارکس فەیلەسوفی گەورە گەورە هەیە کەئەو مەوزوعـە دووپات ئەکاتەوە، واتا: هەر مارکس نیە بابـەتی لۆژیکی و فەلسەفی، یا بەرامبەر بوون و نەبوونی خوا هەر مارکس نیە، نیتشە هەیە، سپینوزا هەیەو جۆرەها فەیلەسوفی گەورەتر هەیە لەدوای ئەوانیش کەئەو بابەتەی بوونی خواو نەبوونی دووبارە ئەکەنەوە، بەهەرحاڵ ئەم نیقاشە لەگـەڵ جـەنابتدا کۆتایی هات، سوپاس.

ئەم دیالۆگە ئەڵقەیەکی دیکەی ماوە..

ستایشکردن و پاشان دۆڕاندنی سروشت

بەشی یەکەم

نیهاد جامی

(١)

کاتێ بمانەوێت لە ئەزموونێکی شیعری بدوێین، پێویستمان بە تێڕوانینێکی ڕۆشن هەیە کە لەناو ئەو نووسینەدا وەك چەمکی سەرەکیی خوێندنەوەی ئەزموونەکە دەردەکەوێ، بۆیە ئێمەش کاتێ دەمانەوێت لەزمان و تازەگەریی ناو ئەزمونی شێرکۆ بێکەس بێینە دوان، ئەوە دەردەخەین کە مەبەستمانە لەڕوانگەی میتۆدیی سیمیۆلۆژییەوە، بچینە ناو ئەو ئەزموونەوە، ئەوەش خۆوابەستەکردنێکی ڕووت نییە بە میتۆدەوە، هێندەی لەو شوێنانەی کە پێویستمان بەدواندنی زەمەن و نزیکبوونەوە لە کردنەوەی سیستمی زمانە، پشت دەبەستین بەو چەمکە سیمیۆلۆژیانە. سەرەتاش بەرلەوەی هیچ شتێك لەسەر ئەو ئەزموونە بڵێین، خۆمان لە پێناسەی زمان و تازەگەری بە بیانووی جۆراو جۆر نادزینەوە، چونکە بەرلەوەی هەر چەمکێك بکەین بەمیکانیزمی خوێندنەوە، بۆ چوونە نێو باسەکە پێویستمان بە بوونی دو وپرسیارە، کە ئەوانیش پرسیارن لەو زمان وتازەگەرییەی کە نووسینەکە پشتی پێدەبەستێت، ئەوەش بەو مەبەستەیە خوێنەر بە ناوی تازەگەرییەوە نەخەینە نێو گێژاوی یۆتۆپیا و سەرگەردانییەوە، بۆیە بۆ وەڵامی هەریەك لەو دوو پرسیارەش، سەرەتا بەرەو پرسیاری هەرە باو دەگەڕێینەوە بۆ زمان، کە زۆرینەی سیمیۆلۆژیستەکان کردوویانە، کە پرسیاری "زمان چییە؟" بووە، دیارە ئەو پرسیارە وامان لێدەکات ستراتیژی خوێندنەوەمان ڕۆشن بێت، کاتێ زانیمان چۆن سەیری زمان و وەزیفەکەی دەکەین.

زمان بریتییە لەسیستمێکی ئاماژەکاری، کە خاوەنی دووفاقییەکە، کە دال و مەدلولن، ئەوە لەپاڵ ئەو ڕاستییەدا کە زمان و ئاخاوتن خاوەنی یەك بونیاد نین، بەڵکو خاوەنی دوو بونیادی جیاوازن. ئاخاوتن ئەگەر پێشتر بە بەشێکی سەرەکی لەزمان تەماشا کرابێت، ئەوە بە دوای میتۆدی سیمیۆلۆژی ئاخاوتن تەنیا بەشێکی تاکە لە ناو زماندا، دیارە ئەگەر هەمان پرسیارمان لە زمان کرد بۆ کورترین پێناس، دەبێ هەمان پرسیار لە تازەگەریش بکەین: ئاخۆ تازەگەری چییە؟ بەچی دەوترێ تازەگەری؟ لەوەڵامدا دەڵێین، "تازەگەری دەبێت لەتەك خۆیدا بەها و مانا و ڕەفتاری خۆی هەلگرێت. خەسڵەتەکانی سەردەمی خۆی پێببێت، درێژکراوەی سەردەمەکانی تر نەبێت، بەڵکو کاڵبوونەوە و لاوازبوونیان بێت"(ئیمبرتۆریەتی وەهەم/ بەختیارعەلی، ڕەهەند، ژمارە(٥)".

(٢)

گەران لە دوای تازەگەری لەگوتاری شیعریماندا پێویستی بە پرسیارکردنەوەیە، لەکوێ ئەو پرۆژانەی کە پەیوەندیی نێوان زمان و نووسین لەناو بیرکردنەوە و تێرامان دانابرێت، نەك بەومانایەی کە پێویستە شیعر هەڵگری پرۆژەیەکی فیکریی ڕووت بێت, بەڵکو مەبەست پەیوەندیی شاعیرە لەنێوان زمان و شتەکانی دەوروبەریدا، کەسیستمێکی داخراوی زمان توانای ئەوەی هەیە تەواوی پرۆژەیەکی شیعری بەرەو داخران بەرێت هەر بۆیە ئەدەبی کوردی خاوەنی کلتورێکی دەوڵەمەندە لەو جۆرە دەقانە کە لەگەڵ نووسینی شیعرەکە دەقێکمان نابێت بۆگفتوگۆ و دۆزینەوی پەیوەندی زمان و ئاستی دەلالی هێندەی دەقێکی مردوومان دەبێت کەتوانای تێپەڕاندنی پێش خۆی نییە، هێندەی دەیەوێت لەسەرئەوکولتورە پێشینەیە بژیێت. ئەوەی لەوەش کۆمیدیتر دەردەکەوێت پەیوەندی بەدەقەکانەوە نییە، هێندەی لەپشت ئەو بانگەشەکارییەوەیە کە لەپشت ناوی تازەگەرییەوە خۆی نمایشت دەکات، بێ ئەوەی قسە لەئاستی ئەو بەرەوپێشچوونە بکەین کەشیعری کوردی لەکوێوە بەرەوپێش دەڕوات و لەکوێش تووشی وەستان وبێدەنگی دێت،

هەربۆیە ئەوکاتەی بیرلە تێڕوانینی لەم چەشنە بکەینەوە، خێرا ئەوەمان هاتۆتە خەیاڵەوە کە ئەم بۆچوونانە شاعیرێکی داهێنەری وەك شێرکۆبێکەس دەگرێتەوە؟ بەڵام بۆئەوەی ئەو قسانەمان نەچێتە ناو ستایشکردنی شاعیرێکەوە پێویستمان بەوە دەبێت، چۆن ئەو شاعیرە لەناو ئەو بۆچوونە بەدەرە، ئەوە دەبێت لەڕێگەی ئاوڕدانەوەوە لەو ئەزموونە شیعرییەی شێرکۆوە بێینە دوان. دیارە شێرکۆ شاعیرێکە بەشی شێرینەی لە وتاری ڕەخنەیی لەسەرنووسراوە، هەرلەو وتارانەدا کە شیعری ئەو شاعیرەمان مەحکوم دەکەن، بەئایدیۆلۆژیا و تا دەگاتە ستایشی بێمانای ئەو قەڵەمانەی کەتوانای دواندنی دەقیان نەبووە و بەداهێنەریش ناویان دەبەن، بێئەوەی بتوانن بۆمان بسەلمێنن، دیارە لەپاڵ ئەو نووسینانەشدا هەندێك قەڵەمی دیارئاوڕی جدییان لەو ئەزموونە داوەتەوە, بەڵام ئەوەی ئەو باسەی ئێمە لەوانی تر جیا بکاتەوە، تەنیا ئەوەیە دەمانەوێت لەڕوانگەی زمان و ڕەخنەی سیمیۆلۆژییەوە لەشیعری شێرکۆ قسە بکەین، کە ئەوەیان ڕەهەندێکی تەواو فەرامۆشکراوی شیعری ئەو شاعیرەیە. هۆیەکەشی ئەوەبووە وەك ئاماژەمان پێدا، کورت کردنەوەی شێرکۆ بووە لەناو دەلالەتی سیاسیدا، یان ستایشکردنی بووە، کە دیارە فەرامۆشکردنی ڕەهەندیی سیمیۆلۆژیی ناو دەقەکانیکەلێنێکە، دەشێ مافی ئەوەمان پێبدات کەئێمە تا ئەو ساتەوەختە، بەدەگمەن نەبێت، نەمانتوانیووە بەشداری لەپرۆسەی نووسینەوەی شیعری شێرکۆدا بکەین، بەڵکو سەرنجەکانی خۆمان لەسەری تۆمارکردووە، سروشت کە بووە بە سیمای شیعری گۆران و خاڵێك بوو بۆ ڕەهەندێکی تازەگەریی شیعری کوردی و توانای ئەوە نەبووە ئەو چەمکە تێبپەڕێنرێت. ئەم وتارە هەوڵدەدات قسە لەو ساتەوەختەی تازەگەریی شیعری کوردی بکات، کە دوای گۆران چۆن ناتوانرێ چەمکی سروشت ڕەهەندێکی جیاواز وەربگرێت، تەنانەت ڕوانگە کە بانگەشە بۆ تازەگەری دەکات هەر لەناو دیدی گۆراندا بۆ شیعر دەسوڕێتەوە، تا ئەوگۆڕانەی بەسەر شیعری شێرکۆدا دێت، بەتایبەت لە دوای قەسیدەی(کۆچ)ەوە، دەبێ قسەیەکی ترلەئەزموونی ئەوشاعیرە بکرێت، کەچۆن سرووشت لە ستایشەوە بەرەو دۆڕاندنی ستایش دەبردرێت، ئەوەش بە تەنیا لەسەر ئاستی مانادا نییە, بەڵکو دیدێکی کراوەیە بۆ زمان.

(٣)

چەمکی سروشت دیارترین چەمکی ناو شیعری شێرکۆیە، کە تەواوی ئەو ڕەهەند و مانایانە دەگۆڕێت کە گۆران دەیهێنێتە ناو شیعری کوردی و ناتوانرێ لەناو ئەو ڕەهەندە "گۆران"ییەدا مانای تری پێبدرێت. دیارە سەرەتا پێویستە ئەوگۆڕانە بخەینەڕووکە بەسەر"گۆران"یدا دەهێنێت، چونکە ئەزموونی شێرکۆ تەواوکردن و نووسینەوەی پرۆژەی تازەگەریی شیعری کوردییە، کە گۆران بە ناتەواوی بەجێی دێڵێت، بەمانای سروشت چەمکێکی ناتەواوە لە شیعری ئێمەدا و شێرکۆ بەشداریی لەنووسینەوەیدا دەکات، چونکە ئەوانی دی سەرقاڵی گۆران بوون، توانای ئەوەیان نەبووە بەشداریی لەنووسینەوەیدا بکەن، دیارە ئەو سەرنجە "ڕوانگە"ش دەگرێتەوە, چونکە لەناو ئەزموونی گۆرانەوە خەریکی گەمەی تازەگەری بوون, دیارە ئەوەی گۆران و ڕوانگە بەیەك دەگەیەنێتەوە، زمانی وەسفیە. زمانێك لای گۆران سەرلەنوێ سروشت ڕەسم دەکاتەوە، بەوکارەش گۆران گەشە بە فۆرمی شیعری دەدات، بەڵام نابێت بە خولقێنەری زمان، گۆران تەنیا "مەبەستی وەسفکردنی دیمەنی سروشتی بووە. ئەم وەسفەش بەهەڵاتن لە واقیع و ژاوەژاو وکێشمەکێشی واقیع دادەنرێت، بەمەش دۆخێکی ساکار و هێمنی بۆ خوێنەر پێکهێنا". (ئاگایی زمان، زمانی ئاگایی/عەبدولموتەلیب عەبدوڵلا، سلێمانی١٩٩٩/ لاپەرە ٣٧)

ئەو توانایەی نەبوو دوالیزمی نێوان خوێنەر و دەق برووخێنێت و لەسیستمێکی تردا ئەو پەیوەندییە ڕێکبخاتەوە، بە واتای زمان هەر دیلی نێو دەق دەبێت، ئەوەی گۆڕانی تیا ڕوودەدات ئیدراککردنی شاعیرە بە سروشت، وەك چۆن ڕوانگەش گەمەکەی گۆران دووبارە دەکاتەوە، بەڵام بەجۆرێکی تر بەوەی سروشت دەگۆڕێ بە ئایدیۆلۆژیا، ئەوەش پەیوەندیی بەو ڕاستیەوە هەبووکە "شاعیرانی ڕوانگە شیعریان کردە زمانی حاڵی ئایدیۆلۆژیا و ئایدیۆلۆژیا وەك سیستمێکی سانسۆر، کاری تیا دەکرد، بیرکردنەوەی شاعیریش بیرکردنەوەیەکی ئاراستە کراو و مەبەستدار بوو"(ئاگایی زمان/ ه.س، ل٣٧).

ئەوەش پەیوەندی بەوەوە هەیە کە سروشت لای گۆران دەبێتەوە بەرهەمهێنەری فۆرمی شیعری، نەك خولقێنەری زمان. بۆیە چەمکی تازەگەری لەشیعری کوردیدا لەنێوان سروشت و ئایدیۆلۆژیادا دەخولایەوە, کە لەجەوهەردا هەردووکیان نوقمی کاریگەریی سرووشت بوون، وەك ئەوەی هەیە، نەك وەك ڕوانینی جیاواز. چونکە دواجار گۆران بۆخۆی مانای سیاسی لە ناو دەقدا فەرامۆش نەکردبوو، ئەو مانایەی کە دواتر ڕوانگە بە دەسکەوتی تازەگەریی خۆی سەیری دەکات، کە لە ڕاستیدا ئەوەشیان بەرهەمی گۆران بوو نەك ڕوانگە. بۆیە ئەگەر بمانەوێ جیاوازیی تێڕوانینی شێرکۆ وگۆران لەیەك جیابکەینەوە، ئەوە سروشت "ئەوسنورە تەسك و تروسکانەی کە گۆران بۆی کێشابوو، دەبێتە سنوورێکی بە ئینسانیکراو کە بەهاکانی هەڵگریمانای ڕامیارییانەیە. سروشت لای شێرکۆ نایەت تا جوانی خۆی نمایش بکات، بەڵکو دەنگێکە کە دەنگی مرۆڤ و مێژوو دەگوازێتەوە "(نەرسیسی کوژراو/بەختیارعەلی، لەکتێبی: تیرێژەکان‌وشیعری شێرکۆ بێکەس،(سلێمانی)/١٩٩٩، ل٥٧).

هەر بۆیە لە قەسیدەی "کۆچ"دا دەبینین خەمی شێرکۆ لە فۆرمی شیعری ناوەستێ، بەڵکو خەمی ئەو چۆتە سەر دیدێکی فراوان بۆ زمان، ئەوەش وای کردووە پەیوەندیی ئەوی شاعیر لەتەك سروشتدا پەیوەندییەك بێت، ئەوەی دەکەوێتەنێوانیانەوە زمان بێت لە نێوان شاعیر و سرووشتدا. کاتێ زمان دەکەوێتە نێوانیان، بوونی ئەو بۆشاییە کە زمانە دەبێتە کەناڵی پەیوەندییان بەیەکەوە، مانای سەرەتای نووسینەوەی پەیوەندیی جیاوازە، ئەویش نووسینەوەی سروشتە لەڕێگەی زمانەوە. مەبەستمان نووسینەوە لەڕێگەی زمانەوە بە مانا "بارت"یەکەیەتی، چونکە ئەونووسینەوەیە تەقاندنەوەی خەیاڵگەی شاعیرە. بەوەش تەقاندنەوەی کانی، وەك ئاماژەیەك بۆ سروشت و مەمکی پەری خان، وەك ئاماژە بۆجەستەی دۆست دەبێ بە دۆنادۆنی ئەو پەیوەندییە. ئەوەش وادەکات پەیوەندیی نێوان شاعیر و سروشت پەیوەندییەك بێت لەو مانا گۆرانییە جیاواز بێت. هۆیەکەشی ئەوەیە لای شێرکۆ ئەو پەیوەندییە هەڵگری دەلالەتی شاراوەیە و بە تەنیا هەڵگری ئەو مانایە نییە، کەئاماژە دەیگەیەنێت، بەڵکو ئەو ئاماژەیە دەبێ بە دەنگێك کە هەڵگریی"منی کوردی" و "مێژووی من"ە، بە مانای خود و مێژوو لەناو ئەودەنگەی سروشت دێنەبوون. هەر بۆیە باران بەلایەوە بە تەنیا وێنەیەك نییە بۆ سروشت، بەڵکو باران ئاماژەیەکی سروشتە کە خود و مێژوو لە ڕێگەی زمانەوە سروشت دەنووسنەوە. نووسینەوەی سروشت پەیوەستە بە کۆی ئەو تراژیدیە خودییەی شاعیر و مێژووی نەتەوە بەهەموو شکست و هەڵسانەوەکانیەوە. بۆیە لە بەرامبەر ئەو دوو شاعیرە تازەگەرەدا و بۆ ناسینی ئاستی جیاوازییان لە چەمکی سروشت بەختیار عەلی بڕوای وایە کە "سروشتی شێرکۆیی، گەوهەری خۆی دۆڕاندووە و، نەرسیسێکی کوژراوی لە دوای خۆی بەجێهێشتووە، سروشت لای گۆران خودی سروشتە لەوپەڕی ساتەکانی سەرسامی و مەستیا بە جوانییەکانی‌خۆی، بەڵام سروشتی شێرکۆیی، سروشتێکی ترە، سروشتێك خەسڵەتەکانی مرۆڤێکە تێکەڵاو ماناکانی بووە و ئامانجی دیکە بە وێنە ئاڵۆزەکانی سپێردراوە".(نەرسیسی کوژراو/ل٦٤).

پەیوەندیی مرۆڤ بە سروشتەوە .. گەڕانەوەیە بۆ یادەوەری زمان، یادەوەرییەك پەیوەستە بە زەمەنی بەسەرچوو، زەمەنێك زمان دەسبەرداری نەبووە بەوەی سروشت بەشدارە لە زیندەگیی خود. بۆیە پەیوەندیی فەرهاد بە ڕووبارەوە، بە تەنیا پەیوەندیی عاشقێك نییە بەسروشتەوە، وەك لای گۆران دەردەکەوێت، بەڵکو پەیوەندییەکە هەڵگری دەلالەتی مێژوویی و فکریشە. ئەوە بە تەنیا فەرهاد نییە چۆن توانای عەشقی لەو چەشنەی شیرینی هەیە، بەڵکو ئەوە فرە ڕوانینی دنیای ئێمەیە کە ئایا دەتوانین عەشقی فەرهاد لە ڕێگەی دۆنادۆنی نێوان مێژوو و سروشت بگوازینەوە بۆ خۆمان؟:

تۆ ببینە لێوی نافرێ و ناگاتە من؟!
فەرهاد شیرینی وات ئەوێ؟!
فەرهاد ڕووبارێکت ئەوێ
درەختی خۆی بخنکێنێ؟!
فەرهاد باڵدارێکت ئەوێ
هێلانەی خۆی بشێوێنێ و.
ڕازی بێ بەوەی کە نەفرێ؟!"
دووسروودی کێویی/لاپەرە٢٨.

چونکە بەلای شێرکۆوە هەر یەکە لە"فەرهاد، ڕووبار، درەخت" سێ ئاماژەی مێژووی نێو زمانن کە دیدی زمان لەناو شیعردا دەگۆڕێن و لەچوارچێوەیەکی تەسکدا نایهێڵنەوە.

فراوانکردنی ئەو ڕووبەرەی زمان لە ڕێگەی گەڕانەوەیەوە بۆئەفسانەی دەڵەدێوی نووستوو، پەیوەندیی خودی کوردی بەئاوی سوور, دۆنادۆنی ئەو خودەیە لەتەك خوێن، کە مێژووی خود دەبێ بەمێژووی برین، هەربۆیە ڕووبار وەك ئاماژەیەکی سروشت هێما، سرووشتیەکەی خۆی تێکدەشکێنێ و بە دەلالەتی مێژوویی بارگاوی دەکرێتەوە. وەك چۆن لەدەقی"برایمۆك وگۆرانی بەفرو منداڵیم" دا ئەوە تەنیا سروشت نییە مانای تر وەردەگرێ، بەڵکو بەیتە کوردییەکانیش لەناو ئەو دەقەدا جارێکی تر بە ڕەهەندی جیاوازەوە دەنووسرێنەوە، نووسینەوەیەك کە بەیت تەنیا حیکایەتێکی بەسەرچوو نەبێت. هێندەی دەبێت بەڕووداوێك لەناو دۆخی هەنووکەیی زماندا دێتەبوون، ئەو ئاستەی ناومانای جیاواز ڕێك بە پێچەوانەی قەسیدەی "داستانی هەڵۆی سوور"ە. ئەو دەقە بەگژداچوونەوەی خودە لەتەك مێژوودا، هەوڵێکە بۆ گوتاری مانەوەی خود، ئەو گوتارە توانای خولقاندنەوەی زمانی نییە، بەڵکو لەناو تاکڕەهەندیی ماناکانی ژیان و جوگرافیای شوێندا خۆی دادەخات:

لەو دەمەدا
پیاوانی خوێن و هەتاو دز
پیاوانی بیر عەمارەپۆ
لەناو لنگی سۆزانیەکانی تاراندا
لاسلکیان بۆ یەك ئەکرد"
داستانی هەڵۆی سوور/لاپەرە٣٠.

ئەو ئاستەش بەشێکی زۆری دەقەکەی تیادا دەژی، ئەوجۆرە زیندەگییە هەرلەناونیشانەوە تێیدەگەین، کە وشە ئاماژەیەکی نەگۆڕی هەیە ڕێگە نادات سروشت مانایەکی تر وەربگرێت. دیارە ئەوە وشە نییە ئەوکارە دەکات، بەڵکو سیستمکی ڕێکخەری ڕستەکە لەناو ئەو سێ وشەیەدا وامان لێدەکات ببینە خاوەنی و ێنەیەکی نەگۆڕ. بە تایبەت ئەوەی لەو پرۆژەیە لامان نامۆنابێت، ئەوەیە کە ڕەنگی سوور لای شێرکۆ ئاماژەیە بۆ قوربانی و مەرگ و شەهیدبوون. وەك چۆن لە "کۆچ" دا ئاوی سوور هەمان دەلالەتی هەیە. بۆیە لە "داستانی هەڵۆی‌سوور"دا ڕەسم کردنەوەی سروشت چەمکێکی تەواو فەرامۆشکراوە لەناو مانای تردا، بەڵکو شتەکان هەر هەمان وەزیفەی نێو ژیانیان هەیە، ئەوەش هەرئەو وێنە سادەیەی سروشتە کە لای گۆران هەیە. دیارە ئەوەیان خەوشێکی نێو دەقەکە نییە، بەڵکو پەیوەندی بەوەوە هەیە شێرکۆ پێشتر لە "دوو سروودی کێوی"دا توانیبووی ئەو مانا "گۆران"ییە بۆ سروشت بگۆڕێت. بۆیە ئەوگەڕانەوەیە بەو چەشنە کە هەموو موفرەدە شیعرییەکان لەناو دەلالەتی شوێندا، تاکەوەزیفەیەکی دەستنیشانکراویان هەیە. داخستنی ئەو سیستمەی زمانە کە لەناو مەبەستەکانی دەقدا هەموو ماناکان دەکوژێت، دیارە دوای چەندین ئەزموونی تر ئەو گەڕانەوەیە لە بۆننامەدا جارێکی تر بینرایەوە، نەك هەرلەڕووی پەیوەندیی شێرکۆ بەتاکە ڕەهەندێك بۆ وشە، تەنانەت سروشتیش لەناو وەسف و پەیوەندیی سروشتی دەرناچێت. لێرەدا هەوڵ دەدەین هەڵوەستەیەکی‌کورت لەسەر "بۆننامە" بکەین و دواتر دەگەڕێینەوە سەر فەزای گشتیی بابەتەکە.

(٤)

کاتێك ڕووداوێك دەبێت بەزەمینەی ژێرخان بۆگوتاری دەق، ئەوکاتەی ئەو پرسیارەی لەهەناوی‌کردەی وەرگرتن دێتەبوون، پرسیارە لەو ئاسۆیەی ئەو دەقە بەڕووی ڕووداودا ئاوەڵای دەکات, کە ئەو دەقە تاچەند توانای خوڵقاندنەوەی فەزایەکی سەربەخۆی هەیە،کە ئێمە لە ڕووداوەکەوە دەق نەناسین، بەڵکو دەق ببێتە هۆی ئەوەی دیدێکی ترمان بۆ بکاتەوە، تا ئەو ڕووداوەی تیاببینین. ئەوەش پەیوەندی بە فرە ئاستیی دەلالەتەوە هەیە لەناو دەقدا. بەڵام ئەوکاتەی دەق لەناو تاکە دەلالەتێکدا گیری خوارد، توانای زمان وابەستەیە بەتوانای ڕووداوەوە، کە ئەوەشیان بۆ هەر دەقێك هەڵگری‌کۆمەڵێك پرسیار و ڕوانینی ڕەخنەیی جیاوازە. ئەوەش وامان لێدەکات دەقی "بۆننامە" ببێت بەو هۆکارەی کە شێرکۆ بێکەس لەناو ئەو دەقەدا بە "دژەشێرکۆیی" ناوبەرین. ئەو ناوبردنە بەو مانایە نییە کە ئەو دەقێکی جیاوازمان پێدەبەخشێت، بە پێی خاسیەتەکانی شاعیرێکی تازەگەر کە دوای ئەوەی دڵنیابێت نەوەکان نەتوانن ئەفسانەی شێرکۆ تێکبشکێنن، ئەو لەڕێگەی گەڕانێکی تر ئەو ئەفسانەیە تێکبشکێنێت و بەدیدێکی تری شیعر ئاشنامان بکات. نا، بەڵکو تەواو بە پێچەوانەوە بۆننامە دەبێتە ئەزموونێکی دژە شێرکۆیی، چونکە فرە دەلالەتی وشە دەبێت بە قوربانی ڕووداوێکی سیاسی، بەوەی وشە لەناو تاکە دەلالەتی ڕووداودا دەمێنێتەوە و توانای ئەوەی نییە ڕەهەندی تربە وشەی دەنگی ببەخشێت، ئەگەر سیمیۆلۆژستەکان لەسەرئەوەکۆك بن کە مرۆڤ بوونەوەرێکی زمانەوانییە، دەپرسین: بۆچی شێرکۆ لەناو ڕووداودا بوونەوەرێکی سیاسیی زمانە؟ هەڵبەت بێ زمانی مەبەست لەگێڕانەوەی ڕووداوێکە کە شاعیریەتی ئەو لە گێڕانەوەیدا بەشدارنابێت. دەشێ بیانووی شێرکۆ بیانووی شاعیرێك نەبێت کە بوونەوەرێکی زمانەوانییە، بەڵکو شاعیرێکە دەیەوێ لەبەرامبەر ڕووداوە سیاسیەکاندا هەڵوێستی‌خۆی نیشان بدات، ئەوەش بۆ ساتەوەختێکی مێژوویی بگەڕێنێتەوە، بەوەی ڕووداوە مێژووییەکان دەبێت گەیاندنی‌حەقیقەت بن لەناو نووسیندا، ئەگەرچی حەقیقەت بەشیعریەت دەگۆڕێت بەئاڵوگۆڕکردنیشیان بەو واتایەی شاعیر دەیەوێت شیعرشوێنێکی تریشی بۆبگرێتەوە، تاوەکو وەزیفەیەکی تریش بەشیعر ببەخشێت، لەوکاتەدا ناچار دەبێت قوربانی بە بەشێکی ئەو پێکهاتەیە بدات کەسیستمی نووسین ڕێکدەخەن، بۆیە نووسین، ئەو سیستمە سەربەخۆیەیە کەدەبێ لەگەڵ بونیادی دەرەکی و لە دەرەوەی سیستم تێکەڵ نەکرێت.

چونکە ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی فەزای فرە ڕەهەند بدۆڕێنێت و ببێت بە خاوەنی تاکە فەزایەك، ئەوەش ڕەهەندی ناوڕووداوە و اقیعییەکەیە، کە وا دەکات خاوەنی وێنەی نەگۆڕبێت، بۆچی؟ چونکە بۆن لەو دەقەدا نابێتە ئاماژەیەك بۆ بەرهەمهێنانەوەی دەلالەت، بەڵکو پەیوەندیی بۆن بە شتەکانەوە، پەیوەندییەکی کۆنکرێتی نەگۆڕە. کە زمان بەشداری لە نووسینەوەی دەلالەتی بۆن ناکات، هێندەی پەیوەندیی سرووشتی خۆی لە تەك شتەکان دەژیێت. تەنانەت بەخشینی هێزێك کە لەجەستەی گوتاری سیاسیماندا خیانەتیش دەکات، دیسان بەخشینی تاکە دەلالەت و سەیرکردنی ئەو هێزەیە وەك هەر یەك لەشتەکان، نەك ئەو هێزە ببێت بە هێزی بۆن. بۆیە وێنەی دەنگی دال و ێنەیەکی نەگۆڕی نێو واقیعە، وێنەیەك نایەوێ دەلالەتەکانی بەر لە زمان بشکێنێت و لەناو دەقدا خۆی تەسلیمی زمان بکات بۆ نووسینەوە، بەڵکو ئەو وێنەیە بەنووسراوەیی دێتە ناو دەق و بە نەنووسراوەیش لەناو دەقدا تەواو دەبێت. بۆیە لەوکاتەدا چەمکی"مەرگی نووسەر" بە "مەرگی‌دەق" دەگۆڕدرێت، چونکە شاعیر زمان نانووسێتەوە، بەڵکو تاکە ڕەهەندی ئامادەبوو دەبێتە بەربەست لەبەردەم ڕەهەندە جیاوازەکاندا، کە دیارە دەقی تاکڕەهەندیش دەقێکی دژە شێرکۆییە، دەقێکە لەناو تاکە ڕەهەندی ئامادەی ڕووداودا مانا دەکوژێت.

ماویەتی

سینەمای کوردی لەخەونەوە بۆ یۆتۆپیا

کامەران جەمال *

گومان لەودانی‌یە کە هونەری فیلم سازی یەکێکە لەو هونەرانەی کەبوارێکی زۆر بۆ بیرکردنەوەو سەیرکردن دەرەخسێنێتو ئاسۆیەکی بەرفراوانو کراوەیە لەبەردەم هزری مرۆڤایەتی‌داو سات لەدوای سات بەدوای کەشفی تازەدا دەگەڕێت، هەمیشەکاری داهێنەرانە دەهێنێتە ناوبوونەوە، یەکێکە لەچەکە هەرە بەهێزەکانی دونیای ڕۆشنبیری‌و فکری هەر میللەتێك کەبتوانێ بەهۆیەوە شانازی بەزمان‌و کەلتورو دەنگورەنگی خۆیەوە بکات هەروەك گەورە دەرهێنەری جیهانی دیزجا فیرتۆف ئەڵێ: (سینەما تلیاکی گەلانە)، بەو واتایە کەئیدی میللەتێك نی‌یە لەسەر ئەم ئەستێرەیە بتوانێت بێ هونەری فیلم سازی بژی‌و لەدەرەوەی ئەم هونەرە مەزنەی دنیا هەڵبکات. بەڵام ئەفسوس کەتراژیدیای ئێمە لێرەوە دەست پێ‌دەکات، ئێمە لەکاتێکدا باس لەڕۆڵی‌ئەم هونەرە گەورەیەی دنیادەکەین کەئەو تەمەنی هونەری خۆی زیاد لەسەدەیەك تێپەڕاندوەو وەك نەیزەکێك زۆر بەخێرایی بەلاماندا دەگوزەرێ" لەگەڵ بوونی ئەم ڕاستیەشدا ئێمە وەك میللەتێك ڕەنگە هیچ گوناهێکمان نەبێت بەرامبەر بە بەجێماویمان لەم هونەرە گەورەیەی دنیادا لەبەرئەوەی ئێمە میللەتێك بووین بەدرێژایی مێژوومان هەمیشە یەکەمین قوربانی دەستی ئەو تەکنەلۆژیا نابینایە بووین کەهیچ دەستکەوتێکمان لەسودەکانی نەبینیوە. بەپێچەوانەوە هەمیشە دەسەڵاتە فاشیزمو تۆتالیتاری‌یە یەك لەدوای یەکەکانی بۆ بەرهەم هێناوین.

بەهەر حاڵ وائەمڕۆش دوای (١٣)ساڵ خەو بینین بەکۆمەڵگای مەدەنی‌و دیموکراسی‌یەوە، هونەرمەندان وەك چۆن دەست پێشخەربوون لەکایە مەعریفی‌و هونەری‌یەکاندا... وائەم جارەش کۆمەڵێك لەهونەرمەندان کەدەرچووی ئەکادیمیای بەشی سینەمای زانکۆکانی خۆرئاوان" توانیویانە بەوپەڕی لەخۆبردوویی‌و جورئەتەوە ڕووبەڕووی ئەم هونەرە گەورەیەی دنیا ببنەوەو لەهەوڵی دامەزراندنی پەیمانگایەکی سینەمایی‌دان کەجێگای ئەوپەڕی دەستخۆشی‌و پیرۆزباییە. وەئێمە هیوامان دەخواست کەبتوانن بەوپەڕی سەرکەوتنەوە ئەو خەونە لەمێژینەیەی هونەرمەندان‌و هونەردۆستان بهێننەدی‌و ئێمەش وەك میللەتی کورد بتوانین ببینە خاوەن شاشەی زیوینی خۆمان‌و لەو ڕەوتە هونەری‌یەدا سنووری دنیا ببڕین.

ئەرکی سەرشانی ئەو هونەرمەندە بەڕێزانەش بەزەرورەت ئەوەبوو کەبتوانن بەوپەڕی ڕاستگۆیی‌یەوە شاهیدی سەردەمی خۆیان بن‌و لەو زەمەندا بژین‌و بەرگری لەبەها ئینسانیەکان بکەن. بێ‌گومان ئەمەش بەپشت بەستن بەئەقڵێکی ڕاڤەکارو ئەکادیمی‌و خاوەن گوتاری فیکری‌و مەعریفی‌و ئیستاتیکی دەبێت" ئەقڵێك کەبەردەوام بێت لەگەڕان‌و پشکنین‌و کاری تازەگەریانەدا لەناو وێستگە مەعرفیەکانداو دوور لەهەموو دۆگمابوون‌و وەستانێك لەیەك ماڵ‌و لەیەك وێستگەی فیکری‌دا. لەبەرئەوەی لەئێستادا جیهان پڕە لەوێنەی ئاژاوەو ژاوەژاوی گەورەو قێزەون، پڕە لەئەقڵیەتی بەربەریەت‌و وەحشیەت‌و دوور لەئینسانیەت. لەبەرئەوە ئەرکی وێنەیە کەبتوانێت بەوپەڕی جورئەتەوە ڕووبەڕووی ئەو وێنە جەنگەڵیانە بوەستێتەوە. بێ‌گومان ئەمەش بەزمانی دروشم خوازی نایەتەدی، بەڵکو لەڕێگای پرسیارە ئەنتۆلۆژی‌یەکانەوە دێتەدی کەبتوانێت جارێکی‌تر مانا بەبوونی ڕەسەنی مرۆڤ ببەخشێتەوە. هەروەك جیل دۆلۆز دەڵێت: (سینەمای تازە بەردەوام پرسیارێك دەکات کەئەو هێزە تازانە چین کەوێنەپێك دەهێنن؟هەروەها ئەو ئاماژە تازانە کامانەن کەشاشەی سینەما داگیر دەکەن؟).

بەڵام ئەفسوس کێشەکە لێرەوە سەرچاوە دەگرێت" لەکاتێکدا سەرباری هەوڵ‌و ماندووبوونی ئەو ستافە سینەماکارە بەڕێزانەو ئەو کێشە گەورانەی کەبواری سینەما لەگەڵ خۆیدا هەڵی گرتووە کەچی هێشتر بەرپرسان بێ‌گوێدانە گرنگی ئەو بوارە زیندووە داوامان لێدەکەن خەونەکانمان دوابخەین‌و لەچینەکانی سەهۆڵی بئاخنین.

ئەمە لەکاتێکدا کەنەك کوردستان بەڵکو تەواوی خۆرهەڵاتی ناوەڕاست لەبەردەم گۆڕانکاری‌یەکی گەورەی کلتوری‌و ئابووری‌و سیاسی‌دایە. ئیدی دەبێت هونەرمەندان خەونەکانیان هەڵگرن بۆ چ زەمەنێك؟

هەربۆیە داواکرین کەبەزووترین کات حکومەتی هەرێمی کوردستان بەدەم ئەم خەونەی هونەرمەندانەوە بچێت‌و کارئاسانیان بۆبکرێت‌و هەموو ئەو پێداویستی‌و تەقەنیاتانەیان بۆدابین بکەن تاکو خەونەکانمان نەبێتە یۆتۆپیاو ئەم هەلە ئاڵتوونیەمان لەدەست نەچێت.

*

ڕۆشنتر لە خامۆشی

عەبدوڵا تاهیر بەرزنجی

سەدەی بیست گرنگترین سەدەی مرۆڤایەتییە. دەتوانین ناوی سەدەی گۆڕان کاریو وەرچەرخانی پێوە بلکێنین. نەك تەنها لەسەر ئاستێك بەڵکو لەسەر ئاستو بواری ئەدەبیو رامیاریو کۆمەڵایەتی و زانستی تەکنەلۆجیو.. بەهەموو مانایەك سەدەی جیاوازیکاری و دژ گەرایی بوو. لەلایەك هیواو لەلایەکی تر بێئومێدی, لەلایەك هەڵسانەوە لەلایەکی تر دارمان, لەلایەك ئاشتی و لەلایەك شەڕ, لەلایەك مرۆڤدۆستی لەلایەکی تر درندە کاری. سەدەیەك بوو سەدەها شتی تیا تاقی کرایەوە و برایەوە (حسم). بۆ زوربەی زۆری میللەتان سەدەی کەوتن و هەڵسانەوە بوو, سەدەی هەڵەو چاککردنەوەی هەڵەیش بوو دەستکەوتی هەموو بوارەکان لەو سەد ساڵە باسلێکراوەدا هاتەدی.. پاش نشوستی, میللەتان هەڵسانەوەو ئاسەواری دارمانەکانیان نەهێشت وئارە زوی خۆیان لەگشت لایەکەوە تێرکرد. سەدەی پتەو بوونی سیستم و بیری گشتگەریو ئاوا بوونیشی بوو.. ئالێرەوە دەڵێم میللەتانی دنیا, بە تایبەت رۆژئاوا کارەکانی خۆیان لەهەموو بوارێکدا ئەنجام دابوو, لەزۆر شت بوو بوونەوە, زۆر لەکێشەکانی سەدەکانی رابوردوی خۆیانیان یەکلایی کردبووەوە بەتەواوی ئامادەگیخۆیان دەربڕی بوو بۆچونەناو سەدەی بیست و یەکەوە. بەڵام ئێمە بۆکۆچ کردن بۆئەم سەدەیە هیچ کەرەسەو ئامادەگیەکی وامان لانییە.. تائێستایش نەك لە سەدەی بیستداین بەڵکو لەسەدەی نۆزدەو خوارتریشداین. کێشەکانی ئێمە زۆریان کێشەی سەدەکانی رابوردون. چونە ناو زەمەنێکی نوێوە بەوە نییە هەندێك بەرهەمی ماددی نوێخوازیی رۆژ ئاوا بەکاردێنین. لەلایەنی سیاسیو ئابوریو تەکنەلۆجیو زانستیەوە, جیاوازی ئێمە و رۆژ ئاوا رێژەی ئامادە گیمان بۆچونەناو سەدەی نوێوە زۆر ئاشکرا وروونە . من لێرەدا باسی ئەوانەناکەم, چونکە دەیەها وتارو لێکۆڵینەوە و کتێبیان دەوی, بەڵام دەکرێ بەپێ ی دەرفەتی ئەم گۆشەیە نمونەیەك بۆلایەنێکیان بهێنمەوە.

لەسەدەی بیستەمدا بزوتنەوەی وەرگێران و و سنعاتی کتێب ئیجگار پێشکەوتن .. وەرگێری میللەتان هەڵمە تیان بۆگۆڕینی شاکارەکانی دنیا بۆسەر زمانی خۆیان برد, ئینجا بەبەر دەوامی, شتەکا نی تریان وەرئەگێڕا, شاکاری فەلسەفە و کۆمەڵ ناسیو ئاین و زمان و زانست نەماوە نەچوبێتە ناو کتێبخانەی میللەتانی ترەوە. ئێمە ئیتر بەهۆی خۆمانەوە بێت یا سەروی خۆمان شتێکمان نەکردووە جێگای باسکردن بێت. کوا شاکارەکانی فەلسەفەی یۆنانی, فەلسەفەی نوێ, کتێبێکی هوسرڵ یا هاید گەر یا نیتشە یا سارتەر؟ کوا کتێبەکانی تۆلستۆی و دیستۆفسکی و جویس و .. کوا کۆماری ئەفلاتۆن و یوتوبیا جیاجیاکانی فەیلەسوف ونوسەرانی سەدەکانی پێشوو؟ کوا دیکارت و کانت؟ کوا مێژووی ئیبن خەلدون و (معجم البلدان) و (ألف ليله وليله) و سەدەها شاکاری تری دنیا؟

من وای بۆئەچم بەدەگمەن میللەت مابی وەك ئێمە لەم دنیایەدا ئەم شا کارانەی نەکردبێت بەزمانی خۆی.. ئەم نمونە ساکارە دەری دە خات چەندێ چوینەتە ناو سەدەی نوێوە. میللەتانی دنیا, رەنگە زۆریان پێش سەدەی بیست لەم کارە بوبنەوە کەهاتو نەتە ئەم سەدە تازەوە کێشەی وایان لەم بوارەدا نەماوە. باسەیر کەین بزانین چەند دواکەوتوین, ئایە دەکری بۆ کۆچکردنمان بۆ دنیای زەمەنی تازە وەك ئەوانی تر حساب بۆخۆمان بکەین؟ خۆچونەناو ئەم سەدە نوێیەوە هەرتەنها جولەی تەنی مادیمان نییە, هەرتەنها تەمەنەکە نییە, ئاژەڵیش وەك مرۆڤ تەمەنی هەیە لەچەند ساڵێکەوە دەست پێدەکات ولەچەند ساڵێکدا کۆتایی دێت. ئێمە ئەلف و بێی سنعاتی کتێب فێرنەبووین و یەکسەر چوینە زەمەنی کۆمپیوتەرو ئینتەرنێتەوە, ئەوان تیایدا قوڵبونەتەوەو ئینجا هاتونەتە سەر کۆمپیوتەر و ئینتەرنێت. ئێستا ئەم ئامرازانە لای ئەوان بۆخزمەتکردنی زیاتر و جوانتری کتێبە. نەوەکانی پێشو نەیان توانی ئەو کارە ئەنجام بدەن, گۆڕینی ئەو شاکارە گرنگانەی جیهان دەکەوێتە سەر شانی نەوەکانی داهاتو ئەویش زەمەنێکی دورو درێژ و ماندو بونێکی زۆرو خود نەویستی دەوێ. من لێرەدا بۆ بەشداریکردنی وەر گێڕو نوسەری ئێستامان پێش نیاز دەکەم هەڵمەت و هیممەت بۆخستنەڕووی (عرض) دورو درێژ یا کورتکردنەوەی کتێبە گرنگەکانی جیهان بەرین وەئەمەش دەزگاو کاری دەستە جەمعی و ماندو بوونی دەوێت.

لەم ماوەیەدا لەکتێبێکی چوار بەرگیدا, بینیم نووسەرێك کورتەی سەدو سی کتێبی شاکاری جیهانی کۆکردبۆوە . لەشەستەکاندا لەمیسر گۆڤارێك دەر چوو تایبەت بوو بەعەرز کردنی کتێبی گرنگ, زنجیرەیەکیش هەبوو کەچەندەها بەرگی لێدەرچوو, شا کارەکانی رۆشنبیری دنیای کورت دەکردەوە, ئەمەیش شتێکی ئاسان نییە چونکە هونەری کورتکردنەوەش وەستای تایبەتی خۆی هەیە, یانی بۆ کورت کردنەوە یا خستنە ڕوی کتێبێکی سارتەر چل پەڕە رۆیشتووە. دەکرێ وەزارەتی رۆشنبیری یا دەزگاو خانەکانی بلاو کردنەوە لەکوردستاندا سوود لەو ئەزموونانە ببینن .. هەرسوکە چاو خشاندنێك بەکتێبخانەی ئێمەو میللەتانی تردا دەریدەخات ئێمە لەکوێ سەدەی بیست و بیست و یەکداین.

لاوازی کارلێکی..

سیاسەت و روناکبیری و فەلسەفە لەکوردستاندا

ئازاد عەلی *

ـ لەکوردستاندا، نە لە زانکۆ، نە لە پەیمانگا، نە دەزگای تایبەتیش بۆ فەلسەفەو پێگەیاندنی خوێندکاری فەلسەفە هەیە..

دەهەیەکە، دیموکراسیو ئازادی سیاسی لەکوردستاندا, بەشێوەیەکی گشتی دەستەبەرکراوە. (سەرەڕای جارجارە پێشێلکاری ئازادی لەلایەن دەسەڵاتەوە) ئەمەش، لەسەر ئەو بنچینەیەی کە لەکوردستاندا، سیستەمێکی دیموکراسی هەیە. بەڵام ئەم سیستەمە سیاسییە، هێشتا زۆری ماوە لەخەم برەخسێ. بەتایبەتی لەبواری دیموکراتیزەکردنی کۆمەڵو دابینکردنی ئازادی ویژدان بۆ تاك. تاکێك کە قەدەری ژیانی لەمەلۆتکەوە بۆدەنوسرێ. کە هەردەبێ ئاینێك، یان مەزهەبو تایفەیەکی بسەپێنرێتەسەرو هەتا گیانەڵڵای ژیانیش، لەو قەدەرە بەزۆر بەسەرداسەپێنراوە، سەرفرازو ئەقڵ فراز نەبێ. لەکۆمەڵێکیشدا هێشتا ئازادی رۆنەچوبێتە هەموو لایەنەکانی ژیانو ژیانی کۆمەڵایەتی لەگەڵ دیموکراسی بەچەمکە هاوچەرخەکەی، لەکۆنەوە کارلێکی نەکردبێ، هەڵبەتە هێشتا زۆری ماوە، لە سیستەمی دیموکراسی ئاوا دڵنیابین. گەرچی، مایەی دڵخۆشییە ئاماژەی تەوژمەکانی پێشخستنی دیموکراسیش، کەمتر نیشانەی کۆنەپەرستییان, وەکو یاسای دەسەڵاتدارێتی، پێوە دیارە. بەڵام لەناو بیری سیاسیی کوردایەتیدا ئاسەواری بیری کۆنەپەرستی کەم نیە.

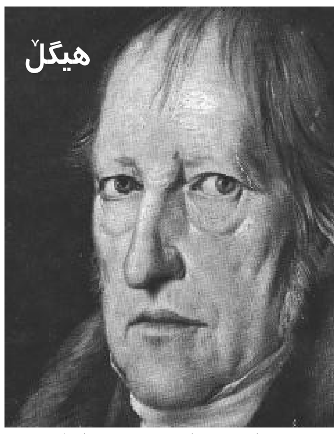

هیگڵ

لەو پێشەکییەوە لەمەڕ دیموکراسی، دێینەسەر باری روناکبیریو کاریگەریی فەلسەفە کە پەیوەندییەکی ئۆرگانیکیان بەدونیای سیاسەتەوە هەیە. بۆئەوەی لەم بارەشەوە بتوانین وردتر قسە بکەین، با لە پرسیارێکەوە دەست پێبکەین کە: ئایە سیاسەت توانیویەتی لەگەڵ بزوتنەوەی روناکبیریو گرنگیی فەلسەفەدا, کارلێك بکەن؟ یان بزوتنەوەی روناکبیریو فەلسەفە توانیویانە باشتر لە پرۆژەکانی سیاسەت، بیروڕای روناکبیریو فەلسەفیی داهێنراو، ئارام ئارام بێننە ئارای کۆمەڵو ژیانی کۆمەڵایەتییەوە؟ وەڵامدانەوەی ئەو دوو پرسیارە گرنگن. بۆئەوەی بتوانین باری روناکبیری باشتر هەڵسەنگێنین.

جارێ.. بیری سیاسی لە کوردستاندا وەکو پێویستە، لەگەڵ بزوتنەوەی روناکبیری تازەسەرهەڵداوی کوردستانو بەهای فەلسەفە لەدوای راپەڕینەوە، موتوربە نەبووە. ئەمەش بەومانایە دەیڵێین کەوا:

راستە دیموکراسی سیاسیو ئازادی روناکبیری هەن. بەڵام هێشتا ژینگەیەکی تەندروستیی ئەوتۆی سیاسی نەخوڵقاوە، کە روناکبیران لەخوڵقاندنی هەلومەرجی بڕیاری سیاسیی چارەنوسساز بەشداری بکەن. بەتایبەتی هێشتا رای گشتیش لەکوردستاندا لاوازە. کاتێك بزوتنەوەی روناکبیریش نەتوانێ راستەوخۆ، یان ناڕاستەوخۆ، لەرێگەی کایەو کەناڵە روناکبیرییەکانی خۆیەوە, بەتایبەتی لەرێگەی رەخنەوە, بەشدارییەکی زیندوو لەخوڵقاندنی کەشی بڕیاری سیاسیدا بکا, بێگومان ئیتر هەوڵە روناکبیرییەکان دەکەونە پەرێزی روداوەکانەوە. ئەمەش، بۆ سیاسەتو دەسەڵاتی سیاسی زیانبەخشە, پێش ئەوەی زیانی بۆ روناکبیری هەبێ. بەتایبەتی دەسەڵاتێکی سیاسی کە هێشتا بیری سیاسیی جۆراوجۆری هەبێو فەلسەفەی سیاسیی دیاریکراویشی نەبێ.

کەوابێ: ئەو رادە دیموکراسیو ئازادییەی هەیە, دەبێ پەرەبسەنێ بۆ ئاستێك کە بتوانرێ دەمارە پاکەکانی سیاسەت, ببەسترێنەوە بەخوێنی بێڤایرۆسی فەلسەفەو روناکبیری. ئەمەش، بەرنامەیەکی ئازادترو پرۆژەیەکی (روناکبیری ـ سیاسی) هەمەلایەنتری دەوێ، بۆ فراوانترکردنی چالاکیی سیاسیو روناکبیری، یان روناکبیریو سیاسی. نە روناکبیران بەشێوەیەکی گشتی بێدەربەستن لەسیاسەت، نە سیاسەتیش دەتوانێ دابڕێ لەروناکبیری.

ئەگەر بێتو دەهەی رابوردوو، لەو پەیوەندیەدا هەڵبسەنگێنین، دەبینین، لەدونیای سیاسەتی کوردستاندا، پرۆژەیەکی روناکبیری، لەسەر بنچینەی هاوسەنگی فەلسەفیو بەهرە هاوچەرخەکان, کە هەڵقوڵاوی ژانی روناکبیری سەردەم بێ، بەو ئاراستە مۆدێرنو ئازادەی گۆڕانکاری قوڵی سیاسیو روناکبیریی کوردستان پێویستی پێیەتی، داخەکەم پرۆژەیەکی ئاوا نابینین. هەموو ئەو هەوڵانەی لە (١٢) ساڵی رابوردودا، هەردوو وەزارەتی رۆشنبیری، چ پێش دوو لەتکردنو چ پاش ئەوەش، داویانە، هەولگەلێکن لەناو گێژاوی نەبونی پرۆژەیەکی ستراتیژیی هاوچەرخدا، دەسوڕێنەوە. ئەگەر ئازادی نووسین لەسەر هەوڵە روناکبیرییە رەسمییەکان لابەرین، ئیدی وەرچەرخانێکی ئەوتۆ لەتەواوی ئەدەبیاتو چالاکییە روناکبیریەکانی وەزارەتەکاندا نابینین, کە جیاوازییەکی هەمەلایەنەیان لەگەڵ ئاستەکانی نووسینی پێش راپەڕیندا هەبێ. تەنانەت ناوی گۆڤاریشیان نەدەگۆڕی، چ جای بۆ ناوەڕۆك! زیاتر لەمەش، ئەو نووسەرو کاربەدەستو پرۆژە بەدەستانەی لەوەزارەتەکاندا (بەوەزیرەکانیشەوە) ئەرکی روناکبیریان پێ سپێردراوە، تاك تاکیان نەبێ، نیوەی زیاتریان ناکرێ لەکۆڕی روناکبیری راستەقینەدا مۆڵەتیان بدرێتێ لەمەڕ روناکبیریی هەستیار، قسەبکەن. چونکە هەندێکیان نەك فریان بەسەر داهێنانی بیرو فەلسەفەوە نییە، بەڵکو کەللەیان لەهەڵپەی پارە بەولاوە جارێ خەمی روناکبیریش تیا چەکەرەی نەکردووە. ئەمە جگە لەکەسانی ئەقڵ سەلەفیو کۆنەپەرست. ئەمەش، بویستریو نەویسترێ، کاریگەریی نالەباری لەسەر پێشکەوتنی روناکبیریو پشکوتنی بەهرە نوێکان هەبووە هەیەو دەشبێ.

ئەو راستیگەلە، حیزبەکانیش دەگرێتەوە. حیزبی وا هەیە نەك ئەدەبیاتە روناکبیرییەکەی، بەڵکو ئەدەبیاتە سیاسییەکەشی هێندە ئاست نزمە، کە تەنانەت لەناو حیزبەکە خۆشیا کاریگەر نیە. ئەمە جگەلەوەی حیزبی وا هەیە، لەم هەلومەرجە گۆڕدراوەدا، ئەگەر پارەی نەبێ، مەگەر میرزا بەکرێ بگرێ خیتابی مەسئولەکانی بنووسێ، دەنا دژوارە چەند روناکبیرێکیان لەدەور بمێنێ.

لەم سەردەمەدا کە سیاسەتو روناکبیری، سیاسەتو فەلسەفە. فەلسەفەو بیر, فەلسەفەو ئەدەب، فەلسەفەو هونەر, فەلسەفەو ئەقڵ، فەلسەفەو زانست، فەلسەفەو کۆمەڵ، فەلسەفەو تاك، تەنانەت فەلسەفەو باری دەرونیو دەروون شیکاری، تەواو پەیوەستی یەکدین، ناکرێ لەسەردەمێکی وادا کە روناکبیری گشتی، فەلسەفە، زانست، لۆژیك، توێژینەوەو سیاسەت بەم چەشنە پێشکەوتوە ئاوێتەن، کەچی لەئۆرگانە حیزبییەکاندا، لەکۆڕوکۆبونەوەکاندا، لایەنی کەمی تێگەیشتن لەگرنگیی فەلسەفەو لۆژیك، دەکرێنە هەوێنی ئەدەبیاتی سیاسی. ئەمەش، کەلێنێکی گەورەی سیاسییە کە کاریگەریی نالەباری لەسەر کایەکانی دیکەی روناکبیریش هەیە.

لەئۆرگانە حیزبیەکاندا، لەکۆڕوکۆبونەوەکاندا، لایەنی کەمی تێگەیشتن لەگرنگی فەلسەفەو لۆژیك، دەکرێنە هەوێنی ئەدەبیاتی سیاسی. ئەمەش، کەلێنێکی گەورەی سیاسییە کە کاریگەری نالەباری لەسەر کایەکانی دیکەی روناکبیریش هەیە

لە مەسەلە روناکبیرییەکاندا، لەدێرزەمانو پێش زایینەوە، لەوساوە ئەقڵ تانوپۆی چنینی داستانی گوزەراندو هەڵکشا بۆ دونیای ئەندێشەو گەڕانەوە بۆ ئەقڵو بەستنەوەی ئەقڵ بەسروشت کرایە بناغەی ئەقڵانیەتی مرۆڤ، بەڵێ، لەوساوە تەنها شیعر لەقاڵبی خەیاڵدا ماوەتەوە (هەندێجار شیعر دەئاڵێتە فەلسەفەش) ئەگینا باقی بوارەکانی روناکبیری، زۆرو کەم بەدەر نابن لەفەلسەفەو لۆژیك.

لەناو میللەتە پێشکەوتوەکاندا، یەکێك لە شانازییەکان، دەستکەوتە فەلسەفییەکانیانە، فەلسەفەش لەناو تەواوی بوارەکانی پێشکەوتنی رۆژئاودا، رەنگو سەنگی هەیە. بەڵکو لەسەر فەلسەفەو فەیلەسوف، ناکۆکییەکی ناسیۆنالیستی ئاشکرا لەنێوان ئەڵمانیاو فەرەنسادا هەیە. ئێستا ئەمریکاشی چۆتە سەر، هەڵبەتە, باقی وڵاتانی رۆژئاواش، کایەی فەلسەفیی خۆیان هەیە.

لەکوردستاندا، راستە فەیلەسوفو فەلسەفەی داهێنراو نەبووەو نییە. بەڵام کولتوری کوردی, لەئایینی زەردەشتییەوە بۆ باقی بوارەکانی بیری کوردی، بەتایبەتی لەبواری تەسەوفو تەریقەتەکاندا، وشك نین لە پرشنگەکانی فەلسەفە. با کەم، یان پرشنگی سەرەتایی فەلسەفەش بوبێ.

فەلسەفە لەکوردستاندا چۆن چەکەرەی کردووەو چەندیش پەرەی سەندووە، گرنگە توێژینەوەی هەمەلایەنەی لەسەر بکرێ، هەتا پێوەرێکی باشمان لەکولتوری سیاسیو بیری کوردیدا، بکەوێتە دەست. بەڵام لەوەگرنگتر ئەوەیە، ئەم وشكوبرینگیەی کەم بایەخپێدانی فەلسەفە، نابێ لەم سەردەمەی شۆڕشی زانیاریشدا وەکو سەردەمەکانی رابوردوو، بمێنێ. ئەمەش پێویستی بەپرسیارێکی لۆژیکییە کە ئاخۆ: پێویستە بە چ میتۆدێکی زانستی کار بۆ پەرەسەندنی جیهانبینی فەلسەفە بکرێ، جیهانبینیەکی دامەزراو لەسەر بنەمای نشونماکردنی فەلسەفە، لەناو پرۆسەیەکی سروشتی نشونماکردندا. یان بەکۆپیکردنەوەو بازدان بەسەر رێگاکانی سروشتی گەشەکردنی فەلسەفەو بیرو روناکبیریی؟ کە هەتا ئێستا رەوتی کۆپیگەرا کایەی خۆی هەر دەکا.

هەموو جۆرە کۆپیکردنێك خراپە. خراپترین کۆپیکردنیش کۆپیکردنەوەی کوتومتی رێبازە فەلسەفییەکانە، بۆ نەتەوە ئازادنەکراوەکانی وەکو کورد، کە هێشتا زمانە ئەدەبیەکەشی گرفتی هەیە.

هەتائێستاش لەکوردستاندا، نە لە زانکۆو نە لە پەیمانگاو نە دەزگای تایبەتی فەلسەفەو پێگەیاندنی خوێندکاری فەلسەفە هەیە. ئەمەش، کاریگەری نالەباری لەسەر رەوشی فەلسەفەو پێگەیاندنو تێگەیشتنی فەلسەفە هەیە. لەوڵاتێکیش فەلسەفە سەرەتایترین بناغەی زانستی تێگەیشتنی تەنانەت لەخوێندنی باڵاشدا نەبێ، هەر لەو وڵاتەشدا پێشینەی فەلسەفە بەیار بێ، ئەو هەوڵانەی لەنیو سەدەی رابوردوشدا بۆ فەلسەفە دراین، بەزۆری هەوڵی حیزبەکان بوبێو حیزبەکانیش فەلسەفەیان خستبێتە خزمەتی ئایدیۆلۆژیەتو ململانێی حیزبەکانەوە، ئازادیش لەم وڵاتەدا هەر نەبوبێو رۆژنامەو گۆڤارە دەرکراوەکانیش، لەسەدەی رابوردودا، (٩٨٪)یان ئەدەبی یاخود سیاسیو روناکبیریی گشتی بوبنو کەمترین بایەخیان بەفەلسەفەو مەعریفە دابێ، لەوڵاتێکی وادا، کە رابوردوی فەلسەفەی کزو خزمەتەکانی فەلسەفەی سەقەتو کانگای پێگەیاندنو گەیاندنی فەلسەفەی هەر نەبوبێ، بێگومان وڵاتی ئاوا لەوڵاتە بێئەزمونەکانی بواری فەلسەفەو روناکبیریی، دەژمێردرێ" بۆیە بۆ چونە ناو جیهانی فەلسەفە، وردبونەوەی زۆر زۆری دەوێ، ماوەیەکی زۆریشی دەوێ هەتا دەتوانرێ کارلێکی فەلسەفیو سیاسیو روناکبیریی دەخوڵقێندرێ" لەدواسەرەنجامیشدا، فەلسەفە ئاوێتەی فەلسەفەی سیاسیو زانستە کۆمەڵایەتیو سروشتیەکان بکرێ. لێرەشەوە، دەتوانین بڵێین نەك هەر ئەقڵو ئەقڵانیەتی کورد بەفەلسەفە موتوربە نەکراوە, بەڵکو نەك زانستە کۆمەڵایەتیەکان، میتۆدو بنچینەی لۆژیکی یاسا کۆمەڵایەتیەکانیان لاوازە" لەوانەش خراپتر، هەتا ئێستا، زانستە سروشتیەکانیش کە زۆر گرنگن بۆ سەلماندنو برەوپێدانی فەلسەفە زانستیەکانو ئەقڵانیەتو لۆژیك، دوای ئەوەی سێ چارەکە سەدە تێدەپەڕێ بەسەر ئاشنابون بەزانستە سروشتیەکان لەخوێندنگاکاندا, کەچی دەبینین هێشتا لێك دابڕانێکی زیانبەخش لەنێوان زانستە سروشتیەکانو زانستە کۆمەڵایەتیەکاندا (لەوانە زانستی فەلسەفەش) هەیە.

ئەو راستیگەلە، زیانێکی گەورەیان گەیاندۆتە کولتوری کوردو رزگاریی کوردەواری لەهەژمونگەری ئایین، مەزهەب، دابونەریتی کۆنەپەرستانە. تەنانەت بۆ مانەوەی ژیانی دواکەوتووی حیزبایەتیو سەرهەڵدانەوەی ناوبەناوی سەلەفیەتیش. ئەمە جگەلەوەی ئەم رزگارنەبوونەش لەو هەژمونگەرییە، لەهەموو بارو بوارێکدا رەنگیداوەتەوە. هەموو گرفتە کۆمەڵایەتیو ئەقڵانیو لۆژیکییەکانی سەبارەت بە مرۆڤ، کۆمەڵ، ئۆمانیزم، فیمینیزم، هەست، ئەقڵ، مرۆڤایەتی، رەوشت، یاساکانی ژیان، دەروون شیکاری، ئەقڵگەرایی، مەتریالیزم، دیالکتیك، ئایدیالیزم، میتافیزیکزم، لاهوتیەت، نوێگەری، بونیادگەریو پاش نوێگەری (بەهەموو لقو پۆپەکانیەوە) تێکڕای ئەو مەسەلانە سەرەڕای چەندین هەوڵو پرۆژەی جۆراوجۆر لەگۆڤارەکانی (ئازادی، بوون، رەهەند، یەکگرتن، پەیڤ، سەراب، هزر، ویران، نما،.. تاد) ئەمە جگە لەو هەوڵانەی لەرۆژنامەو کۆڕو کۆبونەوەکاندا دراونو دەدرێن، هێشتا ناتوانین بڵێین تاقە بوارێکی فەلسەفە، کە لە رۆژئاوادا توێژینەوەی فەلسەفییان کۆتایی‌هاتووە، لەکوردستاندا تەنانەت لێکدانەوەی ئەو بوارە فەلسەفیانە، نەك تەواو نەبووە، بەڵکو ئەو هەوڵانەی هەشن لەو پێناوەدا، کەموکوڕیان کەم نیە. باشترین بەڵگەی کەموکوڕییەکانیش، لەدەهەی رابوردودا، ئەوەیە کە فەلسەفە گۆڕینو هەر ساڵێك رەواج پێدانی فەلسەفەیەکو پاشەکشەکردن لەچەندین فەلسەفە، بۆتە سیمای زەقی ئەو روناکبیرانەی بایەخی فەلسەفییان هەیەو هەوڵی خزمەتکردنی فەلسەفەیان داوە. ئیدی وای لێهاتووە ئەوەتەی بیری نوێو سەرەتای نوێگەری هاتۆتە ناو ئەدەبیاتی سیاسیو روناکبیریی کوردستانەوە، هەڵچوونو داچوون، لادانو بادان، کارو کاردانەوە، تێزی بێپێز، هەڵە بەهەڵەچارەسەرکردن، دیاردەی باوی ناو حیزبو روناکبیرو رۆژنامەو گۆڤارەکان بووە.

حیزبەکان" بەردەوام لەنێوان بیری چەپو بیری راستدا، تەراتێنیان کردووە.

روناکبیران" هەمیشە لەگەڵ رووداوەکاندا هەڵچوونو لەگەڵ داچوونی رووداوەکانیشدا، دامرکاون.

ئاسایی بووە حیزبێك مارکسی بووبێ، دوای رووداوێك، یان لەژێر کاریگەری دیاردەیەکدا، بایدابێ بەلای راستداو هەڵیشیکوتابێتە سەر چەپەکان. ئاساییە کۆنە مارکسییەکان بوبنە ئیسلامیو ئیسلامییەکانیش ببنە چەپو عەلمانی.

دیاردەیەکی ئاساییە روناکبیرێك فەردەیەك نووسراوی لەسەر رێبازێك نوسیبێ، دوای ماوەیەك پێچەوانە کەوتبێتەوە. ئێستاش ئەم دیاردەیە نەبڕاوەتەوە. دەبینین کۆمۆنیستی توندڕەو، هەڵدەگەڕێتەوەو دەبێتە راستڕەوی توندڕەو. نوسەری وا هەیە ساڵەهایە لەسەر فەلسەفە دەنوسێو لەناو فەیلەسوفەکانیش نیتشە نموونەی بەرزی بووە، کە نیتشە بەناوبانگە بەباوەڕی ئیلحادی، لەپڕ بایداوەو لادەدا بەلای ئیسلامگەراو کەلەپوری ئیسلامیدا. ئەمە لەکاتێکدا لەرۆژئاوادا, لەسەردەمی رینسانسو رۆشنگەریدا، کاتێك پێشکەوتن، ئەقڵیفەلسەفیی گەورەی خوڵقاند، فەیلەسوفە چالاکەکانی بواری فەلسەفە دژی دەسەڵاتی ئاینو لاهوتییەت، بۆ چەسپاندنی بیرو فەلسەفەکەیان سەری خۆیان دەبەخشی. کەچی لای ئێمە هەندێك لەوانەی زۆرترین قسەیان لەسەر فەلسەفە دەکردو زۆرترین رەخنەیان دەگرت، بایانداوەتەوە بۆ زەلکاوی سەلەفیەت.

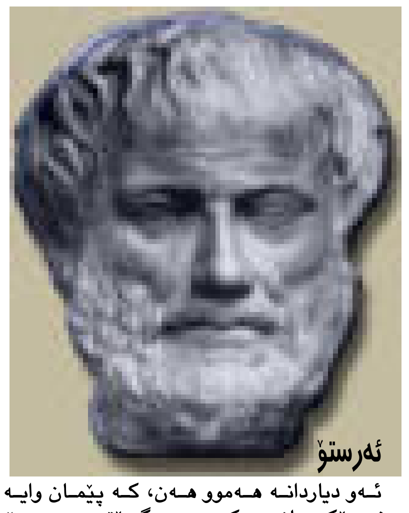

ئەرستۆ

ئەو دیاردانە هەموو هەن، کە پێمان وایە بەشێکی هاندەرەکەی دەگەڕێتەوە بۆ هەلومەرجی بابەتی پێشکەوتنو ئەو ژیانە ژێردەستەییەی کورد دەیبیاتەسەر" بەشێکیشی دەگەڕێتەوە بۆ ناوەندو کەسە روناکبیرییەکان, بەتایبەتی لەدوای راپەڕینەوە کە پرۆژەیەکی نوێگەری هەڵقوڵاوی هەناوی پێویستیەکانی پەرەسەندنی روناکبیری کوردستانیان، گەڵاڵە نەکرد. ئەو پرۆژە روناکبیریانەی سەریشیان هەڵداو کەمیان ماون, بەشی زۆریان هەڵچوونو کاردانەوە بوون بەرامبەر دۆخی سیاسی" ئەوەی ماویشە، کۆپیگەرایی، ئەفسونی ئەندێشە جوانەکانیشیانی خستۆتە ژێر گومانەوە. گومانێك، لەدوائەنجامدا ئیتر دەبێ خوێنەری وشیار، واز لەرامانی سەرپێیی ئەو فەلسەفە کۆپیگەراییە بهێنێو کاژی نائومێدی هەڵوەرێنێو رابچڵەکێ بۆ بیری لوژیکی.

بێگومان.. سەرەنجام لایەنی جوانی ئەو هەوڵانەی دراون، دەمێنێتەوەو ئاکامی تاقیکردنەوەش, ئەو شتە جوانانەو قەڵەمە داهێنراوەکان، دەبنە بەشێکی ئەم مێژووەو بەردەوامییەکی مەعریفی لەگەڵ ئایندەی روناکبیریو هەوڵە فەلسەفییە نوێکان دەبەخشنە کولتوری کوردەواری. هەر دەشبێ، بەپرۆژەیەکی هەمەلایەنە، کانگاکانی بەرهەمهێنانی فەلسەفەو مەعریفەو روناکبیریی هاوچەرخ، لەزانکۆو دەزگاکاندا، لەمیتۆدی گۆڕدراوی پەروەردەدا، ئاوەدان بکرێنەوەو بشکرێنە ئامانجێکی هەرە گرنگی ئەقڵانیەتو ئازادی بیرو فەلسەفە.

سونگول چاپوك

گەمە بەسەرووەرییەکانی دۆزی نەتەوەی کورد دەکات!

نوسینی: حاجی مەمۆ *

لەوەتەی مرۆڤی (کورد) ناوی خۆی لەسەر زێدی دێر زەمانەکەی (کوردستان)دا گوێ بیستووەو لەنگەری پێوە گرتووە بەردەوام بەئاوات و خۆزگەی ئازادی و ژیانی بەختەوەری و ئاسودەییەوە خەونی دیتوە. دیارە قەدەری رۆژگاری چەپگەرد ئەوە بووە چارەنووسی پارچە پارچەی وڵاتەکەی بەچەندان وڵاتی دەوروبەرەوە گرێ بدات و لەڕووی نەخشەی رەسمی جیهانیشەوە نازناوی (کوردستان) لەبن دەریای رق و کینەی داگیرکاران بشاردرێتەوە، ئیتر بەبێ ئەوەی پرسێك بەکورد کرابێت و بگرە بەزۆری زۆردارەکی نەتەوەی کوردو وڵاتەکەی بەنەتەوەو ئەو وڵاتانەوە لکێنراوە کە تەنیا فاکتەری ئایینی لەیەکیانی نزیك کردونەتەوە. بەجۆرێك لاپەڕەکانی مێژووی کۆنی خەلافەتی جۆربەجۆری حکومەتی ئیسلامان و چیرۆکی چۆنیەتی دروستبونی دەستکردانی دەوڵەتە داگیرکارەکانی کوردستان شایەتی بەشداری و قوربانیدانی نەپساوەو بێهودەی نەتەوەی کوردمان لەو پێناوەودا بۆ دەگێڕێتەوە. کە خەڵکانی کورد لەڕووی سەربازی و ئیداری و کەلتوری و ئایینی و هەتا شادەماری ئابوری ئەو دەوڵەت و وڵاتانەیان (تورکیا، ئێران، عێراق، سوریا) پێکهێناوە. کورد بێ پەرواو لەژێر هەر پەردەو بۆچونێك دا بێت بەدرێژایی مێژووی رابردوو، خزمەتی ئەو چوارچێوە دەستکردانەیان کردووەو سەرکەوتن و مانەوەی ئەو دەوڵەتانەیان زامنکردووەو بۆ بەرەو پێشەوەبردنی ئەو وڵاتانەش قوربانی بێ شوماریان داوە. کەچی بەپراکتیك ئەو هەموو لاوچاکی و دۆستایەتی و هەستی یەك لایەنەی برایەتی کورد هەمیشە بەئاگرو ئاسن وەڵام دراوەتەوە، رۆڵەکانی کورد لەسەر بچوکترین ماف و حقوق داواکردن دا زیندان و راگواستنیان چارەنوس بووە. بۆ هەر جوڵانەوەو راپەڕینێکی عادیلانەی نەتەوەکەمان، کوردستان بەر شاڵاوی سوتان و وێرانکردن بووەتەوە. رژێمی ئەو نەتەوانەی سەردەستە بای کلۆجێك ئامادە نەبونە ئاشتییانەو شارستانییانە وەڵامی خواستەکانی کورد بدەنەوە.

لەشانی ئەو چیرۆکە تراژیدیاییەوە، سەرباری هەموو رەنج و کۆشش و هەوڵدانەکان، هێشتا نەتەوەی کورد بەچاوی دۆستایەتییەکی بێ فڕو فێڵ، سەیری ئەو کەمینە نەتەوەیی و مەزهەبی و رەگەزییانەی کردووە کە بەهەر شێوەیەك بێت لەکوردستان دا ژیاون و دەژین. نەتەوەی کورد بەوپەڕی جوامێری و سنگ فراوانییەوە. ئامێزی بۆ لەباوەشگرتنی ئەو تورکمان و عەرەب و مەسیحی و شیعە، ئاشورییانە گرتۆتەوە کە لەکوردستاندا ماون و ئەوانە بەوپەڕی ئازادی و ئارەزووی خۆیانەوە گەشەیان کردووەو خۆیان بەڕێوە بردووەو لەگەڵ کورد تێکەڵ بونەو گیانێکی دۆستایەتی هاوبەشیان پێکەوە سازاندووە.

هەتا ئەوانەش کە بەچاوی داگیرکارو نیشتەجێکەری مەبەستی زەوتکردنی سامان و زەوی خاکی کوردستان شاڵاویان هێناوەو جێگیرکراون، لەکاتی پێویست و تەنگانەدا، کورد چاوی لێ پۆشیوون و ڕێزیان لێگیراوەو کورد بەنان و ژیان هاوکاری کردوون و کورد نان و ئاوی خۆی لەگەڵ بەشکردون.. کورد هەرگیز یەك لایەنە بیری لەخۆی نەکردوەتەوەو بەچاوتێرییەکی مرۆڤانەو شارستانیانە روانیویەتی دۆستایەتی لەگەڵ عەرەب و تورك و فارس، رێکەوت ئەوانەی لەسنوری کوردستان دا ژیاون، بەڵام ئەوەتە ئەو کەمینە نەتەوەییانە هەر کاتێك داشیان سوار بوو بێت و سێبەری خۆیان دیبێتەوە، نەوەك هەر بەدۆستایەتی و برایەتی کورد رازی نەبونەو بگرە بای کلۆجێك لەئاست ئەو قوربانیدان و گیانە بەرزەی کوردا نەبونە.

لەکورتی لەوەتەی تورکمان و عەرەب و مەسیحییەکان تێکەڵ بەکورد لەکوردستان دا هەن، ئەگەر رووداوی تاك و تەراو شەخسی ئێرەو ئەوێی لێ دەرچێ، دەنا هەمیشە ئەو کەمینانە لەژیانێکی ئەوپەڕی مسۆگەرو هێمنانەو بێ گیروگرفت ژیاون، لەلایەن کوردەوە رێزیان لێگیراوەو هەموو دەم و زەمانێك لەبەکارهێنان و خوێندن و بڵاوکردنەوەی زمانی دایکیان ئازادبونەو رێگای بڵاوکردنەوەی رۆشنبیری و کەلتوری نەتەوەیی خۆیان بۆ واڵا کراوەتەوە، کەچی دەسەڵاتدارەکانی دەوڵەتە داگیرکارەکانی کوردستان، هەرجۆرە خوێندن و قسەکردنێکیان بەزمانی کوردی لەسەر خاکی کوردی یاساغ کردووە.

تورکمانەکان و عەرەبەکان، مەسیحییەکان ئازاد بونە لەبەرکردن و شانازیکردن بەجلوبەرگی میللی خۆیان، بەڵام بۆ کورد ئەوە بقەو یاساغ بووە. کورد بەپێچەوانەی کردارو گفتاری درۆزنانەی رژێمە داگیرکارەکان، هەموو جۆرە خۆ خوێندنەوەیەکی نەتەوەییان بۆ ئەو تورکمان و عەرەب و مەسیحییانە بەڕەوا بینیوەو پشتگیری بۆ مسۆگەر کردون.

لەوەتەش حکومەتی کوردی و پەرلەمان لەکوردستانی خوارو (عێراق)دا سەری هەڵداوە، ئەو ئازادی و بگرە بەشداری و پرسکردنە بۆ تورکمان و ئەو کەمینە نەتەوەییانە لەکوردستانی ئازاد دابین بووە، هەرگیز ئەوانە بەخەونیش ئەوەیان لەسایەی رژێمەکانی عێراق و سوریاو ئێران و تورکیا نەدیتوە. کەچی ئەمڕۆ سەرباری ئەو واقیعەی بەرچاوەی کوردستان، هێشتا هەندێ لەنوێنەرەکانی بەرەی تورکمانی هەر کاتێك و لەهەر شوێنێك بواریان بۆ بخولقێ بەهەمان ئاوازی شۆڤێنیانەی رەتکرانەوەی ناسنامەی کورد لەسەر خاکی خۆی کە لەلایەن دەوڵەتە داگیرکەرەکانەوە کراوە دەکرێ. چەند دەنگێکی ناسازی وەك خانمی (سونگول) جوینەوەی بنێشتە خۆشەی شێواندنی راستییەکان و پەلاماردانە سەرووەرییە نەتەوەییەکانی کورد - یان کردۆتە لێدانەوەی ئەو قەوانە سواوەی کە گەرەکیانە سڕینەوەو تەفرو توناکردنی نەتەوەی کورد بووە.

ئەو جۆرە دەنگە نەخۆشانە پێش هەموو شتێك بەتورکمان و عەرەبی کوردستان نەیارن و لەژێر پەردەیەکی رەشی شاراوە، تۆمەتە بێ بناغەو بوختانە هەڵبەستووەکانیان دەهۆننەوە، تاکو بەو نیازە چەتونە بگەن کەدۆستایەتی نێوان نەتەوەی کوردو کەمینەی تورکمان و عەرەب و ئەوانی دیکە لەکوردستان تێك بدەن و ئاژاوەیەکی مەبەستدار بخوڵقێنن.

ئەمجارەیان لەسەر لاپەڕەی رۆژنامەیەکی وەك (الشرق الاوسط)ی دوورە وڵاتی عەرەبان کەوا دیارە زۆر بێ ئاگان لەڕەوتی راستی رووداوەکانی کوردستان و عێراق، خانمی (سونگول چاپوك) بەدیمانەیەکی تەلەفونی کەوتۆتە پەلارمادانێکی رووت و بێ بیانوو دوور لەهەر جۆرە راستییەك..

جارێ لەپێشەوە ئەو خوێنەرەی بەتایبەت ئەو عەرەبانەی دوورە وڵات کە ژمارە (٩٤٢٧)ی رۆژی ٢٠٠٤/٩/١٩ ئەو رۆژنامەیان بەرچاو کەوتبێ، لەپێشەوە شاگەشکەی کەشف کردنێکی زۆر گەورەی رۆژنامەکە بوون کەوەستایانە لەپەردەی بوختان هەڵبەستنێکی ژێر ناوی (سونگول) خان و کوردانی تورکی و سوری ئێرانی کەرکوك ـ یان سیخناخ کردووە! رۆژنامە نوسەکە وەك ئەوەی هەنگوینی شەکری بیابانی عەرەبی کەوتبێتە ژێر زمانەوە، بەوپەڕی داخ لەدڵانەی پڕ هەست و نەستی شۆڤێنییانە کەوتۆتە هۆنینەوەی وردو درشتی شەکر شکاندنەکانی ئەو خانمە. بەجۆرێك گوتە بێ بناغەکانی (سونگول) خانی رەنگو بۆ کردووە کە رەنگبێ خانمی ناوبراو لەبەرانبەریان واقی وڕما بێ! چونکە ئەگەر ئەوە زەقکردنەوەی ژێر مەبەستی گوفەکێك بیرکردنەوەی دژایەتی کردن و بەسوك کردنی دۆزی رەوای نەتەوەیەکی زوڵملێکراوی وەك کورد نەبێ لەسەر لاپەڕەکانی ئەو رۆژنامەیە بۆ بەرچاوی خوێنەر عەرەب، چیتر دەگەیەنێ؟.

(معد فیاض)ی رۆژنامەنووسی ئەو دیدارە تەلەفۆنییە، بەو سەرە چیلکە چروکەی دەستی دەیەوێ پەیڤە بێ بنج و بنەوانەکانی (سونگول)خان، خختۆکەی هەست و نەستێك بدات کەتەنیا بۆنی سوکایەتی کردن بەدۆزی نەتەوەی کوردی بەچاوەوەیە، دەنا مەودایەکی لەمێژە ئەو خانمە لێرەو لەوێ بەو قسەو قسەلۆکانە خۆی بادەدات و مامەڵە بەکالایەکی بێ رەواج دەکات، کەچی کەسێکی وەك (معد فیاض)ی بۆی مارنج کردووە. جارێك ئەو گوتە بێ بناغانە بەمانشێتی تۆخ ی تۆمەتاوی کردۆتە پێش قاوڵی ناساندنی ئەو هەقیەیڤینەو لەڕووی پێشەوەی لاپەڕەی یەکەمی بڵاوکردنەوەو وەك عەرزێکی ئامادەکراو بەیەك دەسرازەی وشەی رێزکراو بەندو باڵۆرەکانی خانم دەخاتەڕوو، پاشان بۆ جارێکی دیکەش گوایە دەقی گوتەکانی ناوبراو لەلاپەڕەی دووی ناوەوەی رۆژنامەکە دووپات دەکاتەوە، بەلاسایی کردنی هەمان پرنسیپی (گوبلز) ئەڵمانی کەگوتویە، (درۆ بکەو درۆ بکە، هەتاکو پێت باوەڕ دەکەن) بۆ بەڵگەش ئایا بۆ رۆژنامەی ناوبراو راستگۆیی و ساغی پەیامی رۆژنامەگەریتی ئەوەندە زەحمەت بوو، بۆ سڵکردنەوەو دڵنیا بون لەو گفتوگۆ ژەهراوییە، پەیوەندی بەنوێنەرێکی کوردان لەکەرکوك، یاخود هەر هیچ نەبێت نوێنەری حکومەتی عێراقی و ئەو ئەنجومەنەی خانم ئەندامە لێی بکات و لەگەڵ ناوەڕۆکی قسەکانی (سونگول) خان پێکیان بگرێت و هەردوولایان بڵاو بکاتەوە.

بێگومان مەبەستی (معدفیاض) لەو بایەخدانە بێ مانایە بەدەم و لوتفی ئەو خانمە کە بەرانبەر نەتەوەیەکی ستەمدیدەی وەك کورد، دامرکاندنەوەی داخ لەدڵیەو هیچیتر.

رۆژنامەنووس (معد فیاض) لەدرێژەی هەڵبەستەکانی ژێر سێبەری قسەکانی خانم (سونگول)دا، هەموو جۆرە نەریت و تراديسونێکی بوێرانەی ژێر پێ خستووەو بەپێی حەزە تایبەتییەکانی خۆی کەوتۆتە رازاندنەوەیەکی لەتام دەرچووی پەیڤەکانی ئەو خانمە، بەو هیوایەی ناوبراو نهێنییەکەی زۆر گرنگی لەئەمڕۆی عێراق و کوردستان دۆزیوەتەوە کە نەدە بوو بەڕێوەبەرانی ئەو رۆژنامەیە رێگا بەم جۆرە شێواندنە مەبەستدارەی رووی راستی واقیعی کوردستان و عێراق بدەن، لاپەڕەکانی رۆژنامەکە نەکرێتە قوژبنێکی تەسك و تریسك بۆ دەست خستنە هەوکی راستییەکان و خنکاندیان و قیتکردنەوەی شێواندن و سوك کردنی نەتەوەیەك جێی بکرێتەوە. معد فیاض و رۆژنامەی (الشرق الاوسط) بەبڵاوکردنەوەی لەمجۆرە بەندو باڵۆرەو بانگەشە بۆکردنی، تاڕادەیەکی زۆر موسداقیەتی رۆژنامەگەری لەدەستداوەو رووی خۆی زیاتر لەبەرچاوی خوێنەری هوشیارو تێکڕای رۆڵەکانی نەتەوەی کورد ناشیرین کردووەو ئیتر لەمەودوا بەرەزاگرانی تەماشای دەکرێت.

پاشان هەڵوەستەکردنێکی بەرز بەڕووی گوتە بێ سەرو بەرەکانی خانمی (سونگول) لەسەر رووپەڕی یەك و دووی ئەو ژمارەیەی رۆژنامەی (الشرق الاوسط)دا، دووبارەو چەند بارە ئەوەمان لەلا ساغ دەکاتەوە کە (معد فیاض) و خودی رۆژنامەکەش لەسەر بەردێکی رەق و تەقی بنگۆمی ئاوێکی شلوێ مەلەیەکی ماندووکارانە دەکەن، بەو هیوایەی دۆزی هێمنی و دۆستایەتی نێوان کوردو کەمە نەتەوەییەکانی کوردستان بەگشتی و (کەرکوك) بەتایبەت دەکەنە مایەی سێرەگرتن لەپێکانی مەبەستە پڕ گومانەکانیان.

رۆژنامەی (الشرق الاوسط) و پەیامنێرەکەی بەم ناونیشانەی بەر سێبەری لەچەکی (سونگول) خان دا زۆر بێ شەرمانە بڵاوی کردۆتەوە:

—پارتە کوردییەکان کەوتونەتە نیشتەجێکردنی کوردی تورکی و سوری و ئێرانی لەکەرکوك.

ئەم ئەدرێسە هەڵەق و مەڵەقەی (معد فیاض) مەگەر هەر لەقوتوی مێشکێکی ژەنگاوی سەردەمی کۆنەوە وجودی هەبوو بێت، دەنا لەچ نەریت و پێودانگێکی هەتا بەرچنگی خودی ئەو رۆژنامەیە لەخەڵکانی دی قبوڵ دەکەن بەنەتەوەی عەرەب بڵێن" عەرەبی تورکی و ئێرانی و کوردستانی ! !

خۆڕایی سوکایەتی بەنەتەوەیەك بکەن، خۆیان سوك و بێ کەلتورو نەخۆشن.. باشترو دروستتر وانەبوو خودی (معد فیاض) و رۆژنامەکەی نەکەوتە ژێر کاریگەری درۆیەکانی سونگول و خەڵکی کورد بریندار نەکەن و ئاوا بەبێ هیچ موناسەبەیەك نەکەونە بانگەشە بڵاوکردنەوەیەکی نامەسئولانەی شێواندنی راستییەکان. بەدڵنیاییەوە ناوبراوو رۆژنامەی (الشرق الاوسط) چاك ئەوە دەزانن کە ئەگەر کوردستانیش وڵاتێکی سەربەخۆ نەبێت، ئەوە سنورەکەی دابەشکراوە بەزۆری زۆردارەکی ژێر سێبەری غەدری مێژووی زلهێزەکان بەچەند دەوڵەتی دراوسێوە لکێنراوە، نەتەوەی کورد نە تورکی و نە سوری و نە ئێرانییە، هەروەك چۆن نەتەوەی تورك، نە تورکی عەرەبی و کوردی و ئەفغانییە !

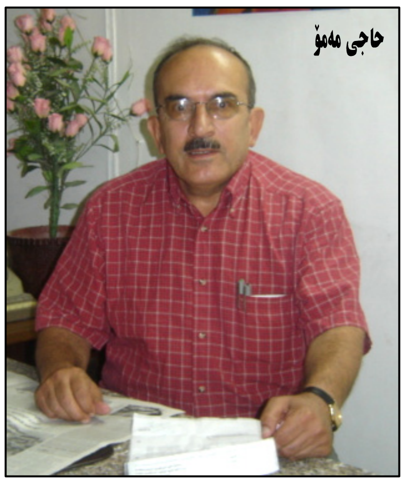

بەڵکو کوردیش لەهەر کوێیەك هەبێت بەشێکی نەتەوەی کوردن و ئەوە مێژووی چەپەڵە قەدەری کوردستانی بەوڵاتانی تورکیاو ئێران و عێراق و سوریا — وە بەستۆتەوە، ئیتر بۆ دەبێ رۆژنامەیەکی وەك (الشرق الاوسط) سوکایەتی بەسەرووەری نەتەوایەتی مان بکات! ئێمە دەزانین ئەو دەنگۆ کزو لەرزۆکانە گەرەکیانە گەمە بەدۆزی رەوای نەتەوەکەمان و کوردستان بکەن و ئەو واقیعە نوێیەی لەناوچەکە بەگشتی و کوردستان و عێراق بەتایبەتی هاتۆتە پێشەوە بشێوێنن و گەمەی عەقڵی نەخۆشی خۆیانی تێدا بکەن لەلایەك، دواتر زۆرتر مەبەستیانە دیدی خوێنەری عەرەبی ئازادیخوازو دیموکراتی پێ سەر چیغ بەرن و تێکڕای نەتەوەی عەرەب لەکورد بوورژێنن! وەك ئەوەی چۆن لەرابردوو لەلایەن خەڵك و رژێمە گەندەڵەکانی داگیرکەری کوردستان، مرۆڤی کورد لەسەر خاکی خۆیدا بەمشەخۆرو میوان و مرۆڤی پلە دوو مامەڵەی لەگەڵ کراوە، ئێستاکەش کورد هەر بەکوردی تورکی و کوردی عەرەب و کوردی ئێرانی ناوزەد بکرێ! ! بێگومان ئەگەر ئەوە دیدوبۆچونی خانمی (سونگول)ی داخ لەدڵ بێت کەبەلای ئێمەوە بایەخێکی ئەوتۆی نییە، بەڵام بۆ دەبێ لەلایەن رۆژنامەیەکی وەك (الشرق الاوسط) بەوجۆرە دەهۆڵی بۆ لێ بدرێ و دوو جاران لەسەر یەك و لەدوو لاپەڕەی دوا یەکتری هەمان ژمارە، هەمان رستەو دێڕەکان زەق بکرێتەوە!.

بۆ لاپەڕە (١٥)

کوردو ناسیۆنالیزمی عەرەبی:

لەچاوەڕوانی (هەڵگەڕانەوە)ی برا چاوڕەشەکانماندا..

بابکر دڕەیی *

تێپەڕینی زیاتر لەساڵ و نیوێك بەسەر ئازادکردنی عێراق لەدەستی رژێمی بەعس و ناسۆنالیزمی چەکداری بەعسدا گۆڕانکارییەکی ئێجگار قەبە لەناوخۆی عێراق و ناوچەکەدا هاتۆتەئاراوە, یاخود خەریکە بهێنرێتەئاراوە.

ئەوەی لەگشت مەسەلەیەك زیاتر پێویستی بەوردبونەوەو شیکردنەوەو تێڕامانە ئەو دەسکەوتە سیاسیانەن کە گەلی کورد توانیویەتی یاخود دەتوانێ لەم پرۆسە جیهانی — ناوچەییەدا وەدەستی بهێنی و لەئاقاری خۆشترکردنی ژیانی کۆمەلانی خەڵکی کوردستاندا کاری لەسەر بکات.

بێگومان ئەوەی بۆ گەلی ئێمە لەهەر مەسەلەیەك گرنگترەو بایەخی پلەیەکی هەیە, لەوەدا خۆی دەنوێنێ کە هاوشان لەگەڵ مۆدێرنکردن و پیشەسازیکردن و قایمکردنی ژێرخانی ئابوری کوردستاندا, پرۆسیسێکی هاوشان و هاوتەریب لەئازادی سیاسی و پلۆرالیزم و نەریتە خۆرئاواییەکان لەکوردستاندا بچەسپێن و دانیشتوانی کوردستان — لەورێگایەوە— لەپێشکەوتوترین نیعمەتەکانی ئەقڵی مرۆڤ کە لە مۆدێرنیزمی خۆرئاوایی و نەریتە خۆرئاواییەکاندا خۆیدەبینێتەوە بەهرەمەند بن.

بەڵام ئایا ئەو دوو مەسەلەیەی سەرەوە (مۆدێرنەکردنی ژێرخانی ئابوری و چەسپاندنی نەریتی دیموکراسی) بەهەمان ئەندازەی بایەخیان بۆ کوردو سەرکردایەتی سیاسی کورد بەلای برا عەرەبەکانیشمانەوە ئاوا بایەخدارن؟ ئایا وەرگرتنی شارستانیەتی نوێی مرۆڤ بەهەموو رەهەندە ئابوری و سیاسیەکانیەوە بۆتە "مەسەلە" بۆ نوخبەو کەسانی دەوروبەرو پەراوێزی نوخبە لەعێراقی هاوچەرخدا؟

بێگومان روداوەکانی ژیانی خەڵکی عێراق بەگشتی و کوشتنی (١٣) پۆلیسی کورد لەشاری خانەقین لەکاتی گەڕانەوەیاندا لەباشور, هەروەها داکۆکی دیبلۆماسیانەی پارێزگاری دیالە لەشۆڤێنیەت لەچەند هەفتەی پێشوودا, دەریان خست کە "برا چاوڕەشەکانمان" هێشتا زۆریان ماوە لەخەوی سەدان ساڵەیان راست ببنەوەو دەوروبەری خۆیان بەشێوەیەکی لۆجیکی لێك بدەنەوە.

واوەتر لەمەسەلەی کوشت وکوشتاری رۆژانەی باشور لەلایەن ناسیۆنالیستە توندڕەوەکان و ئیسلامیەکانەوە, کێشەی گرنگ و مەترسیدار بۆ کورد خودی "نوخبە"ی عەرەبی دەسەڵاتدارە لەعێراقدا.

ئاشکرایە هیچ کەس لەکوردستاندا بەئەندازەی نوخبەی دەسەڵاتداری کورد ئەزمونی تاڵی لەگەڵ تاقمە یەك لەدوای یەکەکانی (دەسەڵات) لەعێراقدا نیە, لەگەڵ ئەوەشدا کات وادەخوازێ سەرلەنوێ ئەوە وەبیربهێنینەوە کە مەترسی "هەڵگەڕانەوە"ی برا عەرەبەکانمان دژ بە خواستی گەلی کورد مەترسییەکی نزیکەو پێویستە حساباتی وردتری بۆ بکرێ.

پرۆسەی "هەڵگەڕانەوە" لەپرەنسیپ و بەها سیاسی و ئەخلاقیەکانی دونیای مۆدێرن — بێگومان — پرۆسەیەکی (عێراقی) روت نیەو شارەزایان و لێکۆڵەرەکان لەئاستی جیهانیدا توێژینەوەی وردودرێژیان لەسەر ئەنجامداوە. وەك نمونەو کۆتایی ئەم چەند رستەیەمان بەشێك لەو شیکردنەوە سەرکەوتوانەیەی ساموئێل هانتینگتون دەخەینە بەرچاوی خوێنەران کە لە کتێبە بەناوبانگەکەیدا (پێکدادانی شارستانیەتەکان) (چاپی لەندەن ل٩٣). زۆر بەدرێژی لەسەری دواوەو مەترسی هەڵگەڕانەوەی سەرکردە سیاسیەکانی خۆرهەڵات وەك شمشێری دامۆکلیس دەخاتە بەرچاومان.. دەڵێ:

پێویست ناکات لەپرۆسەی خۆماڵیبونەوەدا چاوەڕێی دووەمین نەوە بین, چونکە رابەرە لێزان و بەتواناو گونجاوەکانی نەوەی یەکەم پێشتر خۆیان (خۆجێی) کردۆتەوە! سێ حاڵەتی بەرچاو هەن کە بریتین لەموحەمەد علی جیناح, هاریلی و سلومۆن بەندەرناکی. ئەمانە بەڕێز باشترین دەرچوانی زانکۆکانی ئۆکسفۆردو کامبیرج و لیکوڵن ئین بوون و بونە پارێزەری پلەیەك و بەتەواوی بونە ئەندامانی خۆرئاوایی

دەستەی هەڵبژاردەی کۆمەڵەکانیان.

جیناح سیکولاریستێکی مولتەزیم بو, (لی)ش, بەوتەی وەزیرێکی کابینەی بەریتانیا "کەللەشەق ترین مرۆڤێکی ئینگلیز بو لەخۆرهەڵاتی سویزدا", "بەندەرنایك"یش بوە رەواجپێدەری مەسیحیەت.

بەڵام ئەمانە بۆئەوەی نەتەوەکانیان رابەری بکەن لەقۆناغی سەربەخۆیی و پاش سەربەخۆییدا, دەبوایە "نەتەوەیی" (خۆماڵی) ببنەوەو بەوجۆرە هەڵگەڕانەوە بۆ کلتورە میراتیەکەیان و لەپرۆسەیەکدا و لەکات و ساتی خۆیدا: ناسنامە, ناو, جلوبەرگ و سەرەنجام قەناعەتەکانیشیان گۆڕی.

محمد علی جیناحی پارێزەری ئینگلیزی بو بە (قائیدی ئەعزەم), هاریلی بو بە "لی کوان یو" جیناحی سیکولاریست بوە پرخرۆشترین رابەری ئیسلام لەپێناوی دامەزراندنی حکومەتی پاکستاندا, (لی) ئەنگلۆفید خۆی فێری زمانی ماندارین کردو بو بە خەتیبی رەواجپێدەری کۆنفۆشیوسی, بەندەرنایکی مەسیحی هەڵگەڕایەوە بۆ بودائیزم و چەسپایەوە بەناسیۆنالیزمی سینهالییەوە".

هانتینگتۆن باس لە نەوەی یەکەمی رابەرانی دونیای سێ ئەکات و نمونەکانی باس ئەکات و دەڵێ پێویست ناکات چاوەڕێی نەوەی دووەم بین, چونکە خودی نەوەی یەکەم لەدژی خۆرئاوا وەستاونەتەوە چ جای ئەوەی کە نەوەی دووەم پێبگات.

پرسیاری ئێمەش دەشێ ئەوە بێت: ئایا کاتێك دەرچوانی زانکۆکانی ئۆکسفۆردو کامبردج بەوجۆرەیان لێبەسەرهاتبێ و نەیانتوانیبێ مۆدێرنیزمی خۆرئاوایی پیادەبکەن, دەبێ دەرچوانی زانکۆکانی ژێر سایەی بەعس و قوتابخانەی بەعس و سعودیە چییان لێچاوەڕوان بکرێت؟ بەتایبەت لەوکاتەدا کە بزانین گەلی کورد هەر لەسەرەتای سەدەی بیستەمەوە تاکو ئێستا چەندین جار توشی گێژاوی بەخشینی متمانەی خۆڕایی بۆتەوەو سەرەنجام هیچی پێنەبڕاوەو گشت ئەو خەبات و هەوڵانەش کە لەپێناوی ژیانێکی ئازاددا دابونی میوەیەکیان لێنەکەوتەوە.

راستە چەسپاندنی مافەکان لەگشت حاڵێکدا پەیوەندی بەپارسەنگی هێزی سیاسی و عەسکەریەوە هەیە, بەڵام کاتێك مافەکانی کورد بەشێوەی یاساو لەچوارچێوەیەکی ئەقڵانیدا رێکخرابن, سەندنەوەیان بەو ئاسانیە نابێت کە کەمالیەکان لەتورکیا کردیان و حوکمی ئیسلام لەوڵاتێکی فرەنەتەوەی وەك ئێراندا بەناوی ئیسلامەوە لەبیر خۆیان بردەوەو ژێرپێیان نا.

* نووسەرو رووناکبیر

سەردانەکەی جاك سترۆ، نیگەرانیەکانی.. تورکمان و ئیسلامیەکان

دیما هاشمی

سەردانی جاك سترۆ بۆ کوردستان و لێدوان و دیدارە گەرمەکانی لەگەڵ لایەنە تورکیەکاندا، بوە مایەی ئومێدێکیتر بەئازادی و دیموکراسی لەناوچەکەو هێنانە کایەی حکومەتێکی فیدراڵی. کە ئەمەش هێنانەدی بەشێکی زۆری ئامانجی گەلی کوردستان بووە.

هەرچەندە جاك سترۆ لەوەڵامی پرسیارێکی پەیامنێری کوردستان دا سەبارەت بەهەڵوێستی حکومەتی بەریتانیا لەو ریفراندۆمەی کە گەلی کورد لەعێراقدا داوای دەکات بۆ بڕیاردان لەسەر چارەنووسی خۆی.

وەزیری دەرەوەی بەریتانیا جەختی لەسەر هەڵوێستی بەفەرمی حکومەتەکەی کردەوە کە هەڵوێستێکی روون و ئاشکرایە کە پارێزگاریکردنە لەیەکپارچەیی خاکی عێراق بەو سنورەی ئێستا هەیەتی دیارە ئەم هەڵوێستەش هیچ مانایەکیتر و لێکدانەوەیەکیتر نابەخشێت کە لەئێستادا هەر هەڵوێستێکی پێچەوانەی ئەمە دەبێتە جێگەی مەترسیەکی تر لەسەر پرۆسەی هەڵبژاردن و ئەو حکومەتە کاتیەی کەدەبێت بەهاوکاری حکومەتی ئەمریکاو بەریتانیا دامەزراوەو پشتیوانی لێدەکەن.

هەرچەندە پێدەچێ حکومەتی بەریتانیا لەناوچەکانی باشوری عێراقدا کە لەژێر کۆنترۆڵی بەرتیانیادایە، جۆرێك لەپشتیوانی بۆ جیابونەوەی هەرێمێکی فیدراڵی بدات. بەڵام هەڵوێستی ئەمریکا ئاشکراو زۆریش روونە کەنایەوێت عێراق سنورەکانی لەئێستادا هیچ گۆڕانێکی بەسەردا بێت.

هەرچەندە هەڵوێستەکان ئەوەندە ئاشکران. کەچی لایەنە تورکمانیەکان و ئیسلامی و عەرەبە شۆڤینیەکان بەهاتنی جاك سترۆ بەتەواوی نیگەرانی دایگرتوون و پێیان وایە کە ئەمە جۆرێکە لەداننان بەسەربەخۆی ناوچەکە.

هەراسان بوونی تورکمان لەسەردانەکەی (جاك سترۆ) لەبەیانێکی بەرەی تورکمانیدا دەربڕا، کەسەردانی شاری کەرکوکی کردبوو لەوێش چاوی بەنوێنەرێکی گەلی تورکمان کەوتوە کەلەدەرەوەی بەرەی تورکمانیدایە. کە ئەمەش مایەی خۆشحاڵی بەرەی ناوبراو نیە، عەرەبەکانیش لەهەندێك هەڵوێستی جیا جیادا نەیانتوانی ئەم نیگەرانیە بشارنەوە لەشەوی رابردوودا لەبەرنامەی (حوار مفتوح)ی کەناڵی جەزیرە لێپرسراوی پەیوەندی عەرەبی ئێرانیش کە لەگەڵ نوێنەری موقتەدا سەدردا دانیشتبوو نەیتوانی نیگەرانی خۆی بشارێتەوەو باشتر لەهەموو کەس ئاگاداری ئەو پێشکەوتنانە بوو کە لەهەرێمی کوردستاندا هاتونەتە دیو دروستکردنی فرۆکەخانەکانی نێو دەوڵەتی هەولێرو کانە نەوتیەکانی تەق تەقی بەسەرەتای جیاکاری و بوونی هێزەکانی ئیسرائیلی لەکوردستاندا ئەژمار کرد کە بەڕاستی ئەم هەڵوێستە پڕ لەدژایەتیانەی کە ئەم لایەنانە دەریدەبڕن بەرامبەر گەشەکردنی لایەنی سیاسی و ئابوری کوردستان هەر پێویستی بەجیابونەوە لەو کەلتورە بێ شەرمەی ئەوان هەیە.

نووسینی پرسە لە تەلەفیزیۆنەکاندا

عەبدوڵڵا ئەحمەد *

ئەگەر سەیری کەناڵەکانی (TV) بکەین لای خۆمان لەدەستپێکی بەرنامەکانیانەوە کە تلیتێکستە زانیاری سودبەخش بڵاودەکەنەوەو هەروەها گۆرانی یان مۆسیقایەکی سەرنج راکێش لەگەڵیدا دادەبەزێت، بەڵام لەناکاو ئیقاعی تیلیتێکست دەگۆڕێ و لەگەڵ پارچە مۆسیقایەکی غەمگین دا ژمارەیەکی زۆر پرسە بڵاودەبێتەوە، بۆ نموونە ئەنوسرێ (هاوڵاتی عەبدوڵڵا ئەحمەد برای بەختیارو هیواو ئومێد کۆچی دوایی کردووەو پرسەکەی لەمزگەوتی مەولەوی‌یە لەسەرچنار) یاخود فلانی کوڕی فلان بەکارەساتی ئوتومبێل یاخود بەنەخۆشییەکی کوشندە گیانی لەدەست داوە، سبەینێ یەکەم رۆژی پرسەکەیەتی یا دووەم رۆژی پرسەکەیەتی لەمزگەوتێکی دیاریکراو.

لێرەدا من چەند سەرنجێك ئەخەمە ڕوو کە هیوادارم (TV) یەکانی لای خۆمان پێیدا بچنەوە، بۆ نموونە منداڵ لەقۆناغی سەرەتایی‌دا تامەزرۆی ئەو زانیاریانەیە کە بۆیان پەخش دەکەن لەتیلیتێکستدا بەڵام بوونی نووسینی پرسە لەناو ئەو تۆڕی زانیارییەدا کە لەڕێی شاشەوە پەخشی دەکەن کاریگەری خراپی هەیە لەسەر حاڵەتی دەروونی منداڵ چونکە راستەوخۆ ئێوە مردنی بیر دەخەنەوەو ئەیبەنەوە ناو جیهانی مەرگ. باوەڕتان هەبێت جاری وا هەیە نەك کاریگەری خراپی لەسەر سایکۆلۆژی منداڵ بەڵکو لەسەر گەورەش دروست دەکات چونکە ئەم هەموو پرسە یەك لەدوای یەکە سەرت دەسوڕمێنێ و وادەزانی بەدرێژایی ئەمڕۆ ئیزرائیل لەسلێمانی بووەو کۆڵان بە کۆڵان گەڕاوە، بۆیە هیوادارم نووسینی پرسە لە (TV) یەکان دا پێیدا بچنەوە و بزانن سودی زۆرترە یاخود زیان.

چونکە (TV) جیاوازە لەهەموو بوارەکانی تری رۆژنامەگەری‌و دێتە نێو هەموو ماڵێك و ناچاری بەوەی سەیری بکەیت و گوێشیی لێبگریت، بۆیە دەکرێت کەناڵە ناوخۆیەکانی (TV) بەدوای رێگە چارەیەکی تردا بگەڕێن هەوڵی لابردنی نووسینی پرسە بدەن، یان هەموومان پێکەوە چارەسەرێك بدۆزینەوە چونکە هەرگیز وتەی ئەو مێرمنداڵەم بیرناچێتەوە کەپێی وتم: (لەڕۆژێکدا چۆن ئەو هەموو خەڵکە دەمرن). دیارە ئەمە لەوەوە سەرچاوەی گرتووە کە ئەو رێژە زۆرەی نووسینی پرسە لەشەوێکدا بڵاودەکرێتەوە کاریگەری نێگەتیڤی لەسەر سایکۆلۆژیای دروست کردووەو رەنگە بەدرێژایی ئەو شەوە تەنها شت کە بیری لێکردبێتەوە مردن بوبێت، کە ئەمەش دیاردەیەکی تەندروست نییە بەهۆی نووسینی پرسەوە کەسانێك هەبن بیر لەمردن بکەنەوە لەکاتێکدا دەکرێت ئێمە زۆرترین فەزایان بۆ برەخسێنین بۆئەوەی بەردەوام بیر لەژیان بکەنەوەو هەوڵ بدەین زۆرترین کارئاسانیان بۆ بکەین کە خۆشەویستی‌یان بۆ ژیان هەبێت و نەوەیەك پەروەردە بێت نەوەیەکی ژیان دۆست، نەوەیەك کە زۆرترین رێزو حورمەتی ژیانی لابێت و باوەشی کردبێت بەژیاندا.

* شاعیرو رۆژنامەنووس

سەردانی جێگری سەرۆك وەزیرانی عێراق و کەمتەرخەمی میدیای کوردی

ئاریا جەمال

پاش سەردانی عەلاوی بۆ کوردستان وەك یەکەم سەرەك وەزیرانی عێراقی نوێ، لەچەند رۆژی رابردوودا، فرگەکانی سلێمانی و هەولێر پێشوازیان لەکەسی دووەمی دەسەڵاتی بەرێوەبردن لەعێراق کرد، د. بەرهەم احمد صالح، بۆیەکەمین جار وەك جێگری سەرۆك وەزیران و لەسەر ئاستێکی رەسمی گەیشتە کوردستان، سەردانی د. بەرهەم هەرچەندە لەرووی میدیاو پێشوازی رەسمی حکومەتەوە گرنگی زۆری پێنەدرا، بەڵام ئەم سەردانە بۆخۆی مەغزاو گرنگی خۆی هەیە، هاتنی بەرپرسێکی عێراقی جگەلەوەی ئەوە دەگەیەنێت کە هەرێمی کوردستان هەرێمێکی فیدراڵ و سەربەخۆیە لەبەرێوەبردندا چونکە بەرپرسە پلە باڵاکانی عێراق بەشێوازی رەسمی سەردانی دەکەن، بەهەمان شێوە بۆ لێك گەیشتن و توندو تۆڵ کردنی رایەڵەکانی پەیوەندی هەرێم و ناوەند، گرنگە د. بەرهەم سەردانی کوردستان بکات، چونکە بەدڵنیایی‌یەوە کوردێك باشتر لەبیروبۆچوون و رایەکانی حکومەتی هەرێم و سەرکردایەتی سیاسی کورد دەگات وەك لەکەسایەتی‌یەکی تر، کەشۆڤێنی بێت یان ئاینی‌یەکی مەزهەبی، د. بەرهەم کەدێتە کوردستان دەزانێ لەسەرچی گفتوگۆ لەگەڵ حکومەتی هەرێم و سەرکردایەتی کورد دا دەکات، دەزانێت چ پرۆژەیەکی پێویستە تابیخاتە پرۆژەکانی حکومەتی عێراقەوە.

هەموو ئەو قسانەی کەدەکرێت لەسەر ئەو سەردانە بیکەین و خوێندنەوەی جیاوازو دژ بەیەکیشمان هەبێت بۆی، بەڵام کەلەفرگەی نێو دەوڵەتی سلێمانی دەنیشێتەوە، ئەمەش دەکرێت قسەی تری لەسەر بکەین، بەرەسمی‌ناساندنی فرگەی سلێمانی لەلایەن حکومەتی عێراقەوە ساتە وەختی بەرەسمی ناساندنی دەزگایەکی گرنگە لەمێژووی سیاسی و ئیداری و کۆمەڵایەتی کوردستاندا، فرۆکەخانە یەکێکە لەو دامەزراوە گرنگانەی کەدەکرێت بڵێین وادەکات گۆڕانی گەورە لەکوردستاندا دروست بکات.

بەبوونی فرگە دەتوانین گەورەترین رایەڵەی پەیوەندی راستەوخۆ لەگەڵ جیهاندا دروست بکەین، کوردستان کەلە سالانێکی رابردوودا کەمترین و بەرتەسك ترین رێگای هەبوو بۆ پەیوەندی بەجیهانی دەرەوە، بەڵام بەرەسمی ناساندنی ئەم فرگەیە وادەکات کەپەیوەندی سیاسی، بازرگانی، کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی گەورە فەراهەم بکرێن کەئەمانە دەبنە بەردی بناغەی کوردستانێك کە دەکرێ لەداهاتوودا، فۆرمی خۆی دیار بکات. کەواتە هاتنی د. بەرهەم و دابەزینی لەفرگە هەردووکی گرنگی خۆی هەبوو، بەڵام پێدەچێت هیچ میدیایەکی تر گرنگی بەم سەردانە گرنگە نەدات، دەبوو میدیاکان لەوە تێبگەن د. بەرهەم ئەمرۆ جێگری سەرۆك وەزیرانی عێراقە، لەسەر ئاستی جیهانی و ناوچەیی لێدوانەکانی سەنگی خۆی هەیە، کەچی میدیاکانی کوردستان، تەنانەت یەك ووتەیان لەلێدوانەکانی کەلە سلێمانی و هەولێر دای، بڵاو نەکردەوە. دەبوو میدیای کوردی، د. بەرهەمی وەك کوردێکی دەسەڵاتداری عێراقی فیدراڵ سەیر بکردایە، نەك بەجۆرێکی دیکە.

میدیای کوردی لەلێکدانەوەو گوێزانەوەی هەواڵدا هەژارترین میدیایە، بەڵام خۆسەردانەکەی جێگری سەرەك وەزیرانی عێراق لەسلێمانی و هەولێردا بوو، هیچیش دوور نەبوو لەئۆفیسی میدیاکانەوە.

بەهیوای هەست بەبەرپرسیارێتی زیاتری میدیاکانی کوردستان لەبەردەم ئەرکە رۆژنامەگەری‌یەکانیاندا.

حیزبی تازە وەکو نەوەی تازەو قەیرانی شوناسی سیاسی یان پەتای ئیرادەگەرێتی شەخسی

نەبەز محەمەد

ئاماژە:
لەکوردستاندا, حزبەکان زوو زوو دەزێن, واتە حزبۆچکەیان دەبێت، هەر زوو زووش حزبۆکە وردیلەکان لێکدەئاڵێنەوەو بەناوی یەکگرتنەوەوە لەگەڵ یەکێك لەپارتە دایکەکان، کە هەردەم ئامێزێکی چراخانیان هەیە. تێکەڵ و پێکەڵ دەبنەوە, تەنانەت ئەم دیاردەیە لەکوردستاندا تا ئاستێکە کە هەندی جار ئەو حزبەی هەواڵی ئینشیقاقەکەی بڵاودەبێتەوە، لەگەڵیدا بۆیەکەمین جار ناوی ئەو حزبە دەبیستین و تێدەگەین کە حزبۆچکەیەکیش بەو ناوە هەبووە.

هەر بەم ئاماژە سادەیە بەئاسانی تێدەگەین، لەماڵی کورددا، ئینشیقاقە سیاسیەکان ئەوەندەی هەڵگری چەمك و مانای لەتوکوت بوونو، دەرەنجامی تاکتیك، هەڵخیسکاندن، بێئەرزش گرتنی دۆزی سیاسی و رێزنەگرتنی خواست و ویست و ئیرادەی گشتین, نیوئەوەندە دەرەنجامی گەشەی ئەقڵی سیاسی و پێویستبونی تێزو هزری تازە لەمەڕ روداو و گۆڕان و وەرچەرخانەکانی سەردەم و پێشهاتە مێژووییەکان نین.

هەڵبەتە بەهیچ شێوەیەك، ئەم قسانە بۆ بەرگری لە (تابۆ)کردنی رای جیاوازو حەرامکردنی حزبی نوێ نیە. بەڵکو بەپێچەوانەوە رەخنەم ئەوەیە کە ئەم لێکترازان و کەرت وپەرتبونەی حزبەکان، بەکەمترین ئاستیش ناچنە نێو ئەو چوارچێوەیە, چونکە ئەوانەی چالاکی لەژمارەی حزبەکاندا دەکەن و رۆژنارۆژێك حزبۆچکەیەك قوت دەکەنەوە پتر وەکو کودەتاچیەك دەردەکەون نەك هزرەڤانێکی سیاسی، یان کارەکتەرێکی سیاسی جیاواز، کە بەهزرێکی رەخنەیی قوڵی سیاسیەوە، هەڵوێست لەمەڕ روداوە هەنوکەییەکانی ئێستای ئێمە وەرگرن.

ئەگەر وانیە، ئەی بۆچی لەنێو کایە جیاجیاکانی حزبدا، ئەمانە هیچ هێڵێکی رەخنەیی سیاسیان تۆخ نەکردۆتەوە؟

بێگومان لەدایکبونی هەر دیدو راوبۆچونێکی نوێ و تازە, هێنانە ئارای هەر ئەندێشەو فکرێکی تۆکمەو بەبڕشت، دوابەدوای خوێندنەوەیەکی قوڵی رەخنەیی هەمەلایەنەی پشت بەستوو بەتەواوی چەمك و کەرەستە فەلسەفیەکانی هەرکام لەکایەکان، دەتوانێ هەنگاوی ئاسایی خۆی هەڵگرێ. بەمانایەکی تر، هەر سەرهەڵدانێکی نوێ، بەدەرك کرنێکی رادیکاڵانەی هەمەلایەنەی هەمان ساتەوەخت و پشکنین و بنبڕکردنی هەموو دیوە دیارو نادیارەکانی، یان هەموو رایەڵە پساو و لاوازەکانی رابوردوی خۆی و تێگەیشتنێکی دەوڵەمەند لەهەموو دیاردە و دەرکەوتەو هێشتا دەرنەکەوتوەکانی بەردەم و سەردەمی خۆی دەتوانێ زەمینەی تاڕادەیەك سەرکەوتن مسۆگەر بکات.

بەڵام ئایا ئەم حزب زاندن و هەڵتۆقینی حزبۆچکانە، لەناو ماڵی دەڵەمەو نەبەکامی کورددا، دەرهاتوی جۆرە خوێندنەوەیەکی وەها سیاسی و بابەتین؟!

ئینشیقاقە سیاسیەکان ئەوەندەی هەڵگری چەمك و مانای لەت وکوت بوونو، دەرەنجامی تاکتیك، هەڵخیسکاندن، بێئەرزش گرتنی دۆزی سیاسی و رێزنەگرتنی خواست و ویست و ئیرادەی گشتین, نیوئەوەندە دەرەنجامی گەشەی ئەقڵی سیاسی و پێویست بوونی تێزو هزری تازە لەمەڕ روداو و گۆڕان و وەرچەرخانەکانی سەردەم و مێژوویی نین

دیارە بەهیچ شێوەیەك ناکرێ نکولی لەو راستیە بکەین، کە ئەمڕۆ لەکوردستاندا، نەوەی نوێ دڕدۆنگن لە خاوخلیچکی هەڵوێستی سەرانی سیاسی کورد. ناکرێ چاو لەو واقعە بنوقێنین کە نەوەی نوێ، کەمترین دەرفەتی هەیە بۆ تەعبیرکردن لەخۆی و دیاریکردنی شوناسی سیاسی خۆی" نەوەی نوێ وەك هەمیشە لەبەردەم هەڕەشەی رەوشت پەرستەکاندایە، هەمیشەش بەگومانە لەئایندەو چارەنوسی خۆی, نەوەی نوێ کە هەمیشە فەزلی نەوەی دێرینی بەسەردا دەدەن کەمترین هەلی گەشەکردنی بۆدەڕەخسێت, بەکورتی نەوەی نوێ لەو پێویستیە بەدەر نیە کە لەرێگای هێزێکی جدی ئەقڵانیەوە تەعبیر لەخۆی بکات, نەوەی نوێ زیاد لەنەوەکانی پێش خۆی، پێویستی بەهێزی بیرکردنەوە هەیە, بەڵام ئایا ئەم هێزی بیرکردنەوە لەکام یەکێتی ئیرادەی گشتی‌یەوە دەستکەوێ؟! یان نەوەی نوێ چۆن بتوانێ ئیرادەی رەخنەیی خۆی یەکبخات؟ ئایا نەوەی نوێ، کێشەی نەبونی حیزبێکی مۆدێرنە؟ لەکاتێکدا نەوەی ئێستا خاوەنی رەخنەو خوێندنەوەیەکی جدی واقعی خۆی نیە, ئاخر رەخنەی جدی هزرێکی کامڵ و هەڵکشانێکی باشی هۆشیاری دەوێ. چونکە هەردەم مۆدێرن بون پەیوەست بونێکی پتەوی لەگەڵ ئاستی دەرککردنی واقعی خۆی هەیە, ئەگەر مۆدێرن بون بەمانای (ئێستایی بون) بێت, ئایا نەوەی ئێستا بەهزرێکی (ئێستا)یی‌یەوە، لەئێستادا دەژی؟

بەرای من قبوڵکردنی ئەوە کە (نەوەی ئێستا نەوەیەك نیە بەهزرێکی هەرسکراوی ئێستایی‌یەوە بژی) زۆر گرنگە، چونکە لێرەوە دەتوانین بەشوێن وەڵامێکی فراوانتردا بگەڕێین. بەرای من نەوەی ئێستا نەوەیەك نیە بەهزرو تەنانەت خەیاڵێکی رەخسیو و رسکاوی ئێستاوە بژی، ئەوەندەی نەوەیەکە تێکەڵ بەترس و نیگەرانی لەتازەبونەوەو ئێستایی‌بون لەلایەك, لەسەرێکی دیکەوە گەمەکەرێکی ناشی بەکەرەستەکانی مۆدێرنە.

لەم سەرنجە کورتەوە، لەسەر نەوەی ئێستا, تێدەگەین کە ئەم نەوەیە, نە لەئاستی رەخنەگرتنێکی جدی‌دایە, نە دەتوانێ وەکو پێویست بەو ئاقارەدا بڕوات" یان لەڕاستیدا نایەوێت بەو ئاراستەیە ئیش بکات. (ئەگەرچی لەنەوەی ئێستاداو ورنگەورنگێکی ناڕەزایی هەیە, بەڵام هەر دەنگێکی ناڕەزا مەرج نیە خاوەنی توانایەکی رەخنەیی بێت, وەکو پێشتر وتمان، رەخنە ئاستێك لەباکگراوندی مەعریفەو فەلسەفی دەوێت).

کەواتە, ئەگەر نەوەی ئێستا لەئاستی خۆدەربڕینی پێویست و چەسپاندنی هزرو رایەکی کامڵدا نیە، لەمەڕ روداوەکان, ئەگەر نەوەی ئێستا خاوەنی ئەو باکگراوندە مەعریفی‌یە رەخنەییە نیە، لەهەمبەر ئێتیك و مۆراڵە کۆمەڵایەتی‌یەکان و کلتوری داسەپاوی دەسەڵاتە سیاسیەکانی بەردەمیدا, ئەدی ئەم حزب زاندن و قوتکردنەوەی حزبۆچکانە لەکوێوە سەرچاوەدەگرێ؟!

پێویستە ئەوەش بوترێ کەنەوەی ئێستا کەمترین هێزو روناکی لەپشتە، بۆ خۆبنیات نانێکی مۆدێرن و ئاراستەکردنی خۆی، لەبەرامبەر هەر پاڵپشتی و وزەیەکدا، دەبێ باجی یاخیبوون لە لەقاڵبدان بدات، کە زۆرجار ئەو باجە لەئاستی مل شکاندایە..

پەیامی لاپەڕە

حەمە بچکۆڵ

هەر لەسەرەتای بوونەوە ململانێ لەنێوان بونەوەراندا هەبووە، ململانێ لەنێوان جۆرەکانی بونەوەرێکدا، ململانێ لەگەڵ سروشتدا، ململانێی هاوپیشەکان لەگەڵ خۆیاندا، ململانێی هونەرمەندان، ئەدیبان، رۆژنامەنوسان و زاناکان.. هتد، ئەم ململانێیەش چەندین ململانێی تری لێکەوتۆتەوە، لەوانە ململانێی نێوان کۆن و نوێ، کەئەم ململانێیەش، هەموو بوارەکانی ژیانی گرتۆتەوە بەوەرزشیشەوە، لەوەرزشداو لەهەموو جیهاندا، ململانێیەکی هەمیشەیی هەبووەو هەیە لەنێوان وەرزشکاری کۆن و نوێ، وەرزشکاری کۆن بەرگری لەقەوارەو لەمێژوو، لەئاستی هونەری، رەوشتی، دڵسۆزیو..هتد، ئەکات، زۆربەی هەرە زۆری خۆی بەخاوەنی سەروەرییە مەزنەکانی ئەو شارو وڵاتو تیپە دائەنێ کەوەرزشی تیادا کردووەو پێی وایە ئیتر کەسی تر ناتوانێت و بۆی نییە شوێنیان بگرێتەوە، بەڵکو وائەزانن خۆیان مێژوویەکی وەرزشین و دوبارە بوونەوەیان دەگمەن و زەحمەتە.

هەرچی وەرزشکاری نوێش هەیە، زۆربەیان دەیانەوێ لەپرێ ببن بەکوڕێ، بەبێ ئەوەی هیچ حسابێك بۆ ماندوێتی ئەو وەرزشکارە دێرینانە بکەن، بێ سڵمینەوەو رێز گرتنیان پێ بەسەر مێژوو، ناوو ناوبانگیان و ماندوێتیاندا ئەنێن و ئەیانەوێ لەسەرجەم پلەو پایەو جێگەو رێگەو ئاستە وەرزشییەکاندا، کۆنەکان دەربکەن و خۆیان جێگەیان بگرنەوە، کەئەمەش بێ وەفاییو ناهەقییەکی گەورەیە دەرهەق بەو وەرزشکارە دێرینانە، هەرچۆن بێت داگرتن و بەزۆر خۆسەپاندنی وەرزشکارە کۆنەکان" کارێکی ناشیاوو دیکتاتۆریانەیە کەبەرامبەر وەرزشکارە نوێکان دەیکەن.

بەڵام ئەگەر بەتەرازوویەکی داد پەروەرانە ئەم ململانێو کێشەیەی نێوان وەرزشکارە کۆن و نوێیەکان هەڵبسەنگێنین، ئەوا بەئاسانی ئەوەمان بۆ دەرئەکەوێت، کەدنیای وەرزش" دنیاو پانتاییو قەبارەیەکی ئێجگار زڵ و زەبەندو فراوانە، جێگەی هەمووانی لەکۆن و نوێ تیادا دەبێتەوە، لەوەرزشکاری کۆن و نوێماندا بۆچوونی باش و خراپ هەیە، بەڵام بەکۆن و نوێمانەوە، پێویستە بیری وەرزشیی باش و قسەی وەرزشی باش و کاری وەرزشی باش بکەین، لەپێشەوە وتوێژو لێکۆڵینەوە لەگەڵ ویژدانی خۆماندا بکەین، بەرژەوەندی وەرزش بخەینە پێش بەرژەوەندی خۆمانەوە، وەرزش جیهانێکی بەربڵاوەو لەبەر چاوان ناشاردرێتەوە، لەئەنجامیشدا وەرزشکاری راستەقینەو خاوەن پەیامی پیرۆز لەگۆرەپانی وەرزشدا دەمێنێتەوە، چ کۆن بێت، چ نوێ.

مامۆستا "ئەحمەد ساڵح ئەحمەد" وەرزشکارێکی دێرینی سلێمانییەو

قۆناغی یەکەمی خولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی کوردستان کۆتایی هات

(کۆیە، سیروانی نوێو سۆلاڤ)یش، لەکۆمەڵەی خۆیاندا لەململانێیەکی بەهێزدان..

هەینی رابردوو ٢٠٠٤/١٠/٨ قۆناغی یەکەمی خولی فتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی کوردستان کەلەیارگاکانی (سلێمانی، ئەزمەر، کۆیە، کەلار) ئەکرێ، بەسەرکەوتوویی کۆتایی هات....

لەکۆمەڵەی یەکەم دا یانەی وەرزشی سلێمانی لەپێشەوەی هەموو یانەکاندایەو لەکۆی حەوت یاری بیستویەك خاڵی رێك و پێکی بەدەست هێناوە، بەوپەری دڵنیایییەوە، پاڵی لێداوەتەوە...

نزیکترین دوو تیپ لەسلێمانیشەو هەردوو یانەی (الثورة)و یانەی (پێشمەرگە)یە، کەهەر یەکەیان دوانزە خاڵیان بەدەست هێناوە، بەڵام یانەی (الثورة) بەجیاوازی گۆڵ لەپێش یانەی پێشمەرگەوەیە، بەمە یانەی (الثورة) ئەبێتە دووەم و پێشمەرگەش ئەبێتە سێیەمی ئەم کۆمەڵەیە.

لەکۆمەڵەی دووەمیش ململانێیەکی توندو بەهێز لەنێوانی یانەکانی (کۆیە، سیروانی نوێ، سۆلاڤ)دا هەیە.. یانەی کۆیە سیانزە خاڵی هەیەو لەلوتکەی ریزبەندە کۆمەڵکەدایە، هەردوو یانەی سیروانی نوێو سۆلاڤیش، کەهەر یەکەیان دوانزە خاڵیان هەیە، بەڵام بەجیاوازی گۆڵ یانەی سیروانی نوێ لەپێشەوەیە، لەلایەکی تریشەوە یانەی سیروانی نوێ، سکاڵا نامەیەکیان پێشکەش بەیەکێتی ناوەندی فوتبۆڵی کوردستان کردووە، تیایدا رەخنەیان لەتیپی ئازادی گرتووە، گوایە چوار یاریزانی عەرەبیان لەیاریەکەیان لەگەڵ یانەی سیروانی نوێ دا یاری پێکردووە، کەبەگوێرەی رێنماییەکانی یەکێتی فتوبۆڵی کوردستان ئەبێ هەموو یانەیەك لەسێ یاریکەری خەڵکی دەرەوەی سلێمانی نابێت زیاتر یاری پێ بکات لەیەك کاتدا، ئەمەو ئەگەر سکاڵانامەکەی یانەی سیروان سەربگرێ، ئەوا یانەی وەرزشی سیروان ئەچێتە لوتکەی ریزبەندی کۆمەڵەی خۆیەوەو لەدوانزە خاڵەوە ئەبێت بە پانزە خاڵ و کۆیەش بە سیانزە خاڵ دووەم ئەبێت و سۆلاڤیش بە دوانزە خاڵ ئەبێتە سێیەمی کۆمەڵەی خۆی..

مامۆستا ئەحمەد ساڵح
بروانامەی راهێنەری نێودەوڵەتی لەشمشێر بازیدا بەدەست هێنا

سەرپەرشتیاری تایبەتمەندی وەرزشە لەبەرێوەبەرێتی چالاکی وەرزش و دیدەوانی سەر بەپەروەردەی سلێمانی، ئێستا جێگری سەرۆکی یەکێتی ناوەندی شمشێربازی عێراقە، لەم مانگەدا وەك سەرۆکی شاندی شمشێربازی عێراق چووبۆ عەممانی پایتەختی ئەردەن و لەوێ بەشداری لەخولێکی راهێنانی شمشێربازی کرد بەهەر سێ جۆرەکەیەوە (شیش، شمشێری عەرەبی، شمشێری موبارەزە)، کەبەسەرپەرشتی (میستەر بۆب) سەرۆکی لیژنەی هونەری یەکێتی موبارەزەی نێودەوڵەتیو دوو پسپۆری بولغاریتر ئەنجامدرا، شایەنی باسە خولەکە بەناوی خولی (هاریکاری ئۆڵۆمپی موبارەزە)بوو، کەلەرۆژی ٣-٢٠٠٤/٩/١٤ی خایاندو مامۆستا (ئەحمەد ساڵح)یش، بەبروانامەیەکی موبارەزەی نێودەوڵەتییەوە گەرایەوە بۆ کورستان، بەناوی لاپەرەی وەرزشەوە پیرۆزبایی لێئەکەین.

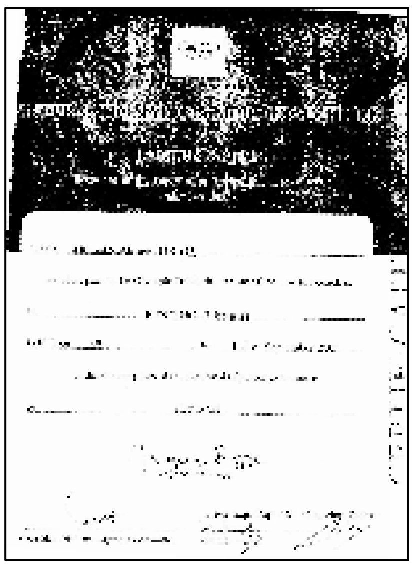

بۆچی کورسیەکانی یاریگای سلێمانی ئەشکێنن؟

لەسەر بوودجەی ئەنجومەنی وەزیرانی کوردستان، یاریگای سلێمانی بەبری ٨،٥ ملیۆن دیناری سویسری بەجوانترین شێوە دروستکرایەوە، لەکۆشکیلەکەیدا (المقصورە)، ژمارەیەکی زۆر کورسی رێك و پێك دانراوەو بەزەوییەوە چەسپ کراوە بۆئەوەی جەماوەری سەیرکەر بەوپەری خۆشیودڵنیاییەوە بێن و دابنیشن و بەئارەزووی خۆیان پاڵی لێبدەنەوەو سەیری پێشبرکێ وەرزشییەکانی فوتبۆڵ و گۆرەپان و مەیدان بکەن، کەچی بەداخەوە هەندێ خەڵکانی چەقاوەسوو کەوا دیارە بەهیچ جۆرێك نەگیانی هاونیشتمانێتیان تێدایەو نەگیانی وەرزشیان تێدایە، هەڵساون بەشکاندنی هەندێ لەو کورسیانە،..

ئەو کورسیانە دیاری حکومەتی هەرێمی کوردستانی خۆمانە بۆ جەماوەری وەرزشی خۆمان، بۆچی ئەیشکێنن؟ دیارە ئەمە دەستێکی گێرەشێوێن و ناپاکی لەدواوەیە!!

یەکێتی فوتبۆڵی کوردستان خولێکی دۆستانە لە سلێمانی ئەکاتەوە

رۆژانی ٩-٢٠٠٤/١٠/١٥ پشووی خولی فتبۆڵی یانە نایابەکانی کوردستانە، واتە تەواو بوونی قۆناغی یەکەمی خولی ناوبراوە، بۆ خۆئامادەکردنی هەندێ لەیانە پلە نایابەکانی عێراق بۆ خولی فتبۆڵی وەرزی نوێی یانە پلە نایابەکانی عێراق، بەتایبەتی بۆ خۆ ئامادەکردنی هەردوو یانەی سلێمانیو سیروانی نوێ، یەکێتی ناوەندی فتبۆڵی کوردستان، هەڵدەستێت بەسازدانی خولێکی دۆستانە لەنێوان چەند یانەیەکی عێراقدا بەبەشداری هەردوو یانەی سلێمانیو سیروانی نوێو پێدەچێت یانەکانی (الزوراء، قوة الجوية، نفط الجنوبي)، هەندێ یانەی تریشی تیادا دەبێت، بێگومان ئەمەش دەبێتە هۆکارێکی باش و کاریگەرو هاندەر، بەتایبەتی بۆ هەردوو یانەی سیروانی نوێو سلێمانی، کەئەزمونێکی کەمتریان هەیە لەخولی فوتبۆڵی یانە پلە نایابەکانی عێراقدا، چاوەرێی ئەنجامی دڵخۆشکەرو ئاستی هونەری بڵندی فوتبۆڵی ئەم دوو یانەیە ئەکەین، جەماوەری فوتبۆڵی شاری سلێمانیش" زۆر بەگەرمییەوە لەچاوەروانی ئەم خولەدان..

لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان" پێشوازی لە شاندی (لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان) کرد

ئێوارەی رۆژی چوارشەممە ٢٠٠٤/١٠/٦ شاندێکی لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان، لەشاری هەولێرەوە گەیشتنە سلێمانیو لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان، بەگەرمی پێشوازیان لێکردن، شاندەکەی هەولێر کەپێك هاتبوو لەبەرێزان (د. ئالان قادر، سەفین کانەبی، طارق عبدالرحمن)و چەند ئەندامێکیتر، لەبارەگای لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان دانیشتنێکیان لەگەڵ ئەندامانی کۆمیتەی تەنفیزی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان کرد کەبریتی بوون لەبەرێزان (هەڵگورد عارف، صلاح الدين عصام الدين، کمال قادر، عمر احمد، کەژاڵ کاکە حەمە، حەربی خالد، ئیبراهیم قاسم)، لەو دانیشتنەدا کەنزیکەی سەعاتێکی خایاند، وتوێژ لسەر چەند بابەتێك کرا لەوانە:

١- ستی بەرێوە چوونی بریارەکانی دانیشتنەکانی پێشوو، هەوڵدان بۆ خستنەگەری ئەو بریارانە بەشێوەیەکی خێرا.

٢- دانانی دادوەران و سەرپەرشتیارانی هەموو جۆرە یاریەکانی ژێر رکێفی لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان، بۆ یاریەکانی ژێر رکێفی لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان و بەپێچەوانەشەوە.

٣- پێکهێنانی خولێکی فوتبۆڵی (کاس) لەنێوان یانەکانی سەرجەم کوردستان، لەنزیکترین دەرفەت دا.

٤- ئەم خاڵەیان کەخاڵی سەرەکی دانیشتنەکە بوو، هەوڵدان بۆ تێکەڵ بوونەوەی هەردوو لیژنەی ئۆڵۆمپی کوردستان و لیژنەی باڵای وەرزش لەکوردستان، بەزووترین کات.

بردنەوەی ئەرجەنتین لە ئۆرۆگوای (٤) گۆڵ بەرامبەر (٢) گۆڵ

شارا بوفا جامی پاڵەوانێتی تۆکیۆ بۆ تێنسی سەر زەوی بەرزدەکاتەوە

(ئۆین) تووشی لێدان دەبێت لەهەوڵی تۆمارکردنی گۆڵ لە وێڵز

پاشماوەی: سونگول چاپوك

کەوتنە گومانی کورد لەو رۆژنامەیەو هەڵوەستەکردنە لەبەرانبەریدا، هەر لەوە خۆی نابینێتەوە کە لەناو رۆڵە ئازادیخوازو تێکۆشەرەکانی نەتەوەی تورکمان لەعێراق بەگشتیو کوردستان بەتایبەتی هەر لەوە خۆی نابینێتەوە کەبۆچی ئەو رۆژنامەیە تەنیا مرخی لەگفتوگۆکردن لەگەڵ ئەو خانمە گرتوە، بەڵکو زۆرتر بۆ ئەو شێوە بڵاوکردنەوەی لەم جۆرە بوختانو هەڵبەستنەدایە کەبۆ چەند جارێك لەسەر لاپەڕەکان بڵاوکراوەتەوە، کەچی هەر کاتێك رۆڵەیەکی کورد قسەیان بۆ دەکاتو گفتوگۆی لەگەڵ دەکەن، لەقوژبنێكو زۆر بەبچوکی بڵاوی دەکەنەوە.

بەکورتی ئەوەی دەقی هەردوو جۆرە بڵاوکردنەوەکەی سەر لاپەڕەی یەکەمو دووەمی ئەو ژمارەیە بخوێنێتەوە، بەئاشکرا ئەوەی لەدەقی لاپەڕەی یەکەم بڵاوکراوەتەوە هەر هەمان ئەوەیە کە لەدەقی لاپەڕەی دووەم دووبارە بووەتەوە، بەڵام ئەوەی یەکەم کە (معد فیاض) بەژێر ناوی (سونگول) قوڵایی ئۆخەی دڵو دەرونی خۆی داڕشتوە. کە ئێمە پێشتر قسەمان لەسەر کردو بەلامانەوە مەبەست بوو. هەر لەو پێناوەشدا ناکرێ بەختو خۆڕایی بەسەر ئەو هەموو شەکرکشاندنانەی خانمی (سونگول) تێپەڕینو بێ دەنگی لێ بکەین، چونکە رۆژی ئەوە بەسەرچوە کەنەیارو ناحەزەکانمان وەك رابردوو کە هەمیشە بەبێ بیانوو پریان داوەتە نەتەوەکەمانو ویستویانەو هەوڵیان بۆ داوە کەسەروەرییەکانی نەتەوەکەمان دەستکاری بکەنو سوکایەتی مان بۆ بهۆننەوە. بۆیە لێرە بەدواوە دەکەومە وەڵامدانەوەو روونکردنەوەی ئەو زێدەڕۆیانە..؟

*هەموو مرۆیەکی بەویژدانو بەئاگا لە ئەمڕۆی عێراقو کوردستان دا، بەتایبەتی خەڵکی تورکمانی ئازادیخوازی مافی ئەوەی هەیە کە لەخانمی سونگول بپرسن، چۆنو بەچ پێوەرو لەچ هەڵبژاردنێکی باوەشی نەتەوەی تورکمان، جەنابی رێزبار سونگول خان بەنوێنەری تورکمانەکان هەڵبژێردراوەو مافی ئەوەی هەیە بەناوی ئەوانەوە ژەهری دوبەرەکیو ئاگرکردنەوەی بەبێ هیچ بنەوانێکی بەرچاو بڵاوبکاتەوەو تەنیا بۆ مەبەستی کاتی گفتولوتفی بەرزەفڕی زێدەڕۆیی هەڵبکاتو بەوپەڕی بەرچاو رەشی بیەوێ بەرداشی دۆستایەتی لەمێژینەی نێوان کوردو تورکمانەکان هەڵتەکێنێو مێژوو بەدرۆ بخاتەوەو تورکمانو عەرەب لەکورد هار بکات!

خانمی رێزبار نەوەك هەر خۆی وەك نوێنەری تورکمانەکان، بگرە لەسەر لاپەڕەی ئەو رۆژنامە روو زەردە هەتا بوەتە نوێنەری عەرەبە هاوردەو داگیرکەرەکانی موڵكوماڵی کورد و تورکمانو وەك کەواسوری بەر لەشکر ئاگریان بۆ دەکاتەوە.

*هەر لەلاپەڕەی دووەمیش دا (معد فیاض) جارێکی دیکەش وەك ئاسنی سارد کوتانەوە، بێ شەرمانە بۆ پێشەکی گفتوگۆ تەلەفۆنی‌یەکەی لەگەڵ خانمی ناوبراودا، هەمان بەندو باڵۆرەکانی لاپەڕەی پێشووی لە بەرگی هەمان رستەو دەستەواژەی هەڵبەستراو لێدەداتەوە.

پەیامنێری ناوبراو بەگوێرەی خەیاڵ پڵاوییەکەی خۆیەوە، دەتوانێ خوێنەر بەوە سەرخۆش بکات، کەبۆ هەموو شرۆڤە کردنەکانی بەر سێبەری مەبەستە پڕ لەڕقو کینەکەی بەرانبەر نەتەوەی کوردو خاکی کوردستان وەك هەر عەرەبێکی شۆڤێنی، مەکرۆیانەو هەر لەژێر ناوی (سونگول)خان تەفسیری فەرمودەکانی لەو زاتە نوسیویەتی:

"چاپوك لەقسەکانی‌دا بۆ (الشرق الاوسط) بەتەلەفۆن ئەوەی ئاشکرا کردوە کەحیزبە کوردییەکان زەوی نیشتەجێبوونیان لەکەرکوك بەسەر زیاتر لە (٦٠) هەزار کوردی تورکیو ئێرانیو سوری دابەشکردووە کە بۆ ئەو شارە هێنراونو نەبونی کۆنترۆڵی ئاسایشی سنورەکانی شارەکەیان قۆستۆتەوە بەئامانجی (کوردانـدنی) ئەو شارە تورکمانییە". معد فیاضی

جارێ ئەگەر بەوردی سەیری وەڵامەکانی (سونگول) خان بکەین، هەرگیز هیچ جۆرە هێمایەکی بۆ ئەو جۆرە دەستەواژەیەو شێوە هۆنینەوە بێ سەرو بنەی جەنابی (معد فیاض)ی تێدا بەدی ناکەین، ئەگەر گریشمان ئەوە ناوەرۆکی شەکرشکاندنەکانی ئەو خانمە بێت، لەبۆ چەند جارێك بەدوای یەکتری بڵاو دەکاتەوەو هەر جارەش بەجۆرێك داپڕشتوەو خوێنەرێکی خوێندەوار لەوە دەگات کە ئەو رۆژنامە نوسە لەخودی قسەکەرەکە بۆ مەبەستێکی دیاریکراو گەلێك بەجۆشو خرۆشترەو بگرە خودی (سونگول)

خانی کردۆتە پەرژینی مامەڵەیەکی چەپەڵی خۆیو دوور لەهەر جۆرە ئەمانەتێکی میدیایی مامەڵەی لەگەڵ گفتو لوتفی خانمی سونگول کردووە.

(معد فیاض) لەناساندنو دیاریکردنی جوگرافیای شارۆچکەی تەلەعفەر ریسەکەی لێ بوەتەوە بەخوریو زۆر دەستو پێ سپیانەو بەوپەڕی نەشارەزایی خۆیەوە، بەڵگەیەکی حاشا هەڵنەگری بەدەستەوە داوەو کە ئەو تەنیا گەرەکی ئەوە بووە، ئارەزووی شۆڤێنیانەی شەخسی خۆی تێکەڵ بەگوتەکانی (سونگول)خان بکات.. چونکە ئەگەر یەکێك لەدووری کوردستانو عێراقەوە بێت، بەبێ هەبونی بڕیارێکی پێشەکی، هەرگیز ئاوا بەرانبەر نەتەوەیەکی غەدر لێکراوی وەك کورد داخ لەدڵ نابێت.

شاری تەلەعفەر هەرگیز نەکەوتۆتە سەر سنوری نێوان تورکیاو سوریاو هیوادارم ئەو جەنابە سەرلەنوێ تەماشای نەخشەی جوگرافیا بکاتو سەرلەنوێ بەزانیاری‌یە چەوتەکانی‌دا بچێتەوە.

*"شاری تەلەعفەر کەرووبەڕووی گەمارۆدانو پەلاماردانی سەربازی بووە لەلایەن هێزەکانی پاسەوانی نیشتمانی عێراقیو هێزە ئەمەریکیەکان لەهەفتەی رابردودا، دەکەوێتە دوورایی ١٠٠کم ی سەرووی موسڵو کەوتۆتە سەر سنوری سوریو تورکی.." ل٢ هەمان رۆژنامە.

(معد فیاض) و (سونگول) خان لەو دەستەواژەیەدا، پێمان دەڵێن کە هێزەکانی ئەمریکی بەپێشڕەوی هێزە عێراقییەکان لەختو خۆڕایی هێرشیان کردووەتە سەر شاری بەستەزمانی (تەلەعفەر).

بەبێ ئەوەی هیچ سوچێکیان هەبووبێت! بێگومان هەردووکیان بێ پەروا هەر جۆرە راستگۆییو بێ لایەنیەکی خۆیان لەشرۆڤەکردنی بارودۆخەکەی ئەو شارەو هۆی ئەو هێرشە لەدەست داوەو پێیان خۆش بێتو ناخۆش بێت، بەئارەزوی خۆیانەوە سەنگەری تیرۆریستو گێرە تێکدەرەکانیان هەڵبژاردوە کە بەر لەپەلاماری هێزەکانی عێراقیو ئەمریکی، ئەوان شارۆچکەکەیان ئازار داوەو بونەتە مایەی ئەو ئەتککردنەی شارەکە، نەوەك هێزەکانی عێراقو ئەمریکی.. بەڵام دیارە مەبەستی هەردوکیان لەو پێشەکی‌یەی بۆ (تەلەعفەر) هۆنیویانەتەوە، مەبەستی تری بەدواوەیە کە بەناچاری خۆیان بۆ نەگێراوەو کێشەکەیان هەر بۆ سەرو پۆتەلاکی کوردو حیزبە کوردییەکان گێڕاوەتەوە!.

بۆ ئاگاداری (معد فیاض) و زانیاری‌یە پڕ هەڵەکانی (سونگول) خان کەنازانم چەند جاران ئەو شارۆچکەیان دیتوە! ئەو شارۆچکەیە نەکەوتۆتە سەر سنوری نێوان تورکیاو سوریاوە. چونکە سنوری ئەو دوو دەوڵەتە لەقوڵایی ناوچەیەکی کوردستان لەیەك جیادەبێتەوەو ئەگەر زانیارییەکانیان راست بوایە، دەبوو (تەلەعفەر)یش شارێکی کوردستان بووایە. تەلەعفەر کەدەکەوێتە سنوری پارێزگای (موسڵ) و سنورەکەی زۆرتر بەلای وڵاتی سوریا نزیك دەبێتەوە.

ئەگەر ئەم زاتانە راست دەکەن، با هەردووکیان چ بەجوتەو چ بەهاوڕێیەتی خەڵکانی دیکە سەردانێك بۆ ئەو شارۆچکەیە بکەنو لەنزیکەوە لەهەبونو نەبونی کورد لەوێ بگەن ئەگەر خانمی (سونگول) راست دەکات تاکە یەك کوردیش لەو شارەدا نەبووەو نیە با بۆ راستی بوختانەکانی تاکە یەك جار سەردانی ئەو شارۆچکەیە بکاتو لەگەڵ بنەماڵە تورکمانە نیشتمان پەروەرەکانی ئەو شارۆچکەیە لەخۆی بگات کە چەند مرۆیەکی بێ ویژدانو بەرچاو تاریکە. گریمان ئەوە لە شارۆچکەی (تەلەعفەر) ژمارەیەکی زۆری ئەو شارە کورد نەبوون، ئەدی خانم چی لەدەوروبەرەکەی ئەو شارۆچکەیە دەکات کە لەچەند لایەکەوە بەشارو گوندی کوردنشین گەمارۆ دراوە.

(معد فیاض)ی پاڵەوانی ئەم دیمانەیە بەتەلەفۆنی‌یە، لەدەستەواژەیەکی دیکەدا، سەردولکەی ئەوەی بۆ (سونگول) خانم هۆنیوەتەوە/

—زۆربەی خێزانەکان لەناو خۆیان ژن بەژنیان کردوە، عەرەبو تورکمان پەیوەندیەکانیان بۆ سروشتی رووتی عەشایری دەگەڕێتەوە، بۆیە هیچ غەریبێك، لەو شارەدا نییە.

بێگومان وەك ئەوەی (معد فیاضی) لەبیری چوو بێت لە (سونگول) خانم بپرسێت، مەبەستی لە (غەریب) کێیە، چونکە خۆی شەریك شعورەو دەزانێ هەر مەبەست لەو (کورد)ە. بەپێی گوزارشتی ئەو دوو زاتە نازناوی کورد لەسەر خاکی خۆیدا هەر غەریبە. واتە ئێمە کورد با لەخۆمان بگەین لەو کۆمارەی

(سونگول) خان بەنیازی دامەزراندنیەتیو (معد فیاضی) پەراوگەی بۆ دەداتەوە، ئێمە ناومان هەر غەریبەو هیچیتر! دەبێ لەمەودوا بێ مەیلو مەرحەبای ئەو کۆمارە بەناچاری بەردەرگای عەرشی (سونگول)خانو پسولەی (عدم تعرض)ی جەنابی (معد فیاض) مان بەنێوچەوانەوەو لێی بپاڕێینەوە، بەڵکو بەمیهرەبانی خۆیان ئەو وشەیەمان بۆ بگۆڕنو (کورد)ی لەشوێنەکە دابنێن!.

بێگومان جووت بوونی سەر زارەکی دەرەکی نێوان (سونگول) و (معد فیاضی) نەوەك هەر بەهێنانەوەی نمونەگەلی ژن بەژنی عەرەبو تورکمانی شاری تەلەعفەر یارییەکی تاکتیکیان کردوە، بەڵکو بۆ پردانە کەرکوكو پچڕاندنی لەکوردستانیو شێواندنی رووی مێژوویی شاری کەرکوكو خەملێندانە بەرفراوانە بێ سنورەکانی ستراتیژییە. کە بەو مانایە هەرگیز ناکرێ لەپرۆسەی رەوتی مێژوو، رەوتی گۆڕانکارییە نوێیەکانی دەسەڵاتی حوکم لەعێراقو دروستکردنی عێراقی سبەینێ خواستەکانی ئەو جوتە تاکتیکیو ستراتیژی‌یەی نێوان (سونگول) خان و (معد فیاضی) جێ پێی کورد بکرێتەوەو بگرە ئەوانە بەئاشکرا دەخوازن جارێکی دیکەش کورد رووتو رەجالو بێ هاوکارو بێ دۆست بەتەنیا و غەریب بەجێ بهێڵن!.

دواتر لەو سیناریۆیە پرسیارو وەڵامەی (معد فیاضی) بۆ پەیوەندییە تەلەفۆنیەکەی نێوان خۆی خانمی (سونگول) سازاندووە، بەرەنگێك کە عەرەبێك لەگەڵ تورکمانێکدا دیێت (گفتوگۆ) بکات. هەروەك لەم نمونەی خوارەوە:

—ناسنامەی نەتەوەیی دانیشتوانی تەلەعفەر چییە؟ معد فیاض

—تەنیا تورکمانو عەرەب. سونگول

—کوردی تێدا نییە. معد فیاضی.

—نەخێر، بەراشکاوەیی‌یەوە. شارکە رابردو بەتەواوی تورکمانی بوو. بەر لەهاتنی عەرەبەکان بۆی. لەبەرئەوە رێژەی تورکمان زیاترە لەرێژەی عەرەب. بەڵام بەئاشتی‌یانە بەیەکەوە دەژین، چونکە لەگەڵ یەکتری ژن بەژنیان کردووە.

ئێمە بۆمان هەیە لەدوو (سونگول) خان بگێڕینەوە، ئەگەر لوتف بکاو بەدەنگمانەوە بێت، سەیرێکی دۆخی دۆستایەتی نێوان تورکمانو کورد بکات کە لەسەرانسەری ناوچە جیا جیاکانی کوردستاندا — کەرکوك، پردی، دوبز، داقوق.. هتد.. بەراژەیەکی زۆر لەوەی لەتەلەعفەر زیاتر کوردو تورکمان لەرووی کۆمەڵایەتیو پەیوەندی خزمایەتی ژن لەیەکتر خواستن، تێکەڵی یەکتری بوون. بەڵام دیارە ئەوەی پەیوەندی بەدۆستایەتی کوردەوە بێت لەگەڵ تورکمان یاخود عەرەب گرنگ نییەو پەردەیەکی رەشی بەسەرچاوەکانی داداوەتەوە بۆ نەبینینی ئەو راستی‌یانە.

—بۆ هێرش کراوەتە سەر تەلەعفەر؟ معد فیاضی.

—هۆیەکە ئەوەیە کوردەکان گەرەکیان بوو خۆ بخزێننە ناو شارەکەو وجودی خۆیانی تێدا بچێننو بارەگای حیزبە کوردی‌یەکانی لێ بکەنەوە کەتەنیا بارەگای حیزبە عەرەبیو بارەگای بەرەی تورکمانی لێ بووە.

خانمی (سونگول) ئەوەندەی بۆی کراوە، کەپرێکی روتو قووتی بۆ فەرمودەکانی خولقاندوە کەئامانجی سەرەکی تەنیا تاوانبارکردنی نەتەوەی کوردە لەپێشەوە، ئەوجا زەقکردنەوەی رۆڵی (بەرەی تورکمانی) بەتەنیاو شاردنەوەی رۆڵو هەڵوێستی دروستی لایەنو حیزبە تورکمانی‌یەکانی دیکەیە. هەموو خەڵکی ناوچەکەو شارۆچکەکە بەوە ناسراون کە کورد بەپانایی ئەو ناوچەیە هەنو هەتا لەخودی شاری تەلەعفەریش سەدان بنەماڵەی کورد دەژین کە بەوپەڕی دۆستایەتیو هاوکاریو تەبایی لەگەڵ تورکمانو عەرەبەکان ژیان بەسەر دەبەن، سەرباری هەموو هەڵوێستو حەزەکانی (سونگول)خان.

بۆ مەسەلەی بارەگای حزبە کوردی‌یەکانیش، ئەوە لەگەڵ رزگاربوونی ناوچەکەو هەڵوەشاندنەوەی داموزدەزگای رژێمی بەسەرچو، زۆربەی حیزبە کردی‌یەکان لەو شارۆچکەیە وجودیان هەیە، هەروەك چۆن حیزبەو لایەنە تورکمانەکان هەتا لەشارە گەورەکانی کوردستان وەك سلێمانیو هەولێرو دهۆك بونیان هەیەو کەسیش لەگوڵ شیرین تریان پێ نەگوتن.

پارتە کوردیەکان بەرۆژی ئاشکرا ئەوەیان ساغ کردوەتەوە کەدرێغی ناکەنو نەیانکردووە لەپاراستنو جێگیربوونی یەکێتی خاکی عێراق، بۆیە هەبوونیان نەوەك هەر لەناو شارۆچکەیەکی وەك تەلەعفەردا هەبوە، بەڵکو لەزۆربەی شارە عەرەبی‌یەکان بارەگایان هەیەو کەسیش نکولی لەهەبونیان نەکردووە.

بەڵام دیارە سونگول خان بەراشکاوی بانگەشە بۆ هێزی کۆمارێکی تورکمانی بەر سێبەری (بەرەی تورکمانی) لەناو کۆماری عێراق دەدات کە لەو کۆمارەدا هەرگیز جێی کوردی تێدا نابێتەوەو وجودی نییە.

—لەلایەن کوردەکانەوە دەزگاکانی ئاسایشی عێراقیو هێزەکانی ئەمریکی بەهەبوونی تیرۆریستەکان لەو شارەدا ئاگادار کراوەتەوە بۆ هێرش کردنە سەری. سونگول.

—ئەوجا کوردەکان چ سودێکیان لێ وەرگرتووە؟ معد فیاضی.

—ئەو پۆلیسانەی لەو شارە دامەزراون هەمویان کوردن بۆ پاراستنی هێمنی شارەکەو هەموو تورکمانو عەرەبەکان لەو دەزگایەی پۆلیس بێ بەش کراون.. سونگول.

بەدڵنیایی‌یەوە ئەوەش بەهیچ جۆرێك لەراستی‌یەوە نزیك نییە، چونکە ئەو هێزو دەزگا پۆلیسانەی عێراقی لەشاری (موسڵ) وە سەرپەرشتی دەکرێنو بۆ هەر جۆرە هێرش بردنێکی سەر خەڵکانی تیرۆریست لەو شارە ئاراستە کراوەو هەرگیزیش ئەمریکی‌یەکان بۆ هێرشو پەلامارانە سەر شوێنێکی عێراقی نەگوێیان داوەتەوە کوردو نەپرسیش بەکەس دەکەن.

رۆڵەکانی کوردیش وەك تێکرای رۆڵەکانی سەرانسەری عێراق لەدامودەزگای پۆلیس دامەزراونو کار دەکەن. بەڵام دیارە ئەوە لەگەڵ هۆشو بیرکردنەوەی شۆڤێنیانەی سونگول یەك ناکەوێتەوە، چونکە ئەو گەرەکیەتی رەگەزی کورد لەهەر جۆرە کارێکی بەڕێوەبردنو خزمەت کردنی عێراق بێ بەش بکرێنو لەگەڵ رووداوەکانا پەراوێز بکرێن.

—ئایا هیچ تیرۆریستێك لەو شارە گیراوە؟ معد فیاضی.

—کوان ئەو تیرۆریستانەی گیران؟ بۆ لەتەلەفزیۆن نیشان نەدران. سەنگول

—کەواتە ئەو شەڕە لەگەڵ کێ بوو؟ معد فیاضی

—لەگەڵ خەڵکی عەشایری شارەکە کەخاوەن نەریتی خۆیانن بۆ پاراستنی خۆیانو کەرامەتیان، بۆیە دژی دەست درێژی ئەمریکیو هێرشی ئاسمانی بۆ سەر شارەکەیان بونەتەوە بۆ دیفع کردن لەخۆیانو ماڵو خێزانەکانیان. سونگول

—کێ زانیاری دەربارەی هەبونی تیرۆریست لەو شارە بەئەمریکی‌یەکان داوە؟ معد فیاضی

—ناتوانم بەتەواوی یەکێك دیاری بکەم. سونگول

—ئێستا وەزعی شارەکە چۆنە؟ معد فیاضی

—هێمنە، بەڵام ئێمە ترسمان هەیە کە هەمان شت لە شاری کەرکوکی تورکانی دووبارە بێتەوە. سونگول.

لەو بەشەی گفتوگۆیەکەدا، سونگول بەبێ ئەوەی بەخۆی بزانی کەوتۆتە تەڵەی (معد فیاضی) و بەراشکاوی شایەتی بۆ پەرژیاکی ئەو گروپە تیرۆریستانە داوە کە گەرەکیان بوو، شاری تەلەعفەری بەستەزمان بکەنە مۆڵگای جێبەجێ کردنی کارە چەپەڵەکانیانو بەوپەڕی (یاغنیش)انە تێکڕای تەونەکەی لەملی خەڵکی بێ تاوانی تەلەعفەر شەتەك داوە. نازانم لەچ شوێنێکی عێراقدا کە هێزەکانی عێراقیو ئەمریکی، گرتنو پیشاندانی تیرۆریستانیان بەتەلەفزیۆنو رۆژنامە دەرخستووە!!.

بەکورتی هەنگاو بەهەنگاو وەڵامەکانی (سونگول) خان بەخشکەیی هاتۆتە سەر ئەصڵی مەبەستو کەپردانە کەرکوكو کەرکوك بەشارێکی تورکمانی لەقەڵەم دانە!.

—سروشتی بارودۆخی شاری کەرکوك چۆنە؟ معد فیاضی.

—دۆزەکە لە لێواری تەقینەوەیەو ئێمە هۆشداری بۆ روودانی شەڕێکی ناوخۆ دەدەین لە ئەنجامی ئەو زێدەڕۆیی‌یانەی لەسەر حسێبی تورکمانەکان دەکرێ.

دیارە کەرکوك لەرووی مێژوویی شارێکی تورکمانی‌یە، بەڵام حیزبە کوردی‌یەکان لەو شارەدا گەرەکیانە نەتەوەی کورد لەڕێگای (کورداندن) بەسەر بخەن..

حیزبە کوردیەکان هەمان شێوازی رژێمی رابردوویان گرتۆتەبەر کەدەرکردنی دانیشتوان لەکەرکوكو جێنشینی کردنی کوردەکانە لەشوێنیانە.. سونگول.

—چ کارێکی راگواستن — ی گەورە کراوە؟ معد فیاضی.

—بەڵێ، (٥) هەزار خێزانی عەرەب لەکەرکوك راگوێزراونەتەوە، لەشوێنیان کوردی تورکیو ئێرانیو سوریەکان جێگیر کراون، ئەوانەی کوردی عێراقی نین. لەمەش زیاتر پارچە زەوی میری و خەڵك بەسەر

زیاتر لە (٦٠) هەزار غەیرە عێراقی کەهێنراون بۆ کەرکوك دابەش کراوە. بەڵکو گەرەکی نوێ بۆ کوردە عێراقیو غەیرە عێراقی‌یەکان لەو شارە بنیاد نراوە. سونگول

—لەو باوەڕەدا نین کە ئەو کوردانە، ئەوانە نەبن کە رژێمی رابردوو لەکەرکوك دەری کردونو ئێستا دەگەڕێنەوە شوێنی خۆیان؟ معد فیاضی.

—رژێمی رابردو تەنیا (٥٠٠) خێزانی دەرکردوە، کەچی ئێستا زیاتر لە (٦٠) هەزار کورد کە کوردی عێراق نین گەڕاونەتەوە ئەو شارە. سونگول.

—ئەوجا ئەو کوردانەی تورکیاو سوریاو ئێران چۆن گەیشتنە عێراق؟ معد فیاضی.

—لەسێبەری نەبونی ئاسایشو بەزاندنی سنور. دوایی سنور لەوێ لەژێر کۆنترۆڵی حیزبە کوردی‌یەکانە. سونگول.

لەنێوان ئەو پرسیارو وەڵامانەی سەرەوەدا، دیارە چەندان بابەتی جەوهەری کراونەتە ئامانجی گورزە هاوبەشەکانی هەردووك لە (معد فیاض)و (سونگول) خانو من نامەوی لەجیاتی حیزبە کوردی‌یەکان وەڵامی هەموو شتێك بدەمەوەو بۆ خۆیانی دەهێڵمەوە.

رەنگبێ بەخەیاڵی (سونگول) شاری کەرکوك بۆ حەزی تایبەتی خۆی شارێکی تورکمانی‌یەو ئەو پەیڤەی (مێژوویی) زۆر زیاتی بۆ ئەو حەزەی (سونگول) خانم هەیەو دیارە سەبارەت بەخوێندنەوەو هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی مێژووی کۆن کوڵەوارەو ئاگای لەبێزەواری عەبدی نییە.. خۆزگە ناوبراو لەدیمانەو هەتاو تاریك لەڕووی مێژوویی تورکمانی بونی شاری کەرکوك ئەو بەڵگەو دیکۆمێنتانەی دەخستە روو و ئاوا هەر بەگۆترە خەیاڵ پڵاوی نەنواندوایە.

نازانم ئەگەر شارۆچکەیەکی وەك (تەلەعفەر) زۆربەی هەر تورکمان بوو بێت لەڕووی مێژوییو دوایی عەرەبی هاتبێ، بۆ شارێکی تورکمانی نییەو کەچی شارێکی وەك کەرکوك بەهەر جۆرە بەڵگەو سەرژمێرییەك بێت زۆربەی کە کوردن، تورکمانو عەرەب (بەتایبەت) کەمینەن، شارەکە تورکمانی‌یەو لەکوردستانی بێ بەرییە؟

دیارە لەتەلەعفەر عەرەبی هاوردە زیاتر هاودەردی تورکمانەکانی وەك (سونگول) خانو پێکەوە هاو شعورو هاو تەلەبنو بەردی بناغەی هاوپەیمانێتی ستراتیژین بۆ بەتورکمانی کردنی (مێژوویی) شاری کەرکوك!.

ئێمە لێرەوە ئەوجارەش لە (سونگول) خان دەپرسن، ئایا بۆ بەرژەوەندی نەتەوایەتی تورکمانەکان، دۆستایەتی پاراستنو نەشێواندنی رووی راستی‌یەکانو پرنەدانە سەروەری‌یەکانی نەتەوەی کورد قازانجی زیاترە یاخود ئەو شێوازە سەرلێشێواوەی خۆی بەهاو کوفەکانی گرتویانە، بەعسو رژێمەکەی سەدام چیان بۆ کورد نایەوەو بەچ ئەنجامێك گەیشتن، بەشێکی زۆر کوردستانیان کرد بەعەرەبو ئەوەی کورد هەبوو هەموویان دەرکردو کوشت، ئەمە چونکە غەدرو زۆرداری بوو، ئەنجامەکەی زۆر بەخراپ هەتا بۆ نەتەوەی عەرەب گەڕایەوەو کوردیش لەجاران سەر بەرزتر گەڕوەی مانەوەو هەتا گەڕانەوە سەر زێدی خۆی بردەوە. دەیان ساڵە لەزۆر شوێنی داگیرکراوی کوردستان بانگەشەی لەناوچونی کوردو نەمانی نەتەوەیەك بەناوی کورد لەسەر ئەو پارچەیە یان ئەم پارچەیەی کوردستان کراوە، بەڵام ئەوەتە ئەمڕۆکە هەمان ئەو دامو دەزگایانە بەناچاری سەریان لەبەردی راستی‌یەکان داوەو دوور لە ئارەزووی هەبونی نەتەوەی کوردو شەرعیەتی کوردستان دەلێنەوەو هەموو هەوڵو تەقەلایە شۆڤێنی‌یەکانیان بێهودە مایەوە..

هیوادارم (سونگول) خانو حیزبە لاسارەکەی دەرسی لێ وەرگرنو زیاتر و زۆرتر خۆیان هەڵەداوان نەکەنو خواستەکانی نەتەوەی تورکمان لەکوردستان بێهودە نەبەن.

دواتر دەبێ (سونگول) خانو هاوکوفەکان دووبارە لەناوچونو هەڵوەشاندنەوەی رژێمەکەی سەدام حسێن بەعیبرەت وەرگرنو چیتر ئومێدو خۆزگە ئەو باویە رەگەزپەرستەکانیان بۆ دژایەتی‌کردنی نەتەوەی کوردو پڕدانە سەروەری‌یەکانی کوردستانی بونی شاری کەرکوك بەهاوکاریو دەست لەپشت دانی بێگانەی دەرەکیو هەندێ هەڕو گیفی ئەو تەوژمە تیرۆریستی‌یەی چەند شوێنێکی عێراق دڵخۆش نەبن، چونکە ئەوەش لەگەڵ رۆژگاردا دەتوێنەوەو دیموکراتیەتو ئازادی هەر سەقامگیر دەبێ.. رێگای دروست بۆ دۆستایەتی تورکمانەکان لەگەڵ نەتەوەکانی عێراق لەگەڵ کوردو لەکوردستانەوە هەنگاو هەڵدەگرێو ناسنامەی شەرعیەتی خۆی بەناسینی رەوایی دۆزی کوردو کوردستانی بونی بێ ئەم لاو ئەو لای کەرکوك دەناسێنیو ساغ دەکاتەوە.

پاشماوەی: چەند بیروبۆچوونێك

*هەندێك لە روناکبیرانی ئێرانی لە پێوەندی لەگەڵ کێشەی نەتەوەیی، دیموکراسی دێننە ئاراوە. رێك فیدراڵیزمی بێ دیموکراسی لەخەیاڵدا ناگونجێ. فیدراڵیسم زۆرتر هەڵگری دیموکراتیەتو ئازادیخوازیە تا سیسیتمێکی دەسەڵات ناوەندی، هەروەها لەناو فیدراڵیسم بایەخەکانی دیموکراتیەت باشتر رووی راستەقینەی خۆیان دەردەخەن. بۆ نموونە لە رێگەی هەڵبژاردنەکانی وەك (هەڵبژاردنی پەرلەمانی فیدراڵ، هەڵبژاردنی پەرلەمانی هەرێمەکان، هەڵبژاردنی شۆرای شارەکان، هەڵبژاردنی پاڵێوراوانی ناو رێکخراوەکان)، بۆ هەر یەکە لەو هەڵبژاردنانە خەڵك هەلو دەرفەتی لەبارتریان هەیە، بۆ بەشداری کردن لە چارەنووسی سیاسیو کردەواندنی بۆچوونو رای سیاسی خۆیان. ئەوە دەبێتە هۆی ئەوەی کەخەڵك هەست بە نزیکایەتیەکی زۆرتر بکا لەگەڵ سیستمی سیاسی دەسەڵاتدارو ئەوەش خۆی لەخۆیدا دەبێتە هۆی ئاسایشو دابین بوونی سەقامگیری سیاسیو هەروەها کاردانەوەی سیستمی سیاسی دەباتە سەر.

*لە سیستمی فیدراتیودا کردەوەی حکومەت روونو ئاشکراترەو جوانتر دەکرێ تێی بگەی، چونکە دەسەڵاتو ئیختیاری هەڵبژاردنو بەڕێوەبردنی بڕیاری دەزگاکانی حکومەتی دەخرێتە ئەستۆی خوارترین ئاستی شیاو، ئەوەش دەبێتە هۆی ئاسان کاری هەوڵە سیاسیەکانی حکومەت بۆ پێڕاگەیشتنی دەست بەجێ بەکێشەو داخوازیەکانی کۆمەڵانی خەڵك. بەم شێوەیە دەرفەتی خەڵك بۆ کاریگەریو کۆنترۆڵی هەوڵەکانی

دەوڵەت زۆرتر دەبێ لە وڵاتێکی یەکپارچەو ناوەندی، کە لەوێدا گشت بڕیارەکان لە ناوەندو دوور لەچاودێری خەڵك دەگیرێن. سەرەڕای ئەوەش لە دەسەڵاتی حکومەتی ناوەندی کەم دەبێتەوە، کاتێك هەرێمەکان دەسەڵاتیان بە رادەی پێویست هەبێت، ململانێی سالم لە نێوانیاندا گەشە دەکا.

*فیدرالیسم دەبێتە هۆی کەڵەکە بوونی تاقیکاریو ئەزموونی سیاسی: بۆ نموونە هەر هەرێمێك لە چوارچێوەی دەسەڵاتداری خۆیو سنووری شایان بوونی خۆیدا ئەزموون کۆبکاتەوە. هەرکە هەوڵی یەکیان لە بوارێکی تایبەتدا سەرکەوتنی بە دەست هێنا، یەکجێ هەرێمەکانی دیکە لاسایی دەکەنەوە. بەڵام ئەگەر ئەو هەوڵە سەرکەوتوو نەبوو ئەوە هەرێمەکانیتر لەم کارە خۆدەپارێزنو بەم شێوەیە کاریگەری خراپی ئەو هەوڵە تەنیا بەرتەسك دەبێتەوە بە هەرێمێكو گشت وڵات ناگرێتەوە.

*فیدرالیسم پێشگیری دەکا لە کۆبوونەوەی دەسەڵات. دابەشکردنی ئاسۆیی دەسەڵات واتا (جیاکردنەوەی دەسەڵاتی یاسا، بەڕێوەبەرایەتیو خانەی داد) لەگەڵ دابەشکردنی ئەستۆنی دەسەڵات واتە (دابەشکردنی هێزو دەسەڵات لەنێوان دەوڵەتی فیدراڵو حکومەتە هەرێمیەکان) دەبنە تەواوکەری یەکتر. دەسەڵاتو هێزی حکومەتی فیدراڵو حکومەتە هەرێمیەکان سنووردار دەبێ، هەر بەو هۆیە ئەوان پێویستیان بەوەیە کە بۆ ئەنجامی ئەرکە سیاسیەکانیان پێکەوە هاوکاری چڕوپڕیان هەبێ. بەم

شێوەیە دەتوانن کاریگەریان لە سەر یەکتر هەبێو یەکتری کونترۆڵ بکەن.

*فیدرالیسم گەشە دەدا بەململانێی ناو حیزبەکان، دەبێتە هۆی راکێشانی ئۆپزیسیۆن و بەشداری دانیان لە پرۆسەی سیاسی‌دا هەروەها ئاستی ئەو شانسە دەباتە سەر کە لانیکەم ژمارەیەك لە هەرێمەکان بە دەسەڵات بگەنو بیروبۆچوونەکانی خۆیان پیادە بکەن. سیستمی پەرلەمانتاریستی لە ئاستی فیدراڵو هەرێمەکاندا، حیزبەکان ناچار دەکا کە بەردەوام لە هەوڵدابن بۆ راکێشانی خەڵکی، ئەوەش پێویستی بە گەلاڵەو خستنە رووی بیروبۆچوونی نوێو ناساندنی کەسایەتی کاراو نوێ هەیە. زۆربەی سیستمە فیدراڵیەکان ئاوان کە حیزب یا ئەو یەکیەتیەی (ائتلاف) کە لە پەرلەمانی فیدراڵ زۆرینەیەو حکومەت دروست دەکا لە گەڵ حیزبو یەکیەتیەکانی ناو پەرلەمانی هەرێمەکان جیاوازە، بەو مانایە کە بەزۆری ئەو حیزبەی کە لە حکومەتی فیدراڵدا زۆرینەیە لە هەرێمەکانی دیکە ئۆپزیسیۆنە. ئەوەش بەو مانایەیە کە ئەو حیزبە لە پەرلەمانی فیدراڵدا کەمینەیە هەر بۆیە لە ئۆپزیسیۆن دایە، لە هەندێك هەرێمەکان زۆرینەیەو دەوڵەت پێك دێنێ. بەم شێوەیە دەتوانن ئەوە بسەلمێنن کە توانای حکومەتداریان هەیەو لە بەرابەر حکومەتی فیدراڵدا بوونی خۆیان دەربخەنو بەرنامەکانی خۆیان بخەنە روو.

*لە بنەمایەکی فیدراڵیستیدا هێزی رێبەرایەتی سیاسی پێویستی زیاترە تا سیسیمێکی ناوەند گەرا. لە زۆربەی کاتەکاندا هەرێمەکان دەبنە سەرچاوەی دروستکردنو بارهێنانی کادری سیاسی بۆ حکومەتی فیدراڵ. پێچەوانەی ئەوەش گونجاوە: زۆربەی ئەوانەی کە دەبنە ئەندامی پەرلەمانی فیدراڵ، پاشان

پۆستی گرینگ لە هەرێمەکان وەردەگرن. خولی بازنەیی کادیرە سیاسیەکان ئاڵوگۆڕو ئەسپەردە کردنی دەسەڵاتی سیاسی ساناتر دەکاو گەشە دەدا بە تێگەیشتنی پسپۆڕانەی ئەرکە حکومەتیەکان.

*تێکڕژانی سیاسەت لە سیستمی فیدراتیودا، زۆر بوونی ناوەندی دەسەڵاتو بڕیاردان، هاوکاری نزیکی ئەوان پێکەوەو ئەوەی کە حکومەت هەمیشە پێویستی بە دەنگی ئۆپزیسیۆن هەیە، ئەوانە گشتی لە بەرژەوەندی گەشەی ئابووریشدایە. ئەگەر نموونەی ئاڵمان بێنینەوە کە ١٧ پەرلەمانو حکومەتێك واتا(حکومەتو پەرلەمانی فیدراڵو ١٦ حکومەتو پەرلەمانی هەرێمی) تێدایەو ناوەندی بڕیاردان، لەچاو ئینگلستان کە زۆرینەی نوێنەرانی پەرلەمان دەتوانن بێ گوێدان بە ئۆپزیسیۆن مەیدانداری تاقانەی سیاسەت بن، کاراتربووە. لە هەڵسەنگاندنی ئەو دوانەدا دەبینین کە ولامدانەوەی ئابووری ئەڵمان زۆرتر بووە لە ئینگلستان.

*فیدرالیسم لە بواری هەڵبژاردنی سیاسەتی ئابووری فیدراڵی دەتوانێ لێوەشاوەترو سەرکەوتوتر بێ، بۆ نموونە هەلو دەرفەتی جیاوازی هەرێمەکان لە بواری گەشەی ئابووریەوە، شێوەی ئابوری، بارودۆخی کەشو هەواییو هەڵکەوتەی جوگرافیایی، سەرچاوە سروشتیو کانزاییەکانو شتی دیکە دەتوانن جیاواز بن لەیەکترو ئەمە کۆمەڵێك سیاسەتی جیاوازو ئامانجدار پێك دێنێ.

*فیدرالیسم دەبێتە هۆی گەشەی دیموکراسی لە ناو حیزبەکان. ئاکارو خووی حکومەتە هەرێمیەکان دەبێتە هۆی سەربەخۆییو بەرزبوونەوەی تێگەیشتوویو بڕوا بەخۆبوونی لكو پۆی هەرێمیی حیزبەکان لەبەرابەر ناوەندەکەیاندا. هەرکام لەم لك

وپۆیانە سەربەخۆ بەرنامەکانی حیزبی خۆی بۆ حکومەتی ئەو هەرێمەی تێیدایە دادەرێژێو بەرێوەی دەبا. سەرەڕای ئەوانەش، ملمڵانێی نێوانیان بۆ پیادەکردنی ئەو هیواو ئامانجانەی ئاماژەیان پێدرا، نوێخوازیان لە ناودا دەچێنێو گەشەپێ دەدا.

*سیستمی فیدراتیو لە خزمەت فرەچەشنی فەرهەنگی کۆمەڵایەتی دایەو دەبێتە هۆی دەوڵەمەند بوونی فەرهەنگیو مەعنەوی لەوڵاتدا، چونکە هەرکام لەحکومەتە هەرێمیەکان خاوەنی تایبەتمەندیو پێداویستی سیاسەتی فەرهەنگی، ئابووریو کۆمەڵایەتی تایبەتی خۆیانن. "فرەچەشنی لە یەکیەتیدا" دەورگێڕی سەرەکی سیستمی فیدراتیوە. ئەم لایەنەی فیدراتیو لەو وڵاتانەدا کە پێکهاتەیەکی فرەچەشنی زمانیان هەیە، گرینگیەکی زۆرتری هەیە.

*زۆر بوونی ژمارەی ناوەندی دەسەڵات لەسیستمی فیدراتیودا دەبێتە هۆی جۆراوجۆر بوونی کەرەسەی پەیوەندی گشتیش. فرەچەشنی لەراگەیەنە گشتیەکاندا فرەچەشنی بیرو ئەندێشەش لەگەڵ خۆی دێنێ. گرینگترین ئامێر بۆ بەدەست هێنانی زانیاری لەسیستمە دیموکراتیکەکاندا ئامێرە پەیوەندیە گشتیەکانن کەراستەوخۆ لە حکومەتدا کار دەکەنو گرینگترین ئەرکی ئەوان گەیاندنی زانیاری بە خەڵكو کۆنترۆڵ کردنی حکومەتە.

*بە هۆی بوونی گوشارو کۆمەڵێك شێواز بۆ کۆنترۆڵ کردنی دەسەڵاتی سیاسیو گۆڕینی یەك لەدوای یەکی رابەری سیاسی کۆمەڵگا لەسیستمی فیدراتیودا، گەندەڵیو هەلپەرستی سیاسی لەم سیستمەدا زۆر کەمترە تا سیستمێکی حکومەتی ناوەند گەرا.

سەرچاوە: ئەنتەرنێت

ناونیشان
سلێمانی - شەقامی سالم
مەکتەبی ڕێکخراوە دیموکراتیەکان
تەلەفۆن : ٣١٢٧١٢٠- ٣١٤٠٤١٦
E-mail
info_chawder@yahoo.com
info_obsever@yahoo.com

چاودێر
THE OBSERVER
Aweekly Political, Educational & Social Press - Kurdistan - Iraq
No. : (2) -11-10-2004

خاوەنی ئیمتیازو بەڕێوەبەری بەرپرس
مەلا بەختیار

ستافی کارا
سامی هادی، جەمال حوسێن

تومەزە لەمێژە گەندەڵی هەیە

جاری تێری نەخواردووە.!

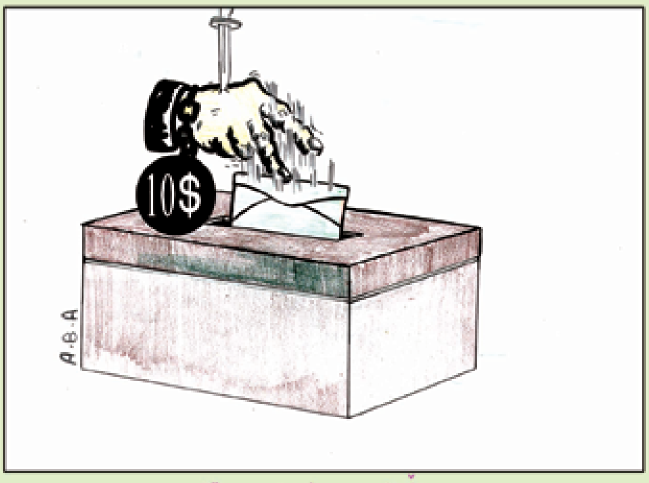

هەڵبژاردن بەشەرتی چەقۆ

ئیتر چۆن لە کەلار نەخۆشی بڵاونابێتەوە.!

یادی مەرگی گیڤارا

ئەو شۆڕشگێرە، ڕۆمانسیەی، ڕۆژگارێک بەشێکی زیندووی خەون و خولیای هێندە چەپەکانی دونیا بوو. گیڤارای مەزن لەڕۆژگاری شەڕی ئایدیۆلۆژیاوە، زۆربەی دونیای بەخۆیەوە سەرقاڵ کردبوو، ئێرەشەوە چەندین یادەوەریی خۆشەویستی لەمێژووی سیاسەتدا جێهێشتووە. گیڤارا، ئەو مرۆیە بوو، سارتەر لەبارەیەوە وتویەتی: بەرجەستەکەرێکی زیندووی دونیایەکی ئادیایی بووە، بەرنامەیەکی سوسیالیستی دیاریکراوی نەبووە تەنیا ویستویەتی چەوسانەوەی مرۆ لەلایەن مرۆوە نەمێنێ.
گیڤارا، سەرەرای شکستی تێزەکانیشی، ڕوجیبە دوبریە لەبارەیەوە دەڵێت: پیاوێکی ئازا، بەڵام نەیتوانیوە ڕێگای بەدیهێنانی بیروڕا جوانەکانی خۆی بنەخشێنێ. لەکۆتاییدا، هیوادارین یادی ئەم کەڵە شۆڕشگێرە، ڕۆمانسیە هەمیشە زیندوو ڕابگیرێت.

دەست نووسێکی بڵاونەکراوەی هەمەنگوای

لەهۆڵی کریستیزی شاری نیویۆرک لەئەمریکا دەست نوسێکی هەمەنگوای، دەخرێتەروو بەمەبەستی فرۆشتنی لەزیادکردنێکی ئاشکرادا، بەمەرجێک بڵاونەکرێتەوە.
دەست نووسەکە ڕۆمانێکی گاڵتە ئامێزە، هەمەنگوای لەتەمەنی (٢٥) ساڵیدا لە ساڵی ١٩٢٤دا نووسیویەتی، هەروەها کتێبەکەش لەگەڵ نامەیەکدا نمایش دەکرێت، کەلەهەمان ساڵدا نوسراوە. ناونیشانی ڕۆمانەکە (ژیانم لەگۆرەپانی گاکان لەگەڵ دۆناڵد ئۆگدن ستیوارت) ، هەمەنگوای ئەم ڕۆمانەی نوسیوە دوای ئەوەی ماوەیەک لەشاری (پامپلونا)ی ئیسپانی ژیاوە، بەهاوڕێیەتی ڕۆژنامەنووس (جۆن دۆس پاسوس) بەڵام ناوی ڕۆمانەکە ناوی نوسەرێکی بەناوبانگە.
هەمەنگوای ئەم ڕۆمانەی ناردووە بۆ ستیوارت، بۆئەوەی لەگۆڤاری (ڤانیتی) بڵاوی بکاتەوە، بەڵام ستیوارت بۆی بڵاونەکردۆتەوە.
ساڵی ١٩٨٠ستیوارت دەمرێتو دەست نووسەکە دەچێتە لای کورەکەی، ئەمیش دەیەوێت لەهەمان گۆڤاردا بڵاوی بکاتەوە لەسەر خواستی هەمەنگوای، بەڵام ئەوەکانی هەمەنگوای ڕازی نەبوون. نرخی ڕۆمانەکە لەنێوان ١٢بۆ ١٨هەزار دۆلارە.

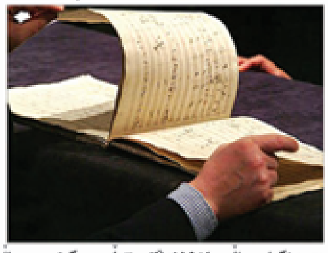

هەمەنگوای ساڵی ١٩٥٤خەڵاتی نۆبڵی وەرگرتووەو ساڵی ١٩٦١خۆی کوشتووە.

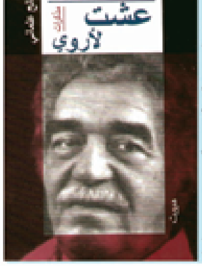

بیرەوەرییەکانی مارکیز لەنێوان خەون و سیحرو منالیدا

بۆ دۆزینەوەی دونیای پڕ لەدڵۆڤانیو سیحر ئامێزی، مارکیزە، بەتایبەتیش، لەکاتی خوێندنەوەی هەر ڕۆمانێکیدا، هەست دەکەین، منالی ئەو ڕۆمان نووسە گەورەیە خۆی دەدوێت. بۆیە بیرەوەرییەکانی پڕاوپڕە، لەو سیحرانەی هەمیشە لەگەڵ کەسایەتی نێو ڕۆمانەکانیدا بەرجەستە بووە، مارکیز بەپێی گێڕانەوەکانی هەرزوو ئاشنای ڤاگنەرو ئاشنای خەمەکانی کافکا بووە. لەکۆڵانی هەژارەکاندا، ئەوانەی تەنیا دەنگی پیری تەنەکەکانی دێتو لەنێو دڵۆڤانیەکانی ڤاگنەریشدا خۆی دەبینێ، بەهەرحاڵ بۆ دۆزینەوەی زمانە سیحریەکانی مارکیز، پێویستە لەشەوێکی پڕاوپڕ لەبێدەنگی، ئەم بیرەوەریانە بخوێنینەوە.

ڕامۆ

دەستم لێ مەدە

جۆرج بوش قسەکە ئەباتەوە سەر خۆی و ئەڵێ ئەمە هاواری فایلە ئەوەوییەکەی ئێرانە کە ئەترسێ ئەگەر دەستی بۆ بەرم هەلا هەلا ببێت، بەڵام ئاگادارە ڕۆیالێکیشەکانی جایخانەی شەعب وای بۆ ئەچن کە ئەمە رجای برایانەی موکافەئەی نووسەرێکەو حەواڵەی جەریدەیەک کراوە کە خراوەتە بەر غەزەبی تەقەشوفەوانی. هەندێک لە شارەزاکانی تریش ئەڵێن (دەستم لێ مەدە) بروسکەی ئازاری قاچێکی لەجێچووە کە جەراحە کوردەوارییەکان ئەیانەوێ بە لەقە بیخەنەوە شوێنی خۆی. ئەمانە هەمووی ئیحتیمالاتن و یەکێک لەو ئیحتیمالاتانەش ئەڵێ لەوانەیە پاڕانەوەی فیرتاوێکی تازەی بەر ماڵە مەسئولێک بێت کە بە باچ و خاکەناز تێی بەربووەو ئاسەی تیا دروست ئەکات. ئیحتیمالیشە خێمەی رەسمێکی ملەوەن بێت لەو زەوق سزەی کە ئیازی وایە بە دەستی گریساوییەوە تەماشای بکات. سنگ و بەرۆکی کچە عازەبیش کە لە باڵە بەستۆی بەر هۆڵی شاییا بیەوێ مەکرو ناز بەسەر کورە دراوسێکەیانا بکات هەر وا ئەڵێت و بەراستیشی نیە. کێ جوزانێ؟! لەوانەشە سکاڵانامەی کونە لووتی مومزەفێک بێت ئاراستەی ئەو پەنجەی شایەتمانە کرابێت کە خاوەنەکەی لە عانی ئیجتیماعا نازانێ خۆی بە جیبەوە بخلافێنێ. بە دووریشی مەزانن ئەم دەستم لێ مەدەیە ئامۆژگارییەک نەبێت تەشریح لە بەرباخەڵی یەکێتی سۆڤێت دەری هێنابێت بۆ ئەو میخائیل گۆرباچۆفەی کە ئێستا دیعایە بۆ پیتزا ئەکات. ڕێشی تێ ئەچێت ئینزارێکی هاوبەشی ئەکەتولیکی کۆنکرێتیو ریزە تەندەرێکی تەرتیب کراو بێت یاخود هەرەشەی ئەخیری یاسای دارستان بێت لەو کەروێشکە هیچ و پووچانەی کە بەتەمان ئەریتە دێرینەکان بشێوێنن. وەک عەرزم کردن ئەمانە هەموو ئیحتیمالاتن بەڵام قەت قەت مومکین نییە ئەم دەستم لێمەدەیە زمانحالی وەزعی سیاسی بێت چونکە ئەگەر دەستی لێ ئەدرێ بۆگەن کوێرمان ئەکاتو دانیشن بەخێر.

کۆتر

کۆتر.. یەکێکە لەتابلۆکانی هونەرمەندی شێوەکار (ئامیق عەلی قادر)، ئەم تابلۆیە لەڕووی تەکنیکیەوە بەچەند ماتریالێکی جۆراوجۆر فۆرمەکانی پێکهاتووە، کە زەمینەو بۆیەی ئێڕەی بەرچاوتریانە، لەسەر تەختە بەرهەمهاتووە.. کارەکە بریتیە لەسێ بەشی جیاواز، کەوا هەست دەکەیت کارێکی (کۆلاژ کراوە) چونکە هەریەک بەشەکە سەربەخۆییەکی رەهایان وەرگرتووە، هەم لەئاڵوشیوەی جوگرافیایەیان لەسەر فۆرمەکە هەم لەڕووی ڕەنگو هێڵەوە بۆشاییەوە.. بەشی یەکەمی کارەکە لەقەراغ تابلۆکە ئەرکی چوارچێوەش لەئەستۆ دەگرێت، پێکدێت لەچەند چوارگۆشەو لاکێشەیەکو لەهەندێ لادا چەند شێوە بازنەیەک دێتە بەرچاو، کە لەسەر دیزاینی (پەنجەرەو دەرگای کۆن) رەسم کراوە، جگە لەوەی کۆمەڵێ زەخرەفەی رووەکی بەچوارچێوەدا دابەش بووە، لەقەراغ سطووری ئەم چوارچێوەیەوە، بەشی دووەم دروست دەبێت کە لاکێشەیەکی سووری (قلات)ەو بەیەکتاییەکی ڕەنگی چڕ پڕکراوەتەوە.. لەناوەراستی ئەم چوارگۆشەیەش بەشی سێیەمی تابلۆکەیە کە بازنەیەکی هێلکەیی زەخرەفەدارەو کۆترێکی سپی لەناوەڕاستیدا ڕەسمکراوە.
ئەو پارچە تەختەیەی کە کارەکەی لەسەر ئەنجامداوە بریتیە لەپاشماوەی دەرگایەکی کۆن کە لەوێوە ئیحساسێک بۆ ڕەسەنێتیو گەڕانەوەی بۆ رابردوو دروست دەکات.
تابلۆکە باس لەسێ قۆناغی جیاواز (شەر، ژیان، مەرگ) دەکات، سێ قۆناغ کەتاڵیوان لێوی لەخۆیدایە.
ئەو کۆترە سپیە بەشێوەیەکی زۆر ئارامو بەخشندە پیشان دەدات کەوێرای شێوەییەکان ڕۆحێکی نیکەیە بۆتابلۆکە.